

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 348, Παρασκευή 5 Ιουνίου 1987

Δρχ. 100

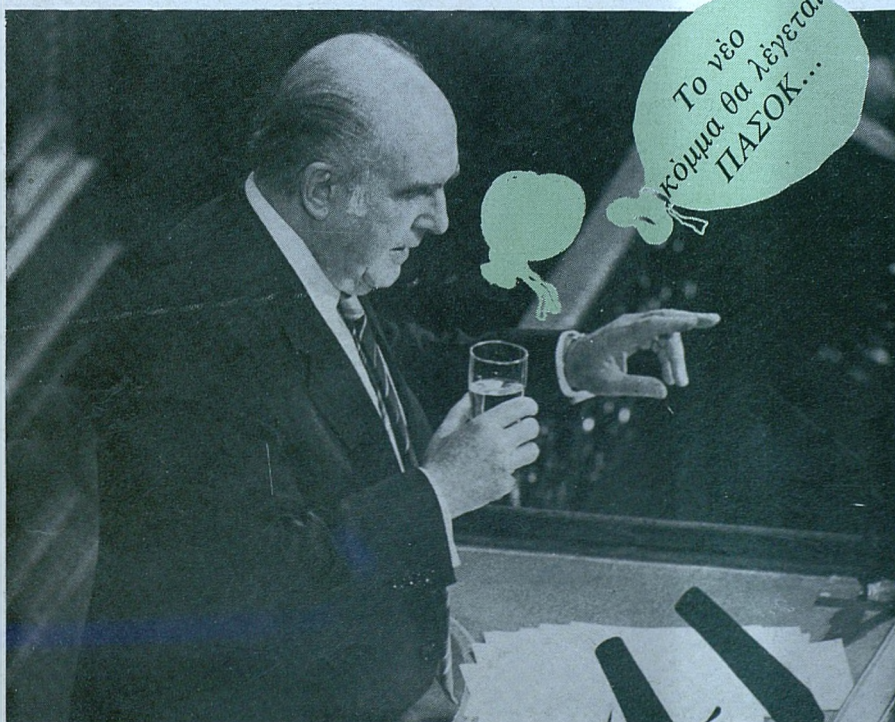
2 - ΙΟΥΝ. 1987

Νέος
Πρόεδρος του
ο Αντρέας

Το νέο
κόμμα θα λέγεται
ΠΑΣΟΚ...

και
ιδεολογία...

θα έχει

Το ΠΑΣΟΚ μπήκε στην ΕΟΚ Η ΝΔ βγήκε στο Σύνταγμα

• ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:
ΕΤΣΙ... ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

• Η ΑΧΧΟΝ ΕΧΑΣΕ
ΤΗ ΔΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΛΕΟΠΑΡΝΤ

• ΠΡΕΣΠΕΣ:
Η «ΑΝΑΠΤΥΞΗ» ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

• Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ
«ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΖΕΙ»
ΤΟΥΣ ΓΑΛΛΟΥΣ

• ΡΑΔΙΟ - ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ:
ΚΑΙ ΟΜΩΣ ΔΙΚΑΣΤΗΚΕ

• ΛΕΡΟΣ:
ΚΟΛΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

• «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ»
ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

• ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΚΡΑΜΣΙ

• Γ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΟΙ ΗΘΟΠΟΙΟΙ
ΜΙΛΗΣΑΝ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΕΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ

ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΗΣ

Τό τρίτο στεφάνι

“

Δέ μπορώ, όχι, δέ μπορώ... πιά!...
Τί πληγή εἶν' αὐτή πού μ' ἀποκα- μου; Τί
ἀμαρτίες ἔχω κάνει γιά νά με πο- σο σκλη-
ρά; Ὡς πότε θά τήν ἔχω ἀποκα- μου; Ὡς
πότε θά μαι ὑποχρεωμένη νά βλέ-
πω τή μούρη της, ν' ἀκούω τή φωνή της; Ὡς πότε;
Δέ θά βρεθεῖ ἐπιτέλους ἡ ἀποκα- ριστια-
νός νά τήν πάρει, ν' ἀποκα- ἔκτρω-
μα τῆς φύσεως, πού μ' ἀποκα- γιά νά
μ' ἐκδικηθεῖ – πού χαίρει νά με δοῦν
ἐκεῖνοι πού δέν μ' ἀφήσαν ποτέ!...
ση!...

”

100 ^η ΧΙΛΙΑΔΑ

Ἐξάντας

ΕΞΑΝΤΑΣ

Περίοδος Β'
• Χρόνος 14ος
• Τεύχος 348
Παρασκευή 5 Ιουνίου 1987
δρχ. 100

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
Π. ΖΥΚΕΝ: Στο δρόμο... της Ε.ΑΡ. —	11
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Ο Κ. Μητσοτάκης παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης από το κόμμα του	13
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
Το ΠΑΣΟΚ μπαίνει στην ΕΟΚ	14
Κ. ΔΕΔΕΣ	
Ανάπτυξη... χωρίς πρόγραμμα	17
Ρ.Α.	
ΑΧΧΟΝ εναντίον ΑΝΤΙ	18
ΕΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	
Η δίκη του «Ραδιο-Αντίλαος»	20
Ρ.Β.	
Ο Γκράμσι και η Δημοκρατία.	
Το συμπόσιο ΠΑΝΤΕΙΟΥ-ΑΝΤΙ	25
Δ.Τ. - Γ. ΦΛΩΡΟΣ	
Πρέσβες: Οικολογικής καταστροφής συνέχεια	30
Θ. ΜΕΓΑΛΟΟΙΚΟΝΟΜΟΣ	
Το στίγμα της Λέρου	31
Κ.Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ	
ΣΙΑκωβος μωραίνει μητροπολίτες	34
ΤΕΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	
Η δίκη του Κ. Μπάμπη	36
Β. ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ	
Ελληνική συμβίωση: προστριβές και αναστροφές	38
Γ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	
Ηθολογία σημαίνει...	42
Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ	
Το «χρονικό» μιας φιλίας με επίκεντρο τον Αλ. Παπαναστασίου	46
Η. ΚΑΝΕΛΛΗΣ	
Ρίτα Χαιηγουορθ	49
Α.Δ. ΕΡΜΕΙΔΗΣ	
Εικαστικοί περίπατοι	50
Γ.Η. ΧΑΡΑΣ	
Οι «Τρεις Γυναίκες» του Ρ. Μούζιλ και το καλάμι του μεταφραστή (Α')	52
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ	
Τα διήμερα των εντυπώσεων	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	12
ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ	29
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	40
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	54
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	56

«ΕΠΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩ»

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ η φυγή προς τα εμπρός ήταν πάντα η αναγκαστική κατάληξη μιας προηγούμενης φάσης, σταδίου, κτλ. που ήταν αδύνατον να ολοκληρωθεί ή δεν μπορούσε να τελεσφορήσει: Χωρίς να θεσμοποιούνται και χωρίς να θεσμοποιούν, οι εκάστοτε κυβερνώντες και οι της μείζονος αντιπολίτευσης λειτουργούσαν μονίμως μέσα σε ένα πολιτικό, προγραμματικό και οργανωτικό κενό· μόνο τους μέλημα η αναπαραγωγή τους, ως απλοί κάτοχοι και νομείς κεντρικών ή περιφερειακών εξουσιαστικών ρόλων. Στην επιτυχία αυτού του στόχου, επιστρατεύονται τα γνωστά πλέον μέσα της μονοπαγούς ή προσωποπαγούς κομματικής μηχανής, του δημαγωγικού λόγου, της παραδοσιακά χαρισματικής και δημοψηφισματικής μορφής πολιτικής κινητοποίησης των «μαζών» του συγκυριακού προσδιορισμού των κανόνων στο πάσης φύσεως παιχνίδι.

ΑΥΤΑ ΟΛΑ βεβαίως συντελούνται πάνω στο σκληρό έδαφος της ελληνικής κοινωνίας και της, πάντοτε υπαρκτής παρ' όλα αυτά, πολιτικής της. Όταν, πχ. ο κ. Παπανδρέου αποφασίζει αιφνιδιαστικά (πώς αλλιώς θα μπορούσε μέσα στο κενό που λειτουργεί...) την «αναγέννηση» του ΠΑΣΟΚ σε «ευρωσοσιαλιστική» κολυμβήθρα, αυτό το κάνει αναγκαστικά: η μετα-τον - Οκτώβριο του 1985 «ανασυγκρότηση» και «σταθεροποίηση» παρήγαγε αλυσίδα κρίσεων και, κυρίως, συνοδεύτηκε από πλείστα όσα νοσηρά φαινόμενα. Έτσι είναι αναγκαίο, αφού επιθυμεί ο Πρωθυπουργός να εορτάσει την τρίτη τετραετία του, να επιλέξει την φυγή επί τα πρόσω (1992, 2000, 2050 κ.ο.κ...), αποστρέφοντας το πρόσωπό του —και των μυρίων άλλων— από την εικόνα διάλυσης και σήψης του κρατικού ιστού, ολίγα μόλις έτη προ του 2000.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ ο κ. Μητσοτάκης καλεί το «λαό στο Σύνταγμα» για να ζητήσει εκλογές, αυτό το κάνει σε μια χειρονομία εξίσου φυγής επί τα πρόσω, και όχι λειτουργώντας ως ηγέτης αξιωματικής αντιπολίτευσης αξιοποιώντας κατ' ουσίαν πολιτικούς μηχανισμούς επίλυσης μιας κυβερνητικής κρίσης.

Τα σημαϊάκια των νεοδημοκρατών στις 2 Ιουνίου, ο λόχος των βουλευτών και το σύνθημα «είσαι ο Πρωθυπουργός» δεν ήταν άλλο από μια επιτυχία του κ. Μητσοτάκη στο σκληρό έδαφος της πολιτικής που παίζεται στο κόμμα του και που κάθε τόσο επαναφέρει το πρόβλημα του «αρχηγού υπό προθεσμία». Για τον κ. Παπανδρέου η «αναγέννηση» του κόμματος και ο «εκσυγχρονισμός της χώρας» σηματοδοτούν το άλλοθι για την εκ νέου διεκδίκηση της αμφισβητούμενης εξουσίας και αντανakλούν τεθλασμένα την εικόνα της γενικής παράλυσης· για τον κ. Μητσοτάκη οι «εκλογές» λειτουργούν ως μέσον δημοψηφισματικής ετυμηγορίας υπέρ του προσώπου του, όχι από το «λαό» αλλά από τους παροικούντες στα γαλάζια καφενεία. Το συγκριτικό πλεονέκτημα για τον Πρωθυπουργό είναι ότι είναι νομείς της εξουσίας, ενώ ο κ. Μητσοτάκης βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της υπόσχεσής της.

ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ μονομάχοι, όμως, μπορούν άνετα να εκπληρώσουν τους αμοιβαίους προς το παρόν, επωφελείς και παραπληρωματικούς ρόλους τους, όσο οι τρίτοι, μικροί ή μεγαλύτεροι, και όχι μόνον οι της Αριστεράς, εξακολουθούν να διαλέγονται με κυβερνώντες και αξιωματικούς αντιπολιτευόμενους σύμφωνα με όρους που χαρακτηρίζουν τη λογική νομέων εξουσίας και όχι οργανωτών ή μεταρρυθμιστών της κοινωνίας.

ΟΙ ΜΙΚΡΟΙ μπορεί να είναι προκλητικοί θρασείς και δεόντως καταλυτικοί αν εννοήσουν ότι επί του παρόντος μπορούν να επιτελέσουν μόνο ρυθμιστικό ρόλο, αν όμως επιτύχουν μια στέρεη άρθρωσή τους στην κοινωνία, πρωτίστως και στην πολιτική, τη μικρή και τη μεγάλη· αν εννοήσουν ότι στο έργο που αρχίζει να ξαναπαίζεται στο θέατρο του ήλιου και του σκότους δεν μπορούν να μετέχουν ως θεατές, ή το πολύ ως κομπάρσοι αλλά ως απορρυθμιστές του σκηνικού του.

Αλλιώς το φινάλε ενέχει πάντα αλυσιδωτούς αιφνιδιασμούς.

Τα διήμερα των εντυπώσεων

ΤΗΝ ΕΝΤΥΠΩΣΗ της έντονης κινητικότητας, «με μουσικές εξαίσεις, με φωνές» δίνει η πολιτική σκηνή των τελευταίων ημερών. Δεν πρόκειται για επιφανειακή εντύπωση. Υπήρξαν σειρά από αξιοσημείωτα πολιτικά γεγονότα, τα οποία εάν δεν αύξησαν τη συνολική κυκλοφορία των εφημερίδων απασχόλησαν, εν τούτοις, σοβαρά τις στήλες και τους αναγνώστες τους. Παρόμοια ερεθίσματα, ιδιαίτερα για τις δηλώσεις και πρωτοβουλίες, των δύο «μονομάχων» έδωσαν και οι κρατικές τηλεοράσεις στους τηλεθεατές που φαίνεται να γίνονται όλο και λιγότερο αναγνώστες εφημερίδων αν κρίνει κανείς από την αισθητή κάμψη της κυκλοφορίας και του απογευματινού τύπου. Τα γεγονότα αυτά χαρακτήρισαν όλους τους πολιτικούς χώρους από το ΚΚΕ με το 12ο Συνέδριο και την οξύνση των σχέσεων του με το ΠΑΣΟΚ υπό τη «Ν.Δ.» με την ατομική ηρωική εξέγερση του κ. Γ. Ράλλη και τη «φιέστα της βροχής» στο Σύνταγμα έως το ΠΑΣΟΚ με τις πρωθυπουργικές δηλώσεις στη Βουλή και στην Κ.Ε. του Κινήματος.

Η στάσιμη κινητικότητα

ΩΣΤΟΣΟ το βασικό συμπέρασμα όλης αυτής της κινητικότητας είναι ότι οι εντυπώσεις και οι εξαγγελίες δε βαστούν παρά μόνο δύο με τρεις μέρες, για να περάσουν σε δεύτερο και τρίτο πλάνο χωρίς να σηματοδοτούν μια νέα αφετηρία έστω και σε επιμέρους ζητήματα. Όλη αυτή η «κινητικότητα», όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν φαίνεται παρά να συγκινεί τους πιστούς κάθε κομματικού χώρου, να αναπαράγει τα αισθήματα «θαυμασμού και αφοσίωσης» προς τους κ. Α. Παπανδρέου και Κ. Μητσοτάκη (οι οποίοι προωθούν συστηματικά την προσωποποίηση της πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης) και τελικά να αναπαράγουν την ίδια στασιμότητα.

ΓΙΑΤΙ ακριβώς όπως το Συνέδριο του ΚΚΕ δεν έλυσε τα προβλήματα της σημερινής ταυτότητας και του ρόλου του κόμματος, έτσι και η Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ και η πανελλήνια συγκέντρωση στις 2ας Ιουνίου της ΝΔ δεν ξεπέρασαν τις εντυπώσεις των λεκτικών και πραγματικών πυροτεχνημάτων, των εσωκομματικών προβλημάτων και της απουσίας μιας πολιτικής για τα σημερινά προβλήματα και αδιέξοδα του τόπου. Τα παρασκήνια της «υβριστικής επίθεσης» του βουλευτή του ΚΚΕ κ. Κων. Κάππου κατά του πρωθυπουργού κ. Αν. Παπανδρέου στη Βουλή αποκαλύπτουν όχι μόνο ότι οι εσωκομματικές ισορροπίες, που πέτυχε στο Συνέδριο ο κ. Φλωράκης είναι ασταθείς, αλλά και ότι ο κ. Γρ. Φαράκος που στήριξε τον κ. Κάππο μετά την επιτιμητική δημόσια δήλωση του κ. Φλωράκη δεν έχει εγκαταλείψει το παιχνίδι της εσωκομματικής του φιλοδοξίας, που θέλει τον τελικό παροπλισμό του κ. Φλωράκη στη διακοσμητική θέση του προέδρου του κόμματος. Από την άλλη πλευρά, ακόμα και από τις στήλες του «ΡΙζοσπάστη», απουσιάζει η επίκληση στις αποφάσεις του «ιστορικού Συνεδρίου» του κόμματος, όπως έσπευσαν να το χαρακτηρίσουν προκαταβολικά επώνυμοι του χώρου της ανέτακτης αριστεράς.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ της Βουλής ασφαλώς το κύριο εξαγόμενο είναι εκείνο, που μια εβδομάδα αργότερα αποκάλυψε ως ρήση του Π. Κόκκα, η κ. Μαρία Ρεζάν για τον «μπουνταλά Μητσοτάκη». Οι λεονταρισμοί του κ. Μητσοτάκη ότι θα σύρει τον Πρωθυπουργό στη Βουλή και θα τον υποχρεώσει σε διάλογο, η επερώτηση για τα «σκάνδαλα» (που μέχρι τότε είχαν οξύνει τις διαπάλες μέσα στον κομματικό μηχανισμό του ΠΑΣΟΚ) κατέληξαν σε αποτυχία. Ο κ. Α. Παπανδρέου τόσο με την απόφασή του να θέσει ο ίδιος θέμα εμπιστοσύνης στην Κυβέρνηση όσο και με την εξαγγελία του για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τις αμερικανικές βάσεις έδειξε να παίρνει τις πρωτοβουλίες να ξεφεύγει από την κατάσταση παθητικότητας και άμυνας, που χαρακτήριζε την κυβέρνηση και τον κομματικό μηχανισμό του ΠΑΣΟΚ από τις δημοτικές εκλογές και μετά. Η αίσθηση αυτών των πρωτοβουλιών, της τακτικής του «πάνω χεριού» ενισχύθηκε από τις εσωκομματικές κρίσεις Αν. Παπαληγούρα και Γ. Ράλλη και το ενδεχόμενο της καθόδου ως «Μεσσία» του κ. Κ. Καραμανλή ενδεχόμενο που κατατάραξε τον κ. Κων. Μητσοτάκη και δημιούργησε κάποιο εκνευρισμό στα ηγετικά κλιμάκια του ΠΑΣΟΚ.

Η «αναγέννηση» της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ

ΟΜΩΣ ΕΑΝ στη μάχη των εντυπώσεων των δύο μονομάχων, ο κ. Α. Παπανδρέου βγήκε νικητής από την πλευρά των πολιτικών πρωτοβουλιών και ο κ. Μητσοτάκης παραμένει στο επίπεδο των λεκτικών βελών κατά του κ. Α. Παπανδρέου, ποιο αντίκρισμα έχει τελικά όλη αυτή η «κινητικότητα»; Δε χρειάζεται να διαβάσει κανείς τις 300 περίπου σελίδες, που αποτελούν το δημοσιεύσιμο υλικό από τις εργασίες της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ που επίσης χαρακτηρίστηκε «ιστορική» για να διαπιστώσει ότι αφενός αναδείχθηκε για μια ακόμα φορά κυρίαρχουσα η μορφή του κ. Α. Παπανδρέου (ο οποίος μόλις το πρωί της πρώτης ημέρας της Συνόδου ενημέρωσε τα μέλη του ΕΓ για το περιεχόμενο της ομιλίας του και όχι για όσα συζητήσε με τον κ. Κώστα Λαλιώτη) και αφετέρου ότι η «Αναγέννηση» του ΠΑΣΟΚ δεν είναι τίποτα περισσότερο από «οργανωτική γυμναστική». Καμιά νέα αρμοδιότητα δεν ανατέθηκε στον κομματικό μηχανισμό, ούτε καν στην ίδια την Κεντρική Επιτροπή. Ανατέθηκαν καθήκοντα, ευθύνες και «πρωτοβουλίες» προδιαγεγραμμένες για την προσέλκυση οπαδών, παλαιών και νέων, ανέντακτων και παροπλισμένων με δεδομένη την έως τώρα πολιτική και εκείνη, που θα αποφασισθεί στο μέλλον. Αυτά τα οργανωτικά καθήκοντα μέσα από το νέο τετραπλό σχήμα οργάνωσης κατά νομό (κομματικές οργανώσεις, οργανωτικές επιτροπές συνεδρίου, συμβούλια ανασυγκρότησης του ιστορικού ΠΑΣΟΚ και επιτροπές στήριξης της Αλλαγής) δεν πρόκειται να ανταγωνισθούν τον κ. Μητσοτάκη στη θερινή πορεία του προς το λαό, αλλά δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι δεν πρόκειται να δημιουργήσουν εσωτερικούς ανταγωνισμούς σε αυτή την πορεία «εξωστρέφειας» του Κινήματος. Η «εξωστρέφεια» οι βασικές προϋποθέσεις και οι όροι για την πο-

**Κυκλοφορεί ο 23ος τόμος του ΑΝΤΙ
β' εξάμηνο 1985 (τεύχη 294-307)**

λυπόθητη «στροφή στην κοινωνία» θα καθορίζονται πάντοτε κεντρικά και σχεδόν αποκλειστικά από την κυβέρνηση και την ηγεσία της.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ βέβαιο, αλλά δεν θεωρείται καθόλου απίθανο, ότι η επιστροφή του κ. Κώστα Λαλιώτη δεν θα χρησιμοποιηθεί —πολύ περισσότερο μάλιστα εάν του ανατεθούν ειδικές αρμοδιότητες για θέματα «ειδικού χειρισμού» όπως το αδιέξοδο στη ΓΣΕΕ και ο «διάλογος με την αριστερά»— σε άλλους επιθυμητούς ανταγωνισμούς από τα άλλα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου, που δεν ενθουσιάστηκαν με την «άνευ όρων» επιστροφή του κ. Κώστα Λαλιώτη.

Δημοψήφισμα για να μείνουν οι βάσεις

ΕΚΕΙ, όμως που αποκλείονται οι κάθε είδους ανταγωνισμοί αλλά όχι και οι κραδασμοί στο μέλλον είναι το θέμα του δημοψηφίσματος για τις αμερικανικές βάσεις, οι οποίες θα παραμείνουν στη χώρα μας (πλην εκείνης του Ελληνικού, που ζήτησε με δήλωσή του να ...απομακρυνθεί ο κ. Μητσοτάκης, μάλλον γνώστης των παρασκηναίων διαβουλεύσεων) εφόσον «δοθούν εθνικά ανταλλάγματα», όπως συμπλήρωσε ο κ. Α. Παπανδρέου τη δεύτερη ημέρα της συνόδου της Κ.Ε. Ποια θα είναι τα ανταλλάγματα αυτά; Οι καλοί γνώστες των παρασκηναίων ισχυρίζονται ότι αρκεί μόνο ένα, που βρίσκεται «καθ' οδόν», όπως «καθ' οδόν» βρίσκονται, ισχυρίζονται οι ίδιοι κύκλοι, και οι διαπραγματεύσεις για τη νέα συμφωνία, που έχουν αρχίσει ανεπίσημα από καιρό μεταξύ Ρ. Κήλυ και Κ. Παπούλια. Και αυτό το «εθνικό αντάλλαγμα» πρόκειται να είναι, λένε οι καλά πληροφορημένοι στην Αθήνα και την Ουάσινγκτον η ένταξη της Λήμνου στις στρατιωτικές ασκήσεις του ΝΑΤΟ, δηλαδή η και πάλιν έμπρακτη αναγνώριση ότι στο ακριτικό νησί μπορεί να υπάρχουν ελληνικά στρατεύματα για τους σκοπούς της Συμμαχίας. Σε μια τέτοια περίπτωση, που ενδιαφέρει και τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, το «εθνικό αντάλλαγμα» πρόκειται να επισπεύσει την κατ' αρχήν συμφωνία για την παραμονή των βάσεων (πλην εκείνης του Ελληνικού...) και δεν αποκλείεται, λένε οι ίδιες πηγές, να διεξαχθεί το Δημοψήφισμα —με ένα «ναι ή όχι υπέρ της συμφωνίας» και όχι υπέρ ή όχι της παραμονής των βάσεων— το φθινόπωρο ή και τις αρχές του νέου χρόνου. Τότε ή λίγο νωρίτερα θα οριστικοποιηθεί και η νέα συμφωνία για τη «Φωνή της Αμερικής» (της οποίας εκπομπές και επεκτάσεις κτιρίων συνεχίζονται ανενόχλητα) αφού δεν λείπει παρά μόνο το «ελληνικό σκέυ».

Είμαστε και σοσιαλδημοκράτες

ΕΚΕΙΝΟ, που μπορεί κανείς να παρατηρήσει σε γενικότερο επίπεδο από την ομιλία του κ. Α. Παπανδρέου στη Βουλή, το ΣΕΒ και την ΚΕ αλλά και —κυρίως— τις προτάσεις των διαφόρων επιτροπών —με πρώτη εκείνη των Διεθνών Σχέσεων— είναι μια «στροφή προς την Ευρώπη» και το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο όσο και εάν εξορκίζονται. Υπάρχει πλέον (και ας μην ομολογείται) αισθητή απομάκρυνση από θέσεις, που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν «τρίτοδρομικές» και που χαρακτηρίζαν παλαιότερα, ως κυρίαρχη πολιτική αντίληψη, το ΠΑΣΟΚ. Τούτο βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν παρατηρούνται στα ίδια τα κείμενα και τις ομιλίες σημάδια αντίφασης, παλινωδιών και διγλωσσίας. Σημαίνει όμως ότι η γενική εικόνα είναι διαφορετική και ότι η κυρίαρχη ιδεολογία μέσα στο ΠΑΣΟΚ (παράδειγμα οι τελικές εισηγήσεις των κ. Γ. Γεννηματά και Α. Τσοχατζόπουλου) φιλοδοξεί να είναι εκσυγχρονιστική και μόνο.

ΟΤΑΝ καλείται το κράτος να εργαστεί με βάση τα ιδιωτικά κριτήρια και όταν στη θέση της κοινωνίας τοποθετείται το άτομο, τότε δεν αργεί να έλθει η ώρα της γνήσιας ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των σύγχρονων συντηρητικών αντιλήψεων και πρακτικών.

Ο «ευτυχής μονοκράτωρ»

ΑΛΛΩΣΤΕ, σε αυτή την κατεύθυνση βοηθάει εξαιρετικά και ο ίδιος ο κ. Μητσοτάκης, ευτυχής μονοκράτωρ της «ΝΔ» μετά την «καταπληκτική συγκέντρωση» του Συντάγματος, που δεν ήταν παρά ένα κομματικό προσκλητήριο. Ο κ. Μητσοτάκης που βλέπει ένα προς ένα τους τομείς στους οποίους θα μπορούσε να ασκήσει πολιτική να «καπελώνονται από το ΠΑΣΟΚ» κινδυνεύει να μείνει σύντομα χωρίς ιδεολογικά επιχειρήματα τόσο στα εξωτερικά όσο και στα εσωτερικά θέματα. Να ομιλεί μόνο για θέματα διαχείρισης μέσα στην ίδια αντίληψη διαχείρισης του συστήματος. Ο κ. Μητσοτάκης όντως κατήγαγε μια εσωκομματική νίκη (απόδειξη οι τίτλοι των δεξιών εφημερίδων, που είχαν υποστηρίξει την κίνηση του κ. Γ. Ράλλη και σταδιακά συντάσσονται μαζί του) αλλά είναι μια νίκη «εσωστρέφειας» «κομματικής» μια νίκη από την οποία δεν μπορεί να αναμένει τη συμπαράταξη των «κοψοχέρηδων» με τη «σπάνη» της ΝΔ. Χωρίς εναλλακτική λύση των προβλημάτων της χώρας και παραμένοντας στο επίπεδο της διαμαρτυρίας και του κομματικού θορύβου ο κ. Μητσοτάκης οδηγεί τη ΝΔ στα μέτρα του.

ΚΑΙ ΟΛΑ ΑΥΤΑ καθώς αρχίζουν οι διακοπές «παρά θιν αλός» με μια νέα πολιτική ήττα του κ. Τρίση ο οποίος έχει καταχωσιάσει το νομοσχέδιο για την εκκλησιαστική περιουσία στο συρτάρι του και με την αίσθηση ότι πολύ σύντομα θα ξαναρχίσουν οι μόνιμες παθογένειες της πολιτικής μας ζωής και τα αδιέξοδα, που είναι η απουσία διαλόγου ανάμεσα στα κόμματα, η περιοδική σκανδαλολογία, οι εσωκομματικές φατριές της «ΝΔ», ο μεσσιανισμός του κ. Κων. Καραμανλή, και η αδυναμία της Κυβέρνησης να αποδώσει έργο. Ο δικομματισμός σε μια νέα φάση ενώ μπροστά στο 1992 ΠΑΣΟΚ και ΝΔ διεκδικούν νέα πολιτική ηγεμονία...

ΑΝΤΙΑΙΟΓΟΣ

ΤΕΤΑΡΤΗ, 20.5.87

Πολιτική **νηνεμία** μετά τη θύελλα που προκάλεσαν χθες η αποχώρηση Ράλλη από τη ΝΔ, η αναφορά του ίδιου ότι (άμα λάχει) ο Καραμανλής θα ηγηθεί «μεγάλης δημοκρατικής παρατάξεως», η αίτηση ψήφου εμπιστοσύνης από τη Βουλή που έθεσε στους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ο Παπανδρέου.

Σε 15ετή φυλάκιση καταδικάστηκε ο **Οτέλο Καρβάλιο**, πρωταγωνιστής της πορτογαλικής επανάστασης των γαριφάλων, για συμμετοχή σε «τρομοκρατική οργάνωση». Χάρης στη συμμετοχή του σε μια άλλη «τρομοκρατική οργάνωση» είχε ανατραπεί το 1975 η δικτατορία του Σαλαζάρ.

Επίθεση του κ. Παναγόπουλου, διοικητή της Εθνικής Τράπεζας κατά του κ. Χαλικάκη, διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας. Ούτε δικές τους να ήταν οι τράπεζες δεν θα έκαναν έτσι.

Λοκ-άουτ ή απεργία είναι η αποχή των 12 ΠΑΕ από το πρωτάθλημα. Οι φιλαθλοι αγωνιούν, ανήμποροι να δώσουν λύση.

Καλή σας όρεξη. Η Κομισιόν αποφάσισε να καταπολεμήσει τη ραδιενέργεια αυξάνοντας τα αποδεκτά όρια. Παιδικές τροφές και γαλακτερά από 370 σε 500 μπεκερέλ. Για τα υπόλοιπα τρόφιμα, από 600 που ήταν το όριο, πηγαίνει μέχρι και 3.000. Με τις υγιείς σας.

ΠΕΜΠΤΗ, 21.5.87

Ελένης και Κωνσταντίνου των Ισαποστόλων.

Ο Κων. Μητσοτάκης γλέντησε με τσικουδιά, βρακοφόρους και λύτες στη Ρηγίλλης. Ο Κων. Καραμανλής εδέχθη μόνο άνθη στην Πολιτεία. Πριν εορτάσει ο κ. Μητσοτάκης έδωσε συνέντευξη τύπου και προσπάθησε να μας πείσει ότι είναι ο αμετακίνητος ηγέτης της δεξιάς.

Στα νησιά **Φίτζι** η κατάσταση είναι πολύπολοότερη απ' όσο είναι στη ΝΔ. Το μόνο βέβαιο είναι ότι οι ντόπιοι Μελανήσιοι είναι εναντίον των εποίκων Ινδών και αντιστρόφως.

Στην ίδια ποινή με τον Καρβάλιο καταδικάστηκε ο **Α. Μετσοβίτης** που «έφαγε» 360 εκατομμύρια από την **Ιονική Τράπεζα**.

23χρονης γερόντισσες κ.: 25χρονοι γερόντες «μονάζουν» από κοινού στο **ηουχαστήριο** του παπα-**Άγγελου** που δίχασε τους κατοίκους της Νέας Ιωνίας και έφθασαν μέχρι καταλήψεως της «Παναγίτσας». Καταγγέλλονται

ενδιαφέροντα όργια. Όσοι πιστοί, υπάγετε. Βρίσκεται στη Μαλακάσα.

Λέγεται ότι για τη Μαλακάσα ξεκίνησε αλλά στον Υμηττό βρέθηκε, λόγω ολιγοφρενείας, η μητέρα που εγκατέλειψε τα 3 παιδιά στο βουνό κατόπιν θεϊκής εντολής.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 22.5.87

Έλληνες και ξένοι **Γκραμσολόγοι** οργανώνουν συμπόσιο στην Πάντειο προς τιμήν του **Ημεροδότη.**

Αρχίζει στη Βουλή η συζήτηση επί του θέματος της **εμπιστοσύνης** του ΠΑΣΟΚ προς την κυ-

λοιπες 7 άγνωστοι. Οι αγρότες καμία.

Πατέρας στη Χαλκίδα βίασε την 6χρονη κόρη του με «πλαστικό όργανο». Ο κ. Καραμανλής δηλώνει ότι κάθε παραλληλισμός με την περιπτώσή του είναι ατυχής διότι η ΝΔ είναι 13 χρονών και ο κ. Ράλλης δεν είναι πλαστικός.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 22.5.87

Καταδικάστηκε σε φυλάκιση 4 μηνών για το **ράδιο-αντίλαλος** ο εκλεκτός φίλος του **Ημεροδότη** **Χρ. Παπουτσάκης**. Δυστυχώς άσκησε έφεση και αφέθηκε ελεύθερος.

Για την αφισκόληση, ο δεξιά ευρισκόμενος κ. Κονταγιαννόπουλος ουδεμίαν έχει σχέση...

βέρνηση. Ο κ. **Μητσοτάκης** αναγγέλλει ότι δεν τον χωρά η Βουλή και στις 2 Ιουνίου θα μιλήσει στο Σύνταγμα. Ο κ. **Παπανδρέου** επιδιώκει σε μελλοντολογικές ασκήσεις. Ο κ. **Γεννηματάς** διαβεβαιώνει το Κοινοβούλιο ότι δεν το παρακολουθεί ο κ. **Τόμπρας**. Μειδιάματα στην αίθουσα.

Σε ηλικία 48 ετών πέθανε ο πολιτικός συντάκτης του **Έθνους** Αντ. Καλαμαράς.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 23.5.87

Η περί **εμπιστοσύνης** προς την κυβέρνηση τριήμερος συζήτηση συνεχίζεται στη Βουλή. Τα ίδια και τα ίδια, ουδέν ενδιαφέρον.

Αντιστρόφως, συγκλονιστικά είναι όσα συνεχίζουν να λένε περί του **Ημεροδότη** οι **Γκραμσολόγοι** στην Πάντειο. Συγκλονιστικότερα δε, όσα αποσιωπούνται.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 24.5.87

Όλοι οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, πλην του τρικαλινού κ. **Δημ. Μάντζαρη**, εμπιστεύονται την κυβέρνηση. Επειδή όμως ο κ. Παπανδρέου αμφιβάλλει αν την εμπιστεύεται ο κόσμος, θα θέσει σε **δημοψήφισμα** τη συμφωνία για τις **Βάσεις**.

Χωρίς αγώνες και χωρίς προ-πο κι αυτή την Κυριακή. Ευτυχώς που η Βουλή προσέφερε θέαμα και αγωνία. Ο κ. Παπανδρέου θα πάρει πριμ για την οξεία επίθεσή του κατά του ΚΚΕ και της ΕΑΡ. Και ο κ. Μάγγος του ΠΑΟ επίσης για τις αποκρούσεις του στο Ηράκλειο που εμπόδισαν τον ΟΦΗ να ξεπεράσει το 1-1.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΠΑΣΟΚ, το κυβερνών κόμμα επί 40 ενώσεων συνεταιρισμών ελέγχει 23, η ΝΔ 7, το ΚΚΕ 2, τις υπό-

Ο κ. **Κάππος** κατηγορεί στη Βουλή τον Α. Παπανδρέου ότι **προσκύνησε τον Παττάκο** και εκδίδεται για την κατηγορία περί **αρτηριοσκληρώσεως** και **εξάρτησης** του ΚΚΕ που είχε εκτομίσει χθες ο κ. Παπανδρέου. Ο Αντ. **Μπριλλάκης** της ΕΑΡ μαγειρεύει ακόμη το γνωστό κρύο πιάτο της εκδίκησης.

Ο κ. **Γκορμπατσόφ** στη Ρουμανία, τον υποδέχεται ο κ. **Τσαουσέσκου** και χιλιάδες νέοι αυθormήτως προσελθόντες. Ο κ. **Ρ. Κένεντυ** φεύγει από την Πολωνία χωρίς να συναντηθεί με τον κ. **Βόϊτσεκ Γιαρουζέλσκι**.

Ο **Μπραμς** υπέγραψε στον Πανώνιο, ο Λιστ διαπραγματεύεται με τον Παναθηναϊκό και ο Μότσαρτ με τον ΠΑΣ Γιάννινα.

Κανένα μέτρο δεν πάρθηκε για την **Καρέτα - Καρέτα**, καταγγέλλουν οι περιβαλλοντοοικολόγοι. Και πώς να παρθούν α-

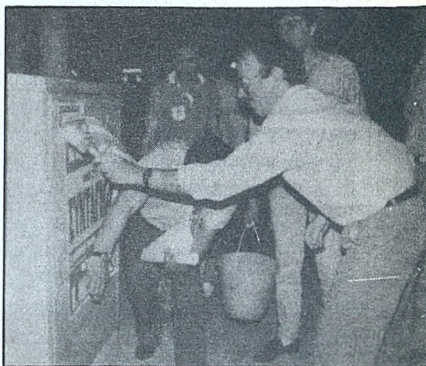
φού **λίγα μέτρα** απόσταση απ' αυτές έχει οικοπέδο ο κ. Αντ. **Λιβάνης**.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΝΔ, η αξιωματική αντιπολίτευση ελέγχει 14 επί 25 Ενώσεων συνεταιρισμών. Αναμένονται νεώτερα αποτελέσματα.

ΤΡΙΤΗ, 26.5.87

Η ΚΝΕ εκδίδει έντονη ανακοίνωση διαμαρτυρίας γιατί οι βουλευτές της ΝΔ προκαλούν **αφισορύπανση**. Ο κ. Έβερετ κάνει ότι δεν καταλαβαίνει.

Πανελλήνιος σάλος έχει δημιουργηθεί από το γεγονός ότι

Άλγεβρα και Γεωμετρία θα βαθμολογούνται χωριστά. Αναμένεται ευρεία **επιστημολογική** διένεξη περί της ενότητας των κλάδων των μαθηματικών.

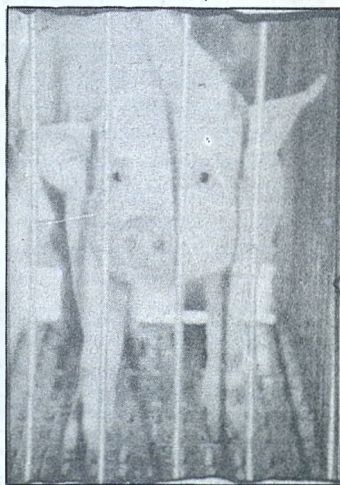
Σάλος και στη **Θεσσαλονίκη** για το βιβλίο που εξιστορεί τα 2.300 χρόνια της ιστορίας της. Ο κ. **Κούβελας** θέλει να ξαναγράψει ορισμένες κακογραμμένες σελίδες της. Χωρίς καλλιγραφία η ιστορία είναι άχρηστη.

Δις ισόβια καταδικάστηκε ο φαντάρος **Στ. Παπαγιαννόπουλος** που μετά από ταπεινωτικά καψόνια έπαθε «αμόκ» και σκότωσε 2 άλλους στρατιώτες. Παιδί μεταναστών από τη Γερμανία. Ούτε τη μετά θάνατο ελευθερία δεν του χάρισαν οι στρατοδίκες.

Εντολή του κ. **Τρίτση**, τα ΜΑΤ έδωσαν φοιτητές που διαδήλωναν σε περίοδο εξετάσεων αντί να διαβάσουν.

Διαβολικό πασοκικό τέχνα-

Συνέβη στο Σύνταγμα...

σμα για να προωθηθεί η ύφεση και η συνεργασία:

Θα αγοράσουμε φυσικό αέριο από τον κ. Γκορμπασόφ με αγωγούς που θα φτιάξει η εταιρεία του κ. Σουλτζ.

Ο κ. Τρίτσης με τους καθηγητές τα βρήκαν και θα γίνουν οι **Πανελλήνιες**. Δεν τα βρήκαν Βαλυράκης - ΠΑΕ και δεν θα γίνουν **αγώνες**. Μαθητές και ποδοσφαιριστές ζητούν αμοιβαία μεταγραφή των δύο υπουργών.

Λεβέντης ο διευθυντής συντάξεως της **Απογευματινής** κ. Κ. Κατής, προτιμά τα σίδερα της φυλακής παρά την έφεση, μετά από καταδίκη για **συκοφαντική δυσφήμιση** του υπουργού Οικονομικών κ. Τσοβόλα.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 27.5.87

Ο κ. Παπανδρέου για πρώτη φορά στη γενική συνέλευση των **Ελλήνων Βιομηχάνων**. Μετά την αναγνώριση των ξένων μονοπωλίων στο **Νταβός**, ήρθε και η σειρά των ντόπιων να ακούσουν την **«έκκληση»** του ελληνικού λαού, δια στόματος πρωθυπουργού, για **«επενδύσεις που ενσωματώνουν και την τεχνολογική αλλαγή»**.

Έβγαλε τα συμπεράσματά του από το Τσερνομπίλ το **Εργατικό Κέντρο Φωκίδος** και καταθέτει τη βεβαιότητά του ότι, σ' ό,τι αφορά τους **Δελφούς** «η σύγχρονη σοβιετική τεχνολογία θα εξασφαλίσει στο ελάχιστο τη ρύπανση του περιβάλλοντος».

Με κεντρικό σύνθημα τα **ζώα πεινάνε, τον υπουργό θα φάνε** διαδήλωσαν οι απανταχού της Ελλάδος **χοιροτρόφοι**. Διμοιρίες ΜΑΤ προστάταυσαν τον υπουργό κυκλώνοντας τα γουρούνια που οι χοιροτρόφοι άφησαν ελεύθερα στην πλατεία Συντάγματος. Αναμένονται **χοιρότερες μέρες** για τον κ. Σημίτη.

Ο **Ηρακλής** πάει στον τελικό κυπέλλου αφού νίκησε 3-2 τον **ΠΑΟ**, ο **Χρ. Παπαδόπουλος** καταδικάστηκε μαζί με το φίλο του **Παμπρή** σε διετή φυλάκιση για απιστία και ο κ. **Γουάνιμπεργκερ** δήλωσε ότι θα κερδίσει το δημοψήφισμα του κ. **Παπανδρέου** για τις βάσεις.

ΠΕΜΠΤΗ, 28.5.87

Άστοχη, χαρακτήρισε ο κ. **Φλωράκης** την επίθεση του κ. **Κάππου** κατά του πρωθυπουργού. Εννοούσε προφανώς ότι ο κ. **Παπανδρέου** δεν εθίγη.

Συζήτησε στη Βουλή για την **απλή αναλογική** και **πενιχρή διαδήλωση** για το ίδιο θέμα. Ακόμα **πενιχρότερη** η διαδήλωση υπέρ του **Καρβάλιο**, εντυπωσιακότερη η διαδήλωση των **συνταξιούχων**. Τρεις διαδηλώσεις την ημέρα, τους τροχονόμους κάνουν πέρα.

Απέτυχε η προσπάθεια επανασυγκόλλησης της **ΕΔΑ**. Οι δύο πτέρυγες διαφώνησαν στο θεμελιώδες ιδεολογικό και θεωρητικό ζήτημα του **ποιος θα είναι ο Πρόεδρος**.

Θα κλείσουν τμήματα του **Αθηνήσι Εθνικού** και **Καποδιστριακού Πανεπιστημίου** αν δεν τον δώσουν **500.000.000** δρχ. Αν το θέμα σας καίει,

Πάσα ομοιότης μεταξύ πραγματικών προσώπων και περιστατικών είναι συμπτωματική...

στείλτε τη συνεισφορά σας στον **Ημεροδότη** να την προωθήσουμε στον κ. **Σταθόπουλο**.

Χαλάει κόσμο η υποψήφια των **Ριζοσπαστών** στην **Ιταλία** κ. **Τσιτσιολίνα**, 36 ετών, η οποία εμφανίζεται από γυμνόστηθη και κάτω στις προεκλογικές ομιλίες της. Βοήθησε και την **Ουνιτά** και την **Αυγή** να βάλουν λίγη **τσόντα** στις σελίδες τους κρατώντας τα προσχήματα.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 29.5.87

Επέτειος της **αναγέννησης** του ΠΑΣΟΚ και της **άλωσης** της Πόλης. Ημέρα που ο κ. **Λαλιώτης** ξανάγινε **φυσιολογικός** και το ΠΑΣΟΚ πέρασε από τον αστερισμό του **Μακρυγιάννη** σ' αυτόν του **Κωνσταντίνου Παλαιολόγου** τη βοήθεια σίχων του **Πωλ Ελυάρ**.

Ενθουσιασμένοι από τις ραγδαίες εξελίξεις οι κάτοικοι του Πύργου διανυκτέρευσαν στην ύπαιθρο πανηγυρίζοντας — συμμετείχε και ο **Εγκέλαδος** με **5,5 Ρίχτερ**.

Ενθουσιασμένοι και οι **ξένοι τραπεζίτες** μας δίνουν δάνειο **400.000.000 δολαρίων**, ενώ ο νεαρός δυτικογερμανός πιλότος **Ματίας Ρουστ** πήγε με το αεροπλάνο του στην **Κόκκινη Πλατεία** για να ενημερώσει σχετικά τον κ. **Γκορμπασόφ**. Τον κ. **Ρέγκαν** θα ενημερώσει ο κ. **Κήλυ** που επισκέφθηκε ειδικά τον κ. **Παπούλια**.

Μόνοι δυσαρεστημένοι οι **φοιτητές** που διαδηλώνουν ζητώντας τα **500.000.000**. Ο γενικός γραμματέας του υπουργείου κ. **Κλάδης** τους διαβεβαίωσε ότι και το Πανεπιστήμιο θα αναγεννηθεί.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 30.5.87

Ενώ το ΠΑΣΟΚ αναγεννάνται, η **Κεντρική Επιτροπή** της **Ελληνικής Αριστεράς** απλώς **συνεδριάζει**.

Ελλείπει άλλου σημαντικού νέου ως θυμίσουμε αναδρομικά ότι κάποια από τις προηγούμενες μέρες ο κ. **Παπανδρέου** ταχυδρόμησε την απάντηση στον **Οζάλ**, ότι ο κ. **Μητσotάκης** βρίσκεται στις **Βρυξέλλες**, ότι οι **καθηγητές**, διαφωνώντας με την **Ομοσπονδία** τους, απειλούν με απεργία στη διάρκεια των

εξετάσεων για τα **ΤΕΙ - ΑΕΙ**. Και τέλος ότι η **ΝΔ** προετοιμάζει πυρετωδώς τη συγκέντρωση της Τρίτης στο Σύνταγμα.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 31.5.87

Τελείωσε η **Κ.Ε.** του ΠΑΣΟΚ με τον κ. **Παπανδρέου** να ζητά άρση της ασυλίας του **ΚΚΕ** — δηλαδή του κ. **Κάππου**. Η **Κ.Ε.** της **ΕΑΡ** τελείωσε κι αυτή — **χωρίς πολιτική απόφαση** λόγω έλλειψης χρόνου και περισσειας διαφωνιών.

Ο **ραδιοσταθμός Έβερετ** άρχισε να εκπέμπει βέλη κατά του κ. **Μητσotάκη**.

48 πορείες ειρήνης οργάνωσε η **ΕΕΔΥΕ**. Στη σημαντικότερη, **Μαραθώνα - Αθήνα** αντήχησε έξω από τη Βάση της **Νέας Μάκρης** και το γνωστό ειρηνόφιλο σύνθημα «**Ελλάδα - Κύπρος - Παλαιστίνη, Αμερικάνος δεν θα μείνει**».

Ένα αστείον πήγε να κάνει ο **Ματίας Ρουστ** με το αεροπλανάκι του και έπεσε **περεστρόικα** σε έναν υπουργό κι έναν στρατάρχη ενώ αναμένεται να **περεστρόικωθούν** διάφοροι στρατηγοί.

Εσκίνησε το **ράλυ - Ακρόπολης** αλλά ο κ. **Ράλλης** ακόμη σημειωτών κάνει.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 1.6.87

Καλό μήνα, καλό καλοκαίρι αλλά αγοράστε καλού - κακού και ένα **αδιάβροχο** όσοι θα πάτε αύριο να ακούσετε τον κ. **Μητσotάκη**.

Δύο ώρες συζητούσαν **χωρίς διερμηνέα** ο κ. **Παπανδρέου** με τον πρωθυπουργό της **Ιορδανίας Ζαΐντ Αλ Ριφάι**, άρτι αφιχθέντα. Έτσι ούτε εμείς, ούτε αυτοί ξέρουν τι είπαν.

Διαφεύδεται ότι θα αυξηθεί ο **ΦΠΑ** για να ελαττωθούν τα **ελλείμματα των ασφαλιστικών ταμείων**. Το πιθανότερο είναι να αυξηθούν και τα δύο.

Δολοφονήθηκε ο πρωθυπουργός του **Λιβάνου Ρασίντ Καράμι** με **βόμβα** που τοποθετήθηκε στο ελικόπτερό του. Νέος πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο γενναίος **Σελίμ Χολ**.

Τα βρίσκουν οι **εκπαιδευτικοί** με τον Τρίτη και οι **μαθητές** δεν θα γλιτώσουν τις **Πανελλήνιες**.

Δυσκολεύτηκαν τα όργανα της

τάξεως να **χωρίσουν** 17χρονη και 22χρονη που έθυσαν στην **Αφροδίτη** και την Άνοιξη, σε πλατεία του Πειραιά. Η **ζήλεια** όμως τους έδωσε δύναμη και τελικά τα κατάφεραν.

Άρχισε στη Βουλή η συζήτηση για το **νέο κανονισμό** εργασιών της.

ΤΡΙΤΗ, 2.6.87

Του **Θεού** δεν μη θέλοντος, του **καιρού** όμως τελικώς επιτρέψαντος, ο κ. **Μητσotάκης** κατάφερε να μιλήσει στους νεοδημοκράτες που πλημμύρισαν την **Πλατεία Συντάγματος**. Και του χρόνου.

Κατά **8 δις** αυξήθηκε το **έλλειμμα** του **ΙΚΑ** μέσα στο Μάιο και έφθασε από **82** σε **90 δις**. Κατά τον ίδιο μήνα αυξήθηκε η **κατανάλωση τσιγάρων** κατά **163.455 πακέτα**. Γίνεται σκέψη να αντιμετωπισθεί το έλλειμμα με ειδική φορολογία των καπνιστών.

Συμπαρατάξη Νέου Κόσμου και **Θάτσερ**. Το έγκριτο σοβιετικό περιοδικό δηλώνει πως απαιτείται να υπάρξει κάποιο **ποσοστό** **ανέργων** στην «παρίδα του σοσιαλισμού» για να **βελτιωθεί η οικονομία** της.

Πριν φύγει για το **Ρεϋκιάβικ** κι αφού είδε ξανά τον **Κήλυ**, ο κ. **Παπούλιας** πετάχτηκε μια βόλτα ως την **Τεχεράνη** για να ξεσκασεί.

Η κ. **Μαργαρίτα Παπανδρέου** **γοήτευσε** με τα επιχειρήματά της τους **στρατηγούς** του **ΝΑΤΟ**. Ετοιμάζεται να μεταβεί και στους στρατηγούς του **Συμφώνου της Βαρσοβίας** και να επιτύχει **επί γης ειρήνην εν ανθρώποις ευδοκία**. Προβλέπεται **οικογενειακό δράμα** ποιος θα πρωτοπάρε το **Νόμπελ**: Η **Λυσιστράτη** ή ο **Δικαιοπόλις**;

Όλοι προτιμούν τις **ποδηλάτισσες** αντί των **αφορολόγητων Μερσεντές**.

ΗΛΘΝΙΚΟΣ ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ

Οι διδάσκοντες της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης δεν μπορούν παρά να αισθάνονται θλίψη για το θέαμα του εθνικού διαλόγου για την Παιδεία που περιφέρει ο υπουργός κ. Αντώνης Τρίτσης. Γιατί ένας διάλογος που διεξάγεται αποκλειστικά υπό το φως των τηλεοπτικών προβολών με αποκλεισμό εκείνων τους οποίους ο υπουργός δεν είναι βέβαιος ότι θα μπορέσει να γοητεύσει, δεν είναι διάλογος αλλά αυτάρεσκος μονόλογος. Επί οκτώ ολόκληρους μήνες οι σύλλογοι των μελών ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Κρήτης προσπαθούν, χωρίς αποτέλεσμα, να επιτύχουν μια συνάντηση με τον κ. Τρίτση (έστω και υπό την παρουσία των συνεργειών της ΕΡΤ) για να του εκθέσουν σοβαρότατα προβλήματα που καθιστούν αδύνατη την ομαλή διεξαγωγή του έργου τους. Ο κ. υπουργός δεν έχει καιρό να συνομιλήσει μαζί τους (ούτε καν ν' απαντήσει σε σχετικές επιστολές και υπομνήματα που του έχουν σταλεί εδώ και πολλούς μήνες), προφανώς γιατί είναι απασχολημένος με το διάλογο για την Παιδεία. Η άρνηση του κ. Τρίτση να δεχτεί τους εκπροσώπους των διδασκόντων ενός ολόκληρου Πανεπιστημίου χαρακτηρίζει την ποιότητα και το ήθος του διαλόγου του.

Φυσικά ο κ. Τρίτσης θα μιλήσει, κατά την προσφιλή συνήθειά του, για ανευθυνότητα, αν οι διδάσκοντες προχωρήσουν σε απεργιακή κινητοποίηση το φθινόπωρο.

ΠΡΟΣ ΚΕΝΤΡΑ ΛΑΚΤΙΖΕΙΝ

Σίγουρα ο κ. Φλωράκης δεν θα αισθάνθηκε καθόλου άνετα όταν άκουγε τον Α. Παπανδρέου να αξιώνει από το βήμα της 22ης Συνόδου της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, τον «τερματισμό της ασυλίας» που έχαιρε το ΚΚΕ από το «Κίνημα» και «προσωπικά» τον ίδιο τον πρωθυπουργό.

Μετά το δημοψήφισμα για τις βάσεις, η εφεξής «ισότιμη μεταχείριση» της ΝΔ και του ΚΚΕ από το κυβερνών κόμμα, μπορεί να σημαίνει, μεταξύ άλλων, την επιλογή μιας μείζονος ρήξης προς τα αριστερά του ΠΑΣΟΚ η οποία μπορεί κάλλιστα να ευνοήσει την άνοδο των σκληρών στις τάξεις των ορθόδοξων κομμουνιστών. Κι αν δεν συμβεί αυτό, το σίγουρο είναι πως η «άρση ασυλίας» του ΚΚΕ θα δημιουργήσει την οξύτητα εκείνη που οδηγεί σε γνωστά σεκταριστικά πρότυπα συμπεριφοράς.

Το κακό για τον κ. Φλωράκη είναι ότι δεν μπόρεσε να προβλέψει αυτό το «χτύπημα κάτω από τη ζώνη» που του κατάφερε ο Α. Παπανδρέου: η άρση ασυλίας εκ μέρους του τελευταίου έγινε αφού ο Γ. Γραμματέας του ΚΚΕ, με μια μοναδική χειρονομία για την ιστορία του κόμματός του, είχε ο ίδιος άρει την ασυλία του... κ. Κάππου, χαρακτηρίζοντας «πράγματι ατυχή ενέργεια» την επίθεση κατά Παπανδρέου που ο πολυετής κοινοβουλευτικός και στέλεχος της ΚΕ του κόμματος εξαπέλυσε από το βήμα της Βουλής.

Ο κ. Κάππος, βέβαια, δεν συγκαταλέγεται στους «σκληρούς» του ΚΚΕ και η ενέργειά του χαρακτηρίζεται ως «ανοησία». Εξ αντικειμένου όμως αυτή η ενέργεια εγγράφεται σε μια ενδοκομματική, μετασυνεδριακή συγκυρία όπου κυριαρχούν:

- οι αγκυλώσεις και οι ρυθμοί χελώνας στην περίφημη «ανασυγκρότηση» (λέγεται, ότι ούτε καταμερισμός ρόλων στο ΠΓ δεν έχει γίνει ακόμα).

Σώστε τους Δελφούς...

Εγκαίνια του εργοστασίου αλουμινίας στους Δελφούς ετοιμάζει η κυβέρνηση όπως ανακοίνωσε ο υφυπουργός Βιομηχανίας Γ. Πέτσος. Και αυτό παρά τις αντιδράσεις και τις διαμαρτυρίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η μονάδα παραγωγής αλουμινίας σχεδιάζεται να γίνει στην Αγία Ευθυμία Φωκίδας, 11 μόλις χιλιόμετρα από τους Δελφούς. Η εγκατάσταση και η λειτουργία της στο χώρο αυτό έχει προκαλέσει σειρά αντιδράσεων για τις επιπτώσεις που θα έχει στους κατοίκους, στο φυσικό περιβάλλον και στον ιστορικό ελαιώνα της Άμφισσας.

Οι αντιδράσεις όμως δεν στηρίζονται μόνο στις επιπτώσεις που θα έχει το εργοστάσιο στο φυσικό περιβάλλον και στα μνημεία του χώρου των Δελφών, αλλά και στις αβεβαιότητες που διατυπώνονται για την οικονομική βιωσιμότητα μιας τέτοιας μονάδας. Οικολογικές, περιβαλλοντικές οργανώσεις, αλλά και άλλοι θεωρούν ότι δεν υπάρχουν πειστικά στοιχεία για τη σκοπιμότητα μιας τέτοιας επένδυσης. Προτείνεται μάλιστα, αν κρίνεται ότι το εργοστάσιο αλουμινίας είναι απόλυτα αναγκαίο για την εθνική οικονομία, να βρεθούν άλλες πλέον κατάλληλες θέσεις και ύστερα από μελέτη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων να αποφασισθεί τι πρέπει τελικά να γίνει.

Η κυβέρνηση ουσιαστικά ακολουθεί την ίδια πολιτική των προκατόχων της. Στο παρελθόν βουλευτές του ΠΑΣΟΚ είχαν αντιταχθεί —με επερώτηση (11-12-78) στη Βουλή— στα σχέδια για εγκατάσταση εργοστασίου αλουμινίας.

Το ΠΑΣΟΚ όμως ως κυβέρνηση ούτε πρόβαλλε εναλλακτική λύση, ούτε πήρε μέτρα εναντίον της καταστροφής που συντελείται στο περιβάλλον. Στο μεταξύ δεν έχουν απαντηθεί υπεύθυνα οι επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν, ούτε έγιναν μελέτες για τις επιπτώσεις της εγκατάστασης του εργοστασίου, αλλά και της παρεπόμενης δημιουργίας οικισμών στη περιοχή με όσα συ-

νεπάγονται. Το θέμα ωστόσο δεν εξαντλείται σε αισθητικά ζητήματα (θα είναι ή όχι η εγκατάσταση ορατή) ούτε αρκούν διαβεβαιώσεις για προστασία της περιοχής από τα αιωρούμενα σωματίδια και την «κόκκινη λάσπη».

Γνωρίζουμε ότι η ανάπτυξη κοστίζει. Μέσα από ποιες διαδικασίες όμως εγγυάται η κυβέρνηση ότι η σημερινή ανάπτυξη της περιοχής δεν θα έχει πολλαπλάσιο κόστος την επόμενη δεκαετία και με τέτοιες μάλιστα συνέπειες για το περιβάλλον οι οποίες δεν θα μπορούν να επανορθωθούν; Ποιο θα είναι τότε το κέρδος από μια μεσοπρόθεσμη ανάπτυξη;

Και μια «διαδικαστική» λεπτομέρεια: Η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων είχε σταλεί στο ΥΠΕΧΩΔΕ για έγκριση αλλά επεστράφη με αρκετές παρατηρήσεις. Πώς ο κ. Πέτσος, εφόσον το ΥΠΕΧΩΔΕ, δεν έχει δώσει ακόμη την έγκρισή του, ανακοινώνει εγκαίνια;

Δείγμα ορθής διαχείρισης...

Υπάρχουν στη Σίνδο 6 βαγόνια με ανταλλακτικά για τρακτέρ από την Αυστρία. Υποτίθεται ότι έπρεπε να είχαν παραληφθεί από την ΕΛΒΟ (την πρώην STEYR) από τις 2-4-87. Ουδείς ενδιαφέρθηκε από την ΕΛΒΟ με αποτέλεσμα να χρειάζεται να πληρωθούν μέχρι τις 12-5-87 επιβιβάσεις στον Ο.Σ.Ε. (αργίες - σταλίες - όπως είναι γνωστές) ύψους 1.481.958 δραχμών, για να γίνει η παραλαβή.

Δεν γνωρίζουμε τι έγινε. Ποιος όμως ευθύνεται για την καθυστέρηση και γιατί, αν η παραγγελία δεν ήταν σωστή, δεν επεστράφησαν αμέσως στην αυστριακή εταιρεία; Σε πόσο ύψος έφθασαν οι σταλίες αν παρελήφθηκαν τα ανταλλακτικά; Ποιοι τελικά πληρώνουν την κακή διαχείριση; Η υπόθεση φαντάζει μπροστά στα γνωστά σκάνδαλα ως απλή παρωνυχίδα. Δεν υπάρχει όμως κανένας έλεγχος; Ούτε καν για φορτωτικές του ΟΣΕ που έχουν παραλήπτη την Εθνική Τράπεζα;

Το λόγο έχει ο υπουργός Συγκοινωνιών.

- το πάγωμα οποιασδήποτε κεντρικής πρωτοβουλίας και διαδικασίας για τη διακηρυσόμενη ανάγκη της «συμπαράταξης» —πάγωμα που έρχεται και σε συνέχεια της πατερναλιστικής δήλωσης του ίδιου του κ. Φλωράκη, «όποιος θέλει να επιβιώσει ας συμπαταχθεί»·
- η δυσανασχέτηση μερίδας στελεχών για τη «νέα» σύνθεση του ΠΓ και τη διατήρηση των πλειστών όσων κληροδοτημένων στη σύνθεση της «νέας» ΚΕ·
- η κριτική που ασκήθηκε στο Γ. Γραμματέα του ΚΚΕ για τη «χλιαρή» στάση του κατά τη συζήτηση στη Βουλή και για τη διάθεση διαλόγου που έδειξε προς τον κ. Παπανδρέου σχετικά με το δημοψήφισμα.

Με βάση τα παραπάνω, η «άρση ασυλίας» του κ. Κάπου από τον ηγέτη του δεν μπορεί απλώς να εννοείται ως απλή διορθωτική κίνηση, αλλά μπορεί να σηματοδοτεί μια κάποια «επανεκτίμηση» της στάσης του ΚΚΕ προς το ΠΑΣΟΚ. Αυτή η επανεκτίμηση μπορεί να μη θέτει εν αμφιβόλω την προσπάθεια διαχωρισμού που επιχειρούν οι κομμουνιστές έναντι του «Κινήματος», σίγουρα όμως δείχνει μια πρόθεση (αν λάβουμε υπόψη και τα συνδικαλιστικά τεκταινόμενα...): την πρόθεση να αποφευχθεί ο «τυφλός αντιπασοκισμός», που φαίνεται να διακατέχει κάποιους «συνεπείς» του ΚΚΕ, όχι όμως και τον κεντριστή —και ισχυρότατο, συγχρόνως— Χ. Φλωράκη. Και η δημόσια καταδίκη του κ. Κάπου, λακτίζει και προς άλλα κέντρα...

Μόνο που, ατυχώς, ο κ. Παπανδρέου δεν φαίνεται να ευνοεί αυτό που ο κ. Λαλιώτης χαρακτήρισε ως «αλληλεγγύη» των αριστερών δυνάμεων.

Βεβαίως, δεν είναι πρώτη φορά που το ΚΚΕ εκφέρει το μύθο του Σίσσυφου...

ΑΥΞΗΣΕΙΣ ΚΟΝΤΡΑ ΣΤΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑ

Οι συνδρομές για το εξωτερικό

Με την τελευταία αιφνιδιαστική αναπροσαρμογή των ταχυδρομικών τελών, όπως είχαμε γράψει στο τχ. 345, το κόστος αποστολής ενός τεύχους του ΑΝΤΙ στο εξωτερικό αυξήθηκε 212% και πάνω. Με αναλυτικό υπόμνημα στους αρμόδιους το ΑΝΤΙ αναφέρθηκε στα προβλήματα που δημιουργεί η υπερβολική και αιφνιδιαστική αυτή μεταβολή για όσους Έλληνες, ελληνομαθείς ξένους, Ινστιτούτα και Βιβλιοθήκες επιθυμούν να έχουν πληροφόρηση για τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα. Παρόμοιες διαμαρτυρίες έγιναν και από άλλα περιοδικά και εφημερίδες.

Δυστυχώς από την πλευρά της κυβέρνησης και των ΕΛΤΑ δεν υπήρξε καμιά προσπάθεια να υλοποιηθεί κάποια λύση. Ούτε βέβαια μας εδόθη μια ικανοποιητική απάντηση ή εξήγηση για το πώς αντιμετωπίζουν οι αρμόδιοι τα προβλήματα που δημιουργούνται παρά τις έγγραφες διαμαρτυρίες μας.

Κατόπιν αυτών το ΑΝΤΙ είναι υποχρεωμένο να αναπροσαρμόσει το κόστος των συνδρομών για το εξωτερικό από το τεύχος αυτό. Υπενθυμίζουμε ότι από τον Απρίλιο μέχρι τώρα είχαμε τις ίδιες τιμές, σε βάρος του περιοδικού, ελπίζοντας να πρυτανεύσουν σοβαρότερα κριτήρια στους υπευθύνους για τέτοιες αποφάσεις. Το κράτος φαίνεται όμως ότι θέλει να επιβάλλει νέα «συναλλακτικά ήθη» και ούτε καν επιτρέπει κάποιο χρόνο αναπροσαρμογής των τιμολογίων. Είμαστε πάντως περίεργοι για το κατά πόσο θα βελτιωθούν οι υπηρεσίες των ΕΛΤΑ μετά τις αναπροσαρμογές ή θα μείνουν ακόμα στην εποχή... που ιδρύθηκαν.

Υ.Γ. Πριν τις νέες «αναπροσαρμογές» που —τι να κάνουμε;— θα τις αντιμετωπίσουμε με αισιοδοξία από τώρα, ας ελπίσουμε ότι θα υπάρξει ευαισθησία να συζητηθεί με διαφορετικό πνεύμα σχετική ερώτηση στη Βουλή που κατέθεσε στις 11 Μαΐου ο βουλευτής της Ν.Δ. κ. Απόστολος Κράτσας.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΥΠΡΟΣ

Ετήσια: 30 δολάρια
Εξάμηνη: 15 δολάρια

ΕΥΡΩΠΗ

Ετήσια: 38 δολάρια
Εξάμηνη: 19 δολάρια

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ετήσια: 44 δολάρια
Εξάμηνη: 22 δολάρια

Ο «σοσιαλιστικός» αυταρχισμός ή Τρίτης + ΜΑΤ

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών κινδυνεύει να κλείσει. Οι φοιτητές στην πρώτη κινητοποίησή τους δέχθηκαν την επίθεση των ΜΑΤ ενώ ο υπουργός Παιδείας αρνήθηκε να τους δεχθεί. Η άρνηση του οργανωτή του «εθνικού διαλόγου» να συναντηθεί με εκπροσώπους των φοιτητών είναι μια ακόμη ένδειξη της πολιτικής του υπουργείου. Η κατασταλτική όμως επέμβαση της Αστυνομίας παραπέμπει σε άλλες εποχές και δείχνει τις μεθόδους που επιλέγονται από την κυβέρνηση για να αντιμετωπισθούν οι διαμαρτυρίες των φοιτητών και των εργαζομένων στο πανεπιστήμιο. Τέτοιες κατασταλτικές δραστηριότητες έχουν πυκνώσει, ενώ η χρησιμοποίηση ΜΑΤ, ΜΕΑ και Αστυνομίας γίνεται πολλές φορές τώρα με μεγαλύτερη ευκολία από ό,τι ακόμη και στην εποχή της «επανάστασης». Δεν πιστεύουμε ότι είναι τυχαία γεγονότα. Νομίζουμε ότι αποτελούν πλέον *συστατικό στοιχείο* της πολιτικής και της πρακτικής της κυβέρνησης.

Οι φοιτητικές κινητοποιήσεις που γίνονται τον τελευταίο καιρό δείχνουν ότι βρισκόμαστε στην αρχή των αδιεξόδων που έχουν συσσωρευθεί με την πολιτική που ακολούθησε το ΠΑΣΟΚ στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Ουσιαστικά όμως τα αδιέξοδα υπάρχουν σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος. Χαρακτηριστικές είναι οι αντιδράσεις της ΕΛ-ΜΕ αλλά και η τοποθέτηση πολλών ΕΛ-ΜΕ, για τις στάσεις εργασίας μέσα στην περίοδο των εξετάσεων. Η κρίση φαίνεται και στο χώρο των ΤΕΙ και ήδη έχουν εκφραστεί σε πολλούς τομείς οι αντιδράσεις των σπουδαστών.

Αυτό όμως που κυρίως αναδεικνύεται τώρα είναι η αδυναμία της πολιτικής που εφαρμόστηκε από το ΠΑΣΟΚ στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος. Υπάρχει επομένως —και φαίνεται να ανοίγει αυτή την περίοδο— ένα τεράστιο θέμα *εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης* το οποίο η κυβέρνηση καλύπτει με το λαϊκισμό των πρωτοβουλιών Τρίτης και με τα κατά καιρούς «πυροτεχνήματα» όπως αυτό των «Αρχαίων» που παρακάμπουν το θέμα της παιδείας, αρνούμενη να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της πολιτικής της. Από την πλευρά της η ΝΔ προσφέρει τις γνωστές «λύσεις» του παρελθόντος και προβάλλει την εφαρμογή της νεοφιλελεύθερης πολιτικής προετοιμάζοντας από τώρα το έδαφος. Η κατάσταση αυτή δείχνει ότι υπάρχουν δυνατότητες από την πλευρά των δυνάμεων που με γνησιότητα υπερασπίζονται την υπόθεση των δημοκρατικών θεσμών να πάρουν σοβαρές πρωτοβουλίες και να διατυπώσουν εναλλακτικές λύσεις.

● ΠΛΟΥΤΟΣ ΣΕΝΑΡΙΩΝ...

Πολλά και διάφορα σενάρια έρχονται στο φως της δημοσιότητας τον τελευταίο καιρό. Εκλογές και εκλογικά συστήματα, «εθνική συνεργασία» και «εθνικοί» ηγέτες εναλλάσσονται, χρόνοι εκλογών και δημοψηφισμάτων γίνονται βάση αναλύσεων, συμπράξεις στήνονται και ξεσκεπάζονται σχέδια μαζί με ντόπιους και ξένους παράγοντες. Φαίνεται να αποκτά «ενδιαφέρον» η πολιτική ζωή. Τουλάχιστον τα πρωτοσέλιδα με τους εντυπωσιακούς, βαρύγδουπους τίτλους, τα ξύλινα γράμματα και τη μεγάλη φωτογραφία των ηγετών αυτό δείχνει.

● ΑΤΟΝΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ...

Μέσα σε όλα αυτά ο «δυστυχής» μέσος αναγνώστης, που δεν «πιάνει» τα όσα «αναλύονται» στέκεται αμήχανος, αδρανής και κατά βάθος «σιχτιρίζει»: τον Τύπο, τους τίτλους, τα σενάρια, τους ηγέτες, την κρίση, τις αναλύσεις, τους παράγοντες, τον ΣΕΒ, τα κόμματα, την πολιτική τελικά, όπως εμφανίζεται μπροστά του... *κρεμασμένη στα σιμπιδάκια των περιπτέρων.*

Γιατί ελάχιστοι ή και κανένας δεν αναφέρεται στα πραγματικά προβλήματα του 1992 ή του 2000 που τόσο χρησιμοποιούνται τελευταία. Υπηρετούν απλώς τους έχοντες την εξουσία να τη διατηρήσουν και τους διεκδικούντες να την κατακτήσουν...

ΥΠΟΓΕΙΟ ΓΚΑΡΑΖ ΣΤΗΝ ΤΟΣΙΤΣΑ Βίοι παράλληλοι Μπέη - Έβερετ

Εν αρχή ην η DENCO ή μάλλον το ΥΠΕΧΩΔΕ που ανέθεσε στην εταιρεία DENCO την εκπόνηση μελέτης για τη χωροθέτηση υπογείων γκαράζ στην Αθήνα.

Και η μεν DENCO ως μοναδικό κριτήριο έλαβε την πυκνότητα των παρανόμων σταθμεύσεων στις διάφορες περιοχές, το δε ΥΠΕΧΩΔΕ, έκρινε ότι καλόν: Όπου η πυκνότητα, εκεί και η πληρότητα και η ταχεία απόσβεση του έργου. Έτσι, το παχύλο κέρδος για τους επίδοξους μισθωτές των γκαράζ εγγυημένο. Όρος δηλαδή, φύσει ικανός για να κάμψει τον τένος σοσιαλιστή δήμαρχο κ. Μπέη και για να ενθουσιάσει το νεοφιλελεύθερο διάδοχο του κ. Έβερετ.

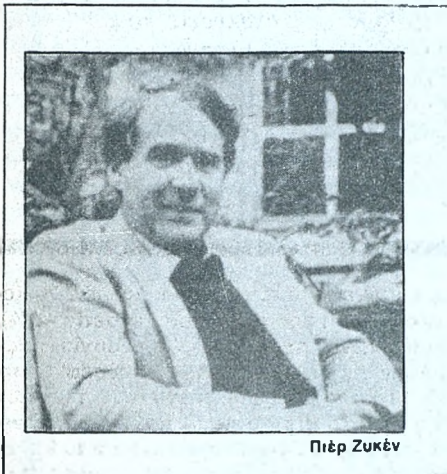
Μια από τις πρώτες περιοχές που επιλέγονται για την εφαρμογή της μεγαλοφυούς ιδέας στη διατύπωση της οποίας συνέβαλαν διακεκριμένοι συγκοινωνιολόγοι όπως ο καθηγητής του Πολυτεχνείου κ. Φραντζεσκάκης είναι η περιοχή Μουσείου - Εξαρχείων. Περήφανος ο κ. Κουλουμπής, σε διάλειμμα προφανώς του αγώνα του για τον περιορισμό των ΙΧ στο κέντρο της Αθήνας —ας μην ξεχνάμε το Ρυθμιστικό— και στην προσπάθειά του ίσως να αναπλάσει

τα Εξάρχεια σε τόπο κατοικίας (μείωση κατοίκων κατά την τελευταία δεκαετία 18%), ανακοινώνει πρώτος τη δημιουργία τριώροφων υπόγειων γκαράζ 400 θέσεων στην οδό Τοσίτσα. Εξαιρετη κρίνουν την ιδέα της καταστροφής του πεζοδρομίου ανάμεσα στο Αρχαιολογικό Μουσείο και το Πολυτεχνείο οι σύμβουλοι του 1ου Διαμερίσματος, κατά ψηφίζουν οι νεοδημοκράτες δημαρχέοντες ακόμη του κ. Μπέη. Ακολουθεί η εναλλαγή των δημάρχων και η αναστροφή των ρόλων. Υπέρ ψηφίζουν τώρα οι νεοδημοκράτες, και οι σύμβουλοι που ανήκουν στο ΠΑΣΟΚ, ενώ στο Σχέδιο Πόλεως οι αρμόδιοι πήραν τη στάση του Ποντίου. Τέλος, χωρίς καμιά προηγούμενη ενημέρωση, η απόφαση για την κατασκευή του υπόγειου γκαράζ στην οδό Τοσίτσα λαμβάνεται κάποιες μεταμεσονύκτιες ώρες από τους νυσταγμένους δημοτικούς συμβούλους του πρώτου δήμου της χώρας (το θέμα είχε αναγραφεί ως το 100 στην ημερήσια διάταξη). Πριν εισβάλουν οι μπουλντόζες των κ. Έβερετ και Κουλουμπή απομένει να συζητηθούν οι ενστάσεις των κατοίκων που επισημαίνουν την άσκοπη καταστροφή του πράσινου στην οδό Τοσίτσα, την αχρήστευση του δρόμου σε έκταση δύο τετραγώνων από τη ράμπα της εισόδου του γκαράζ (Σπ. Τρικούπη ως Ζαΐμη) και την αύξηση της ρύπανσης και της ηχορύπανσης από την αναμενόμενη αύξηση της κυκλοφορίας των ΙΧ στα ήδη φρακαρισμένα πέριξ στενά. Απομένουν επίσης οι ενστάσεις του Πολυτεχνείου και του Αρχαιολογικού Μουσείου που τρέμει εκτός από τα πρόσθετα καυσάεργα που θα εκπέμπουν οι αεραγωγοί του γκαράζ και τη σκόνη και τους κραδασμούς που θα απειλούν τα εκθέματα κατά τα δύο χρόνια που προβλέπεται ότι θα διαρκέσει η κατασκευή.

Και ενώ οι κάτοικοι της περιοχής κινητοποιούνται και η απόρριψη των ενστάσεων αποτελεί ορατή απειλή, ο κ. Μπέης αναβαπτισμένος στη δημοτική αντιπολίτευση ανακαλύπτει εκ νέου τις δημοκρατικές αξίες και προτείνει ευρύ διάλογο μεταξύ όλων των φορέων.

Εμπρός στο δρόμο που χάραξε η Ε.ΑΡ.

του Στέλιου Κούλογλου

Πιέρ Ζυκέν

Τους παλιούς καλούς καιρούς της Γ' Διεθνούς οι Έλληνες αριστεροί ταξίδευαν στις ανά τον κόσμο διεθνείς συνδιασκέψεις, προκειμένου να μελετήσουν την πείρα του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος και να πάρουν ιδέες για την Ελλάδα. Ακόμη και μετά τη διάλυση της διεθνούς, ήταν πάλι οι εμπειρίες του παγκόσμιου προλεταριάτου που φώτιζαν τον ελληνικό δρόμο προς το σοσιαλισμό, παρά το αντίθετο. Μήπως έφτασε η ώρα, να δώσει μια φορά και η ελληνική αριστερά τη «γραμμή»; Οι πρόσφατες επισκέψεις του Πιέρ Ζυκέν στην Ελλάδα και ορισμένες συναντήσεις του με τον Λεωνίδα Κύρκο, ίσως δίνουν θετική απάντηση στο ερώτημα. Όπως είναι γνωστό, ο Π. Ζυκέν είναι μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Εκπρόσωπος του κόμματος μέχρι το 25ο συνέδριο (Φεβρουάριος 1985), θα χάσει τη θέση του στο ΠΓ όταν κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου θα καταψηφίσει τον απολογισμό της απερχόμενης ΚΕ και θα καταγραφεί ως ανανεωτής. Σε δυσμένεια μέχρι σήμερα, παροπλισμένος σε μια επιτροπή της ΚΕ για τη διεθνή ύφεση και τον αφοπλισμό, ηγείται της ομάδας των ανανεωτικών που δρα στο εσωτερικό του ΚΚΓ.

Τον περασμένο Απρίλιο ο Ζυκέν θα βρεθεί στην Ελλάδα, καλεσμένος στο ιδρυτικό συνέδριο της Ελληνικής Αριστεράς. Στο περιθώριο των εργασιών του συνεδρίου θα ζητήσει μια συνάντηση με την ΚΕ του αδελφού ΚΚΕ. Οι σύντροφοι της άλλης πλευράς, αρνούνται την όποια συνάντηση με το μέλος της ΚΕ του ΚΚΓ, επειδή δεν εκπροσωπεί επίσημα το κόμμα.

Απογοήτευση για τη συμπεριφορά των συντρόφων του ΚΚΕ, ενθουσιασμός για τις πρωτοβουλίες αυτών των ΚΚΕ εσ. που αποφασίζουν να υπερβούν τον κομμουνιστικό χαρακτήρα του κόμματος. Ο Ζυκέν δηλώνει εντυπωσιασμένος από τον τρόπο σύγκλησης του Συνεδρίου και το περιεχόμενο των εργασιών του, και δεν διστάζει να υπογραμμίσει ότι η εμπειρία της Ε.ΑΡ. ίσως αποτελεί ένα καλό παράδειγμα για αντίστοιχες πρωτοβουλίες που θα αναληφθούν στη Γαλλία.

Την Κυριακή 24 Μαΐου, ο Ζυκέν θα επισκεφθεί ξανά την Ελλάδα, προκειμένου να συναντήσει το Λεωνίδα Κύρκο, για περισσότερη «ζύμωση» και ενημέρωση πάνω στην πορεία της Ε.ΑΡ. Σύμφωνα με ασφαλείς πληροφορίες, ο Ζυκέν ετοιμάζεται να αποχωρήσει από το ΚΚΓ και να προχωρήσει στη δημιουργία ενός νέου κόμματος, στο δρόμο που χάραξε η Ε.ΑΡ.

Πρώτη αλλά αποφασιστική κίνηση διαφοροποίησης, θα είναι η αναγγελία της απόφασης του να υποβάλει υποψηφιότητα για τις γαλλικές προεδρικές εκλογές, που θα γίνουν την άνοιξη του 1988. Η ΚΕ του ΚΚΓ έχει ήδη αποφασίσει ότι επίσημος υποψήφιος του κόμματος θα είναι ο Αντρέ Λαζουανί, μέλος του ΠΓ και επικεφαλής της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του κόμματος. Οι ανανεωτές θεωρούν ότι αυτή η υποψηφιότητα θα περιορίσει ακόμη περισσότερο το ήδη ισχύον εκλογικό ποσοστό του Γαλλικού ΚΚ, που έχει χάσει τη μισή εκλογική του δύναμη μέσα σε 5 χρόνια.

Η υποψηφιότητα του Ζυκέν δεν είναι ασφαλώς περιπάτος. Οι Γάλλοι ανανεωτές θα αναγγείλουν επίσημα την υποψηφιότητα σε λίγες μέρες, ελπίζοντας σε ένα ποσοστό αντίστοιχο με αυτό του ΚΚΕ εσ. (2-4%), που θα κατοχυρώνει την αυτονομία της ανανεωτικής τάσης, απέναντι στο Κομμουνιστικό αλλά και το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Ο Ζυκέν πρέπει εν τω μεταξύ να κάνει πειστική την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός τρίτου ρεύματος να κερδίσει την υποστήριξη όλων των ανανεωτικών δυνάμεων του κόμματος, αλλά και μικρότερων οργανώσεων της αριστεράς και των οικολόγων που βρίσκονται έξω από αυτό.

Η αναγγελία της υποψηφιότητας πιστεύεται ότι θα σημάνει και την επίσημη αναγγελία του διαζυγίου, μιας ήδη τελειωμένης σχέσης. Όπως όμως συνηθίζει να λέει ο Ζυκέν, αν το ΚΚΓ ήταν στην εξουσία, ο ίδιος θα ήταν κηπουρός όπως ο Ντούμπρεσκ. Τουλάχιστον τώρα, θα είναι υποψήφιος Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, και αρχηγός της Ε.ΑΡ. αλλά γαλλικά. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:**
Θεσμοί, ιδεολογία
και πολιτική στο Μεσοπόλε-
μο

Με επιμέλεια των καθηγητών
Γ. Αναστασιάδη, Π. Πετρίδη
και **Γ. Κοντογιώργη**. Ο τόμος
περιλαμβάνει στις 450 σελί-
δες του, ανέκδοτα ντοκου-
μέντα, φωτογραφίες, μελέ-
τες και κείμενα για το μεγά-
λο έλληνα πολιτικό.

ΚΕΙΜΕΝΑ:

- Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
- Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
- Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
- Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
- Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- Η. ΗΛΙΟΥ
- Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
- Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
- Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
- Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
- Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
- Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
- Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
- ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
- ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
- Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΑΛ. ΣΒΟΛΟΣ
- ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Όλο το ζουμί της ομιλίας βρίσκεται στην πρώτη παράγραφο» έλεγαν μερικές ώρες πριν τη συγκέντρωση της Πλατείας Συντάγματος, ηγετικά στελέχη της ΝΔ που πρόσκεινται στον κ. Μητσοτάκη. Πράγματι η πρώτη παράγραφος του λόγου του αρχηγού της «Νέας Δημοκρατίας» εξηγεί γλαφυρότερα από την οποιαδήποτε ανάλυση τους στόχους που ήθελε να πετύχει η πανελλαδική κινητοποίηση της Πλατείας Συντάγματος.

«Λαέ της Ελλάδος, λαέ της Αθήνας» άρχισε ο κ. Μητσοτάκης παραδεχόμενος με αξιοθαύμαστη ειλικρίνεια ότι μιλούσε στο λαό που είχε έλθει από όλη τη χώρα, «καταθέτω σήμερα ενώπιον του λαού πρόταση μομφής κατά της κυβερνήσεως του Ανδρέα Παπανδρέου και ζητώ (τώρα μπαίνει στο ψητό - Σ.Σ.) την εμπιστοσύνη σας για τη «Νέα Δημοκρατία». Η ΝΔ ζητά ψήφο εμπιστοσύνης από το λαό (δεύτερη φορά για να δοθεί έμφαση - Σ.Σ.) και την παίρνει τη ψήφο εμπιστοσύνης (τρίτη φορά - Σ.Σ.). Έχουμε σήμερα, λαέ της Αθήνας, την εμπιστοσύνη του ελληνικού λαού».

Είναι άραγε τυχαίο, ότι από τα 10 ουσιαστικά που ο ομιλών χρησιμοποιεί στην πρώτη παράγραφο, τα τέσσερα είναι η επανάληψη της λέξης εμπιστοσύνη; Μετά την πρόσφατη εσωκομματική κρίση, τη διαγραφή Παπαληγούρα, την αποχώρηση Ράλλη, και τις φήμες για την επάνοδο Καραμανλή η συγκέντρωση της πλατείας Συντάγματος ήταν ακριβώς η προσπάθεια του κ. Μητσοτάκη να αναβαπτιστεί στην ετυμηγορία της λαϊκής βάσης. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι παρά τη βροχή, η συγκέντρωση πέτυχε και ο στόχος επετεύχθη, έστω και αν το δόλωμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν οι πρόωρες εκλογές.

Ο αρχηγός της ΝΔ εμφανίζεται μπροστά στο «πόπολο» σίγουρος ότι οι εκλογές θα έρθουν σύντομα, αφού η προοπτική της εξουσίας ενοποιεί τη βάση της ΝΔ γύρω από τον αρχηγό της, αλλά στις υπόλοιπες επίσημες δηλώσεις του αρνείται να κάνει την οποιαδήποτε πρόβλεψη με τη δικαιολογία ότι «δεν είναι μάντης». Στις ιδιωτικές συζητήσεις, ο αρχηγός της ΝΔ παρουσιάζεται —αντίθετα μάλιστα με ορισμένους αισιόδοξους επιτελείς του— ακόμη περισσότερο απαισιόδοξος για το ενδεχόμενο των πρόωρων εκλογών, εναποθέτοντας την πραγματοποίησή τους, όσο και αν αυτό φαίνεται παράδοξο, στην Αριστερά.

Παρά τα λεγόμενά του, ο πονηρός αρχηγός της ΝΔ ξέρει ότι ελάχιστοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ θα διακινδύνευαν το όποιο πολιτικό τους μέλλον, «αποστατώντας» προς τη ΝΔ. Ελπίζει αντίθετα ότι μια τέτοια μαζική αποχώρηση (που θα οδηγούσε ενδεχομένως στην απώλεια της

Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης από το κόμμα του

του Ρεπόρτερ

πασοκικής κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας και συνεπώς στην προκήρυξη εκλογών) θα ήταν πολύ πιο «ομαλή», αν γίνονταν με κατεύθυνση προς τα αριστερά. Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, ο κ. Μητσοτάκης πιστεύει ότι δεν θα εύρισκε πρόσφορο έδαφος η προπαγάνδα του ΠΑΣΟΚ που θα έκανε σίγουρα λόγο για «αποστασία σχεδιασμένη από την ντόπια αντιδραση και τον ξένο, ιμπεριαλιστικό παράγοντα».

Ο αρχηγός της ΝΔ εναποθέτει τις ελπίδες του στην Αριστερά και επειδή ξέρει ότι μόνος του δεν μπορεί να πετύχει τις πρόωρες εκλογές. Στην περίπτωση που δεν θα συμβεί καμιά αποστασία, όλα θα εξελιχθούν με βάση την συνηθισμένη κοινοβουλευτική πρακτική. Φοβάται ότι πιέζοντας συνεχώς για πρόωρες εκλογές όχι μόνο θα φθείρει το αίτημα και θα προκαλέσει τη δυσaréσκεια των φανατισμένων υπεραισιόδοξων οπαδών του, αλλά και ότι θα προκαλεί την άτυπη συσπείρωση της Αριστεράς ή καλύτερα των αριστερών ψηφοφόρων γύρω από το ΠΑΣΟΚ. Γι' αυτό αφιέρωσε ένα μέρος της ομιλίας του στην Αριστερά, θέτοντας την τελευταία «ενώπιον των ευθυνών της» αν συνεχίζει να ανέχεται την κυβέρνηση «της σήψης και των σκανδάλων». Σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός στελέχους της ΝΔ, μόνο «αν το ΠΑΣΟΚ γίνει σάντουιτς», πιεζόμενο και από την αριστερά και από τη δεξιά, θα αναγκασθεί να προκηρύξει εκλογές.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΟΥ, Η ΖΩΗ ΜΟΥ

Όλοι οι προηγούμενοι σχεδιασμοί γίνονται βέβαια υπό την σκιά του από μηχανής Θεού: ο κ. Μητσοτάκης εξακολουθεί να φοβάται περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, την επανεμφάνιση του κ. Καραμανλή, ως του μόνου ανθρώπου που θα μπορούσε να ανατρέψει την ηγεμονία του στη «Νέα Δημοκρατία».

Δεν είναι τυχαίο ότι στην προχθεσινή συνέντευξη του στο ραδιοφωνικό σταθμό του πρώτου Δήμου της Χώρας ο ψυχραιμολογός σε όλη τη διάρκεια της εκπομπής αρχηγός της ΝΔ, έκανε την γκάφα του στο θέμα Καραμανλή: δέχθηκε την επανεμφάνιση του Κ. Καραμανλή σε περίπτωση εθνικής κρίσης «αν το επιτρέπει ο χρόνος κι η υγεία του». Όπως δεν είναι τυχαίο ότι ακριβώς την ίδια φράση λογόκρινε η ΝΔ από το απομαγνητοφωνημένο κείμενο της συνέντευξης που μοίρασε στις εφημερίδες.

Ο κ. Μητσοτάκης δεν είχε φυσικά κανένα λόγο να προσθέσει τον περιορισμό του χρόνου και της υγείας. Κανείς, ούτε ο φανατικότερος υποστηρικτής του τώως Προέδρου της Δημοκρατίας, δεν θα τον ήθελε να παρεμβαίνει το 2000 και μάλιστα πάσχοντα από αρτηριοσκλήρωση. Επομένως ο κ. Μητσοτάκης είπε τον πόνο του: «ο θάνατός σου, η ζωή μου». □

Το ΠΑΣΟΚ μπαίνει στην ΕΟΚ

του Στέλιου Κούλογλου

ΑΠ' ΤΗ ΓΕΝΙΑ ΜΟΥ ΠΡΟΕΔΡΕ,
ΟΥΤΕ ΕΝΑΙ ΔΕΝ ΕΝΙΩΣΤΕ ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΣ
ΠΟΥ ΓΥΡΙΣΑ...

ΜΠΡΑΒΟ!!...
ΤΟΥΣ ΕΙΧΕΣ ΠΑΡΕΙ ΠΡΕΦΑ!!
ΕΚΤΟΣ...ΑΝ...
Σ' ΕΙΧΑΝ ΠΑΡΕΙ ΑΥΤΟΙ

Τα μέλη της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ δεν απαγγέλλουν ακόμη στίχους του Πωλ Ελυάρ —όπως έκανε ο πρόεδρος τους στην ομιλία του στην ΚΕ— αλλά μετά την πρόσφατη σύνοδο υποστηρίζουν στις συζητήσεις τους κάτι εξίσου εντυπωσιακό: ότι οι ίδιοι ήταν πάντα υπέρ της Ευρώπης και μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής άσχετα αν μέχρι τώρα δεν το είχαν ποτέ διατυπώσει επισήμως.

Ενδεικτική του ευμετάβλητου και μεταβατικού χαρακτήρα του κυβερνώντος κόμματος, η σχεδόν ομόφωνη αποδοχή των νέων ευρωπαϊκών κατευθύνσεων που προδιέγραψε με την εισήγηση του ο κ. Α. Παπανδρέου υπογραμμίζει συγχρόνως και την ωρίμανση ενός στελεχικού δυναμικού που περιπλανιόταν χρόνια τώρα στις άγονες περιοχές του τρίτου κόσμου. «Μόνο να σκεφθείς ότι πριν από τέσσερα πέντε χρόνια πρότυπό μας ήταν το ιρακινό Μπάαθ» έλεγε ένα μέλος της ΚΕ, «μπορείς να καταλάβεις τη διαφορά».

Πράγματι αν κάτι έγινε στην τελευταία σύνοδο της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, αυτό ήταν η διατύπωση μιας νέας θέσης απέναντι στην Ευρώπη. Εκτός από την επισήμανση της «αναντιστοιχίας της διακήρυξης της 3ης του Σεπτεμβρίου με την ίδια την πραγματικότητα, όπως π.χ. η αναφορά στην ΕΟΚ» ή τις 5 σελίδες της πρωθυπουργικής εισήγησης που αφιερώνονται στην «απάντηση της Ευρώπης» και δη της Δυτικής απέναντι στις ΗΠΑ, η όλη ομιλία του κ. Παπανδρέου θα μπορούσε κάλλιστα να είχε διατυπωθεί από τον οιονδήποτε Ευρω-σοσιαλιστή ηγέτη. Η μικρή διαφορά με τις μεγάλες όμως συνέπειες, είναι ότι μια τέτοια εισήγηση

κάποιου Ευρωπαίου και μάλιστα πρωθυπουργού θα περνούσε κατόπιν στο «δια ταύτα». Και αυτό το τελευταίο απουσίαζε εντελώς από την ομιλία και τις αποφάσεις της ΚΕ.

ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣ ΑΤΟΠΟΝ ΕΠΑΓΩΓΗΣ

Το ΠΑΣΟΚ μοιάζει δηλαδή να καταλήγει στην ΕΟΚ δια της εις άτοπον επαγωγής: αφού έχει δοκιμάσει ανεπιτυχώς την «ένταξη» του στο κίνημα των αδεσμευτών ή στις χώρες της περιφέρειας του τρίτου κόσμου —με ότι οι προηγούμενες επιλογές σημαίνουν για την κυβερνητική πρακτική ή την κομματική συγκρότηση— οδηγείται θέλοντας δε θέλοντας στις αγκάλες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και η φροντίδα του πρωθυπουργού είναι ακριβώς η προσγείωση να γίνει όσο το δυνατόν πιο ομαλά. Εξού και οι αποστροφές της πρωθυπουργικής εισήγησης που επιμένουν στον ανέρευτο τρίτο δρόμο ή προσπαθούν να οριοθετήσουν το ΠΑΣΟΚ απέναντι στην —ξεπουλημένη παλιότερα— σοσιαλδημοκρατία.

Οι επιλογές βέβαια που κάθε κόμμα κάνει στους εξωτερικούς του ιδεολογικούς και πολιτικούς προσανατολισμούς είναι αποτέλεσμα της κατάστασης και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της χώρας του. Έτσι δεν είναι καθόλου τυχαίο, ότι το ΠΑΣΟΚ οδηγείται δια της εις άτοπον επαγωγής στην Ευρώπη, αφού έχει αποτύχει σε όλες τις άλλες λύσεις που έχει δοκιμάσει από τότε που ο αρχηγός του κατάλαβε ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα, δηλαδή από τις δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου του '86.

Αμέσως μετά το κακό αποτέλεσμα που δεν αναμένεται, η πρώτη αντίδραση είναι η εμμονή στην προηγούμενη κατάσταση: λίγες μέρες μετά τις εκλογές, αναγγέλλεται ο περίφημος εκκενός ψευτο-ανασχηματισμός που ξεσηκώνει τις αντιδράσεις και των φιλικών εφημερίδων, και ο οποίος αν κάπου αποσκοπεί, είναι στην πειθάρχηση των εσωκομματικών «δελφίνων». Η πολιτική παραμένει η ίδια, κι όταν αυτή δεν οδηγεί πουθενά, επακολουθεί ο δεύτερος ανασχηματισμός, που δίνει στην κυβέρνηση το προφίλ της Ένωσης Κέντρου στη δεκαετία του '60, ενώ τα κομματικά στελέχη αφήνουν τις υπουργικές θέσεις και επιστρέφουν στο κόμμα. Όταν και η κεντρώα πολιτική δεν αποδίδει ενώ τα σκάνδαλα διαδέχονται καθημερινώς το ένα το άλλο, ο κ. Παπανδρέου αποφασίζει να παρατήσει το 65 και να ατενίσει με αισιοδοξία το 2000. Προετοιμάζει το έδαφος κάνοντας στη Βουλή την προσωπική του αυτοκριτική για το πολιτικό ρέτρο που παίζεται στη χώρα εδώ και τρία σχεδόν χρόνια, και ανακοινώνει επισήμως τις νέες κατευθύνσεις στην Σύνοδο της ΚΕ.

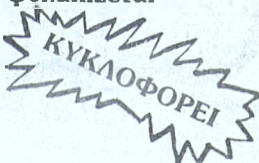
ΦΕΥΓΕΙΣ ΜΟΝΑΧΑ ΜΙΑ ΦΟΡΑ

Αντίστοιχη διαδρομή φαίνεται να ακολουθεί και το πρόβλημα Λαλιώτη. Η επιστροφή του τέως υφυπουργού Τύπου παίζεται μέχρι και τα ξημερώματα της πρώτης ΚΕ μετά τις δημοτικές, για να ματαιωθεί όταν ο πρωθυπουργός αποφασίζει να μην αλλάξει την πολιτική του. Όταν πολύ περισσότερο αποφασίζει να χτυ

ΑΡΝΟΥΜΑΙ No 3

ΑΝΤΙΜΙΛΙΤΑΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΑΡΑΓΚΑΚΗΣ: η συνείδηση δεν φυλακίζεται
— το κίνημα συμπαρατάσσεται
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ: αφιέρωμα

Το μεγάλο βιβλιοπωλείο
της Θεσσαλονίκης

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
GALLERY
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΑΝΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ. 277-004

πήσει τους «κομματικούς» σε όφελος των Κεντρογενών, ανακοινώνει στο ΕΓ, ότι το «θέμα Λαλιώτη έληξε οριστικά», αφού μάλιστα ο τέως στενός συνεργάτης του «σχεδιάζει να ασχοληθεί με τις εκδόσεις ή το εμπόριο». Ο «συναινετικός» και «εκσυγχρονιστής» Λαλιώτης καλείται στην ΚΕ όταν ο πρωθυπουργός αποφασίζει να πραγματοποιήσει τη στροφή του για τον εκμοντερνισμό της χώρας εν όψει του 1992.

Αντίθετα με τα γραφόμενα καμιά από τις δύο πλευρές δεν έχει επιβάλλει κάποιους όρους. Ο μεν πρωθυπουργός φαίνεται να πιστεύει ότι η παρουσία ενός γνωστού αριστερού στελέχους εξασφαλίζει μια πιο ομαλή ευρωπαϊκή στροφή και πράγματι η παρουσία του Κ. Λαλιώτη στη σύνοδο της ΚΕ μείωσε την ένταση και δημιούργησε ένα κλίμα ενότητας παρά τις μεμονωμένες αψιμαχίες. Συγχρόνως είναι σίγουρος ότι δεν μπορεί να επαναληφθεί το σενάριο της αποχώρησης του '85, ακόμη κι αν ετίθετο τέτοιο θέμα, αφού από ένα κόμμα μπορείς να φύγεις —ηρωικά τουλάχιστον— μόνο μια φορά. Ο δε Λαλιώτης μοιάζει να πιστεύει ότι το ΠΑΣΟΚ είναι υποχρεωμένο από τα πράγματα να ακολουθήσει μια πολιτική παρόμοια με αυτήν που εμμέσως εξαγγέλθηκε στη Σύνοδο και επομένως δεν τίθεται θέμα «πισωγυρισμάτων» που θα έθεταν υπό αμφισβήτηση τη λογική της επανένταξής του.

ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟ 1989

Πόσο αποφασισμένος είναι όμως ο κ. Παπανδρέου για την Ευρωπαϊκή του στροφή και τι πιθανότητες επιτυχίας έχει; Κύκλοι του πρωθυπουργικού περιβάλλοντος εμφανίζουν τον πρωθυπουργό ανανεωμένο μέσα στην προοπτική μιας νέας εικόνας ενός ηγέτη που συνειδητοποιεί την κρισιμότητα της εποχής και οδηγεί τη χώρα προς το 2000, θέτοντας τον εαυτό του υπεράνω των κομματικών αντιπαραθέσεων της στιγμής. Προσθέτουν ακόμη ότι ο κ. Παπανδρέου θα προχωρήσει στις αναγκαίες εξειδικεύσεις της ευρωπαϊκής στροφής στην κυβερνητική πολιτική και την κομματική λειτουργία, αφού δεν μπορεί να νοηθεί «ευρωπαϊκή» κυβέρνηση χωρίς πρόγραμμα και με αυτήν τη σύνθεση και «ευρωπαϊκό» κόμμα χωρίς εκδημοκρατισμό της εσωτερικής λειτουργίας του ΠΑΣΟΚ: με άλλα λόγια κυβερνητική και κομματική αναδόμηση όταν θα έχουν εξειδικευθεί οι κατευθύνσεις πολιτικής του κυβερνητικού στρατοπέδου.

Ακόμη όμως και στην περίπτωση που όλα τα προηγούμενα πάνε κατ' ευχήν, τα ερωτηματικά για τις πιθανότητες επιτυχίας του εγχειρήματος εξακολουθούν να παραμένουν. Οι τελευταίες δημοσκοπήσεις που έχουν γίνει για το κυβερνητικό κόμμα δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές, αφού δεν δίνουν στο ΠΑΣΟΚ περισσότερο από το 33% των προθέσεων ψήφου, αλλά ο κ. Παπανδρέου φαίνεται να πιστεύει ότι το κλίμα μπορεί να ανατραπεί ιδιαίτερα όταν αντίπαλος του παραμένει ο κ. Μητσotάκης.

Δύο πράγματα είναι σίγουρα αυτή την στιγμή. Πρώτο ότι το ΠΑΣΟΚ χρειάζεται χρόνο για να προσαρμοσθεί και να αλλάξει το κλίμα, και επομένως δεν υπάρχει καμιά σκέψη για εκλογές στο κυβερνητικό στρατόπεδο. Αντίθετα, όπως φάνηκε και από την ...πρωθυπουργική τριτολογία, για το 1988, σχεδιάζεται μια ελάφρυνση της πολιτικής λιτότητας, μέτρο το οποίο θεωρείται εντελώς απαραίτητο για κάθε πολιτική ανάκαμψης και πολύ περισσότερο εκλογών. Επειδή, μάλιστα, η κυβέρνηση θέλει να δείξει μέσα στο 1988 ότι άρχισαν και τα μεγάλα έργα, σχεδιάζει τις εκλογές για ένα χρόνο αργότερα.

Συνεπώς οι εκτιμήσεις του κ. Μητσotάκη, σύμφωνα με τις οποίες η κυβέρνηση θα αναγκασθεί να προκηρύξει εκλογές τον Οκτώβριο, είναι μάλλον όνειρα θερινής νυκτός.

Το δεύτερο δεδομένο είναι ότι —αντί για εκλογές— θα πρέπει να αναμένονται αναπροσαρμογές της κυβερνητικής και της κομματικής λειτουργίας, με βάση τα νέα «ευρωπαϊκά» σχέδια. Είναι παράδοξο, αλλά τόσο ο Κ. Καραμανλής, όσο και ο Α. Παπανδρέου μπόκαν απροετοίμαστοι στην ΕΟΚ. Ο πρώτος έβαλε απροετοίμαστη την Ελλάδα, και ο δεύτερος με μερικά χρόνια καθυστέρηση το ΠΑΣΟΚ.

ΓΙΑΝΝΗ Μ. ΚΑΛΙΟΡΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΙΙ — ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Δέκα δοκίμια
για τη νεοελληνική γλώσσα

Έξωφυλλο: Σ. ΣΟΡΟΓΚΑ

1. Προλογικό ύστερόγραφο: α) κίνδυνος και «κινδυνολογία»· β) τό άδιέξοδο στην εκπαίδευση· γ) δοκιμακή πολεμική και «μάχη έντυπώσεων»· δ) «άριστοκράτες» και «πληβειοκράτες»· ε) «έξουσιαστές» και «άντιέξουσιαστές»· ζ) Έκπαίδευση, έξισωτισμός και δικαιοσύνη.

(Απάντηση σε Άλ. Σιδέρη, Γ. Άράγη, Ά. Γκότοβο, Ά. Φραγκουδάκη, Ά. Βουγιούκα κ.ά.)

2. Γλώσσα και λαϊκισμός

3. Δευτερολογία για τό γλωσσικό (Απάντηση σε Θ. Βέικο, Έ. Κριαρά, Γ. Άράγη, Σ. Ράμφο κ.ά.)

4. Παρέμβαση σε μία τηλεοπτική συζήτηση

(Απάντηση σε Έ. Κριαρά και Ή. Σπυρόπουλο)

5. Τά ψευτοδιλήμματα της μονομέρειας

(Απάντηση σε Β. Φόρη)

6. Ό γλωσσικός άφελληνισμός

(Πέραν του μισοξενισμού και της ύποτελείας)

7. Γλωσσικός άφελληνισμός - διαστάσεις και προοπτικές (Απάντηση σε Ν. Βάντσια)

8. Προς μία πληβειακή αντίληψη της γλώσσας;

(Απάντηση σε Ά. Καστρινάκη)

9. Έξι κείμενα για τη νεοελληνική γλώσσα:

α) Για μία εύρύχωρη δημοτική· β) Μεικτή και άμιγξη· γ) Ή ιδεολογία μιάς καταλήξεως· δ) Τά τρία παράδοξα· ε) Τό μείζον και τό έλασσον (Απάντηση σε Δ. Τομπαΐδη)· στ) Τό βάρος μιάς άπουσίας (Απάντηση σε Φ. Βώρο, Ά. Βουγιούκα, Δ. Πλατανίτη)

10. Ίριδισμοί της νεοελληνικής: α) Πολλαπλότητα της μοναδικότητας· β) έκφραστικότητα της πολυμορφίας.

Σελ. 392

ΕΞΑΝΤΑΣ 1986

Κυκλοφορούν ΞΕΚΑΡΔΙΣΤΙΚΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΓΕΛΑΜΕ ΜΕ ΤΟΥΣ ΡΩΣΟΥΣ

• ΚΝΙΤΙΚΑ
• ΝΕΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΑ
• ΠΑΣΟΚΙΚΑ

• ΡΩΣΙΚΑ
• ΑΝΑΡΧΙΚΑ
και πολλά άλλα

250
ΔΡ.

Για τη • ΣΟΒ. ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ • ΜΠΡΕΖΝΕΦ
και ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ • ΓΑΦΟΡΜΑΤΙΣΜΟ
• ΚΑΤΕ-ΜΠΕ • ΣΤΑΙΝ και πολλά άλλα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ

ΠΑΤΗΣΙΩΝ 306 • 111 41 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 22.84.013 • 22.36.442

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ κ. ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

Κύριοι Μέτοχοι

Στον τομέα της εξυγίανσης των αποτελεσμάτων της, η Εθνική Τράπεζα συνέχισε για τέταρτο κατά σειρά έτος την πολιτική του μη λογισμού τόκων στα ληξιπρόθεσμα δάνεια υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, με αντικειμενικά διαπιστωμένη αδυναμία εξόφλησης των υποχρεώσεών τους. Η πολιτική αυτή ολοκληρώθηκε στην ουσία μέσα στο 1986, αν ληφθεί υπόψη ότι έχουν πλέον αντιμετωπιστεί όλες οι γνωστές περιπτώσεις υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, για τις οποίες ήταν βέβαιο ότι δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τις οφειλές τους.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι, η πολιτική βαθμιαίας και προοδευτικής διακοπής της τοκοφορίας για τα δάνεια υπερχρεωμένων επιχειρήσεων δεν αφορούσε μόνο ορισμένες προβληματικές επιχειρήσεις. Αφορούσε και πολλές άλλες εταιρίες, οι οποίες λόγω της φύσης τους (πχ. τεχνικές εταιρίες) ή του μεγέθους τους (μικρές επιχειρήσεις) δεν ήταν δυνατό να αντιμετωπιστούν με βάση τις διατάξεις του Ν. 1386/83.

Η Τράπεζα κατόρθωσε να απορροφήσει, μέσα στα τελευταία τέσσερα χρόνια, την απώλεια των εσόδων που συνεπαγόταν η βαθμιαία διακοπή της τοκοφορίας δανείων υπερχρεωμένων επιχειρήσεων. Ανάλογη απορρόφηση δεν φαίνεται να είναι αναγκαία στο μέλλον. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, για τα επόμενα δύο ως τρία χρόνια παραμένει ως υποχρέωση για την Τράπεζα η υποκατάσταση των εσόδων για το τμήμα εκείνο των μετοχοποιημένων δανείων που κρατά με τη μορφή μετοχών, εφόσον είναι φυσικό, στα πρώτα τουλάχιστον χρόνια, οι μετοχές αυτές να έχουν μικρή ή και μηδενική απόδοση.

Σημαντικό τμήμα της απώλειας των εσόδων της Τράπεζας από το μη λογισμό τόκων αντισταθμίστηκε, από την ανάπτυξη των λοιπών πηγών εσόδων της. Οι κατάλληλοι χειρισμοί, που έγιναν στον τομέα αυτό, συνδέονται με την καλύτερη διαχείριση των ρευστών διαθεσίμων της Τράπεζας και κυρίως με την ανάπτυξη των λοιπών τραπεζικών εργασιών.

Σχετικά με τα έσοδα από τις λοιπές τραπεζικές εργασίες, είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο τα κέρδη συναλλάγματος και οι προμήθειες από διάφορες μεσολαβητικές εργασίες αυξήθηκαν στο 1986, σε σχέση με το 1982, κατά 145% και έφτασαν να αντιπροσωπεύουν ποσοστό 44,2% των συνολικών ακαθάριστων εσόδων της Τράπεζας, έναντι 35,8% στο 1982.

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Στον τομέα της τεχνολογικής υποδομής της Τράπεζας, στο 1986, ολοκληρώθηκε σχεδόν η οριζόντια επέκταση του συστήματος ON LINE και άρχισε η καθετοποίησή του, με την υπαγωγή σε αυτό των καταθέσεων σε συνάλλαγμα του Κεντρικού Καταστήματος, του καταστήματος Ομονοίας και του καταστήματος Φρανκφούρτης.

Εξάλλου, το δίκτυο εσωτερικού εμπλουτίστηκε με 6 ακόμη νέες μονάδες και έφτασε στο τέλος του 1986 ν' αριθμεί 479 καταστήματα. Στο εξωτερικό ιδρύθηκαν επίσης 4 νέες μονάδες. Έτσι, σήμερα η Τράπεζα εκπροσωπείται διεθνώς με 55 μονάδες ενώ επίκειται η λειτουργία, μέσα στο 1987, μιας ακόμη στο ROS-SLINGDALE της Βοστώνης.

Είναι γεγονός ότι σήμερα η Εθνική Τράπεζα έχει επάρκεια υποδομής, τόσο από άποψη δικτύου καταστημάτων, όσο και από άποψη μηχανολογικού εξοπλισμού. Παρ' όλα αυτά οι διαδικασίες που εφαρμόζει και ο τρόπος λήψης των αποφάσεων έχουν επηρεαστεί από το αυστηρά περιοριστικό περιβάλλον που έχει δημιουργήσει η μέχρι τώρα ασκούμενη πιστωτική πολιτική.

Όμως η Τράπεζα καλείται πλέον να λειτουργήσει σε μια «νέα», ελεύθερα διαμορφούμενη και ταχύτατα εξελισσόμενη ανταγωνιστική αγορά. Στο εσωτερικό, η βαθμιαία χαλάρωση των διοικητικών παρεμβάσεων και η κλιμακούμενη πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού τείνουν να διαμορφώσουν νέες συνθήκες άσκησης του τραπεζικού έργου. Στο εξωτερικό ανακατατάξεις στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων, σε συνδυασμό με τη συνεχή διεύρυνση της χρήσης προηγμένων ηλεκτρονικών και τηλεπικοινωνιακών συστημάτων, έχουν επιφέρει βαθιές μεταβολές στη μορφή και τον τρόπο λειτουργίας των τραπεζών.

Οι σημαντικές αυτές εξελίξεις καθιστούν αναγκαίες για την Εθνική Τράπεζα ευρύτατες μεταβολές, στρατηγικού και λειτουργικού χαρακτήρα, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στον ανταγωνισμό του μέλλοντος. Για το σκοπό αυτό, η Διοίκηση μετακαλεί μια από τις μεγαλύτερες στον κόσμο και πιο έμπειρες, στα προηγμένα συστήματα τραπεζικής οργάνωσης και λειτουργίας, Εταιρίες - Συμβούλους, προκειμένου να βοηθήσει στην εφαρμογή ενός εκτεταμένου προγράμματος αναδιοργάνωσης.

Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μεταβολών, που ξεκινούν από τα βασικά θέματα σχεδιασμού και προγραμματισμού, επεκτείνονται στον εκσυγχρονισμό των συναλλαγών και στην εισαγωγή νέων εργασιών και καταλήγουν σε νέα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και ασφάλειας των συναλλαγών. Όλες οι μεταβολές συγκλίνουν στη μείωση του κόστους της Τράπεζας, την καλύτερη αξιοποίησή του τεχνικού εξοπλισμού και του ανθρώπινου δυναμικού της, την αύξηση της συνολικής αποδοτικότητας και, πάνω από όλα, τη γρήγορη και αποτελεσματική προσφορά σύγχρονων τραπεζικών υπηρεσιών στους πελάτες της.

Η Εθνική Τράπεζα θέτει σήμερα τις βάσεις της Τράπεζας του μέλλοντος, της Τράπεζας του εικοστού πρώτου αιώνα. Η αναγκαιότητα για πλήρη αναδιοργάνωσή της είναι πλέον αποδεκτή από όλους τους φορείς που επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη λειτουργία της.

Ανάπτυξη... έτσι, χωρίς πρόγραμμα

του Κώστα Δέδε

ΜΕ ΑΡΚΕΤΗ και αδικαιολόγητη καθυστέρηση, ο πρωθυπουργός κ. Ανδρέας Παπανδρέου, αντιλήφθηκε ότι η χώρα πρέπει να μπει σε αναπτυξιακή τροχιά, προκειμένου να αντιμετωπίσει την πρόκληση της ελεύθερης αγοράς (προσώπων, πραγμάτων, υπηρεσιών) το 1992 και τις καταστάσεις του 2000. Επιδιδόμενος, τώρα, σε μια αγωνιώδη προσπάθεια απευθύνει έκκληση προς την πολιτεία, και προς τους κοινωνικούς φορείς «να αναλογισθούμε τις ευθύνες». Και, παράλληλα, —προτρέπει— «να ευαισθητοποιηθούμε όλοι, αλλά και να ευαισθητοποιήσουμε τον ελληνικό λαό για το μέγεθος της προσπάθειας που απαιτείται, για να ξεπεράσουμε τα οικονομικά προβλήματα με επιτυχία». Ευαισθητοποίηση, που γίνεται μονάχα με συνεχή αναφορά στο 1992 και 2000, χωρίς να υπάρχει αναπτυξιακή πολιτική και χωρίς να εξηγείται στο λαό γιατί οι χρονολογίες αυτές είναι τόσο σημαντικές για τον τόπο, αλλά και τόσο «προσφιλείς» στον κ. πρωθυπουργό, που όπου βρεθεί, τον τελευταίο καιρό, τις μνημονεύει και τις τονίζει...

ΟΙ ΠΑΡΑΠΑΝΩ δηλώσεις του κ. Παπανδρέου —οι οποίες περιέχονται στο γραπτό κείμενο της ομιλίας του προς τη φετινή γενική συνέλευση του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών— αποτελούν το προλούδιο για «ακόμα δυσκολότερες (για να μην πούμε χειρότερες) μέρες». Εξάλλου, είναι χαρακτηριστικό αυτό που τόνισε ο πρωθυπουργός και το οποίο δεν σχολιάστηκε από τον Τύπο, που το πέρασε (αν το πέρασε) στα "ψηλά": «Το 1986 και το 1987 —είπε— είναι χρονιές ανάκαμψης των κερδών και της απόδοσης στη βιομηχανία. Άσχετα, πάντως, από αυτό τα χρονικά περιθώρια που απομένουν στην ελληνική βιομηχανία για να εκσυγχρονισθεί είναι περιορισμένα. Αν, μάλιστα, ληφθούν υπόψη οι χρονικές - επενδυτικές για την ακρίβεια— υστερήσεις μεταξύ απόφασης και υλοποίησης (επενδύσεων), ίσως να είναι ήδη αργά. Άρα έφτασε ο χρόνος για μεγάλες αποφάσεις».

Στους δύσκολους καιρούς...

ΕΡΜΗΝΕΙΑ των δηλώσεων αυτών θα μπορούσε να είναι η εξής:

Πρώτο: ο ίδιος ο κ. πρωθυπουργός αποκαλύπτει με έμμεσο, αλλά σαφή τρόπο, ότι δεν θα υπάρξει ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας από το 1988. Και τούτο γιατί για να παρατηρηθεί ανάπτυξη θα έπρεπε να είχαν γίνει στα προηγούμενα χρόνια παραγωγικές επενδύσεις, που θα απέδιδαν το '88. Επενδύσεις όμως, για αγορά νέου εξοπλισμού, δεν έγιναν. Συνεπώς οποιαδήποτε μικρή θετική μεταβολή του προϊόντος της βιομηχανίας, αν υπάρξει, θα οφείλεται οι επανεργοποίηση του ήδη υποαπασχολούμενου και τεχνολογικά ξεπερασμένου παραγωγικού εξοπλισμού. Χρησιμοποιώντας, όμως, τον παραδοσιακό μηχανολογικό εξοπλισμό δεν κάνουμε τίποτα άλλο παρά να διαγωνίζουμε τις κακοδαιμονίες και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας...

Δεύτερο: δεν θα πρέπει να περιμένουν οι εργαζόμενοι ικανοποιητική βελτίωση των αποδοχών τους: οι δημόσιοι υπάλληλοι γιατί οποιαδήποτε αύξηση μισθών δεν συμφέρει τον ελλειμματικό προϋπολογισμό. Οι ιδιωτικοί διότι, έτσι, συμπιέζονται, ιδιαίτερα για την Ελλάδα, τα κέρδη των επιχειρήσεων, τα οποία αποτελούν μία από τις προϋποθέσεις για επενδύσεις. Υπήρξε, εξάλλου, σαφής ο κ. Παπανδρέου όταν υπογράμμισε στη συνέλευση του ΣΕΒ ότι «οι όποιες θυσίες —των εργαζομένων— σημε-

ρα μεταφράζονται σε ένα καλύτερο αύριο...» θα υπάρξει, όμως, αυτό το «καλύτερο αύριο» ή θα αποκτήσει και αυτό το χαρακτήρα «των ακόμα καλύτερων ημερών»;

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ για νέες θυσίες των εργαζομένων υπογραμμίστηκε και στη σύνοδο της 22ης Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, όταν ο κ. πρωθυπουργός στη δευτερολογία του πληροφόρησε ότι θα γίνουν αλλαγές στην αγορά εργασίας με —σκληρά— μέτρα, που θα εφαρμοσθούν το 1988 και στο τραπεζικό σύστημα (υλοποίηση της έκθεσης Καρατζά).

«Χρέη για τα... χρέη»

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ που δημιουργείται είναι αν το συναλλαγματικό ισοζύγιο μπορεί να «αντέξει» στη δοκιμασία που η διαδικασία μιας οικονομικής ανάπτυξης υπαγορεύει. Και τούτο γιατί ανάπτυξη της οικονομίας σημαίνει αυξημένες εισαγωγές από το εξωτερικό μηχανημάτων, πρώτων υλών, καυσίμων και, κυρίως, ενδιάμεσων προϊόντων, που χρησιμοποιούνται από το μεταποιητικό τομέα. Δεδομένου, όμως, ότι το ισοζύγιο αυτό (δηλαδή των τρεχουσών συναλλαγών) είναι έντονα ελλειμματικό, αντιλαμβάνεται κανένας ότι ανάπτυξη σημαίνει ακόμα μεγαλύτερη επιβάρυνση της ελλειμματικότητας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της ελλειμματικότητας αυτής οφείλεται και στην εκροή συναλλάγματος με τη μορφή τόκων και χρεολυσίων για δάνεια που μας έχουν δώσει και δίνουν οι ξένες τράπεζες.

Αν, λοιπόν, μπορούμε να εξασφαλίσουμε τις προϋποθέσεις εκείνες, ώστε να κάνουμε λιγότερο πιεστική και χρονικά ασφυκτική, την καταβολή αυτή των δισβάσταχτων χρεολυσίων, τότε διευρύνονται αρκετά τα περιθώρια για αυξημένες εισαγωγές προς όφελος της παραγωγής και της ανάπτυξης. Ένας τρόπος για να συμβεί αυτό είναι η επαναδιαπραγμάτευση του εξωτερικού χρέους της χώρας, ώστε για αρκετό χρονικό διάστημα (π.χ. πάνω από 7 χρόνια) να μην καταβάλλονται χρεολύσια. Διάστημα απαραίτητο, για να μπορέσει να δώσει καρπούς η αναπτυξιακή προσπάθεια.

Κατά την κυβέρνηση, όμως, «δεν υπάρχει —όπως δήλωσε προχθές ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Κ. Σημίτης— καμία ανάγκη να γίνει επαναδιαπραγμάτευση». Η κυβέρνηση ακολουθεί, σχετικά, άλλη πολιτική: Να συνάπτει, δηλαδή, καινούργια δάνεια, όπως αυτό των 400 εκατ. δολαρίων πρόσφατα, για την προπληρωμή από τώρα μέρους των χρεολυσίων των προσεχών ετών, για την εξυπηρέτηση παλαιών δανείων.

Την άποψη αυτή συμμερίζονται διεθνείς τραπεζικοί κύκλοι και έλληνες πολιτικοί παράγοντες, που διατύπωναν, αυτές τις μέρες, την άποψη ότι «η κυβέρνηση ορθώς πράττει». Και ένας από τους λόγους που «ορθώς πράττει η κυβέρνηση» είναι ότι οι συνθήκες της τραπεζικής αγοράς είναι ευνοϊκές (χαμηλά επιτόκια, ικανοποιητική ρευστότητα κτλ.) για τη σύναψη δανείων.

Την ορθότητα ωστόσο της κυβερνητικής αυτής πολιτικής έρχεται να αμφισβητήσει η εκτίμηση ότι έτσι δεσμεύεται συνάλλαγμα από τα καινούργια δάνεια, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για αναπτυξιακούς σκοπούς. Τα χρεολύσια αυτά θα ήταν δυνατό να καταβληθούν αργότερα, από το αυξημένο προϊόν μιας αναπτυσσόμενης τεχνολογικά και υγιούς οικονομίας. Επιπλέον, η επιλογή της πολιτικής του σωρευόντας «χρέη για τα χρέη», οδηγεί σε μεγαλύτερη δανειακή επιβάρυνση των επερχομένων γενεών, που θα σηκώσουν το επαχθές βάρος της αποπληρωμής των σημερινών δανείων αδιαμαρτύρητα...

Το ANTI κέρδισε τη δίκη με την ΑΧΧΟΝ και το Θ. Λιακουνάκο

*Το περιοδικό είχε έννομο και δικαιολογημένο
ενδιαφέρον να δημοσιεύσει τα ντοκουμέντα
για το σκάνδαλο των Λέοπαρντ.*

Στις 27 Μαρτίου 1987 στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών συζητήθηκαν δύο αγωγές του Θωμά Λιακουνάκου και της ΑΧΧΟΝ ΑΕ εναντίον του περιοδικού ANTI και συγκεκριμένα του Χρήστου Παπουτσάκη και του Βασίλη Ζήση. Με τις αγωγές αυτές ζητούσαν να υποχρεωθεί το περιοδικό να τους καταβάλει αποζημίωση ύψους 30.000.000 με την πρώτη αγωγή και 5.000.000 με τη δεύτερη, γιατί δήθεν η έρευνά μας σχετικά με την αγορά των Leopards δυσφήμιζε την εταιρεία και τον διευθύνοντα σύμβουλό της.

Θυμίζουμε ότι στη δίκη εξετάστηκαν σαν μάρτυρες από την ΑΧΧΟΝ ΑΕ ο κ. Παπουτσής και από το ANTI ο καθηγητής του συνταγματικού δικαίου κ. Δημήτρης Τσάτσος. Πρόεδρος ήταν η Πρωτοδικής κ. Παπαδοπούλου. Αναλυτικά για τη διαδικασία εκείνη γράψαμε στο τχ. 343.

Συνήγοροι της ΑΧΧΟΝ ήταν οι κ. Σταμούλης και Μαντούβαλος και από την πλευρά του ANTI οι κ. Χριστόφορος Αργυρόπουλος και Νίκος Κωνσταντόπουλος.

Αφού εξετάστηκαν οι μάρτυρες και κατατέθηκαν γραπτές προτάσεις, η πρωτοδικής εξέδωσε την υπ' αριθμ. 175/87 απόφαση, με την οποία απορρίπτονται οι αγωγές.

Έχει μεγάλη σημασία το σκεπτικό και το αιτιολογικό της απόφασης γιατί με τρόπο νομικά θεμελιωμένο αντιμετωπίζεται το κρίσιμο πρόβλημα του δημοσιογραφικού καθήκοντος και

της κοινωνικής αποστολής του Τύπου για την ενημέρωση και τον προβληματισμό της κοινής γνώμης, αλλά και για την προστασία του δημόσιου συμφέροντος. Έχουμε χρέος να τονίσουμε την κεντρική σκέψη της απόφασης που δέχεται ότι:

● «μοναδικό κίνητρο για τα επίμαχα δημοσιεύματα αποτέλεσε αφενός μεν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του Τύπου, ο οποίος στα πλαίσια της κοινωνικής του αποστολής να ενημερώνει τον πολίτη, που έχει δικαίωμα προς πληροφόρηση, σχετικά με κρίσιμα θέματα, όπως η πολιτική ζωή της χώρας, ο αμυντικός εξοπλισμός, το δημόσιο συμφέρον, αφετέρου δε το ενδιαφέρον αυτών που συνδέονται με τη λειτουργία του, όπως οι εναγόμενοι, οι οποίοι καταχώρισαν τις πιο πάνω δημοσιεύσεις με δυσμενείς έστω χαρακτηρισμούς, κατά τρόπο όμως που δεν είχε σαν σκοπό να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του πρώτου ενάγοντα ή τη φήμη και το όνομα της δεύτερης, αφού αυτές (οι δημοσιεύσεις) δεν διακρίνονται από υποκειμενικές κακόβουλες διαθέσεις των εναγόμενων να σπιλώσουν την προσωπικότητα των αντιδίκων τους αλλά από την ανάγκη αποκάλυψης ντοκουμέντων προς αξιολόγηση και σχολιασμό του αναγνωστικού κοινού κατά τρόπο αντικειμενικό...».

Στις σελίδες αυτές δημοσιεύουμε τα κύρια αποσπάσματα από το σκεπτικό της απαλλακτικής απόφασης.

Η ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

Επειδή κατά το άρθρο 362 Π.Κ. το έγκλημα της απλής δυσφήμισης υπάρχει όταν κατά οποιοδήποτε τρόπο ισχυρίζεται κάποιος ή διαδίδει περί γεγονότος που μπορεί να βλάψει την τιμή και την υπόληψη αυτού, εάν δε το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος τελούσε εν γνώσει της αναληθείας του τότε πραγματοποιείται το υπό του άρθρου 363 π.κ. προβλεπόμενο έγκλημα της συκοφαντικής δυσφήμισης. Ως γεγονός κατά την έννοια των διατάξεων αυτών νοείται το συγκεκριμένο συμβάν ή κατάσταση ή γενικά πράξη εφόσον αναφέρονται στο παρελθόν ή το παρόν υποπίπτουν στις ανθρωπίνες αισθήσεις και είναι με εξαίρεση την υπό του άρθρου 366 παρ. 1 τιθέμενη απαγόρευση, δεκτικά αποδείξεως. Στο άρθρο 367 παρ. 1 Π.Κ. περιελήφθηκαν περιπτώσεις ένεκα των οποίων δεν πραγματοποιείται το έγκλημα της απλής δυσφήμισης, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται εκδηλώσεις που γίνονται προς εκτέλεση νομίμων καθηκόντων προς ενάσκηση νομίμου εξουσίας ή χάριν διαφυλάξεως (προστασίας) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ή σε ανάλογες περιπτώσεις. Η προστασία του δικαιωμένου ενδιαφέροντος αφορά όχι σε δικαίωμα, αλλά σε ζήτημα ή συμφέρον που προκύπτει από την έννομη τάξη ή από την κοινωνική ηθική το οποίο, αν και πολλές φορές είναι προσωπικό, είναι όμως γενικότερο ενδιαφέροντος εφόσον έχει αντίκτυπο και επί της κοινωνίας. Εάν όμως το είδος και ο τρόπος διαφυλάξεως δεν

ανταποκρίνεται προς τη σημασία του προστατευόμενου δικαιολογημένου συμφέροντος ή αν το συμφέρον μπορούσε να προστατευθεί διαφορετικά, στην περίπτωση αυτή δεν αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της πράξεως. Όπως, κατά την περίπτωση της παρ. 2 του άρθρου 367 Π.Κ. όπου η διάταξη της παρ. 1 του ίδιου άρθρου, δεν εφαρμόζεται, όταν οι κρίσεις ή εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξεως του άρθρου 363 Π.Κ. καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδηλώσεως ή των περιστατικών του έλαβε αυτή χώρα, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως». Από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων συνάγεται 1) ότι ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων της εξυβρίσεως και της απλής δυσφήμισης, που αντίστοιχα προβλέπονται από τα άρθρα 361 και 362 του Π.Κ., αίρεται στις περιπτώσεις που αναφέρει η πρώτη απ' αυτές τις διατάξεις ανάμεσα στις οποίες είναι και εκείνη κατά την οποία αυτός που προβαίνει σε δυσμενείς κρίσεις το κάνει για διαφύλαξη (προστασία) νομίμου δικαιώματος ή γι' άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον.

Τέτοιο ενδιαφέρον που πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία και κοινωνική αποστολή του Τύπου έχουν και τα πρόσωπα που άμεσα συνδέονται με τη λειτουργία τους, για τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότα σχετικών με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων ή ομάδων προσώπων που ενδιαφέ-

ρουν το κοινωνικό σύνολο και γενικά και όλους. Γι' αυτό μπορούν να προβαίνουν σε δημοσίευσή τους για πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού και με οξεία ακόμη κριτική τους και δυσμενείς χαρακτηρισμούς και 2) ότι και στην αμέσως παραπάνω περίπτωση ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδηλώσεως δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η ποινική ευθύνη όσες φορές συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφήμισης ή από τον τρόπο εκδηλώσεως ή από τις περιπτώσεις που έγινε, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικώς σε προσβολή της τιμής άλλου. Ο ηθικός σκοπός εξυβρίσεως υπάρχει στον τρόπο εκδηλώσεως της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής συμπεριφοράς, όταν δεν ήταν πραγματικά αναγκαίο, για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψεως του πράττοντος για προστασία δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και που, ενώ το γνώριζε, τον χρησιμοποίησε για να προσβάλει την τιμή του άλλου.

Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάστηκαν ένορκά στο ακροατήριο του παρόντος Δικαστηρίου και περιέχονται στα ταυτάριθμα με την παρούσα πρακτικά συνεδριάσεως του Δικαστηρίου αυτού, τα έγγραφα που έφεραν και επικαλέσθηκαν οι διάδικοι, την υπ' αριθμ. 5233/26-3-1987 ένορκη βεβαίωση ενώπιων του Ειρηνοδίκου Αθηνών που έγινε σύμφωνα με τη

διάταξη του άρθρου 671 παρ. 1 του Κ.Π. Δικ. (βλ. υπ' αριθμ. 1529 και 1540/24-3-87 εκθέσεις επιδόσεως του δικαστικού επιμελητή Ε. Δημητριάδη) και τη διαδικασία γενικά, αποδείχθηκαν να ακόλουθα:

Στα τεύχη 316 της 7/5/86, 317 της 23/5/86 και 318 της 6/6/86 και 336 της 2/1/1987 του περιοδικού ΑΝΤΙ του οποίου εκδότης και ιδιοκτήτης είναι ο β' εναγόμενος Χρήστος Παπουτσάκης περιέχονται γεγονότα από το δημοσιογράφο Βασίλειο Ζήση (α' εναγόμενο) με αφορμή τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια αγοράς από την Ελλάδα μετά από σύμβαση που υπογράφηκε την 17-4-1981 μεταξύ του ελληνικού ΓΕΣ και της γερμανικής εταιρείας KRAUSS-MAFFEI, 106 αρμάτων μάχης MBT LEOPARDS, 4 αρμάτων περισυλλογής LEOPARDS, ασυρμάτων, ανταλλακτικών, ειδικών εργαλείων και άλλων τεχνικών εξαρτημάτων. Τα θέματα αυτά λόγω της σοβαρότητάς τους παρουσίασαν έντονο ενδιαφέρον και απασχόλησαν ιδιαίτερα το δημοσιογραφικό κόσμο και τον Τύπο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, καθώς και τη Βουλή και τη Δικαιοσύνη. Ειδικότερα με τα πιο πάνω δημοσιεύματα το περιοδικό ΑΝΤΙ παραθέτει μια σειρά από ντοκουμέντα στα οποία αποκαλύπτει τη σχέση των εναγόντων και την ανάμειξη τους στις διαδικασίες για τη σύναψη της σχετικής συμβάσεως, με στόχο την ενημέρωση και προβληματισμό του αναγνωστικού κοινού για κρίσιμα θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος όπως είναι οι διαδικασίες για την προμήθεια αμυντικού εξοπλισμού της χώρας μας. Έτσι υπό μορφήν ντοκουμέντων απεκάλυψε την έκθεση των Επιθεωρητών της Εθνικής Τράπεζας με βάση την οποία ασκήθηκε αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη για λαθραία εξαγωγή συναλλάγματος εναντίον των εναγόντων για την οποία όμως εκδόθηκε απαλλακτικό βούλευμα.

Ακολούθως, προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί το αναγνωστικό κοινό γύρω από την παραπάνω υπόθεση το περιοδικό ΑΝΤΙ κατά την εξάσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης των απόψεων, από τον Τύπο για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των αναγνωστών του κατά την παράθεση των γεγονότων χρησιμοποίησε δριμυείς χαρακτηρισμούς και οξείες φράσεις αναφερόμενο σε γεγονότα και πληροφορίες που περισυνέλεξε σχετικά με την υπόθεση που χαρακτήρισε ως «σκάνδαλο» όπως ότι «οι Έλληνες αξιωματικοί (αορίστως) πλησιάστηκαν και πιθανώς δωροδοκήθηκαν και εξαγοράστηκαν μέσω της Κράους-Μαφάι και των αντιπροσώπων της για να συμφωνήσουν ότι τα Λέοπαρντ ήταν τα καλύτερα άρματα για προάσπιση της εδαφικής μας ακεραιότητας. Η ΑΧΧΟΝ πήρε προμήθεια για τις υπηρεσίες που προσέφερε στη γερμανική εταιρεία πράξη που διώκεται ποινικά τόσο από τον ελληνικό νόμο όσο και από τον δυτικογερμανικό. Έγκυροι νομικοί κύκλοι χαρακτηρίζουν την πρόταση του Εισαγγελέα αν είναι απαλλακτική - σκανδαλώδη και την όλη υπόθεση κουκούλωμα».

Μετά ταύτα, με αφορμή το πόρισμα από την ένορκη διοικητική εξέταση που διενήργησε μετά από εντολή του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, ο αρχηγός της στρατιωτικής Δικαιοσύνης αντιστράτηγος Κ. Φωτάκης, αποσπάσματα του οποίου είδαν το φως της δημοσιότητας στο «ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ» της 22.2.1987 όπου η προμήθεια των γερμανικών αρμάτων Λέοπαρντ χαρακτηρίζεται «σκανδαλώδης

ΧΡΟΝΙΚΟ

Τα σκάνδαλα στις προμήθειες και η δικαστική έρευνα

Η αθωωτική απόφαση που κέρδισε το ΑΝΤΙ μετά τη μήνυση της ΑΧΧΟΝ και του Θ. Λιακουνάκου για «συκοφαντική δυσφήμιση» —και παρά την έφεση που άσκησαν οι μηνυτές— είναι ένα πρώτο καλό βήμα σε μια μακρά πορεία για την αποκάλυψη των σκανδάλων στις προμήθειες του Στρατού.

Η υπόθεση άρχισε τον Αύγουστο του 1984 όταν το «ΑΝΤΙ» με την αφορμή κάποιες νύξεις που δημοσιεύτηκαν στον αμερικανικό Τύπο από τον Τζακ Άντερσον για δωροδοκίες ελλήνων στρατιωτικών, προχώρησε σε έρευνες που έφερναν νέα στοιχεία στην ανάμιξη ενός εμπόρου όπλων, του Βασίλη Τσάκου. Η υπόθεση παίρνει μεγάλη δημοσιότητα στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η ανάμιξη του Τσάκου ήρθε στο φως μετά τη δικαστική διαμάχη του, με την Κράους - Μαφάι που προμήθευσε τα Λέοπαρντ στον ελληνικό στρατό, την άνοιξη του 1981. Ο Τσάκος ζητούσε την προμήθειά του· όμως η Κράους - Μαφάι δήλωνε ότι την κατέβαλε ήδη στον Θ. Λιακουνάκο.

Ο Τσάκος, προφανώς για να αποπροσανατολίσει την έρευνα ασκεί δίωξη εναντίον του πρώην συνεργάτη του Θ. Σακελαρίου στο τέλος Αυγούστου του 1984. Κατά τις επανειλημμένες αναβολές και τις επεισοδιακές διαδικασίες αυτής της αγωγής αποκαλύπτονται πλήθος από στοιχεία. Τον ίδιο καιρό, το ΓΕΣ διατάζει προκαταρκτικές έρευνες προκειμένου να αποκαλυφθούν παραλείψεις ή παρανομιές. Οι έρευνες καθυστερούν και σκαλώνουν.

Ο Τσάκος έχει και άλλες δικαστικές περιπέτειες (με το γιό του και τη νύφη του) και μέσα από όλες αυτές τις διαμάχες βγαίνουν σιγά σιγά στο φως νέα στοιχεία.

Ο Θ. Λιακουνάκος σιωπά και μένει στο ημίφως μέχρι που, το καλοκαίρι του 1985, διατάζεται αιφνιδιαστικός έλεγχος στα γραφεία του (την ίδια μέρα έγιναν έρευνες και στα γραφεία του Τσάκου). Η έκθεση των ελεγκτών διαπιστώνει παραβάσεις για λαθραία εξαγωγή συναλλάγματος από μέρους του Λιακουνάκου αλλά το τελικό βούλευμα θα είναι απαλλακτικό.

Το ΑΝΤΙ και ο καθημερινός τύπος αποκαλύπτουν νέα —αδιάσειστα μέχρι αυτή τη στιγμή— στοιχεία για παραβάσεις του Τσάκου - Λιακουνάκου αλλά και άλλων εμπόρων όπλων και στρατιωτικών ε.α.

Ο Λιακουνάκος θορυβημένος υποβάλλει μήνυση εναντίον του περιοδικού μας ενώ στο μεταξύ το πόρισμα του αρχηγού της στρατιωτικής Δικαιοσύνης κ. Φωτάκη είναι καταπέλτης και για τον Τσάκο αλλά και τον Λιακουνάκο. Ο φάκελος διαβιβάζεται στην εισαγγελία και η υπόθεση παραπέμπεται σε τακτικό ανακριτή.

Στη σύνοψη αυτή εξιστόρηση φάνηκε ότι ο Τύπος λειτούργησε δραστικά στις αποκλύψεις και η δικαιοσύνη με αργούς ίσως ρυθμούς αλλά με σωστό τρόπο προχωρεί στη διαλεύκανση της υπόθεσης.

Τώρα πια είναι πολύ δύσκολο να κρατηθεί η σιωπή και να σκεπαστεί η υπόθεση. Νέες δίκες αναμένονται. Είναι καλό. Όσο πιο πολλές δίκες γίνουν, τόσο πιο πολλά θα αποκαλυφθούν. Το σκάνδαλο των Λέοπαρντ δεν είναι το μοναδικό· όμως η αποκάλυψη όλων των πτυχών του έχει δρομολογηθεί. Νέα στοιχεία έρχονται στο φως καθημερινά.

Ο Τύπος λειτούργησε σωστά και εξυγιαντικά σ' αυτή την περίπτωση.

και παράνομη» ειδικότερα καθ' όσον αφορά στο θέμα των τιμών «ορισμένων ανταλλακτικών που φέρονται αυξημένες κατά 50%-100%» προτείνεται δε η διαβίβαση της υπόθεσης στον Εισαγγελέα για την άσκηση ποινικής δίωξης κατά παντός υπευθύνου με την επισήμανση ότι «η μεθόδευση της όλης υποθέσεως έβλαψε σημαντικά τα συμφέροντα του ελληνικού δημοσίου και εξυπηρέτησε πλήρως τα συμφέροντα της γερμανικής πλευράς κατά τρόπον που θα μπορούσε να θεωρηθεί σκανδαλώδης» ο εναγόμενος Χρήστος Παπουτσάκης με στόχο να προβληθούν και πάλι το αναγνωστικό κοινό επί ενός τόσο σοβαρού ζητήματος που αφορούσε το δημόσιο συμφέρον, προέβη στο δημοσίευμα του τεύχους 336, σημειώνοντας ότι η αγορά των ανταλλακτικών «αποτελεί ίσως, ένα άλλο σκάνδαλο μέσα στο σκάνδαλο των ΛΕΟΠΑΡΝΤ».

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι μοναδικό κίνητρο για τα επίμαχα δημοσιεύματα αποτέλεσε αφενός μεν το δημοσιολογημένο ενδιαφέρον του τύπου, ο οποίος στα πλαίσια της κοινωνικής του αποστολής να ενημερώνει τον πολίτη που έχει δικαίωμα προς πληροφόρηση σχετικά με κρίσιμα θέματα, όπως η πολιτική ζωή της χώρας, ο αμυντικός εξοπλισμός το δημόσιο συμφέρον αφετέρου δε το ενδιαφέρον αυτών που συνδέονται με τη λειτουργία του, όπως οι εναγόμενοι οι οποίοι καταχώρησαν τις πιο πάνω δημοσιεύσεις, με δυσμενείς έστω χα-

ρακτηρισμούς κατά τρόπο όμως που δεν είχε σαν σκοπό να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του πρώτου εναγόντα ή τη φήμη και το όνομά της δεύτερης αφού αυτές (οι δημοσιεύσεις) δεν διακρίνονται από υποκειμενικές κακόβουλες διαθέσεις των εναγομένων να σπλώσουν την προσωπικότητα των αντιδίκων τους, αλλά από την ανάγκη αποκάλυψης ντοκουμέντων προς αξιολόγηση και σχολιασμό του αναγνωστικού κοινού κατά τρόπο αντικειμενικό.

Αλλά ούτε και με το από 2-1-1987 δημοσίευμα παραβιάστηκε η διάταξη του άρθρου 27 του ΝΔ 2493/53, όπως ισχυρίζεται ο ενάγων εφόσον από τα δημοσιεύματα, δεν προκύπτει ότι σκοπός τους ήταν να θέσουν σε κίνδυνο τις δικαστικές διαδικασίες ή να δυσχεράνουν κατά οποιοδήποτε τρόπο το έργο τους, ούτε ότι ο εναγόμενος ενήργησε κατά κατάχρηση του δικαιώματος της ελευθερίας του Τύπου κατά τρόπο ώστε να παρεμποδίζεται η διασφάλιση του έργου των δικαστικών αρχών όταν μάλιστα κατά τον ίδιο χρόνο το σύνολο σχεδόν των εκδιδόμενων περιοδικών και εφημερίδων, ασχολήθηκε ειδικώς με τη συγκεκριμένη υπόθεση.

Με τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με τις διατάξεις που αναφέρθηκαν στην αρχή της παρούσας σε συνδυασμό με το Ν. 1178/1981 και το άρθρο 20 ΠΚ οι κρίνόμενες αγωγές πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμες...

Η δίωξη μας πολιτικής πράξης και το δικαίωμα στην ελεύθερη επικοινωνία

της Έτας Βασιλείου

Ένα από τα πρώτα μηνύματα υπέρ της ελεύθερης ραδιοφωνίας που εξέπεμψε ο σταθμός του «Αντί» το Δεκέμβριο του '83 έμελε να γίνει αποδεκτό ακόμη και από τις δικωτικές αρχές λίγες μόλις μέρες πριν δικαιωθεί κι επίσημα πλέον από την πολιτεία με την ψήφιση του νέου σχετικού νόμου.

Τις ίδιες ώρες που η κυβέρνηση μελετούσε και ετοιμάζε το σχέδιο νόμου για την ελεύθερη ραδιοφωνία, το «Αντί» έδινε μια ακόμη μάχη —σε αίθουσα δικαστηρίου αυτή τη φορά— προκειμένου να πείσει ότι η εκπομπή του ραδιοφωνικού σταθμού του δεν ήταν μια ενέργεια «παράνομη» αλλά υπαγορευόταν από τις συνταγματικές επιταγές για ελευθερία πληροφόρησης και έκφρασης του πολίτη. Στο Β' τριμελές Πλημμελειοδικείο της Αθήνας ο εκδότης του «Αντί» αντιμετώπιζε την κατηγορία της «παράνομης κατοχής και λειτουργίας ραδιοσταθμού».

Και ουσιαστικά το «Αντί» δικαιώθηκε κερδίζοντας (και) αυτή τη μάχη αφού μετέτρεψε μέσα από μια διαδικασία - σεμινάριο υπέρ της ελεύθερης επικοινωνίας, ακόμη και τον δημόσιο κατήγορό του, σε υπεράσπιστή του. Ο εισαγγελέας της έδρας του δικαστηρίου κ. Χρ. Ντάκουρης όχι μόνο ζήτησε την αθώωση του κατηγορούμενου εκδότη του «Αντί» αλλά και χαρακτήρισε την πράξη του ως «βότσαλο που τάραξε τη λίμνη...».

Η πρόταση του εισαγγελέα μπορεί να μην «εισακούστηκε» από το δικαστήριο που επέβαλε την ελάχιστη εφέσιμη ποινή των 4 μηνών στο «Αντί» —μιας και ο ποινικός κώδικας συμπεριλαμβάνει ακόμη μια τέτοια πράξη στα αδικήματά του— αλλά υπάρχει και το Εφετείο που μέχρι τότε ευχόμαστε κάτι τέτοιες ποινές να αποτελούν παρελθόν. Σημειώνεται πάντως ότι το δικαστήριο αναγνώρισε —τουλάχιστον— το «ελαφρυντικό» των «μη ταπεινών ελατηρίων».

Ο πειραματικός σταθμός του «Αντί» «Ράδιο - Αντίλαλος» είχε εκπέμψει συμβολικά, για μερικές ώρες το Δεκέμβριο του '83, προβάλλοντας την πρότασή του για επικοινωνία και την απαίτησή του για δυνατότητα διαφορετικής έκφρασης. Τα κείμενα ήταν του Μποστ με μηνύματα όπως «Πέρα από τον ιμπεριαλισμό υπάρχει και η μοναξιά», «Όσοι φοβούνται την παρανομία έναντι του νόμου τους στέλνουμε μήνυμα υπέρ της Ελευθερίας»...

Την εκπομπή αυτή του «Αντί» υπερα-

Οι συνήγοροι Νίκος Κωνσταντόπουλος και Χριστόφορος Αργυρόπουλος στη διάρκεια της διαδικασίας.

σπίστηκαν στη δίκη εκτός από τον εκδότη του, που ανέλαβε και την ευευθυνότητα για το σταθμό απέναντι στο νόμο οι διακεκριμένοι νομικοί συνήγοροί του Νίκος Κωνσταντόπουλος και Χριστόφορος Αργυρόπουλος καθώς και όσοι κατέθεσαν ως μάρτυρες υπεράσπισης: ο σκηνοθέτης και υπεύθυνος του «καναλιού 15» Ρούσσος Κούνδουρος, ο ηλεκτρολόγος - μηχανικός και μέλος της συντακτικής επιτροπής του «Αντί» την περίοδο εκείνη, Βασίλης Ξυδιάς και ο συνεργάτης μας Στέλιος Κούλογλου.

Μοναδικός μάρτυρας κατηγορητηρίου ήταν ο προϊστάμενος της διεύθυνσης ελέγχου ραδιοεπικοινωνιών του υπουργείου Συγκοινωνιών Σ. Μπαρμπούτης, υπεύθυνος του συνεργείου που εντόπισε με τα ραδιογωνιόμετρα το σταθμό και στην κατάθεσή του περιορίστηκε σε αυτό και μόνο το γεγονός μη τοποθετούμενος σε ερωτήσεις της υπεράσπισης σχετικά με την ελεύθερη επικοινωνία.

Από τους μάρτυρες υπεράσπισης πρώτος κατέθεσε ο Βασίλης Ξυδιάς που είπε ότι η συντακτική επιτροπή του σταθμού του «Αντί» είχε πάρει απόφαση για τη συμβολική εκπομπή, για λόγους πολιτικούς, υπέρ της ελεύθερης ραδιοφωνίας.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ποιος μιλούσε στο σταθμό σας, τη στιγμή που έφτασε το συνεργείο του υπουργείου;

Β.ΞΥΔΙΑΣ: Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος με τον οποίο είχαμε άμεση τηλεφωνι-

κή επικοινωνία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ήταν μια ενσυνείδητη ενέργεια για να εκφραστούν απόψεις;

Β.ΞΥΔΙΑΣ: Μάλιστα.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ (Ν. Κωνσταντόπουλος): Είχαν ενημερωθεί οι αρμόδιοι, υπουργεία και υπηρεσίες και είχε δοθεί και το στίγμα που θα εξέπεμπε ο σταθμός συμβολικά; Β.ΞΥΔΙΑΣ: Ναι αφού πιστεύαμε ότι ενασκούσαμε αναγνωρισμένα συνταγματικά δικαιώματα.

Τη λύπη του γιατί δεν συμμετείχε στη λειτουργία του σταθμού του «Αντί» εξέφρασε, καταθέτοντας στη συνέχεια ο Ρούσσος Κούνδουρος που επισήμανε επίσης ότι επρόκειτο για καθαρά πολιτική πράξη, παρέμβασης υπέρ της ελεύθερης ραδιοφωνίας.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Τι χρειαζόταν η συμβολή του σταθμού αφού υπήρχε η αρθρογραφία;

Ρ.ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ: Αρθρογραφούμε όλοι από πενταετίας. Από τότε όμως που ξεκίνησαν οι πειραματικές εκπομπές, το ζήτημα προωθήθηκε σημαντικά και καταλήγουμε σήμερα και σε νομοθετική ρύθμιση.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Τι θα γίνει αν διάφορες κοινωνικές δυνάμεις εκφράζονται με παρόμοιους τρόπους ασκώντας πιέσεις. Δεν θα πρέπει να βρούμε νόμιμους τρόπους;

Ρ.ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ: Κάποτε και η έκφραση άποψης για το θέμα ήταν επιλέξιμη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για κίνηση πολιτών που εκφράζουν μια μελλοντική πολιτική παρέμβαση.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Να υποθέσουμε δηλαδή ό-
τι ήταν απλώς η πέτρα στα λιμνάζοντα ύ-
δατα της λίμνης;

Ρ.ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ: Βέβαια και δεν ήταν καν
ένας «πειρατικός» σταθμός.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Εντάξει, ας μην πούμε
«πειρατικός» αλλά ραδιοφωνικός σταθ-
μός, παράνομος ή μη. Αν το μιμηθούν κι
άλλοι δεν νομίζετε ότι θα δημιουργηθεί
πρόβλημα;

Ρ.ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ: Δεν υπάρχει θέμα για
παρεμβολή στις επικοινωνίες. Αυτοί που
δουλεύουν στους 80-108 megacycles των
F.M. δεν παρεμβαίνουν. Πρόκειται να κά-
νω και σχετική αναφορά στον κ. Μπαν-
τουβά. Το υπουργείο Συγκοινωνιών δεν
λέει την αλήθεια γιατί το πρόβλημα δη-
μιουργείται από κακορυθμισμένους αναμε-
ταδότες της ΕΡΤ.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ (Χρ. Αργυρόπουλος): Συμ-
περιλαμβάνονται στους συνεργάτες του
σταθμού του «Αντί» ο καθηγητής του Συν-
ταγματικού Δικαίου κ. Δ. Τσάτσος;

Ρ.ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ: Ναι καθώς κι άλλοι
συνταγματολόγοι.

Στα πλαίσια πίεσης της κυβέρνησης
για υλοποίηση των υποσχέσεων της σχε-
τικά με την ελεύθερη ραδιοφωνία εντάσ-
σονταν η λειτουργία του σταθμού του
«Αντί», ανέφερε καταθέτοντας στη δίκη,
ο Στ. Κούλογλου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μια διαμαρτυρία ήταν;

ΣΤ.ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: Ναι.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Επειδή διαβάζουμε στο πε-
ριοδικό απόψεις και για άλλα θέματα, ό-
πως το στρατό και τα ναρκωτικά, σκέφτε-
στε μήπως να κάνετε κάτι τέτοιο και γι'
αυτά;

ΣΤ.ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: Αν έχετε κάτι να μας
προτείνετε...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Όχι εμείς δεν προτείνουμε.
Θα ήθελα όμως να ρωτήσω αν πιστεύετε
πως με τα περισσότερα μέσα μαζικής ενη-
μέρωσης εξασφαλίζεται η αντικειμενικό-
τητα στην ενημέρωση.

ΣΤ.ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: Σίγουρα περισσότερο α-
πό το να υπάρχει μονοπώλιο· λόγος δηλα-
δή χωρίς αντιλογο...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αναφέρεται στο περιοδικό
«Ας αφήσουμε αντί για τα όργανα εξου-
σίας να αποφασίσουν οι ίδιοι οι πολίτες
για τη βιωσιμότητα της ελεύθερης ραδιοε-
πικοινωνίας». Πώς θα αποφασίσουν δη-
λαδή οι πολίτες;

ΣΤ.ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: Αντί να το καθορίζει το
κράτος ότι θα ακούει ΕΡΤ-1, και ΕΡΤ-2 να
υπάρχουν κι άλλοι σταθμοί επομένων και
η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Επρόκειτο για συνειδητή
πράξη αντιθέσεως στο νόμο;

ΣΤ.ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: Ναι, κι αυτό με μια δι-
καιη αγωνία για το τι θα γίνει αύριο, για το
μέλλον. Είχαμε την πεποίθηση ότι υπερα-
σπιζόμαστε δικαιώματα που απορρέουν α-
πό το Σύνταγμα και τη συνθήκη της Ρώ-
μης.

Την πολιτική ευθύνη και κάλυψη του

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ

Η λειτουργία του δημοτικού ραδιοσταθ-
μού της Αθήνας αποτελεί μια πρώτη θε-
τική εξέλιξη, για την ελεύθερη επικοι-
νωνία. Δεν αποτέλεσε βέβαια κάτι «δια-
φορετικό» παρ' όλο που ο ίδιος ο δη-
μαρχος Αθηναίων Μ. Έβερτ με την προ-
ετοιμασία, που άφησε να εννοηθεί ότι υ-
πάρχει, υποσχόταν μέχρι και «επανά-
σταση» στον τομέα του ραδιοφώνου.
Κατώτερο όπως φαίνεται μέχρι τώρα
των μεγάλων προσδοκιών που καλλιε-
γήθηκαν, το ραδιόφωνο του πρώτου δη-
μου της χώρας θα κριθεί και στη συνέ-
χεια από το ίδιο το πρόγραμμα και τις
δυνατότητες ελεύθερης επικοινωνίας
που θα δημιουργήσει. Το ίδιο άλλωστε
ισχύει και για τους κρατικούς ραδιο-
σταθμούς και εκείνους των υπολοίπων
δήμων — όταν λειτουργήσουν. Όμως,
μετά το άνοιγμα που έγινε και με το νο-
μοσχέδιο για την ελεύθερη ραδιοφωνία
που θα ψηφισθεί, οφείλουμε να μιλή-
σουμε και για την άλλη πλευρά της λει-
τουργίας του ραδιοφώνου· που δεν είδε
το φως της δημοσιότητας: τους ερασι-
τέχνες που ξεχάστηκαν, τους νέους
που έδιναν και δίνουν τη δική τους προ-
σωπική μάχη για μια θέση στην μπάντα
χωρίς οικονομικές ενισχύσεις και με πε-
νιχρά μέσα. Τους εραστές του ραδιοφώ-
νου και της έκφρασης. Αυτή η «πλευ-
ρά», από τις πιο σημαντικές του ραδιο-
φώνου, μοιάζει να είναι απελπιστικά μό-
νη της, παραπεταμένη και ξεχασμένη α-
πό κυβερνήτες, δημάρχους επίδοξους ι-
διοκτήτες ραδιοφώνων, περιοδικών και
εφημερίδων, κομμάτων και υπουργ-
γείων. Πόσοι απ' αυτούς θα έχουν μια
θέση στον «αέρα»; Πόσοι από αυτούς
θα μας μιλάνε; Πόσοι θα εκφράζονται
με λόγια από το δικό τους πομπό, ιχνη-
λατώντας στις ώρες της σιωπής;

ραδιοσταθμού του «Αντί» αλλά και τις
γενικότερες ευθύνες της όλης ενέργειας
ανέλαβε με την απολογία του στο δικα-
στήριο ο εκδότης του περιοδικού.

Επικαλούμενος γνώμες συνταγματολό-
γων σχετικά με την ελεύθερη ραδιοφωνία
επεσήμανε: Οι νόμοι δεν είναι παγιωμέ-
νοι. Ορισμένες πάντα ομάδες πολιτών
προωθούν την αλλαγή, μετατροπή και ε-
ξέλιξη τους. Ήταν μια συμβολική ενέρ-
γεια διαμαρτυρίας γιατί εκείνο τον καιρό
ήταν σε ημερήσια διάταξη απεινείς διώ-
ξεις εναντίον των ραδιοερασιτεχνών από
τα όργανα του υπουργείου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Πιστεύατε ότι παρανομούσα-
τε;

ΧΡ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ: Πιστεύα ότι τηρού-
σα τις διατάξεις του Συντάγματος. Θέλαμε
να ριζούμε πράγματι ένα «βότσαλο στη λί-
μνη».

Επακολούθησε η αγόρευση του εισαγ-
γελέα που αποδέχτηκε αυτή την πίστη
του εκδότη του «Αντί» — προτείνοντας
την αθώωσή του — για να αναγνωρίσει επί
πλέον ότι:

● «ο νόμος δεν είναι κάτι σταθερό, ά-
τρωτο από τις κοινωνικές επιθέσεις
και ανάγκες των καιρών...».

Στις αγορεύσεις τους οι δύο διακεκριμέ-
νοι συνήγοροι του «Αντί» στάθηκαν ιδιαι-

τερα στα περί ελεύθερης πληροφόρησης
και έκφρασης συνταγματικά δικαιώματα
του πολίτη. Ειδικότερα ανάμεσα σε άλλα
τόνισαν:

Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ:

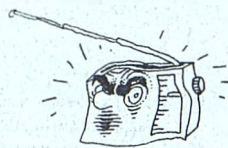
Δεν ήταν μια «πειρατική» πράξη η λει-
τουργία του σταθμού του «Αντί» ούτε ένα
λαθραίο εγχείρημα. Από την αρχή περι-
βάλλεται με όλους τους τύπους της δημο-
σιότητας. Προαναγγέλλεται ως πράξη νό-
μιμου καθήκοντος, ως προσπάθεια του
πολίτη να διευρύνει τα όρια της νομιμότη-
τας, στο συγκεκριμένο τομέα. Άλλωστε
είναι συνταγματικό δικαίωμα του κάθε πο-
λίτη το να εκφραστεί και η άσκηση αυτού
του δικαιώματος προϋποθέτει ελευθερία
πληροφόρησης. Οι νόμοι πρέπει να είναι
ρυθμιστικοί για την άσκηση των συνταγ-
ματικών δικαιωμάτων και σε καμιά περι-
πτωση περιοριστικοί που θα αναιρούν το
περιεχόμενό τους. Ο εκδότης του ΑΝΤΙ πι-
στεύει ότι ασκεί συνταγματικό δικαίωμα
και την πίστη του αυτή την πραγματώνει
θέλοντας με αυτό τον τρόπο να προκαλέ-
σει πάνω σε αυτό το θέμα, τον δημιουργι-
κό διάλογο με την πολιτεία. Και η προ-
σπάθεια αυτή δικαιώνεται με την κατάστα-
ση που έχει δημιουργηθεί σήμερα μετά το
σχέδιο νόμου για την ελεύθερη ραδιοφω-
νία. Έτσι έχουμε πλέον από τη μια έναν
τυπικό και νεκρό νόμο και από την άλλη
μια ζωντανή πραγματικότητα που τον έχει
ήδη ξεπεράσει.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ:

Η ισχύουσα και ήδη μεταβαλλόμενη ρύθ-
μιση του κρατικού μονοπωλίου στα μαζι-
κά μέσα επικοινωνίας είναι αποκαλιπτι-
κή του αυταρχικού συστήματος που επι-
χειρεί αντιφατικά και κυρίως αντισυνταγ-
ματικά να νομιμοποιήσει μια κατάσταση
πραγμάτων αντίθετη και με τον πολυκομ-
ματικό και συνεπώς πολυφωνικό πυρήνα
του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά
και με τις απελευθερωτικές δυνατότητες
της τεχνολογίας στον τομέα της επικοι-
νωνίας. Τόσο οι συνταγματικές εγγύη-
σεις, όσο και οι διεθνείς συμβάσεις για τα
ανθρώπινα δικαιώματα προϋποθέτουν,
κατοχυρώνουν και επιβάλλουν την ενιαία
ελευθερία στην έκφραση και στην ενημέ-
ρωση των πολιτών.

Για την Ελλάδα συνηγούνται ιδιαίτεροι
ιστορικοί λόγοι να ουσιαστικοποιηθεί αυ-
τή η ελευθερία: η νεοελληνική κοινωνία έ-
ζησε υπό διαρκές περίπου καθεστώς, που
τερματίστηκε με την πτώση της δικτατο-
ρίας, πολυάνυμων απαγορεύσεων και πε-
ριορισμών στη δυνατότητα έκφρασης και
πληροφόρησης, στην ανεμπόδιση διάδο-
ση των ιδεών, στην πολιτική αντιπαλότη-
τα. Και για τούτο είναι ανάγκη να βιώ-
σουμε, να εγχαράξουμε στην ατομική και
στην κοινωνική μας συνείδηση, την ελευ-
θερία μετάδοσης και λήψης μηνυμάτων,
την ελευθερία της επικοινωνίας, στο επί-
πεδο των περισσότερων προηγμένων και
αποτελεσματικών μέσων της.

του Τύπου, του Ραδιοφώνου, της Τηλεόρασης...

● Το ραδιόφωνο έκλεψε την παράσταση τις ημέρες αυτές από τα λοιπά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η έναρξη των εκπομπών του «**Ράδιο-Αθήνα**» του πρώτου δήμου της χώρας, συνάντησε την ομόθυμη σχεδόν θετική ανταπόκριση όχι μόνο των ακροατών αλλά και του τύπου. Μόνη παραφωνία αποτέλεσε η «**Εξόρμηση**» της 31/5. Σταχυολογούμε από το σχόλιο «**Δελφινοραδιοφωνία**» ολίγα από την «**ραδιομουρμούρα**» της εφημερίδας του ΠΑΣΟΚ: «γιατί... οι κυβερνήσεις της Δεξιάς... δεν επέτρεψαν την ελεύθερη ραδιοφωνία». Ο Έβερτ προσπάθησε «να προκαλέσει κάποια νόμιμη επέμβαση της Πολιτείας και της Δικαιοσύνης». Ο ίδιος πάλι, «ο ανοικονόμητος δελφινόδημαρχος για να αποδείξει τάχα τη διάλυση της γραφειοκρατίας μας» (σχόλιο μας: «η μη διάλυση της γραφειοκρατίας» δεν είναι μήπως κοινωνικό αγαθό;) κλπ. κλπ. Κάπου έχει χωθεί και μια φρασούλα: «η ελευθερία των επιλεγμένων δημοσιογράφων (από όλα τα κόμματα πλην του... ΠΑΣΟΚ)». Είναι προφανές ότι η κυβέρνηση συγχύστηκε από όλη αυτή την ιστορία και ειδικά οι δημοσιογράφοι της «Εξόρμησης» που σιτίζονται από το Πρωταγώνιο της ΕΡΤ-1 και ΕΡΤ-2. Τώρα θα πρέπει να αποδείξουν πειστικά με τη δουλειά τους ότι λειτουργούν σαν δημοσιογράφοι και παράγουν και έργο ποιοτικό χωρίς να εξωραίζουν το πρόσωπο της εξουσίας: δουλειά στην οποία είχαν διαπρέψει άλλοι —ή και οι ίδιοι— όταν στην κυβέρνηση και στη Ραδιοτηλεόραση βρίσκονταν η ΝΔ. Πάντως σε ενυπόγραφο σημείωμα της ίδιας εφημερίδας —του Νίκου Καραμπάση— υπήρχε μια άποψη που δέχονταν την πρόκληση σαν θετική και φρονιματιστική, έκλεινε με ένα «**καλώς μας ήρθε**» (η ελεύθερη ραδιοφωνία δηλαδή).

Αλλά το συνδικαλιστικό - κομματικό παιχνίδι έπαιζε, παίζει και θα παίζει το ρόλο του στα ραδιοφωνικά. Όπως μαθαίνουμε, οι κλαδικάριοι δημοσιογράφοι της ΝΔ έχουν συγχυστεί πολύ με το γεγονός ότι δεν προσελήφθησαν αποκλειστικώς και μόνον δεξιοί δημοσιογράφοι στο σταθμό του δήμου της Αθήνας «αφού τι να γίνει, ο Έβερτ με τους δικούς μας αγώνες και ψήφους βγήκε, και ενώ οι δικοί μας έχουν διωχθεί από τους πρασινοκόκκινους τώρα τους προσλαμβάνουν στο **Ραδιόφωνό μας**» —όλα αυτά μουρμουρίζουν και φαίνεται ότι πολύ σύντομα θα έχουμε εξελίξεις ή μικρές εκρήξεις. Δημοσιογράφοι της «Εξόρμησης» μην ανησυχείτε: Οι συνάδελφοί σας της ΝΔ εμφορούνται από τόσο βαθειά πίστη στη Δημοκρατία που δεν ανέχονται ούτε μύγα στο σπαθί τους.

● Αυτά γράφονταν την Κυριακή 31/5. Προφητείες; Την Τετάρτη 3/6 ο Δημ. Ρίζος ξεσπάωσε στον «Ελ. Τύπο» εναντίον του δημοτικού ραδιοφώνου. Ο κύριος αυτός πικράθηκε γιατί δεν περιελήφθη στο προσωπικό του σταθμού και τα 'βαλε με τις κομμουνιστριούλες - εκφωνήτριες' μόνο για μαύρες κάλτσες δεν έγραψε. Στο μεταξύ η κλαδική δημοσιογράφων της ΝΔ (λέγε με Δ. Ρίζο) έβγαλε απόφαση διαγραφής απ' το κόμμα του κ. Έβερτ.

● Αιτήσεις για έγκριση άδειας λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών υποβάλλονται στο υπουργείο Προεδρίας. Ανάμεσα στους αιτούντες άδεια για ραδιοφωνικό σταθμό —όχι ερασιτεχνικό— με έδρα τη Θεσσαλονίκη είναι και ο ιδιοκτήτης της «**Αυριανής**» Γ. Κουρής. Να δούμε ποιοι άλλοι εκδότες θα ενδιαφερθούν. Σε λίγο καιρό θα ξέρουμε και για τους τηλεοπτικούς σταθμούς. Εκεί το «παιχνίδι» χοντρύνει...

ΔΥΟ ΝΕΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Με την παρουσία του προέδρου του Δ.Σ. της Τράπεζας Κρήτης δρ. Γιώργου Κοσκωτά, των γενικών διευθυντών κ.κ. Πάνου Βακάλη και Αχιλλέα Κυριακίδη και στελεχών της Διοίκησης, εγκαινιάστηκαν επίσημα στις 22 και 23 Μαΐου δύο νέα καταστήματα της Τράπεζας, στη Θήβα και τη Λαμία.

Και τα δύο καταστήματα διακρίνονται για τη στελέχωση, τον εξοπλισμό και τη λειτουργικότητά τους. Στόχος τους είναι η υπεύθυνη και έγκυρη ενημέρωση των πελατών τους για νέους τραπεζικούς θεσμούς, καθώς και η άμεση επικοινωνία των στελεχών τους με τους πελάτες στη Στερεά Ελλάδα.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ
Δ. ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΝΙΚΟΣ Ι. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

● Δεν είναι ωραίο το καπλώμα της ταυτότητας της εφημερίδας από μια ειδησούλα για την Τράπεζα Κρήτης; (**Καθημερινή** Κυριακής 31/5). Αθώα και τυχαία πράγματα. Όμως σηματοδοτούν όσα συμβαίνουν σήμερα στην οδό Σωκράτους όπου έχει στον 4ο όροφο εγκατασταθεί ο κ.

Κουνελάκης, ο κ. Γιώργος και ο κ. Σταύρος (της οικογενείας Κοσκωτά οι τελευταίοι). Η κ. Βλάχου είναι χολωμένη. Δεν την καλούν σε συσκέψεις και γενικά παρατηρεί να διεκπεραιώνονται μια σειρά από αποφάσεις χωρίς να την ρωτά κανείς. Άλλαξαν μέχρι και τις κλειδαριές στα γραφεία και δεν σεβάστηκαν ούτε και εκείνο του Γεώργιου Βλάχου! Ο κ. Κουνελάκης είναι ο κλειδοκράτορας και ο αφανής ισχυρός παράγων που ενορχηστρώνει τις κινήσεις και διεκπεραιώνει τις αποφάσεις του κ. Γιώργου μέσω του διευθυντή της εφημερίδας. Από μέρες αποχώρησαν οι βασικοί σχολιογράφοι και συντάκτες της εφημερίδας όπως ήδη γράφτηκε: Α. Φραγγιάς, Κ. Καλλιγιάς, Μιχ. Σταματελάτος και Ντ. Τσαλόγλου.

Ο τελευταίος έστειλε και το γράμμα που ακολουθεί στον διευθυντή της εφημερίδας Μίμη Παπαπαναγιώτου, διαμαρτυρόμενος γιατί επέφεραν αλλαγές σε άρθρο του. Το γράμμα αναφέρει:

Ο τελευταίος έστειλε και το γράμμα που ακολουθεί στον διευθυντή της εφημερίδας Μίμη Παπαπαναγιώτου, διαμαρτυρόμενος γιατί επέφεραν αλλαγές σε άρθρο του. Το γράμμα αναφέρει:

Αγαπητέ μου Μίμη,

Η διορθωτική παρέμβαση στο χθεσινό κύριο άρθρο, που άλλαξε διαμετρικά τη «θέση» του, μου έδωσε να καταλάβω πόσο απρόσφορη είναι η συνεργασία μου στην εξυπηρέτηση αυτού που, προφανώς, αποτελεί πλέον τον κύριο στόχο της πολιτικής και οικονομικής σχολιαστικής ειδησεογραφίας της «**Καθημερινής**».

Υπέθετα, ότι η λύση του μείζονος προβλήματος για την οποία καλείτο να συμβάλει με την καθημερινή παρουσία της μια φιλελεύθερη και ανεξάρτητη εφημερίδα, θα ήταν η απαλλαγή του τόπου, όσο γίνεται γρηγορότερα, από την κυβέρνηση που λερώνει ή κονιορτοποιεί «ό,τι πιάσει στα χέρια της».

Αποδείχεται ότι δεν είναι έτσι. Το «φλέγον» για την «Κ» πρόβλημα είναι η εκδίωξη του κ. Μητσotάκη από την ηγεσία της Ν. Δημοκρατίας.

Επειδή μου είναι εντελώς αδιάφορες οι κοινοπραχίες και η έκβασή τους στα υψίπεδα αυτού του κόμματος —όπως και κάθε άλλου κόμματος, άλλωστε. Και επειδή διαπιστώνω ότι ώσπου να ανατραπεί ο κ. Μητσotάκης, η εφημερίδα δεν θα έχει πολλή διάθεση, ούτε να συμπολιτευτεί με την αξιωματική αντιπολίτευση, ούτε να αντιπολιτευτεί την πασοκική συμπολίτευση, διακόπτω τη συνεργασία μου μαζί της. Αισθάνομαι πλήρη αδυναμία να συνεισφέρω θετικά για την προώθηση των επιδιώξεών της.

Η διακοπή της συνεργασίας, δεν σημαίνει, φυσικά, ότι έπαψα να σε θεωρώ ένα πολύ καλό φίλο και συνάδελφο.

Με αγάπη
Ντίνος Τσαλόγλου

Ανάλογοι περιεχομένου γράμμα, έστειλε ο Ντίνος Τσαλόγλου και στην κ. Ε. Βλάχου. Πάντως φαίνεται να ετοιμά-

ζονται και άλλες αποχωρήσεις βασικών συντακτών. Ο πρώτος που αποχώρησε πάντως ήταν ο **Χρήστος Καρανίκας** που είχε πει το αμίμητο: «*Μπορεί η Βλάχου να πουλήθηκε, όμως οι Βλάχοι δεν πουλιώνται*». Ο ίδιος είναι βλάχος από τη Θεσσαλία, ως γνωστόν...

Η εφημερίδα άρχισε να χάνει ένα μέρος του αναγνωστικού κοινού της, —λέγεται ένας αριθμός γύρω στις 4.000 φύλλα— αλλά συγκεκριμένα στοιχεία θα δοθούν σύντομα. Ανανέωση και αντικατάσταση των απωλειών σε στελέχη έγινε με νέες προσχωρήσεις: Από το «*Κέρδος*» ο **Γ. Μιχαηλίδης** και η **Ειρ. Κακουλίδου**, από τη «*Θεσσαλονίκη*» η **Ειρ. Χρυσολωρά**, από την «*Αυγή*» ο **Τσαούσης**, από το «*Έθνος*» η **Μαυρογένη** και από το «*Βήμα*» ο **Στανωτάς**. Πλουραλιστής ο Κοσκωτάς αλλά η τέως μεγάλη «*Κυρά*» της Σωκράτους είναι πικραμένη γιατί έλπιζε φαίνεται σε πιο διακριτικό και ετεροχρονισμένο παραμερισμό της. Όμως το Κεφάλαιο είναι σκληρό, άκαρδο και παίρνει μηδέν στο «*σαβουάρ βιβρ*».

● Ένας άλλος μικρός - μεγάλος και ολίγον άγνωστος προχωρεί στον Τύπο: ο **Θωμάς Λιακουνάκος** μεγάλεμπορος όπλων, μικροεφοπλιστής και εργολάβος —γαμπρός του Σωτηριάδη της τέως ΕΔΟΚ - ΕΤΕΡ— μετά το «*Κέρδος*» προχώρησε στην έκδοση και λοιπών οικονομικών φύλλων. Σήμερα Παρασκευή κυκλοφορεί το οικονομικό περιοδικό «*Αγορά*». Ο Λιακουνάκος έχει συμφωνήσει στην κατανομή δραστηριοτήτων στο χώρο του Τύπου με τον Κοσκωτά. Ο τελευταίος έχει αφήσει στον έμπορο των όπλων τον οικονομικό τύπο. Η συμφωνία κυρίων έχει βλέψει τον Λιακουνάκο που οι δικές του βλέψεις είναι καθαρά οικονομικές και δεν διαθλώνται με ενδιάμεσα παιχνίδια εξουσίας που παίζει ο κ. Γιώργος (καθώς λέγεται, ο τελευταίος, διευρυνε την αυτοκρατορία του, αγοράζοντας το στούντιο ΠΑΙΑΝΙΑ).

Ο κ. Θωμάς και οι λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις σήμερα, με τα εγκαίνια της «*Αγοράς*», θα διαβάσουν και την κοινοποίηση της απόρριψης της αγωγής τους εναντίον του ΑΝΤΙ. Οι ίδιοι το ήξεραν βέβαια από μέρες και έσπευσαν να ασκήσουν έφεση κατά της απόφασης. Έτσι λοιπόν θα έχουμε συνέχεια στις δίκες με τον κ. Λιακουνάκο. Θα παρουσιάσουν μεγάλο ενδιαφέρον γιατί η δραστηριότητα της ΑΧΧΟΝ έχει πολύ «*σασπένς*». Από την άλλη μεριά, οι προσπάθειες του κ. Λιακουνάκου προς τον Τύπο των δημοκρατικών και μη, λοιπών δυνάμεων, πολλαπλασιάζονται...

● Δίκες για τον Τύπο: Εκτός από τη δίκη με την ΑΧΧΟΝ όπου το ΑΝΤΙ αθωώθηκε και εκείνη για το «*Ράδιο-Αντίλαος*» όπου καταδικάστηκε, το περασμένο δεκαπενθήμερο (συγκεκριμένα στις 20/5) μια δίκη που εκκρεμούσε εναντίον του

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ

Μόλις 49 χρονών πέθανε ο δημοσιογράφος Αντώνης Καλαμαράς την Παρασκευή 22 Μαΐου. Εργάστηκε με συνέπεια και υπευθυνότητα από το 1959 στο δικαστικό, καλλιτεχνικό, ελεύθερο και από το '72 στο πολιτικό ρεπορτάζ. Είχε συνεργασθεί με τον Εθνικό Κήρυκα, τη Μεσημβρινή, την Απογευματινή, την Πρωινή Ελευθεροτυπία και την τελευταία περίοδο ήταν πολιτικός συντάκτης του Έθνους.

Οι κυκλοφορίες των εφημερίδων

ΜΑΡΤΙΟΣ

	1986	1987	Διαφορά	
ΠΑΣΟΚ				
Αυριανή	(3)129.402	(5)109.671	- 19.731	- 15,2%
Έθνος	(1)175.462	(1)153.242	- 22.220	- 14,5%
Νέα	(2)132.823	(3)116.257	- 16.566	- 14,2%
Ελευθεροτυπία	(4)113.704	(2)116.913	+ 3.209	+ 2,7%
Δημοκρ. Λόγος	(9) 42.539	(13) 10.990	- 31.549	- 25,8%
σύνολο	593.930	507.073	- 86.857	- 17,1%
Ν. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ				
Βραδυνή	(7) 69.970	(7) 55.645	- 14.325	- 25,7%
Απογευματινή	(5)107.429	(6) 89.738	- 17.691	- 19,7%
Μεσημβρινή	(10) 37.970	(10) 35.778	- 2.192	- 6,1%
Ακρόπολις	(11) 30.540	(12) 21.366	- 9.174	- 42,9%
Καθημερινή	(12) 28.221	(11) 27.839	- 382	- 1,4%
Ελεύθερος Τύπος	(6)197.891	(4)112.433	+ 14.542	+ 12,9%
σύνολο	372.021	342.799	- 29.222	- 8,5%
ΚΚ - ΑΡΙΣΤΕΡΑ				
Ριζοσπάστης	(8)66.491	(8)49.918	- 16.573	- 33,2%
Αυγή	(13) 8.044	(14) 7.569	- 475	- 6,3%
Πρώτη	—	(9)37.080	+ 37.080	
σύνολο	74.535	94.567	+ 20.032	+ 21,2%
ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ				
Ελεύθερη Ώρα	(15)1.387	(16)1.352	- 35	- 2,6%
Εστία	(14)7.189	(15)6.932	- 257	- 3,7%
σύνολο	8.576	8.284	- 292	- 3,5%
Σύνολο	1.049.082	952.723	96.359	- 10,1%

Δεύτερος μήνας ο Μάρτιος μετά την αύξηση της τιμής των εφημερίδων από 40 σε 50 δρχ. Η συνολική τους κυκλοφορία εμφανίζεται σε σχέση με πέρσι μειωμένη κατά 96.400 φύλλα ή 10,1% — ένα ποσοστό όχι πολύ μεγάλο.

Εντυπωσιακή είναι η πτώση των φιλοκυβερνητικών εφημερίδων που όλες, εκτός από την **Ελευθεροτυπία** η οποία ανέβηκε κατά 2,7% παρουσιάζουν μια πτώση 14-15%. Το **Έθνος** διατηρεί παρ' όλα αυτά την πρώτη θέση αλλά τα **Νέα** πέφτουν από τη δεύτερη στην τρίτη θέση και η **Ελευθεροτυπία** από τέταρτη πέρσι ανεβαίνει στη δεύτερη θέση.

Μικρότερη είναι η πτώση των νεοδημοκρατικών εφημερίδων κυρίως διότι ο **Ελεύθερος Τύπος** εξακολουθεί να ανεβαίνει με ποσοστό όμως αρκετά μικρότερο από τον προηγούμενο μήνα (14,1% έναντι 30,1% το Φεβράριο). Πάν-

τως οι παραδοσιακές νεοδημοκρατικές εφημερίδες πέφτουν κάθετα: 42,9% η **Ακρόπολις**, 25,7% η **Βραδυνή**, 19,7% η **Απογευματινή**.

Οι εφημερίδες του ΚΚ και της συγγενικής αριστεράς εμφανίζουν μια αύξηση σε σχέση με πέρσι επειδή το Φεβρουάριο του 1986 δεν υπήρχε η **Πρώτη**. Εντυπωσιακή όμως είναι η πτώση του **Ριζοσπάστη** (- 33,2%). Η **Αυγή** κάπως κρατιέται μετά τις αλλαγές που έκανε.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει με τις εναλλαγές του, ο αγώνας για τη δεύτερη θέση την οποία κατέλαβαν τον Ιανουάριο τα **Νέα**, το Φεβρουάριο ο **Ελεύθερος Τύπος** και το Μάρτιο η **Ελευθεροτυπία**. Πληροφορίες από τις πρώτες ενδείξεις για τον Απρίλιο λένε ότι οι αλλαγές είναι εντυπωσιακές!

Β.Ι.Κ.

συντάκτη μας Γιάννη Φλώρου για τα δημοσιεύματά του σχετικά με τις Πρέσβεις ματαιώθηκε γιατί ο μηνυτής μετέβαλλε άποψη και απέσυρε τη μήνυσή του.

● Αθώωθηκε ο **Βασίλης Ραφαηλίδης** για δημοσίευσμά του στο «**Έθνος**» σχετικά με το στρατό. Αθώωθηκε το «**Ποντίκι**» για την υπόθεση **Βαλαντάρης** αλλά δεν εκδικάστηκε η αγωγή του «Ποντικιού» εναντίον του «**Ελεύθερου Τύπου**», γιατί οι μηνυτές απέσυραν την αγωγή χωρίς όμως και να απαιτήσουν «επιστολή συγγνώμης» από τον Βουδούρη. Το «Ποντίκι» υποσχέθηκε για το σημερινό του φύλλο εξηγήσεις για την τακτική του αυτή. Αναζητείστε το.

Μια καταδίκη που έγινε σε βάρος της «Απογευματινής» είχε σαν αποτέλεσμα τη φυλάκιση του αρχισυντάκτη **Κ. Κατή**.

Ο καταδικασθείς αρνήθηκε να ασκήσει έφεση και οδηγήθηκε για λίγες μέρες —κατά το παράδειγμα Κακαουνάκη— στον Κορυδαλλό.

Το αδίκημά του ήταν η δημοσίευση μιας ερώτησης βουλευτών της ΝΔ. Γιατί όμως θα πρέπει οι βουλευτές να υποβάλουν κείμενα —που έστω χαρακτηρίστηκαν υβριστικά— να τα συζητούν οι υπουργοί και να συντάσσονται απαντητικά κείμενα και οι εφημερίδες να μην έχουν το δικαίωμα αναδημοσίευσης; Ο κ. Κατής άσκησε στοιχειώδες δημοσιογραφικό λειτουργήμα.

● Αλλά οι μεγάλες δίκες αφορούν το «**Έθνος**». Εκκρεμεί πρώτα η απόφαση

του Συμβουλίου της Επικρατείας για τα 700 εκατ. που διεκδικεί το **Ταμείο Τεχνικών Τύπου**. Αν δικαιωθεί το «**Έθνος**», τότε και οι άλλες εφημερίδες θα πάνουν να καταβάλουν τα αντίστοιχα ποσά με αποτέλεσμα το Ταμείο να στερηθεί τους πόρους του —όπως υπενθύμισε το «**ΒΗΜΑ**».

Αντίθετη απόφαση θα επιβαρύνει δυσβάστακτα το συγκρότημα Μπόμπολα που ήδη αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα και κυκλοφοριακή πτώση στα έντυπά του. Εξάλλου η δίκη του «**Έθνους**» με τον «**Εκονομιστ**» πρόκειται να επαναληφθεί στις 21 Ιουνίου στο Λονδίνο, με άγνωστη έκβαση. Μέχρι στιγμής έχει κοστίσει στο «**Έθνος**» το ποσό των 150 εκατ. δραχμών. Θα ακολουθήσει η εκδίκαση της αγωγής Κοσκωτά για το περιφημο δημοσίευμα της απογευματινής ε-

φημερίδας με τον ισχυρισμό ότι τα έσοδα του νεαρού τραπεζίτη έχουν πηγή τη Μαφία. Και ο χορός καλά κρατεί...

● Κάτι μαγειρεύεται στο δεξιό Τύπο. Ανεπαρκώς έγινε στο «**Βήμα**» και την «**Ελευθεροτυπία**» (Μασσαβέτας) της 31/5. Η «**Βραδυνή**» —αλλά φαίνεται και η «**Ακρόπολη**»— έχουν καταχωρηθεί στα μαύρα κατάστιχα του Μητσοτάκη που έχει οργανώσει μπουκοτάζ εναντίον τους. Γενικά ο αρχηγός της ΝΔ δεν τα πάει καλά με τον Τύπο με μόνη εξαίρεση εκείνη του «**Ελεύθερου Τύπου**». «**Ψηλός ψηλός καλόγερος και κόκκαλα δεν έχει**». Τι εί-ναι;

● Μικρολεπτομέρειες απομένουν για την οριστική ρύθμιση αγοράς του συγκροτήματος **Θεοφανίδη** από τον **Λαμπράκη**. Η αγορά περιλαμβάνει τους τίτλους περιοδικών «**Πάνθεον**» και «**Ρομάντζο**» και τις τυπογραφικές εγκαταστάσεις στο Μοσχάτο. Ήδη ο κ. Λαμπράκης έχει εξασφαλίσει το 62,5% των μετοχών και παζαρεύει το υπόλοιπο. Το συνολικό ποσό θα ανέλθει περίπου στο ύψος των 480 εκατ. δρχ. και θεωρείται συμφέρουσα αγορά.

Βέβαια το ερώτημα που προέκυψε ήταν «**πού βρήκε τόσα λεφτά ο Λαμπράκης όταν πριν από ένα χρόνο έψαχνε χρηματοδότη**». Έχει μπροστά του και τα ανοίγματα για τηλεοπτικό κανάλι αλλά και το πρόβλημα της πτώσης των «**ΝΕΩΝ**». Φαίνεται ότι εδώ βρίσκεται η **είδηση**. Λέγεται ότι η είδηση θα μας έρθει από το εξωτερικό. Υπομονή.

ΚΑΙ Ο ΤΥΠΟΣ ΚΡΙΝΕΤΑΙ

● Με τίτλο «Ο Βαθμός Μηδέν της Πολιτικής Ανάλυσης» ο Στ. Καφαντάρης μας έστειλε το σημείωμα που ακολουθεί με ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για το «νέο - στίλ»:

Το Βήμα 24/5/87 δια του «ειδικού συνεργάτη» του ήρε επιτέλους τι θα κάνει ο κ. Κ. Καραμανλής. Η ανακάλυψη των προθέσεων εν γένει, ιδίως στην περίπτωση μειζονος πολιτικού έστω και συνταξιούχου αποτελεί αξιοσημείωτο βήμα της δημοσιογραφίας αλλά και σταθμό της επιστήμης γενικότερα. Δεν θα επιμείνω σ' αυτό· απλώς θα σχολιάσω εν τάχει το θλιβερό δημοσιογραφικό αμπαλάζ που περιέβαλε τις Προθέσεις. Φοβάμαι ότι είναι αδιαφιλονίκητη ένδειξη ότι οδηγούμαστε στην Αραιή και Ισχνή Δημοσιογραφία.

Εν πρώτοις η διαφήμιση του «ρεπορτάζ» καταλαμβάνει χώρο μεγαλύτερο από αυτόν του κειμένου. Αποτελείται από τα τρία τυπικά πλέον εργαλεία του ανανεωμένου Βήματος:

● μεγάλη φωτογραφία στην πρώτη σελίδα του αρχηγού γκολφίζοντος (συμβολική ίσως των συγκεντρωμένων πνευματικών και σωματικών δυνάμεων πριν από το λάκτισμα)·

● τμήμα της στήλης που διαφημίζει το μενού της ημέρας με κακόγουστη αυταρέσκεια του Τύπου: «**Σήμερα λοιπόν, μόνο το "Βήμα" σας προσφέρει: Την εγκυρότερη και πληρέστερη πληροφόρηση για τις θέσεις και τις προθέσεις του τέως... και είναι και αποκαλυπτικό και εντελώς έγκυρο: Ο ειδικός Συνεργάτης πριν γρά-**

ψει είχε τις υπεύθυνες εκείνες συζητήσεις που ήταν απαραίτητες για την εγκυρότητα του ρεπορτάζ».

● το άρθρο μέσα στο άρθρο: Απόσπασμα / κολοφώνας του ρεπορτάζ καταλαμβάνει το κέντρο με τεράστια γράμματα.

Το κείμενο του «ρεπορτάζ» συνεχίζει την τακτική της ακαλαίσθητης και ασύντακτης αυταρέσκειας και της κενογραφίας: «**Διότι παρά τα διαδιδόμενα, ούτε ο νυν αρχηγός της ΝΔ αλλά ούτε και ο πρώην εγγώριζαν τι μπορεί να περιέχει μια τωρινή δήλωση του κ. Κ. Καραμανλή...**» και παρακάτω, «**Παρά ταύτα η στάση του κ. Κ. Καραμανλή είναι "αίνιγμα"**— για όσους δεν έχουν πληροφορίες από πρώτο χέρι και δεν σκέπτονται τόσο ψυχρά όσο επιβάλλει η τετράγωνη λογική και πολιτική ανάλυση την οποία πάντοτε χρησιμοποιεί ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας», και αλλού, «**...το Βήμα**» εξασφάλισε και προσφέρει σήμερα κατ' αποκλειστικότητα στους αναγνώστες του απολύτως έγκυρη ενημέρωση για τις θέσεις και τις προθέσεις του τέως Προέδρου της Δημοκρατίας». Περί το μέσον του «ρεπορτάζ» ο Ειδικός Συνεργάτης αιφνιδιάζει ξαναρχίζοντας το κομμάτι του: «**Οι πληροφορίες για το τι θα κάνει και το τι δεν θα κάνει ο κ. Κ. Καραμανλής έχουν ως εξής:**...», ακολουθούν πλάγια στοιχεία καθότι εντελώς έγκυρο και μετά τις υπεύθυνες εκείνες συζητήσεις.

Το επιστέγασμα του κενού βρίσκεται ακριβώς στα πλαγιαστά στοιχεία: «**Κανείς όμως**

δεν προσπάθησε να βρει τι θα κάνει ο κ. Κ. Καραμανλής με βάση την κοινή λογική και τα υπάρχοντα δεδομένα. Μόνο με αυτόν τον τρόπο όμως μπορεί να καταλήξει κανείς σε ασφαλές συμπέρασμα». Μετά το εγκώμιο ας δούμε και την κοινή λογική και τα δεδομένα. Πρώτον λοιπόν σημειώνεται η στάση από το '85 ως σήμερα, «**στάση σιωπής και αποχής**». Δεύτερο δεδομένο —προσέξτε το— οι ελάχιστες δηλώσεις του που επιβεβαιώνουν τη στάση της αποχής. Λυπήθηκα τους αναγνώστες και δεν επαναλαμβάνω τα αποσπάσματα αυτούσια. Τουλάχιστον σε σχέση με αυτά τα δύο στοιχεία το τρίτο, ότι μερίδα του κόσμου πιστεύει τον ΚΚ σαν εφεδρεία, έρχεται σαν δροσοσταλίδα μετά από τόση υδαρή και επαναλαμβανόμενη συμβατικότητα.

Το «ρεπορτάζ» κλείνει με τον ξεκάρφωντο κολοφών, ότι ο ΚΚ δεν επιθυμεί να επανέλθει κλπ. κλπ. αλλά σε μεγάλη εθνική κρίση δεν θα αρνηθεί να υπηρετήσει «**με πνεύμα ενωτικό**» και «**πάντως όχι διχαστικά**» (πάλι κακόζηλοι ντουμπλέδες), και με την καταπληκτική κατακλείδα ότι ο κόσμος που ανήκει στη συντηρητική παράταξη θα τον ακολουθήσει στο συνολό του.

Τέλος του «ρεπορτάζ» και όλων των αδιασφάλτων, αδιάφευστων, αδιευκρίνιτων, και αδιάφορων υπευθύνων εκείνων συζητήσεων της αρθρογραφίας εν κενώ που παραπέμπει σε άλλους «**Κόσμους**».

Στέλιος Π. Καφαντάρης

ΤΟ ΔΙΗΜΕΡΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΚΑΙ ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΜΑΪΟΥ

Ο ΓΚΡΑΜΣΙ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

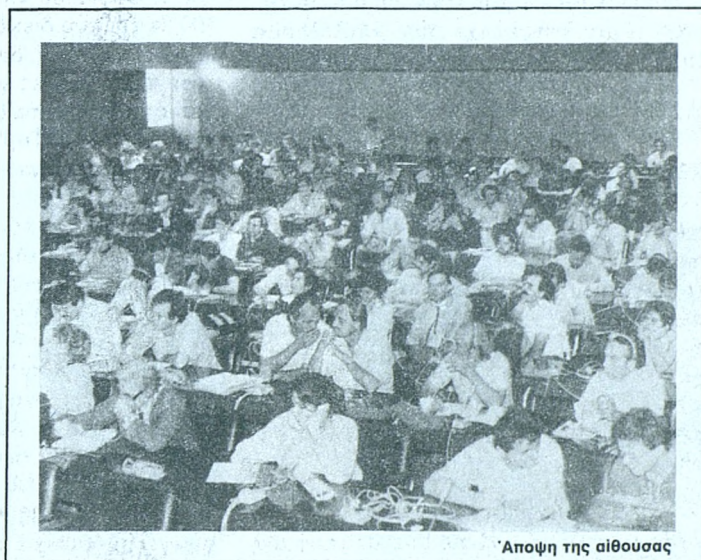
Η επικαιρότητα των ιδεών του Αντόνιο Γκράμσι

ΜΕ ΤΗΝ ελπίδα ότι η «επέτειος» για τα 50 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Ιταλού διανοούμενου και πολιτικού ηγέτη δεν θα μείνει μια «ανάμνηση των μεγάλων στιγμών» της ιστορίας του εργατικού κινήματος και της Αριστεράς, πραγματοποιήθηκε στην Πάντειο το διήμερο συμπόσιο που οργάνωσε η Σχολή και το ΑΝΤΙ. Θέμα του συμποσίου «ο Γκράμσι και η Δημοκρατία».

ΕΠΙΚΑΙΡΗ για τις αναζητήσεις στο χώρο της Ευρωπαϊκής Αριστεράς και σημαντική για το σοσιαλισμό, τη θεωρία, την πολιτική και την πρακτική των πολιτικών δυνάμεων που αποτολμούν πρωτοβουλίες για υπέρβαση της κρίσης, η θεματική του Συμποσίου αποτέλεσε μια «ευκαιρία» συζήτησης των ιδεών του Αντόνιο Γκράμσι.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ, που αν εξαιρέσουμε την ημερίδα που οργανώθηκε στα Γιάννενα, τις δύο εκδόσεις του περιοδικού ο ΠΟΛΙΤΗΣ και την αρθρογραφία της ΑΥΓΗΣ, δεν προχώρησε σε άλλες περιοχές. Ελπίζοντας ότι οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν «εναύσματα» για συνέχιση των αναζητήσεων στα θέματα που άνοιξε η προβληματική του Αντόνιο Γκράμσι, ως θεωρηθεί το συμπόσιο που οργάνωσαν η Πάντειος και το ΑΝΤΙ ως μια ελάχιστη συμβολή.

ΤΟ ΠΟΣΟ θετική υπήρξε πάντως αυτή η πρωτοβουλία, φάνηκε από το γόνιμο διάλογο, τις παρεμβάσεις και τη ζωηρή συζήτηση που ακολούθησε μετά τις εισηγήσεις.

Άποψη της αίθουσας

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΜΑΪΟΥ

Η πρώτη ημέρα άνοιξε με σύντομη προσφώνηση του πρύτανη της Παντείου Γιώργου Κοντογιώργη, ο οποίος αναφέρθηκε στο θέμα του συμποσίου και τη ση-

μασία που έχει ιδιαίτερα για ένα πανεπιστήμιο κοινωνικών επιστημών —όπως είναι γνωστό το συμπόσιο έγινε στα πλαίσια των εκδηλώσεων για τα 60 χρόνια από την ίδρυση της Παντείου— η οργάνωση παρόμοιων συζητήσεων.

Υπάρχει μια γκραμσιανή αντίληψη της δημοκρατίας;

Η καθηγήτρια της φιλοσοφίας Κριστίν Μπυσί - Γκλικσμάν με αφετηρία την επικαιρότητα της δημοκρατίας επιχείρησε

μια ιστορική και κριτική επανεξέταση του έργου του Γκράμσι, θέτοντας τα ερωτήματα:

- κατά πόσον υπάρχει μια γκραμσιανή θεωρία της δημοκρατίας και
- ποια είναι εκείνα τα ιστορικά στοιχεία στο έργο του Γκράμσι τα οποία μπορούν να φωτίσουν τη δικιά μας κατάσταση σήμερα.

Η σημαντική διάκριση, τόνισε η ομιλήτρια, ανάμεσα στην *πολιτική κοινωνία* και την *κοινωνία των πολιτών* οδήγησε τον Γκράμσι να προτείνει έναν καινούργιο τύπο εκπροσωπευτικού καθεστώτος διαφορετικό τόσο από το δυτικό κοινοβουλευτισμό όσο και από τη γραφειοκρατία στην οποία έτεινε το σοβιετικό κράτος. Αναφέρθηκε επίσης στην έννοια της *παθητικής επανάστασης* και στην κριτική που κάνει ο Γκράμσι στον αμερικανισμό - φορντισμό.

Τέλος, διατύπωσε την άποψη ότι η μεγάλη προσφορά του Γκράμσι είναι μια διαφοροποιημένη ανάλυση των τρόπων άσκησης της εξουσίας που θέτει στην ημερήσια διάταξη το αίτημα για μία *πλουραλιστική ηγεμονία* στο επίπεδο των πολιτικών κομμάτων και των κοινωνικών δυ-

νάμεων και που στοιχεία της μπορούν να ανευρεθούν στο έργο του Γκράμσι. Ολοκληρώνοντας διατύπωσε την ανάγκη επεξεργασίας της φύσης του δημοκρατικού κράτους και την ανάπτυξη διαλόγου ανάμεσα στον Γκράμσι και τον Μαξ Βέμπερ, θεωρώντας ότι στις μέρες μας η δημοκρατία πρέπει να έχει μία *διάσταση επαναστατική*.

Γκράμσι:
Ιακωβινισμός ή Δημοκρατία;
Η πολιτική σκέψη του Αντόνιο
Γκράμσι και η ευρωπαϊκή
δημοκρατική παράδοση

Ο Δημήτρης Δημητράκος τόνισε μεταξύ άλλων τα εξής:

Στην ευρωπαϊκή πολιτική παράδοση έχουν επικρατήσει δύο διαφορετικές αντιλήψεις για τη δημοκρατία: μια φιλελεύθερη αντίληψη *εκπροσωπευτικής* δημοκρατίας, και μια άλλη *ιακωβινική* αντίληψη που συνδέεται με μορφές «άμεσης» δημοκρατίας.

Τα δύο αυτά πρόσωπα δεν συμβιβάζονται: όχι διότι η εκπροσωπευτική δημοκρατία δεν μπορεί να διευρυνθεί και να εμπλουτισθεί με πρόσθετες εφαρμογές «άμεσης» δημοκρατίας στο επίπεδο του χωριού ή της γειτονιάς, αλλά διότι το ιακωβινιστικό πρότυπο συνδέεται με μια

σωτηριολογική - μεσιανική επαγγελία μέσω της οποίας ο ιακωβίνος (ο επαναστάτης ή κοινωνικός αναμορφωτής) αυτοπροσδιορίζεται σαν «φυσικός ηγέτης» του συνόλου. Το «χρίσμα» του το δίνει η ιστορία με την οποία έχει, υποτίθεται, ειδική σχέση. Η «δημοκρατία», επομένως, του ιακωβίνου, είναι συγκεντρωτική και εκπροσωπευτική της «γενικής θέλησης» του συνόλου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η τελευταία είναι εμπειρικά ελέγξιμη. Ο ιακωβίνος δεν έχει λογοδοτική υποχρέωση παρά μόνο στους ομοϊδεάτες του, η *ελεγχιμότητα της εξουσίας* που χαρακτηρίζει την *εκπροσωπευτική* δημοκρατία, και επομένως η ιακωβινική δημοκρατία δε συμβιβάζεται μαζί της.

Φυσικά σύμφωνα με το νόημα που κοινώς αποδίδεται στη δημοκρατία, δεν μπορεί να αποσυνδεθεί οποιαδήποτε μορφή δημοκρατικού πολιτεύματος από την *ελεγχιμότητα* των κυβερνώντων από τους κυβερνόμενους.

Το θέμα που τίθεται είναι αν ο Γκράμσι ήταν δημοκράτης και με ποια έννοια. Γεγονός είναι ότι ο Γκράμσι ταλαντεύθηκε μεταξύ ιακωβινισμού και αντι-ιακωβινισμού για να υιοθετήσει τελικά μια λενινιστική δηλαδή *ιακωβινική* πολιτική φόρμουλα που κάθε άλλο παρά δημοκρατική είναι.

Με την έννοια αυτή ο Γκράμσι δεν είναι προπάτωρ του σύγχρονου ευρωκομμουνισμού. Ωστόσο η σκέψη του είναι αντιδογματική. Και το κυριότερο, η αντίληψη της πολιτικής σαν συλλογικής αυτοεκπαίδευσης των «δυναστευμένων τάξεων» δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα αντιδογματικό ρήγμα μέσα στο μαρξισμό. Το ρήγμα αυτό δεν είναι μόνο θεωρητικό, αλλά και άμεσα πολιτικό, στο βαθμό που έχει σαν βασική του προϋπόθεση την κριτική και ορθολογική στάση των ατόμων, και απώτερα οδηγεί στην αποδοχή της αρχής της πολυφωνίας και του πολιτικού πλουραλισμού.

Από τη δημοκρατία
στη ρυθμισμένη κοινωνία

Ο Μικελάντζελο Νοταριάνι πρώην διευθυντής του Manifesto και στέλεχος τώρα του PCI εξέτασε τη σχέση δημοκρατίας και σοσιαλισμού μέσα από το πιο γνωστό έργο του Γκράμσι «*Τετράδια της φυλά-*

κής». Ο Μ. Νοταριάνι τόνισε ότι η γνώση αυτού του κειμένου μπορεί να γίνει πιο συστηματική. Αναφέρθηκε στα θέματα «*επαρχιωτισμού*» και «*κοσμοπολιτισμού*» της ανάπτυξης της αστικής τάξης στην Ιταλία καθώς και στη θεωρία της ηγεμονίας σε σχέση με την περίοδο του 1848. Η κυριαρχία της αστικής τάξης είναι πιο αποτελεσματική, όπως παρατηρεί ο Γκράμσι, όταν πραγματοποιείται με έμμεσο τρόπο, μέσω της *μεσολάβησης* και της *αφομοίωσης* των παραδοσιακών τάξεων και των διανοούμενων των προηγούμενων σχηματισμών, παρά όταν εκφράζεται με άμεσο τρόπο, *συντεχνιακό*. Ο Νοταριάνι παρατήρησε ότι υπάρχει ένα πρόβλημα σύνθεσης, αλλά όχι πια με την έννοια του οικονομισμού του Σαιν-Σιμόν και ούτε και με την έννοια του συνδικαλιστικού οικονομικού φιλελευθερισμού του «νεαρού» Γκράμσι. Στο σημείο αυτό ο Νοταριάνι μίλησε για τη θεωρία της ηγεμονίας, της επανάστασης στη Δύση, του πολέμου των θέσεων όπως υπάρχουν στη σκέψη του Γκράμσι, σε σχέση με μια αντίληψη της επανάστασης σε στίλ 1848. Κατέληξε αναφερόμενος στα θέματα ενός οράματος του σοσιαλισμού, όχι *κρατολατρικού* ούτε *κρατικιστικού*, που φτάνει στη *ρυθμισμένη κοινωνία* και στο *μαρξισμό* του Κράτους.

ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΜΑΪΟΥ • ΠΡΩΙ

Το πρωί του Σαββάτου 23/5, τις εργασίες του Συμποσίου διήθνη ο καθηγητής **Αριστόβουλος Μάνεσης** που με τις ευστοχές παρεμβάσεις του βοήθησε να αναπτυχθεί γόνιμος και εποικοδομητικός διάλογος.

Δημοκρατία και ηγεμονία
στον Γκράμσι

Ο Μάκης Τρικούκης έθεσε κατ' αρχήν ένα μεθοδολογικό πρόβλημα: την ανάγκη

να υπάρξει μια σαφής οριοθέτηση ανάμεσα σε μια προσέγγιση στο έργο του Γκράμσι που έχει αφετηρία της τις ανάγκες και τα προβλήματα της εποχής μας, προσέγγιση χρήσιμη και θεμιτή και σε μια ερμηνεία του Γκράμσι που προβάλλει στο έργο του ζητήματα της εποχής μας που ούτε ο ίδιος αντιμετώπισε, ερμηνεία αναπόφευκτα στρεβλή. Επεσήμανε ότι για να κατανοήσουμε την αντίληψη του Γκράμσι για τη δημοκρατία πρέπει να ξεκινήσουμε από τις *ιστορικές συντεταγμένες* κάτω από τις οποίες διαμόρφωσε τον προβληματισμό του και σαν τέτοιες ανέφερε την *Οκτωβριανή επανάσταση*, τις εμπειρίες του από το *κίνημα των εργοστασιακών συμβουλίων* και την *πάλη* του για την *ίδρυση του Ιταλικού ΚΚ* την *ήττα των επαναστατικών κινήματων στη Δύση*, τη *φασιστική αντίδραση*.

Ο Γκράμσι, τόνισε ο Μ. Τρικούκης δεν ταύτισε ποτέ τον *κοινοβουλευτισμό* με το *αντιπροσωπευτικό σύστημα*, ούτε με τη *δημοκρατία*. Τον ταύτιζε σύμφωνα με την προβληματική της εποχής του με την *αστική δημοκρατία* και με την ηγεμονία της αστικής τάξης. Τη συγκατάθεση, στην οποία βασίζεται ο *κοινοβουλευτισμός* τη θεωρεί παθητική, ενώ ο ίδιος σωστά υπογράμμισε ότι η *συγκατάθεση* πρέπει να είναι *διάρκης, ενεργητική* και να

μην περιορίζεται στις εκλογές κάθε 4 χρόνια, ούτε να σταματά σ' αυτές. Ο ομιλητής στάθηκε επίσης στον τρόπο που ο Γκράμσι αντιμετώπιζε τη σχέση ανάμεσα στο φιλελευθερισμό και το φασισμό που δεν χαρακτηρίζεται μονάχα από αντίθεση μεταξύ τους, αλλά και από ταύτιση, καθώς γεννιούνται στην ίδια κοινωνική βάση.

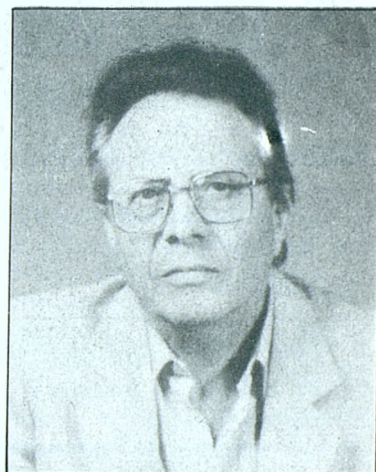
Η αντίληψη της ηγεμονίας στον Γκράμσι

Ο καθηγητής Τζουζέπε Πετρόνιο, αφού τόνισε ότι ο Γκράμσι δεν ήταν απλώς ένας διανοούμενος - πολιτικός, αλλά ξεκίνησε από πολιτικές εμπειρίες, αναφέρθηκε σε αυτές και πώς επηρέασαν την εξέλιξη της σκέψης του. Διέκρινε μία φάση μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του Μουσολίνι στην Ιταλία και τη φυλάκιση του Γκράμσι, και μία δεύτερη στη συνέχεια. Σ' αυτή την περίοδο ο Γκράμσι σκέφτεται να περάσει από τον πόλεμο κινήσεων, στον πόλεμο θέσεων και ότι η επα-

ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΜΑΪΟΥ • ΑΠΟΓΕΥΜΑ

Στην τελευταία συνεδρία, προηδρεύσε ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας στην Πάντειο Βασίλης Φίλιας που με σύντομη παρέμβασή του μίλησε για τη σημασία της μελέτης του έργου του Γκράμσι και τη συμβολή του Συμποσίου στη γνωριμία της γκραμσιανής σκέψης στην Ελλάδα. Με το τέλος των συζητήσεων πήρε και πάλι το λόγο ο πρόεδρος Γ. Κοντογιώργης για να χαιρετήσει το Συμπόσιο.

Κομματικές σχολές και αντίληψη του σύγχρονου ηγέτη

νάσταση του «στιλ» της Οκτωβριανής δεν είναι δυνατή στην Ιταλία.

Στη συνέχεια αναφέρθηκε στην ανάλυση του Γκράμσι για την Ιταλία και στο θέμα της ηγεμονίας. Επίσης στο ρόλο των διανοούμενων, τη σημασία της πολιτιστικής παρέμβασης και της παρέμβασης των διανοούμενων. Στη νέα στρατηγική με βασικό στοιχείο την κατάκτηση της ηγεμονίας, που πρέπει να προηγηθεί της κατάκτησης της εξουσίας.

Σε σχέση με την ηγεμονία ο Τζ. Πετρόνιο αναφέρθηκε, τέλος, στη σημερινή κατάσταση. Σήμερα δεν μπορούμε είτε να μείνουμε στην αντίθεση προλεταρίων - αστών, αρχόντων - δούλων. Οι αγρότες ελλαττώνονται, το ίδιο και οι εργάτες. Αυξάνει μια μεσαία τάξη τεχνικών που είναι νέοι εργάτες και υπάρχει μια προλεταροποίηση των διανοούμενων που συνέχεια αυξάνει: Υπάρχει επίσης μια αύξηση της κρατικής γραφειοκρατίας και σε σχέση με αυτά κάθε μαρξιστής πρέπει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα βάθους που ήταν πίσω από τη σκέψη του Γκράμσι. Στον Γκράμσι κατέληξε δεν πρέπει να ψάχνουμε για να βρούμε ειδικές λύσεις αλλά ο τρόπος που έθεσε τα προβλήματα μας είναι χρήσιμος να τα αντιμετωπίσουμε και να τα λύσουμε.

Πρώτος ομιλητής ήταν ο **Κοράντο Μόρτζα** υπεύθυνος από το PCI για το γιορτασμό των 50 χρόνων από το θάνατο του Α. Γκράμσι, που τόνισε ότι για να καταλάβουμε αυτά που έχει ακόμα να μας πει ο Γκράμσι, πρέπει να τον συνδέσουμε με την εποχή του. Ο Γκράμσι είναι ένας διανοούμενος και ένας πολιτικός ηγέτης της Γ' διεθνούς. Παρ' όλα αυτά προσπαθεί να υπερβεί τα όρια της Γ' Διεθνούς. Πρέπει και μπορούμε να ξεχωρίσουμε περιόδους στη σκέψη του και νομίζω, είπε, ότι η σημαντική περίοδος είναι το 1926. Όχι τόσο η σύλληψή του, όσο το III συνέδριο του ΙΚΚ για την ετοιμασία του οποίου ο Γκράμσι έδωσε όλο τον εαυτό του.

Στον Γκράμσι, τόνισε ο Μόρτζα, είναι έντονη η **αντιδογματική** αντίληψη του Μαρξισμού. Αγώνιστηκε πάντα ενάντια στις οικονομιστικές και μηχανιστικές αντιλήψεις του Μαρξισμού. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στην πορεία του Γκράμσι σε σχέση με τη διαμόρφωση του ΙΚΚ:

Στη λειτουργία του κόμματος που πρέπει να εργάζεται σαν **συλλογικός διανοούμενος**, στις σχέσεις κόμματος - κοινωνίας και στο σκοπό του κόμματος που δεν είναι μόνο η κατάκτηση της εξουσίας, αλλά κατ' αρχήν η κοινωνικοποίηση της πολιτικής και η πολιτικοποίηση

της κοινωνίας. Και συνέχισε ότι μ' αυτή την έννοια είναι ισχυρή στον Γκράμσι η άρνηση της κατάληξης της πολιτικής σε καθαρή **διαχείριση της εξουσίας** ή σε απλή διαχείριση ή σε **τεχνική της εξουσίας**. Τέλος αναφέρθηκε στις εσωτερικές λειτουργίες του κόμματος, στις σχέσεις κυβερνώντων - κυβερνωμένων και στο πως η πολιτική δεν ταυτίζεται με την πρωτοβουλία του ηγέτη.

Από τον Μαρξ στον Γκράμσι: Η έννοια της επανάστασης

Ο φιλόσοφος **Ζωρζ Λαμπικά** είχε κεντρικό θέμα στην εισήγησή του την αποκατάσταση της **έννοιας της επανάστασης** και εστίασε το ενδιαφέρον του στο **ρόλο των διανοούμενων** όπως αυτός προσδιορίζεται σε 3 διαφορετικές χρονολογικές και ιστορικές στιγμές:

- Με τον **Μαρξ**, που εισήγαγε στη φιλοσοφία την έννοια της **επανάστασης** κόβοντας έτσι τους δεσμούς με την Ουτοπία και θέτοντας στους διανοούμενους ένα

νέο καθήκον: να συμβάλουν στο μετασχηματισμό του κόσμου.

- Με τον **Λένιν**, το μοναδικό μαρξιστή που συμμετείχε σε επανάσταση με αποτέλεσμα να δουλεύει πάνω στη **συγκυρία** και με αντικείμενο την **πολιτική πρακτική**. Ο Λαμπικά, παρατήρησε, με το πέρας από το Μαρξ στο Λένιν υποτιμήθηκε η εμπειρία των εργαζομένων και εκχωρήθηκαν προνόμια στο κόμμα.

- Με τον **Γκράμσι**, έρχονται στο επίκεντρο οι όροι διασφάλισης της ηγεμονίας και οι σχέσεις μεταξύ μαζών - διανοούμενων με στόχο την **ιδεολογική ενότητα**.

Σύμφωνα με τον Λαμπικά οι συνέπειες του περάσματος αυτού από την **οικονομική** σφαίρα στην **ηθικοπολιτική** είναι πολύ βασικές.

Τέλος, τόνισε, ότι οι **διανοούμενοι** σήμερα πρέπει να πάρουν υπόψη τους τα **στοιχεία κομμουνισμού** που υπάρχουν στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές κοινωνίες (π.χ. το νέο πρόσωπο των κινημάτων διαμαρτυρίας) και να συνυπολογίσουν τη **δύναμη ενσωμάτωσης** του καπιταλισμού —που υποτιμήθηκε από τον Μαρξ και τον Λένιν— προκειμένου να επιχειρήσουν να θέσουν τα προβλήματα της ευρωπαϊκής διάνοησης και να αποκαταστήσουν τη δραστηριότητα της έννοιας της ανάπτυξης.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1987, ΤΕΥΧΟΣ 32

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

Γράφουν Ηλίας Ευθυμιόπουλος, Δημήτρης Κωστόπουλος, Μιχάλης Μοδινός.

ΕΞΟΠΙΣΜΟΙ

Δ. Κωνσταντακόπουλος: Στρατηγικό δίλημμα θέτει στη Δύση ο Γκορμπατσόφ.

ΠΥΡΗΝΙΚΑ

Θαν. Κ. Γεράνιος: Το μέλλον των πυρηνικών ατυχημάτων.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Τρ. Αδαμακόπουλος: Πώς διέκοψα με τη ΔΕΗ.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Π. Πλαγιαννάκος: Ανανεώσιμες μορφές ενέργειας.

Γ. Ράλλης: Απαράδεκτα σχέδια της ΔΕΗ στην Κρήτη.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Δ. Παπαϊωάννου: Κρίση της ανάπτυξης ή της αναπτυξιολογίας.

Χ. Αγγελίδης: Κρίση της ανάπτυξης.

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Τζελίκια Χαροκόπου-Βάσση: Βιομηχανία εναντίον κατοικίας.

ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

Ι. Στεφάνου: Η αρτικοποίηση της Κηφισιάς.

ΦΥΣΗ

Θ. Κουτρούμπας: Η δύσκολη επιβίωση του δάσους της Στροφυλιάς

ΣΧΟΛΕΙΟ

Α. Αθανασάκη: Νέοι θεσμοί στην εκπαίδευση.

ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
Στέφανος Μακρυγιάννης

ΚΛΟΣΕΙΣ
**ΤΟΥ
ΕΛΤΕ**

Μια ενδιαφέρουσα συσχέτιση της πνευματικής «συνάντησης» του Σεφέρη με τον Μακρυγιάννη δίνει την αφορμή για μία νέα ανάγνωση και επανεγγραφή των προβληματισμών του

KΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΚΑΣΤΟΡΑ

Οι ερωτικές επιστολές
του Ζαν-Πωλ Σαρτρ
στη Σιμόν ντε Μπωβουάρ

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • 106 77 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36.18.457 - 36.19.167

Στάθαια της διεύθυνσης του βεγχου

ΒΟΥΛΗ. Ψηφοφορία
εμπιστοσύνης. Ψηφοφορία εμπιστοσύνης
και εμπιστος.

Για να μη λείπει το προσωπικό του
«ναι» από την ψηφοφορία της
εμπιστοσύνης και επειδή ήταν
άρρωστος —βαριά άρρωστος—
μεταφέρθηκε στη Βουλή πάνω σε
αναπηρικό καροτσάκι ο Δημήτρης
Σαπουντζής.

Οι ψηφοφορίες εμπιστοσύνης
αναδεικνύουν τους έμπιστους.

Ο Δημήτρης Σαπουντζής —στην
ψηφοφορία του Μάη του 1987—
αναδείχτηκε έμπιστος και αφοσιωμένος
«στον Πρόεδρο και στο Κίνημα».

ΒΟΥΛΗ. Ψηφοφορίες
εμπιστοσύνης.

Καλός κι επαινετός ο Δημήτρης
Σαπουντζής με το καροτσάκι και με την
ψήφο του.

Ο ακριβοδίκαιος όμως παρατηρητής
των κοινοβουλευτικών πραγμάτων του
τόπου είναι υποχρεωμένος να
μνημονεύσει τις ιστορικές προσελεύσεις
στη Βουλή σε ψηφοφορίες εμπιστοσύνης
του υπέργηρου αποστάτη Φωκίωνα
Ζαΐμη.

Με φορείο —του λόγου του— και με
δύο —τουλάχιστον— σωληνάκια στο
κορμί του —ένα για τον ορό στο χέρι
του και ένα για το πιπί στο πουλί του—
έκανε ο μακαρίτης το καλοκαίρι του
1965

πήγαινε - έλα τη διαδρομή

Πολυκλινική - Βουλή.

μία φορά για το Νόβα

άλλη μία για τον Τσιριμώκο

και μία τρίτη για το Στεφανόπουλο το
Βούδα

Η Εθνική Ανεξαρτησία

η Λαϊκή Κυριαρχία

και η Κοινωνική Απελευθέρωση

ας τον συγχωρέσουν...

ΒΟΥΛΗ. Ψηφοφορία

Εμπιστοσύνης. Παρακολούθησα τη
συζήτηση πριν την ψηφοφορία.

Ομολογώ την αδυναμία μου να
διακρίνω σημαντικές διαφορές μεταξύ
των δύο μονομάχων στον οικονομικό
και στον εξωτερικό τομέα. Συνέλαβα
όμως —ακούγοντας τον Πρόεδρο της
Νέας Δημοκρατίας και το Γραμματέα
του ΚΚΕ— την κύρια διαφορά ανάμεσα
στα Καρδιτσιώτικα και στα Χανιώτικα.

Το κλειδί είναι μια απλή
αντιμετάθεση φωνηέντων.

Αρκετά έψιλον έβγαιναν από το
στόμα του Χαρίλαου ως γιώτα.

Κάποια γιώτα έβγαιναν από το στόμα
του Μητσotάκη ως έψιλον:

«Ιπιτρέψτε μου και τιλειώνω ν'
αναφιβρώ στη λεγόμενη συμφωνία
μηδινικής βάσης...».

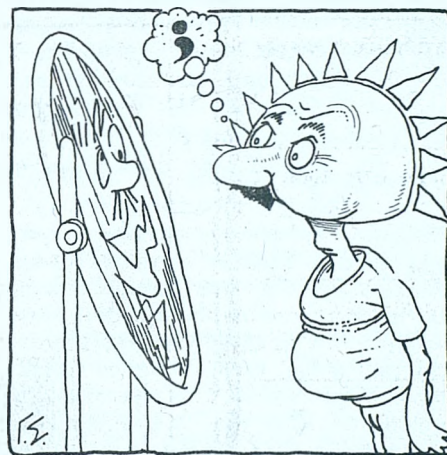
Έξε χρόνια διεύθυνσης του δημόσιου
τομέα και του πράσινου διεφθαρμένου
κράτους...

Μια ακόμη ολοκληρωμένη διαφορά
μεταξύ αριστερού και δεξιού λόγου.

ΠΑΣΟΚ. Το ΠΑΣΟΚ στο 22ο
επεισόδιο του σήριαλ «Κεντρική
Επιτροπή» κι ένας βετεράνος
κομμουνιστής μελετά το μάκρος και το
φάρδος της φυσιογνωμίας του.

Ο Λεωνίδας Τζεφρώνης —μέλος της
ηγεσίας της «Ελληνικής Αριστεράς»
—γράφει στην «ΑΥΓΗ» του περασμένου
Σαββάτου για το ΠΑΣΟΚ:

(...) Το ΠΑΣΟΚ από τη δημιουργία του

δεν είχε και ούτε πέτυχε να αποκτήσει
μια συγκεκριμένη ιδεολογική και
πολιτική φυσιογνωμία (...).

— Άλλο το «δεν είχε» —σχολίασε ο
Αγαθόνικος αφήνοντας την «ΑΥΓΗ» στο
τραπέζι— κι άλλο το «δεν πέτυχε να
αποκτήσει». Ασφαλώς και δεν είχε το
ΠΑΣΟΚ ποτέ του συγκεκριμένη
ιδεολογική και πολιτική φυσιογνωμία.
Δεν απέτυχε όμως να την αποκτήσει.
Την απέφυγε επιμελώς.

Δύναμη του ΠΑΣΟΚ και εργαλεία του
υπήρξαν η ασάφεια των ορίων το είπα -
ξείπα, οι ζευξεις και οι εκτροπές του.

ΠΑΣΟΚ: Δύναμη του η «αδυναμία»
του.

«Η γαρ δύναμις του
εν αδυναμία τελειούται».

ΠΑΣΟΚ. Ζευξεις.

— Ποια είναι —ρώτησα τον
Αγαθόνικο— η τελευταία ζεύξη του
ΠΑΣΟΚ;

— Η ζεύξη —απάντησε ο Αγαθόνικος—
της απελευθέρωσης του Οτέλο ντε
Καρβάλιο με την «άρση της ασυλίας του
ΚΚΕ».

ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ. Επιστροφή του
Κώστα Λαλιώτη στην Κεντρική
Επιτροπή και στο ΠΑΣΟΚ εν γένει.
Σχόλια εφημερίδων. Σκεπτικισμός.
Έπαινοι.

Ξεχώρισα τον έπαινο της
«ΑΥΡΙΑΝΗΣ».

(...).

«Οι φίλοι πάντως του ΠΑΣΟΚ είναι
ενθουσιασμένοι με την επιστροφή του
Λαλιώτη, πρώτον γιατί όλοι τους τον
εκτιμάνε και τον αγαπούν και δεύτερον
γιατί καταλαβαίνουν πως για να
ξαναγυρίσει πίσω ο Λαλιώτης σημαίνει
πως ο Ανδρέας ανεβαίνει».

«ΑΥΡΙΑΝΗ». Επιστολές
αναγνωστών. Πατριωτικές επιστολές
περί δημοσίων έργων σε μέρες πονηρές.

Επιστολή στην «ΑΥΡΙΑΝΗ» της
περασμένης Τρίτης αναγνώστη που
«έχει ακούσει» και «έχει χορτάσει»:

«Αγαπητή Αυριανή

Για τη μελέτη και την εκτέλεση του
έργου της ζεύξης του Ρίου, θα ήθελα να
προτείνω η ανάθεση του έργου να δοθεί
στους Ιάπωνες, που έχουν πείρα και
τους διακρίνει τιμιότητα, άριστη
κατάρτιση και χαμηλές τιμές.

Θα είναι νομίζω αυτό περισσότερο
σωστό, μιας κι από ό,τι έχω ακούσει σε
σημαντικά έργα από τους εργολάβους
γίνονται πολλά παρατράγουντα και...
λοβιτούρες.

Έχουμε χορτάσει από ατιμίες ντόπιες
και δυτικές εισαγόμενες.

ΠΑΥΛΟΣ ΣΟΥΒΑΤΖΟΓΛΟΥ

Μαραθωνομάχων 38

Άνω Ηλιούπολη»

ΑΓΑΠΗ. Θύματα της αγάπης.

Πέντε χρόνια και εννιά μήνες
κάθειρξη ήταν η ποινή του Δημήτρη
Ιωαννίδη υπαλλήλου της Εθνικής
Τράπεζας στη Θεσσαλονίκη.

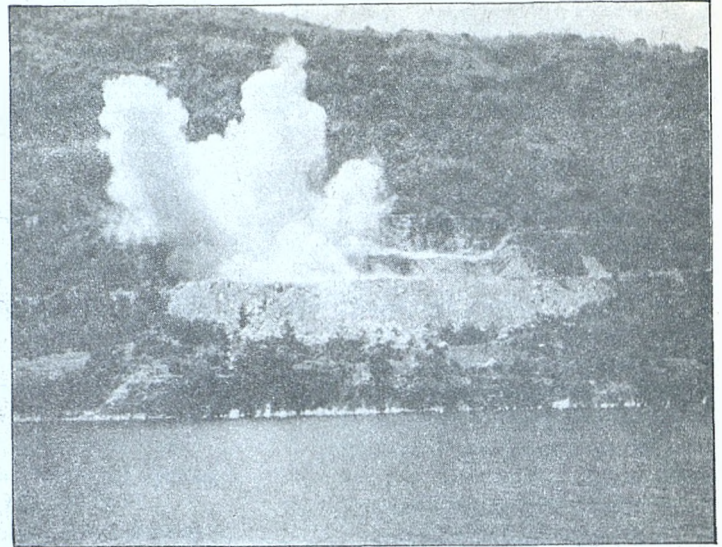
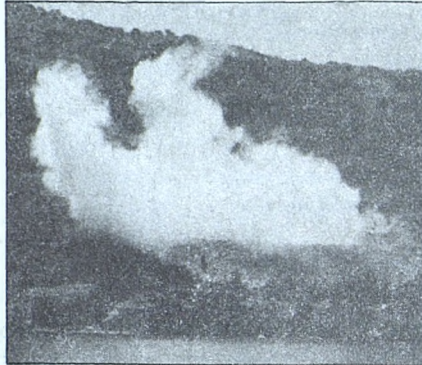
Αγόραζε —λέει— για δικό του
λογαριασμό το συνάλλαγμα που
δραχμοποιούσαν οι πελάτες του
καταστήματος.

«Το πάθος μου για τη δουλειά —είπε
στην απολογία του— και η αγάπη μου
στην τράπεζα οδηγούσαν τις πράξεις
μου».

Ένας ερωτευμένος με μία τράπουλα
ελάχιστες επιλογές έχει σήμερα.

Διευρύνσεις

ΜΠΑΜ! ηκούσθη... ΚΑΙ,

Κυριακή, 10 Μαΐου 1987, ώρα 1.30 μ.μ.

ΠΡΕΣΠΕΣ: Οικολογικής καταστροφής η συνέχεια

Τα μεγάφωνα του κοινοτικού καταστήματος είχαν προηγουμένως ειδοποιήσει τους κυριακάτικους περιπατητές της προκυμαίας, στον προστατευόμενο παραδοσιακό οικισμό, σύμφωνα με το Ν495/78, Ψαράδες των Πρεσπών, για την επικείμενη έκρηξη. Η εξουσία παρούσα, επόπτευε την πιστή τήρηση των κανόνων ασφαλείας. Οι κάτοικοι οφείλαν να αφήσουν τα παράθυρα τους ανοικτά και όλες οι αλιευτικές λέμβοι, κοινώς «πλάβες» είχαν κληθεί να αναβάλουν την απόπλου τους εν όψει του αναμενόμενου ισχυρού ωστικού κύματος.

Κυριακή 10 Μαΐου 1987. Ώρα 13.30. Οι τελευταίες προετοιμασίες πριν από την ανατίναξη. Το μικρό μπλε εργολαβικό, κάνει όπισθεν ολοταχώς και οι δυναμιτιστές σβέλτοι, πηδούν και καλύπτονται πίσω από τους βράχους και χωματουργικά. Όλοι κρατούν την αναπνοή τους, τα

κεφάλια στρέφονται προς το χαϊνον όρυγμα αντίκρυ στο χωριό, στην αντίπερα βάνουσα τραυματισμένη όχθη του πανέμορφου κόλπου της λίμνης. Εκεί σύμφωνα με τα σχέδια του ΕΟΤ και τη σύμφωνη γνώμη της κοινότητας Ψαράδων θα ανεγερθεί το νέο ξενοδοχείο. Μοναδικός ήχος, το κελάηδημα των πουλιών που μοιάζουν να αγνοούν την κρισιμότητα των στιγμών, παρασυρμένα από το οίστρο της ανοιξιάτικης αναπαραγωγής τους.

Ξάφνου, ένα τεράστιο σύννεφο σκόνης τινάζεται στον αέρα και σκεπάζει τον καταγάλανο ουρανό. Ακολουθεί ο υπόκωφος γδούπος από την έκρηξη και ο παφλασμός από τις πέτρες που πέφτουν στο νερό της λίμνης. Όλοι ανασαίνουν, οι δυναμιτιστές σκουπίζουν τον ιδρώτα από το μέτωπό τους. Σκονισμένοι φτάνουν σε λιγό στο χωριό. Θα ξαποστάσουν στην ψα-

ροταβέρνα «Η παράδοση» στην άκρη της προκυμαίας για το μεσημεριανό τους κολατσιό. Η ζωή έχει σιγά-σιγά ξαναβρεί τον κανονικό της ρυθμό: Αύριο, με το καλό, θα συνεχισθούν οι χωματουργικές εργασίες. Πρέπει βλέπεις να έχουν τελειώσει, ενώ ακόμα θα συζητιέται η έγκριση των σχεδίων από το ΥΠΕΧΩΔΕ.

Αν μπορούσε να έχει τελειώσει και το ξενοδοχείο πριν βγει η άδεια, θα ήταν ακόμα καλύτερα ή αν δεν υπήρχαν καθόλου άδειες, προστατευόμενοι οικισμοί δρυμοί, πελεκάνοι, φυσιολάτρες και οικολόγοι. Η αποκεντρωμένη ασυδοσία θα μπορούσε τότε, ελεύθερη, να σμίγει με την κεντρική, να μπαλώνει, να αξιοποιεί και να συνεκμεταλλεύεται ώσπου να εκπληρωθεί τέλος η φοβερή ρήση που σε στιγμές απελπισίας συνήθιζε να εκστομεί η προσφιλής μου μάμη: «Τσιμέντο να γίνει».

Δ.Τ.

Σ' αυτή την έκταση, στη θέση που βρίσκεται η εκκαφή, θα χτιστεί το ξενοδοχείο.

ΠΡΕΣΠΕΣ: ΟΙ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥ κ. ΝΟΜΑΡΧΗ

Η δυνατότητα καλής υποδοχής ενός περιορισμένου αριθμού επισκεπτών στον Εθνικό Δρυμό Πρεσπών βεβαίως πρέπει να εξασφαλιστεί. Και μάλιστα όταν υπάρχει διεθνές ενδιαφέρον για την οικολογία της περιοχής αυτής και συχνή παραμονή εκεί διακεκριμένων επιστημόνων, που όλο και ενισχύεται. Όμως ο εξαιρετικά ευαίσθητος χαρακτήρας του φυσικού περιβάλλοντος επιβάλλει μεγάλη προσοχή στη δημιουργία της κατάλληλης τουριστικής υποδομής.

Πρώτα απ' όλα, έμφαση στον οικοτουρι-

σμό, δηλαδή στην επισκευή σπιτιών για την παραμονή των ξένων. Θα προέκυπτε έτσι αξιοποίηση των παραδοσιακών κτισμάτων, που πλεονάζουν, ενίσχυση της απασχόλησης σε οικογενειακή βάση, και «σπιτική» φιλοξενία των επισκεπτών.

Αν ήταν ανάγκη να γίνουν κάποιες ξενοδοχειακές μονάδες, θα έπρεπε να είναι μικρής κλίμακας, σε πολύ προσεκτικά διαλεγμένες περιοχές, και με υψηλή ποιότητα σχεδιασμού, ώστε να προσαρμόζονται στο χαρακτήρα των οικισμών της περιοχής.

Αντί για όλα αυτά, τι γίνεται στην πράξη; Ο νομάρχης Φλώρινας (τον ξέρουμε κι από άλλα δημοσιεύματα στο ΑΝΤΙ σχετικά με τα «επιτεύγματα» του στις Πρέσπες) προωθεί την ίδρυση ξενοδοχείου κοντά στον οικισμό Ψαράδες. Και εδώ συμβαίνουν τα ακόλουθα άκρως ενδιαφέροντα:

- Ο Νομάρχης επιλέγει ως θέση μια θαυμάσια πλαγιά απέναντι από τον οικισμό, τελειώς ανέπαφη μέχρι τώρα, με καθαρά δασικό χαρακτήρα. (Εκμαιεί βέβαια μια βεβαίωση της Δασικής Υπηρεσίας, που βεβαιώνει το αντίθετο). Έχει και τη σύμφωνη γνώμη του ΕΟΤ για 100 κλίνες.

- Η Διεύθυνση Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ περιορίζει τον αριθμό κλινών σε 50 και επιβάλλει την έγκριση της αρχιτεκτονικής μορφής από τη Διεύθυνση Παραδοσιακών Οικισμών του ΥΠΕΧΩΔΕ (Γ7). Παρά ταύτα ο Νομάρχης προχωρεί σε έναρξη εργασιών, πριν υποβάλει τη μελέτη για έγκριση.

- Διαμαρτύρονται οι Φίλοι των Πρεσπών στο ΥΠΕΧΩΔΕ και ζητούν να εξασφαλιστεί η καλή αρχιτεκτονική μορφή του κτιρίου (οι Ψαράδες έχουν κηρυχθεί από παλιά παραδοσιακός οικισμός) και να προσεχθεί η κατασκευή, ώστε να μη γίνουν ζημιές στο γύρω χώρο. Το ΥΠΕΧΩΔΕ τους καθησυχάζει ότι «όλα είναι υπό έλεγχο».

- Ο Νομάρχης υποβάλλει τη μελέτη στη Γ7, που δεν την κρίνει ικανοποιητική. Και χωρίς να περιμένει την έγκριση και την έκδοση οικοδομικής άδειας, τελειώς αυθαίρετα και παράνομα δηλαδή, δίνει εντολή και την Κυριακή, 10.05.1987, τινάζονται στον αέρα τα πετρώματα, για να ισοπεδωθεί η επικλινή έκταση, δημιουργώντας έτσι ένα καινούργιο νταμάρι στην περιοχή των Πρεσπών. Τα μπάζα πέφτουν στη λίμνη, η αρμόδια Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων διαμαρτύρεται για τις πιθανές ζημιές από τα φουρνέλα στα σημαντικά μνημεία της περιοχής.

Τι να πρωτοθαυμάσει κανείς; Την περιφρόνηση του κ. Νομάρχη Φλώρινας προς τους νόμους και τις διαδικασίες; Ή την αδιαφορία των αρμόδιων διευθύνσεων του ΥΠΕΧΩΔΕ να ελέγξουν την κατάσταση; (Είναι άραγε αδιαφορία ή αδυναμία;).

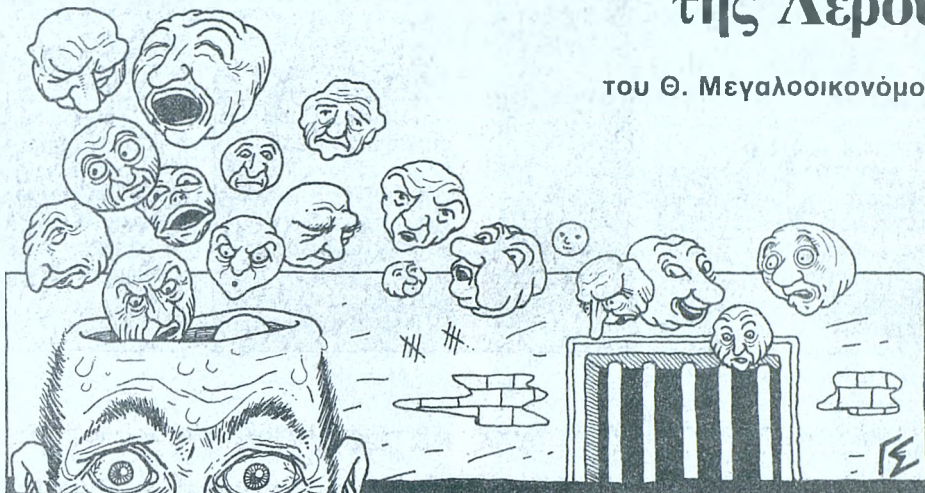
Ας αφήσουν όμως οι υπεύθυνοι κατά μέρονα τα πονηρά. Κι ας μην ξεσηκώνουν με φήμες και ψεύδη τους κατοίκους των Ψαράδων. Γιατί κανείς δεν είναι αντίθετος με τη δημιουργία στον οικισμό τους ενός ξενοδοχείου. Όμως εάν το ξενοδοχείο χτιστεί στον κατάλληλο χώρο, εάν είναι καλά μελετημένο, εάν δεν βλάψει το θαυμάσιο περίγυρο του οικισμού, αυτό θα είναι για το καλό των ιδίων των κατοίκων και της κοινότητάς τους. Τα υπόλοιπα είναι φτηνός λαϊκισμός.

Γιάννης Φλώρος

Πανερωπαϊκό Συνέδριο Αποασυλοποίησης
και Επαγγελματικής Αποκατάστασης

Το στίγμα του «ψυχιατρείου» της Λέρου

του Θ. Μεγαλοοικονόμου

«Στην ουσία το πρόβλημα (της Λέρου) δεν είναι ψυχιατρικό. Τα στοιχεία δείχνουν ότι αυτό το νησί έχει μια ιδιαίτερη σχέση με ολόκληρη την Ελλάδα: Επί πολλά χρόνια, ίσως επί αιώνες έχει χρησιμοποιηθεί σαν κάλαθος αχρήστων για τις ανεπιθύμητες πλευρές της ελληνικής κοινωνίας...».

Από έκθεση εμπειρογνομόνων της ΕΟΚ.

Συνέδριο για την «Αποασυλοποίηση και την επαγγελματική αποκατάσταση στον ψυχιατρικό τομέα» οργάνωσε το υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας στη Λέρο, από τις 3-5 Μάη (σε συνεργασία με την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων).

Σαν τον εγκληματία, που δεν μπορεί ν' αποφύγει και ξαναγυρίζει στον τόπο του εγκλήματος, οι οργανωτές της πρώτης αυτής «Ευρωπαϊκής Συνάντησης» δεν παρέλειψαν να προσφέρουν άνετη παραθαλάσσια διαμονή, με όλα τα έξοδα πληρωμένα στους ευρωπαίους και έλληνες συνέδρους, με τη δεισιδαιμονική ελπίδα ότι το εξωραϊστικό σκηνικό που έστησαν, θα πήγαινε κατ' ευχήν και ότι οι ευθύνες για τη συνεχιζόμενη αθλιότητα της ψυχιατρικής περίθαλψης στη χώρα μας και τη διασπάθιση της χρηματοδότησης της ΕΟΚ, θα μπορούσαν, κατά κάποιο μαγικό τρόπο, να κρυφτούν.

Ωστόσο:

1. Η απεγνωσμένη επιχείρηση αυθαίρετων αποσπάσεων ψυχιάτρων για ένα μήνα, στο ψυχιατρείο της Λέρου, την παραμονή ακριβώς του συνεδρίου, για να φανεί στους ξένους συνέδρους ότι στο ψυχιατρείο της Λέρου υπάρχουν περισσότεροι από ένας ψυχίατροι, κατέρρευσαν και η όλη διαδικασία γελοιοποιήθηκε.

2. Παρόλο που αποφεύχθηκε να γίνει σοβαρή συζήτηση για τα φλέγοντα προβλήματα της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στην Ελλάδα, ώστε το τρίμηνο να περάσει ανώδυνα με πληθώρα ανακοινώσεων, που στην πλειοψηφία τους αποτελούσαν εκθέσεις για φανταστικές «αποασυλοποιήσεις», οι

αντιδράσεις αρκετών συνέδρων, οι διαμάχες διαφόρων φατριών του ψυχιατρικού κατεστημένου, η επέμβαση της Επιτροπής Ψυχιατρών της ΕΙΝΑΠ και της Ομάδας Γιατρών που έχουν εργαστεί στη Λέρο, κατάφεραν, αν όχι τίποτ' άλλο, τουλάχιστον ν' αποκαλύψουν την απάτη των οργανωτών.

3. Οι υπεύθυνοι της ΕΟΚ, που συμμετείχαν ενεργά, ήξεραν πολύ καλά την κατάσταση. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου W. Stabenow είπε ότι από το πρόγραμμα συνολικού κόστους 16 δις δραχμών περίπου (με χρηματοδότηση βάσει του κανονισμού 815/84 της ΕΟΚ για ένα πενταετές πρόγραμμα ψυχιατρικής μεταρρύθμισης, από το οποίο η ΕΟΚ καλύπτει το 55% και η ελληνική κυβέρνηση το 45%) έχουν γίνει πληρωμές μόνο για το 27% της αξίας των εγκεκριμένων προγραμμάτων, τη στιγμή που το πενταετές πλησιάζει στο τέλος του. Και θα παραταθεί μεν η διάρκεια της χρηματοδότησης, αλλά το ποσό που διατίθεται δεν θ' αυξηθεί.

Και ο I. Brown, πρόεδρος της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων, δήλωσε ότι η κατάσταση της ψυχιατρικής περίθαλψης στην Ελλάδα είναι χειρότερη απ' ό,τι ήταν πριν 3 χρόνια, ότι στους ψυχασθενείς, και ιδιαίτερα στα παιδιά, δεν εξασφαλίζονται ούτε οι στοιχειώδεις ανθρώπινες συνθήκες και «κάθε φορά γυρίζω πίσω απογοητευμένος και απελπισμένος».

Τονίστηκε ακόμη ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της ΕΟΚ, που σε εποχή κρίσης και περικοπής των κοινωνικών δαπανών, της διατίθεται ένα μικρό, έστω, ποσό για ψυχιατρική μεταρρύθμιση και αρνείται να το αξιοποιήσει.

4. Ενώ η κυβερνητική στάση κυμάνθηκε από τη μακαριότητα της άγνοιας του κ. Μαγκάκη, μέχρι την πλήρη χρεωκοπία και τον κυνισμό των κυριολεκτικά κολλημένων στον τοίχο πρασινοφρουρών του υπουργείου, επενέβη στο συνέδριο και ο πρόεδρος του ΣΕΒ κ. Παπαλεξόπουλος, με επιμελώς προετοιμασμένη «επιστημονική ανακοίνωση» για την «Παραγωγική Απασχόλη-

ση και την Κοινωνική Αποκατάσταση των ψυχικά πασχόντων», για να βοηθήσει, όπως είπε, η «ιδιωτική πρωτοβουλία» τις αδυναμίες του κρατικού προϋπολογισμού. Και πρότεινε ο πρόεδρος του ΣΕΒ την ιδιωτική χρηματοδότηση «προστατευμένων εργαστηρίων», πράγμα που σε ορισμένους δημιούργησε εύλογα ερωτήματα μήπως η χειμαζόμενη από την αποβιομηχανοποίηση ντόπια βιομηχανία, προσπαθεί να προωθήσει φασονιστικές μεθόδους στα ψυχιατρεία, για ν' αρμέξει τους λιγότερο ικανούς ν' αντισταθούν στις ορέξεις της. Πολύ περισσότερο μάλιστα που ο κ. Παπαλεξόπουλος απόρριψε κατηγορηματικά κάποια προγράμματα του ΟΑΕΔ για «προστατευμένη απασχόληση» ψυχικά πασχόντων, μέσω κάποιων επιδοτήσεων που δίνονται στους βιομηχάνους όταν απασχολούν ψυχοπαθείς. «Είμαι υπέρ της ελευθερίας», είπε ο πρόεδρος του ΣΕΒ. «Εφόσον μας απαγορεύουν να κάνουμε μαζικές απολύσεις, σ' αυτές τις συνθήκες η απασχόληση ψυχικά ανάπηρων θα ήταν τεράστιο παθητικό».

Την επομένη (τελευταία) μέρα του συνεδρίου, κατέφθασε ασθμαϊών τηλεγράφημα της ΓΣΕΕ, που διαμαρτυρόταν γιατί δεν την κάλεσαν κι αυτή να πει τη γνώμη της για την αποασυλοποίηση.

5. Παρά την πληθώρα των ανακοινώσεων, το συνέδριο κινδύνευε να τελειώσει χωρίς να συζητηθούν καθόλου (ή μόνο ξωπέτσα) ζητήματα, όπως η κατάσταση στα άσυλα, οι νέες δομές, η σχέση μεταξύ τους και η σχεδιασμένη ανάπτυξή τους, η τομεοποίηση, η μεταβολή της νομοθεσίας για την ψυχική υγεία, το ζήτημα της εκπαίδευσης των ψυχιατρών και του λοιπού προσωπικού, ο τρόπος αξιοποίησης της χρηματοδότησης της ΕΟΚ.

Ακόμα και το ζήτημα της Λέρου δεν υπήρχε στην ημερήσια διάταξη. Τελικά επιλέχθηκε το άλλοθι της εκτός ημερήσιας διάταξης, στο διάλειμμα του μεσημεριανού φαγητού, συζήτησης περί του μέλλοντος του «ψυχιατρείου» της Λέρου.

Η ανθρωποαποθήκη της Λέρου

Καθώς πολλοί από τους συνέδρους είχαν την ευκαιρία να επισκεφθούν το ψυχιατρείο και ν' αποκομίσουν μερικές εικόνες φρίκης, η συζήτηση, παρά το φιλολογικό της χαρακτήρα, φώτισε το ζήτημα με τρόπο ουσιαστικό. Κατάφερε να αναδείξει σαφώς την πολιτική και όχι ψυχιατρική ουσία του ζητήματος του ψυχιατρείου της Λέρου. Μια ουσία που αποτελούσε την πιο εύγλωττη διάψευση όχι μόνο των κυβερνητικών διακηρύξεων, αλλά και διακωμώδηση κάποιων καθηγητών του προεδρείου, που έκαναν τόσο πιο πολλές δηλώσεις υπέρ της αποασυλοποίησης, όσο περισσότερους είχαν συμβάλλει στο άνοιγμα του κολαστηρίου της Λέρου, το 1957. Ενόσ γκέτο γεμάτου τώρα με μορφές απολιθωμένες στο χρόνο, φέρνοντας πάνω τους τα σημάδια όχι τόσο της ψυχικής αρρώστιας, όσο ενός βάρβαρου κοινωνικού συστήματος, σημάδια απόρριψης, ρατσισμού, εγκλεισμού και συστηματικής φυτοποίησης και αφανισμού.

Το ψυχιατρείο της Λέρου έχει γίνει ένας μύθος της ψυχιατρικής εξαθλίωσης, αλλά όμως κάθε μύθος, περιέχει τόσο αλήθειες, όσο και ψέματα. Στην πραγματικότητα δεν είναι παρά η μύτη του παγόβουνου: δηλα-

δή της Εξίσου, άθλιας κατάστασης και στα υπόλοιπα άσυλα (ΚΘΨΠΑ, Δρομοκαΐτειο κτλ.). Η αντιμετώπισή του σαν μεμονωμένου ζητήματος δεν είναι μόνο υποκρισία, αλλά και κρύβει το γεγονός ότι το ψυχιατρείο της Λέρου δεν μπορεί ν' αλλάξει καθ' οιονδήποτε τρόπο (να συρρικνωθεί, να κλείσει) χωρίς ριζική αλλαγή στο σύνολο της ψυχιατρικής περιθαλψής της χώρας και σαν έκφραση αυτής της αλλαγής.

Η μεμονωμένη αντιμετώπισή του μπορεί μόνο σαν άλλοθι να χρησιμεύει, όπως έγινε στο συνέδριο, και για να καταλήγει σ' ένα αίσθημα μεταίωσης, στη δημιουργία του όποιου σημαντικού ρόλο παίζει και η μοίρα των, αδικώς από ορισμένους κατηγορουμένων, κατοίκων της Λέρου, που κάποιοι κυνικοί πολιτικάντηδες τους πρόσφεραν και εξακολουθούν να τους προσφέρουν το ψυχιατρείο σαν μέσο βιοπορισμού.

Ήταν από τις καταγγελίες για την αθλιότητα στη Λέρο, που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '80 η κίνηση για χρηματοδότηση από την ΕΟΚ της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στην Ελλάδα.

Καμιά άλλη μορφή ψυχιατρικής περίθαλψης δεν υπήρχε (και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να μην υπάρχει) πέρα από τα άσυλα, που λειτουργούν σαν ανθρωποαποθήκες.

Αλλού προσπάθησαν

Δόθηκε τότε ένα σχετικά μικρό ποσό από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (που δε φτάνει ούτε μέχρι το ετήσιο ύψος των προϋπολογισμών των υπάρχοντων ψυχιατρείων της χώρας) για να χρηματοδοτηθούν έργα που θα είχαν στόχο την αποασυλοποίηση (ή πιο σωστά κατ' άλλους, αποϊδρυματοποίηση) και την κοινωνική επανένταξη ψυχασθενών στην κοινωνία, καθώς και τη δημιουργία εξωνοσοκομειακών δομών, που θα είχαν στόχο να αντιμετωπίσουν την ψυχική αρρώστια μέσα στην κοινότητα, να προλάβουν την εκδήλωσή της και σε περίπτωση νόσησης, να λειτουργεί ένα τέτοιο σύστημα αλληλοδιαδόχων δομών, ώστε ν' αποφεύγεται ο εγκλεισμός στα ψυχιατρεία, να επιδιώκεται η βραχεία νοσηλεία και να εμποδίζεται η χρονιότητα με όλες τις γνωστές συνέπειες του ιδρυματισμού, του στίγματος κτλ.

Στη Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ στη μεταπολεμική περίοδο πήραν όλο και μεγαλύτερη ανάπτυξη οι αντιλήψεις και πρακτικές της κοινωνικής - κοινοτικής ψυχιατρικής, σε διαρκή σύγκρουση με την κληρονομημένη από το 18ο αιώνα πρακτική του ασύλου. Τα άσυλα, στα τείχη των οποίων περιορίστηκε η τρέλα και κάθε παρέκκλιση από το θεωρούμενο κοινωνικώς παραδεκτό, είχαν αρχικά ένα διττό χαρακτήρα, αφενός προστασίας, αφετέρου εγκλεισμού και κοινωνικού ελέγχου των παρεκκλινόντων. Είταν πρωταρχικά μια κοινωνική στάση απέναντι σ' αυτό που αργότερα ονομάστηκε ψυχική αρρώστια και όχι προϊόν ενός σχεδίου ιατρικής θεραπείας της τρέλας.

Με την πάροδο του χρόνου, μέσα στον 19ο αιώνα, ο χαρακτήρας της προστασίας απορρίφθηκε από τη λειτουργία του ελέγχου και του εγκλεισμού. Καθώς η βιομηχανική επανάσταση και οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές είχαν δραματικές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία, η αύξηση της «ζήτη-

σης» ψυχιατρικών υπηρεσιών, οδήγησε στη δημιουργία των απάνθρωπων ασύλων μαμούθ, που έφταναν να έχουν 1.000 έως 5.000 τροφίμους.

Ορισμένοι εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να θεωρούν ότι η μεταπολεμική συρρίκνωση των ψυχιατρείων (όχι στην Ελλάδα) έγινε δυνατή μετά την ανακάλυψη των σύγχρονων ψυχοφαρμάκων (μειζονα νευροληπτικά κτλ.). Αυτό δεν είναι αλήθεια.

Η μείωση του πληθυσμού των ψυχιατρείων (στη Βρετανία και αλλού) προηγήθηκε την ευρείας χρήσης των ψυχοφαρμάκων, (που στη συνέχεια υποβοηθήσαν φυσικά την αποϊδρυματοποίηση). Το πρώτο νοσοκομείο ημέρας έγινε στη Βρετανία το 1946, αρκετά πριν ανακαλυφθεί το Largactil. Το 1947 ξεκίνησε, πάλι στη Βρετανία, το κίνημα της Θεραπευτικής Κοινότητας μέσα στα Ψυχιατρεία (που στην Ελλάδα δεν έχει φτάσει ακόμα ούτε ο απόηχός του).

Ήταν ο υπερκορεσμός και οι απάνθρωπες συνθήκες των ψυχιατρείων - μαμούθ, που αποτέλεσε την υλική, κοινωνική προϋπόθεση για μια αλλαγή στη στάση προς τον ψυχικά ασθενή και για τη συρρίκνωση των ψυχιατρείων και την ανάπτυξη της κοινωνικής ψυχιατρικής. Αυτό συμβάδισε με νέες αντιλήψεις για την «ψυχική νόσο», όχι πλέον σαν κάτι που είναι φωλιασμένο μέσα στο κεφάλι του αρρώστου, αλλά σαν προϊόν της αλληλεπίδρασης του ατόμου (συμπεριλαμβανομένου του βιολογικού υποστρώματος του ψυχισμού του) με το περιβάλλον, την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό. Δηλαδή μια αλληλεπίδραση σ' ένα παθογόνο σύστημα σχέσεων.

Είναι αλήθεια ότι σε καμιά χώρα της Ευρώπης η μεταρρύθμιση δεν προχώρησε μ' ένα ομαλό τρόπο, αλλά μέσα από μύριες δυσκολίες. Πολύτιμα μαθήματα βγήκαν από τις πρώτες δεκαετίες εφαρμογής της μεταρρύθμισης, αρκετές διορθώσεις έγιναν στους αρχικούς υπολογισμούς.

Πολλές φορές, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Καλιφόρνια του 1966, όπου ο Ρήγκαν προπονείτο για να αναλάβει πρόεδρος των ΗΠΑ, η συρρίκνωση των ψυχιατρείων συνδέθηκε με την πολιτική της λιτότητας στον πολιτειακό προϋπολογισμό και οι ψυχασθενείς πετάχτηκαν κυριολεκτικά στο δρόμο, σε συνθήκες χειρότερες από αυτές που ήταν μέσα στο ψυχιατρείο.

Ο τρόπος, όμως, που αντιμετωπίστηκε και εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται από τις κυβερνήσεις η κοινωνική ψυχιατρική δεν έχει να κάνει με την ουσία και την ορθότητα της καθεαυτής, που σημαίνει όχι λιγότερη, αλλά περισσότερη προστασία, φροντίδα, σεβασμό και ανεξαρτησία στον ψυχικά πασχόντα.

Ούτε βιτρίνα δεν έχουμε

Στην υποανάπτυκτη και μεταπρατική μας χώρα υπήρξε, ωστόσο, μια διαφορετική εξέλιξη. Σε άμεση συνάρτηση με την ποιότητα των εξελίξεων σ' όλες τις άλλες σφαίρες της ζωής αυτού του τόπου, η αποσυμφόρηση των ψυχιατρείων αντιμετωπίστηκε όχι με κάποιο, στοιχειώδη, έστω, προβληματισμό για στροφή στην κοινωνική ψυχιατρική, αλλά με τη δημιουργία της Λέρου και άλλων ψυχιατρείων. Το 1957 άρχισε η βαθμιαία αποσυμφόρηση των παλιότερων ψυχιατρείων και η μεταφορά των πιο αζητη-

των (από συγγενείς), των πιο φτωχών εγκλειστών, στην αποικία της Λέρου. Ανάμεσά τους και τα πιο βαριά περιστατικά, αυτά που περισσότερο θύμιζαν στους «θεραπευτές» τους τα όρια και τις αποτυχίες της επιστήμης τους, που ίσως τους γέμιζαν με κάποιες ενοχές, αλλά οπωσδήποτε χάλαγαν τη «μόστρα», στοιβάχτηκαν σε караβιές προς τη Λέρο.

Ήταν μια καθαρά πολιτική απόφαση, που όχι μόνο διαιώνισε την ασυλική πρακτική, αλλά την επιδείνωσε.

Περιττό ίσως να ειπωθεί, ότι αυτοί οι άνθρωποι, που αποστέλλονταν στη Λέρο, αποκόβονταν οριστικά από το περιβάλλον τους, έχαναν κάθε επαφή με τους συγγενείς τους και μαζί την ελπίδα να ξανάβγουν έξω. Χωρίς γιατρούς, χωρίς στοιχειωδώς εκπαιδευμένο προσωπικό, το «ψυχιατρείο» της Λέρου δεν μπορούσε ούτε τα προσήματα του θεραπευτικού ιδρύματος να κρατήσει, που διατηρούσαν τα άλλα άσυλα. Έγινε το στίγμα μέσα στο στίγμα της όλης ασυλικής πρακτικής στην Ελλάδα.

Αυτή τη στιγμή οι ελάχιστες δομές που έχουν αναπτυχθεί έξω από τα ψυχιατρεία λειτουργούν υποτυπωδώς, είναι ασύνδετες μεταξύ τους και όσο πιο απομονωμένες είναι, όσο περισσότερο δεν μπορούν ν' αποτελέσουν κόμβους σε ευρύ δίκτυο αλληλοσυνδεμένων δομών, τόσο περισσότερο αχρηστεύονται.

Το συμπέρασμα από το συνέδριο της Λέρου, δοσμένης της αρνητικής στάσης της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ απέναντι έστω και στη χρηματοδότηση της ΕΟΚ, είναι ότι στο βαθμό που δεν γίνει μια γοργή και ουσιαστική στροφή στην ψυχιατρική περιθαλψη στην Ελλάδα, θα έχουμε στα επόμενα χρόνια και νέες αποικίες εγκλειστών, ανάλογες μ' αυτήν της Λέρου.

Ο λόγος είναι ότι έχει ήδη γίνει φανερό μια αύξηση της ζήτησης ψυχιατρικών υπηρεσιών (και όχι μόνο στην Ελλάδα).

Η βαθιά κοινωνικοοικονομική κρίση έχει ραγδαίες επιδράσεις σ' όλους τους θε-

σμούς που έχουν σχέση με το άτομο και την ψυχική του κατάσταση. Η οικογένεια είναι ένας από αυτούς. Στη διάρκεια του συνεδρίου στη Λέρο, ορισμένοι ξένοι επιστήμονες απορροσάν με το συγκριτικά μικρό αριθμό ψυχιατρικών κλινών στην Ελλάδα (12.973, από τις οποίες 8.339 δημόσιες και 4634 σε ιδιωτικές κλινικές) σε σχέση με τον πληθυσμό, σε σύγκριση με άλλες χώρες, με μικρότερο πληθυσμό και με αναπτυγμένο σχετικά σύστημα εξωνοσοκομειακής ψυχιατρικής περιθαλψης, όπως η Ιρλανδία, που έχει περί τις 10.000 ψυχιατρικές κλινικές. Αυτό έχει προφανώς να κάνει με τη σταθερότερη μέχρι τώρα δομή της παραδοσιακής οικογένειας στη χώρα μας, που κρατούσε πολλούς ψυχασθενείς στο σπίτι. Αυτή η κατάσταση άλλαξε ραγδαία τα τελευταία 15-20 χρόνια. Βρισκόμαστε μπροστά στην ανάπτυξη των «νέων χρόνιων» ασθενών και σε μια νέα συμφόρηση των ψυχιατρικών της χώρας. Η αύξηση των κλινών των ιδιωτικών κλινικών που λειτουργούν μ' ένα εξίσου ασυλικό, αλλά πιο κερδοσκοπικό τρόπο, κάλυψε εν μέρει μόνο τη ζήτηση, αλλά έχει τώρα σταματήσει, μετά τους φραγμούς που βάζει ο νόμος περί ΕΣΥ.

Ήδη οι προθέσεις του κράτους διαφαίνονται από τη θέσπιση των νέων οργανισμών ασύλων, όπως το ΚΩΣΠΑ (Δαφνί), όπου προβλέπεται ο τετραπλάσιος αριθμός των 2.300 κλινών.

Η αντίληψη ότι οι νέες δομές είναι πιο φτηνές από τα υπερδαπανηρά γιγάντια ιδρύματα, ισχύει μόνο αν συγκρίνει κανείς το κόστος ενός Κέντρου Ψυχικής Υγείας, π.χ. με ένα άσυλο. Αλλά οι νέες δομές, όπως προαναφέρθηκε, δεν μπορούν να λειτουργήσουν παρά μόνο στο βαθμό που αναπτύσσονται σχεδιασμένα σε ένα πλήρως αλληλοσυνδεδεμένο σύστημα κοινωνικής περιθαλψης και αποκατάστασης, πράγμα που σημαίνει αύξηση του κράτους - πρόνοιας, αύξηση των κοινωνικών δαπανών για την υγεία και ειδικότερα του τμήματός

του για την ψυχική υγεία. Γι' αυτό άλλωστε, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, γίνονται περικοπές και υπάρχουν παλινδρομήσεις σε χώρες που είχαν αναπτύξει τις νέες δομές.

Η αποϊδρυματοποίηση είναι πάνω απ' όλα ένα κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα. Είναι από αυτή κυρίως την άποψη που το συνέδριο της Λέρου ήταν μια απάτη.

Όσο για το ζήτημα του ψυχιατρείου της Λέρου, οι αρμόδιοι του υπουργείου, αν πραγματικά ήθελαν κάτι να κάνουν, και για να πάψουν να κρύβονται πίσω από το δήθεν ενδιαφέρον τους για την τύχη των κατοίκων της Λέρου, ας ξαναρίξουν μια ματιά στην έκθεση της επιτροπής εμπειρογνομώνων της ΕΟΚ, του 1984:

«Στην ουσία το πρόβλημα (της Λέρου) δεν είναι ψυχιατρικό. Τα στοιχεία δείχνουν ότι αυτό το νησί έχει μια ιδιαίτερη σχέση με ολόκληρη την Ελλάδα: επί πολλά χρόνια, ίσως επί αιώνες, έχει χρησιμοποιηθεί σαν κάλαθος αχρήστων για τις ανεπιθύμητες πλευρές της ελληνικής κοινωνίας. Ένα μέρος όπου κρατιόντουσαν μακριά από την κοινή θέα τα δυσάρεστα μυστικά. Το πρόβλημα της Λέρου δεν μπορεί να περιοριστεί στους τοίχους του ιδρύματος, αλλά αφορά όλο το νησί. Η Ομάδα (εμπειρογνομόνων) έχει την εντύπωση πως το γεγονός ότι η Λέρος χρησιμοποιείται επί χρόνια, ίσως και επί αιώνες, σαν κάλαθος αχρήστων για τους ανεπιθύμητους - λεπρούς, κατάδικους, πολιτικούς εξόριστους και τώρα μειονεκτικά παιδιά και ψυχικά ασθενείς — οδήγησε στην παρακμή ολόκληρου του νησιού. Εδώ δεν υπάρχει η τουριστική ανάπτυξη, η οικονομική δραστηριότητα (όπως η γεωργία και η αλιεία) η χαρούμενη ατμόσφαιρα που χαρακτηρίζουν τα γειτονικά νησιά, αλλά η συσσώρευση της ανθρώπινης μιζέριας. Παράλληλα με τη μείωση και την τελική κατάρρευση του ψυχιατρείου, χρειάζεται και ένα κύριο πρόγραμμα, εναλλακτικής οικονομικής ανάπτυξης για το νησί...».

28 ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ο Μανώλης Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα **4 μεγάλα βιβλιοπωλεία**

- 1** ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682
- 2** ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916
- 3** ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853
- 4** ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΝΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ COMPUTERS

ΒΙΒΛΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΞΕΝΑ

Κ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και τα **παιδιά** σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, **παιδικές** και μεγάλες, με τις καλύτερες τιμές.

28 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

νηπιαγωγείο
το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «**Τό αστεράκι**».
- Μιά μικρή δασή μέσα στο τοιμένο.
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίδλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης γιά τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε γιά τό παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου
Βαλοσμώνος 4 και Ασκληπιού τηλ. 6447830 - 3635419.

Ο Ακωβος μωραίνει μητροπολίτες

του Κ. Σακελλαρίου

Η έναρξη της εφαρμογής του νόμου 1700 για την εκκλησιαστική περιουσία, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (τεύχος 61 Α, 6.5.87) άρχισε να προκαλεί νέες μητροπολιτικές αντικυβερνητικές εκρήξεις από τη λεγόμενη «επιτροπή αγώνα» της Ιεραρχίας δηλαδή από το μητροπολιτικό διευθυντήριο, που έχει θέσει και σε αυστηρή καραντίνα τον αρχιεπίσκοπο κ. Σεραφείμ.

Τώρα το καινοφανές αυτό παραταξιακό μητροπολιτικό όργανο απειλεί, ότι θα κηρύξει ανοιχτό πόλεμο κατά της πολιτείας, θα αδιαφορήσει για το Σύνταγμα της χώρας, θα τηρήσει μόνο τους Ιερούς Κανόνες —όσους φυσικά βολεύουν τους «αγίους» μητροπολίτες, αφού προηγουμένως τους προσαρμόσουν στα μέτρα τους, και τους ερμηνεύσουν σύμφωνα με τα συμφέροντά τους— και, τέλος, θα προτείνει την υπαγωγή της Ελλαδικής Εκκλησίας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Είναι βέβαιο, ότι το νέο κύμα του αντικυβερνητικού μίσους του μητροπολιτικού διευθυντηρίου και των κρυπτομένων πίσω απ' αυτό διαφόρων αρχιερατικών φατριών και επισκοπικών παρατάξεων, θα καταλήξει σε πελώριο φιάσκο και θα γελοιοποιηθεί, τόσο τους πρωταγωνιστές όσο και τους θλιβερούς κομπάρσους. Ωστόσο, εκείνο που προκαλεί απορίες και αγανάκτηση, είναι γιατί αυτοί οι λεγόμενοι εκκλησιαστικοί ταγοί δεν σοβαρεύονται και λίγο και δεν σπεύδουν να πληρωφωρηθούν τουλάχιστον ποιες ανεπανόρθωτες επιπτώσεις θα προκαλέσει στο Οικουμενικό Πατριαρχείο μια ενδεχόμενη υπαγωγή της Εκκλησίας της Ελλάδος σ' αυτό.

Η πρόσφατη δήλωση του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Δημητρίου στον συνάδελφο κ. Σ. Αλεξίου («Επίκαιρα», 7.8.87) ότι «έχουμε το δικαίωμα άρσεως της αυτοκεφαλίας, αλλά μας τρομάζουν οι συνέπειες που

Ο μητροπολίτης Μεσσήνιος παραδίδει στον Ιερώνυμο την αγία ράβδο...

μπορεί να έχει αυτή η εξέλιξη και στις άλλες ορθόδοξες Εκκλησίες» είναι πάρα πολύ σπουδαία και αποτελεί αυστηρή προειδοποίηση προς όλους εκείνους, οι οποίοι για λόγους καθαρά αντιπολιτευτικούς «σκέπτονται» ή «συζητούν» και πάλι για την υπαγωγή της Ελλαδικής Εκκλησίας στο Φανάρι.

Ταυτόχρονα η επίσημη πατριαρχική θέση αποτελεί κι ένα δυνατό ράπισμα σε εκείνους, οι οποίοι από τα παρασκήνια υποβάλλουν τέτοιου είδους «σκέψεις», στους διάφορους μητροπολίτες της Εκκλησίας της Ελλάδας και τους μεταβάλλουν έτσι σε τυφλά όργανα, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Δημήτριος για λόγους τακτικής, οι οποίοι επιβάλλονται από το ανώτατο αξίωμά του, δεν αναφέρει λεπτομέρειες για τις συνέπειες της υπαγωγής της Ελλαδικής Εκκλησίας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ωστόσο, και ένας κοινός γνώστης στοιχειωδών εκκλησιαστικών θεμάτων αμέσως αντιλαμβάνεται, ότι η πατριαρχική δήλωση «...μας τρομάζουν οι συνέπειες, που μπορεί να έχει αυτή η εξέλιξη και στις άλλες ορθόδοξες εκκλησίες», αναφέρονται στα προβλεπόμενα ή και απρόβλεπτα και πολύ σοβαρά επακόλουθα από την υπαγωγή μιας ή περισσότερων ορθόδοξων εκκλησιών στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, που είναι σήμερα αυτοκέφαλες και θα θελήσουν να υπαχθούν στο

Φανάρι, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ελλαδικής Εκκλησίας.

Τέτοιες αυτοκέφαλες ορθόδοξες εκκλησίες είναι η Εκκλησία της Ρωσίας, της Σερβίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Πολωνίας κλπ. οι οποίες ενδέχεται στο μέλλον και για λόγους καθαρά πολιτικούς, παρά εκκλησιαστικούς, να θελήσουν να υπαχθούν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Αλλά μια τέτοια υπαγωγή, που θα έχει κατά κύριο λόγο εξωεκκλησιαστικά κίνητρα και θα αποτελεί αποτέλεσμα συνεργασίας δύο ή και περισσότερων ορθόδοξων εκκλησιών, που εδρεύουν σε κράτη του αυτού συνασπισμού. Θα στοχεύει προφανώς και στη μεταβολή του συστήματος διοικήσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου, την αλλαγή του τρόπου επιλογής του Οικουμενικού Πατριάρχη και τη ριζική αλλοίωση της υφισταμένης από αιώνων ελληνικότητας του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Εξάλλου, είναι πάρα πολύ σημαντικό και σημάδι το γεγονός, ότι οι «σκέψεις» και οι προσπάθειες του «επισκοπικού διευθυντηρίου» της Ιεραρχίας για την υπαγωγή της Ελλαδικής Εκκλησίας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο συμπίπτουν απόλυτα, από άποψη χρόνου εκδηλώσεως, και με την «έκφραση» της επιθυμίας του αρχιεπισκόπου Αμερικής κ. Ιακώβου να ανεβεί στον πατριαρχικό θρόνο.

Είναι πασίγνωστη η ακατανίκητη «επιθυ-

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ενισχύεται οικονομικά κάθε χρόνο με πολύ μεγάλα χρηματικά ποσά από το ελληνικό κράτος. Η οικονομική αυτή ενίσχυση, που ανέρχεται σε πολλές δεκάδες εκατομμύρια δραχμές και προέρχεται από το υστέρημα του ελληνικού λαού, αποτελεί τη μεγαλύτερη πηγή των εσόδων του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Επίσης το Φανάρι τοενισχύουν οικονομικά η Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αμερικής και οι πλούσιες ορθόδοξες αρχιεπισκοπές και μητροπόλεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που εδρεύουν στην Ευρώπη.

Εξάλλου, σε πολύ σημαντικά ποσά ανέρχονται και οι διάφορες οικονομικές ενισχύσεις, οι οποίες διοχετεύονται στον πατριαρχικό κορβανά από μητρο-

πολιτικές και μοναστηριακές πηγές, που βρίσκονται μέσα στον ελλαδικό χώρο κι οι οποίες έχουν διάφορες εξαρτήσεις και διασυνδέσεις με το Φανάρι. Μερικοί μητροπολίτες νήσων του Αιγαίου πελάγους, οι μητροπόλεις των οποίων έχουν ονομαστά μοναστήρια και προσκυνήματα, αποτελούν το επίκεντρο ιδιαιτέρου ενδιαφέροντος αρκετών πατριαρχικών παραγόντων, οι οποίοι κρατούν και στατιστικά στοιχεία, και έτσι συγκρίνουν την ετήσια «απόδοση» των προσκυνημάτων και τον επιδεικνυόμενο «ζήλο» των αρχιερέων για την οικονομική ενίσχυση των πατριαρχικών παραγόντων.

Τέλος, μεγάλες και έκτακτες οικονομικές ανάγκες του Οικουμενικού Πατριαρχείου καλύπτονται αμέσως από το

ελληνικό κράτος.

Πρόσφατο παράδειγμα είναι το πραγματοποιούμενο ταξίδι του οικουμενικού πατριάρχη κ. Δημητρίου, ο οποίος επισκέπτεται επίσημα τα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων. Η κυβέρνηση έχει διαθέσει στον Οικουμενικό Πατριάρχη και τα μέλη της συνοδείας του αεροσκάφος της Ολυμπιακής Αεροπορίας, τα έξοδα του οποίου θα επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό και προβλέπεται ότι θα ανέλθουν σε αρκετές εκατοντάδες εκατομμύρια δραχμές.

Μερικοί μεγαλοσχήμονες αρχιερείς του οικουμενικού Πατριαρχείου προβαίνουν σε ενέργειες, οι οποίες αρκετές φορές έρχονται σε κραυγαλέα αντίθεση προς το σχήμα τους και τη θέση την ο-

μία» του κ. Ιακώβου να γίνει Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, όπως είναι πασιγνώστες και οι επιδόσεις του σε εξωεκκλησιαστικές δραστηριότητες, οι οποίες, όπως λέγεται φθάνουν και υπερβαίνουν ακόμη και τα άδύτα περιβάλλοντα κρατικών υπηρεσιών με αποτέλεσμα να αποκαλείται ο κ. Ιακώβος από μερικούς ως ο Αμερικής Σιάκωβος.

Ο συνδυασμός της έκδηλης επιθυμίας του κ. Ιακώβου να γίνει Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως με την «σκέψη» της Ιεραρχίας της Ελλαδικής Εκκλησίας να υπαχθεί αυτή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, προσδίδει στο θέμα μεγάλες εξωεκκλησιαστικές διαστάσεις, οι οποίες το χρωματίζουν και με χρώμα καθαρά πολιτικό, δεδομένου ότι στην προσπάθεια για την προώθηση του αρχιεπισκόπου Αμερικής στον πατριαρχικό θρόνο θα διαδραματίσουν ασφαλώς σπουδαιότατο ρόλο και πολιτικές δυνάμεις, υπερπόντιες και υπερατλαντικές, οι οποίες θα θελήσουν να αποκομίσουν πελώρια πολιτικά οφέλη από την εκκλησιαστική προώθηση του φίλου τους και συνεργάτη τους κ. Ιακώβου. Φυσικά, η ανάρρηση του αρχιεπισκόπου Αμερικής στον πατριαρχικό θρόνο θα σημαίνει —αν και όταν αυτή γίνει— ουσιαστική υποταγή της ημιοαυτόνομης Εκκλησίας της Κρήτης στο δικτατορικό τρόπο διοίκησης του νυν αρχιεπισκόπου Αμερικής και ριζική αλλαγή, προς το χειρότερο, στις σχέσεις του Φαναρίου με τους ορθόδοξους Έλληνες μητροπολίτες, που έχουν τις έδρες των μητροπόλεών τους στην Ελλάδα και οι οποίοι θα μεταμορφωθούν σε πιόνια του ιδιότροπου, αυταρχικού και πολυπράγματος νυν αρχιεπισκόπου Αμερικής κ. Ιακώβου.

Μια πάρα πολύ σκληρή εμπειρία και πικρή γεύση από τις παρεμβάσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου που έγιναν (σε συνεργασία, προφανώς, με τον αρχιεπίσκοπο Αμερικής κ. Ιακώβου, και τους φίλους του πολιτικούς παράγοντες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής αποτελεί και η απροκάλυπτη και προκλητική στάση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως υπέρ της Χούντας της 21ης Απριλίου και του εκλεκτού της, του αλήστου μνήμης Ιερώνυμου Κοτσώνη.

Όλα αυτά τα απαράδεκτα και εξοργιστικά εκδηλώθηκαν με την ένθερμη υποστήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τον Ιερώνυμο Κοτσώνη, το οποίο, όχι μόνο δεν έσπευσε να καταδικάσει έντονα την κα-

τάλυση της ελευθερίας του ελληνικού λαού και της Εκκλησίας της Ελλάδος από τη χούντα και το συνεργάτη της Ιερώνυμο Κοτσώνη, αλλά, αντίθετα, απέστειλε στην Αθήνα επίσημο εκπρόσωπό του, τον «γέροντα» μητροπολίτη Χαλκηδόνας κ. Μελίτων, για να ευλογήσει την ενθρόνιση του Ιερώνυμου Κοτσώνη στον αρχιεπισκοπικό θρόνο Αθηνών!...

Επίσημα κι αναμφισβήτητα στοιχεία για την εκδηλωθείσα εχθρική στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου απέναντι στους υποδουλωθέντες από το τυραννικό καθεστώς ελληνικό λαό και την Ελλαδική Εκκλησία αποτελούν και τα όσα διέπραξε ο επίσημος εκπρόσωπός του, ο παντοδύναμος τότε μητροπολίτης Χαλκηδόνας.

Συγκεκριμένα, ο κ. Μελίτων κατά τη διάρκεια της τελετής, που διοργάνωσαν το παλάτι κι η χούντα για την ενθρόνιση του Ιερώνυμου, που έγινε στη μητρόπολη Αθηνών στις 17 Μαΐου 1967, δηλαδή πριν από 20 ακριβώς χρόνια, πρόσφερε στον Ιερώνυμο Κοτσώνη, τον ανατροπέα κάθε εκκλησιαστικής και ηθικής τάξεως, μια πατριαρχική ράβδο, δώρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου και αφού τον εξύμνησε του είπε και τα ακόλουθα σπαραξικάρδια:

— «Λάβε την βακτηρία ταύτην από των χειρών των διαδόχου του Πρωτοκλήτου και της μακραίωνος και αδιακόπου σειράς των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως, βακτηρίαν δυνάμεως και παραμυθίας και έντεινε εν τω ενδυναμούντι σε Χριστώ και αρχιεράτευσε εν μέσω του πιστού και περυσίου τούτου Λαού».

Ανατριχιαστικές λεπτομέρειες για το πώς το παλάτι, η χούντα κι ο Ιερώνυμος εξεθρόνισαν τον γέρο κι άρρωστο αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο τον Μάιο του 1967 και πώς παλάτι και χούντα έκαναν κατόπιν τον Ιερώνυμο αρχιεπίσκοπο Αθηνών, δημοσίευσε το ANTI στο ειδικό τεύχος του (αριθμ. 344) για τη συμπλήρωση 20 ετών από την 21η Απριλίου 1967.

Οι σκληρές δοκιμασίες του ελληνικού λαού από τη χούντα δεν έχουν φρονηματίσει τη μεγάλη πλειοψηφία των μελών της Ιεραρχίας της Ελλαδικής Εκκλησίας, τα οποία και σήμερα ακόμη διακρίνονται για τις ιδιόρρυθμες και βασικά αντιδημοκρατικές τους αντιλήψεις. Εκδήλωση αυτής της νοοτροπίας αποτελούν το υφιστάμενο καθεστώς της δεσποτοκρατίας και η αντίθεσή του σε κάθε προσπάθεια για τον εκδημοκρατισμό της Ελλαδικής Εκκλησίας. □

ποία κατέχουν και υπονομεύουν το κύρος και το γόητρο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως...

Ανάμεσα σε αυτές τις πράξεις των προαναφερθέντων αρχιερέων είναι οι επιλογές όχι και τόσο ικανών και αδιάβλητων προσώπων, για να ανέλθουν σε ανώτατες θέσεις της εκκλησιαστικής ιεραρχίας ή και η παροχή απροκάλυπτης και προκλητικής προστασίας σε κληρικούς αποδεδειγμένα ανάξιους.

Οι διάφοροι αξιωματούχοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου πρέπει να καταλάβουν, ότι οφείλουν να σταματήσουν αμέσως τέτοιου είδους προκλητικές πράξεις και να εξαποστείλουν το ταχύτερο σε απομακρυσμένα μοναστήρια κάτι πολύ «ανήσυχο», ανώτατους κληρικούς, γιατί η παραμονή τους μέσα στους κοινούς θνητούς μόνο σκάνδαλα

και προβλήματα καθημερινά προκαλεί.

Τέλος, μερικοί μητροπολίτες, της Ελλαδικής Εκκλησίας, οι οποίοι λένουν ότι έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με το Φανάρι, καλό θα είναι να περιμαζεύουν αμέσως τους αποδεδειγμένα ανήθικους κληρικούς, που κυκλοφορούν και ιεροπρακτούν ελεύθερα και με τις ευλογίες τους μέσα στις μητροπόλεις τους και να τους εξαποστείλουν εκεί, από όπου ήρθαν.

Είναι εξοργιστικό και απόλυτα απαράδεκτο να κυκλοφορούν και να ιεροπρακτούν μέσα στην Αθήνα και στους γύρω δήμους ανήθικοι κληρικοί του Οικουμενικού Πατριαρχείου επειδή τους υποστηρίζουν μερικοί ισχυροί παράγοντες στο Φανάρι και τους υποθάλπουν οι εδώ φίλοι τους.

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Η αρραβωνιαστικιά

του Αχιλλέα

Θυμηθείτε εκείνες τις
ιπποτικές μυθιστορίες με τους
μεγάλους έρωτες, τις
περιπέτειες, όταν οι εραστές
χάνονται και αναζητούνται
διασχίζοντας τον κόσμο.
Έτσι, βέβαια, και η Ελένη
φτάνει στα πέρατα της γης
για να ξανασμίξει με το
μυθικό αρραβωνιαστικό.
Μονάχα που οι σημερινοί
ήρωες δεν έχουν να παλέψουν
με δράκοντες και με
καστρόπυργους, αλλά με τις
συμπληγάδες της Ιστορίας.
Ανασύροντας τις μνήμες της,
πετράδι το πετράδι, η
αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα
ξαναζωντανεύει μια αλλόκοτη
προσωπική περιπέτεια και μια
συγκλονιστική εποχή.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΟΣ

Γ. Γενναίων 3 - τηλ. 36.02.007

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΚΛΑΟΥΣ ΜΠΑΡΜΠΥ

Η ζωή και το ....έργο ενός επιφανούς ναζί

της Τέτας
Παπαδοπούλου

Την τρίτη μέρα της πολύκροτης δίκης του στη Λυών —14 Μαΐου— ο Κλάους Μπάρμπυ έκανε την ακόλουθη δήλωση: *Κύριοι δικαστές δεν είμαι δειλός... Έχω τη βολιβιανή υπηκοότητα... Είμαι θύμα απαγωγής... Κρατούμαι παράνομα στη Γαλλία... Δε θέλω να παρίσταμαι πλέον σ' αυτό το δικαστήριο... Επιθυμώ να γυρίσω στη φυλακή... Έχω εμπιστευτεί στο δικηγόρο μου τη φροντίδα της υπεράσπισής μου.*

Μετά από σύσκεψη οι δικαστές δέχθηκαν το αίτημά του. Η απόφασή τους, άλλους σοκάρισε, άλλους ανακούφισε. Πάντως η απουσία του κατηγορούμενου βραχυκυκλώνει και αποδυναμώνει την ακροαματική διαδικασία. Οι μάρτυρες και οι τριάντα δικηγόροι που εκπροσωπούν την πολιτική αγωγή στερούνται τη δυνατότητα να έρθουν πρόσωπο με πρόσωπο με το Χα-σάπη της Λυών, να του θέσουν απευθείας ερωτήσεις. Και είναι σίγουρο ότι έχουν πολλά να τον ρωτήσουν. Αλλά και όταν διετάχθη η βίαιη προσαγωγή του στο δικαστήριο —20 Μαΐου— ο κατηγορούμενος αρνήθηκε να απαντήσει - σε όσα του καταλόγισαν οι μάρτυρες - θύματά του. *Δεν έχω τίποτα να πω, είπε...*

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο Κλάους Μπάρμπυ γεννήθηκε στις 25 Οκτωβρίου του 1913 στο Μπαντ Γκόντεσμπουργκ κοντά στη Βόννη. Οι γονείς του ήταν δάσκαλοι. Οι μακρινοί πρόγονοι της οικογένειας ήρθαν στη Γερμανία από τη Γαλλία στα μέσα του 17ου αιώνα. Ο πατέρας του τραυματίστηκε σοβαρά στον Πρώτο Παγκόσμιό Πόλεμο και πέθανε αργότερα —το 1933— εξ αιτίας του παλιού του τραύματος. Ο νεαρός Κλάους μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον που το χαρακτηρίζει ο φανατικός καθολικισμός. Έφηβος ακόμα σκέφτεται να σπουδάσει θεολογία. Αργότερα αλλάζει γνώμη και αποφασίζει να γίνει γιατρός, μάλιστα στρατιωτικός γιατρός. Με το

θάνατο του πατέρα του η οικογένεια αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα, γι' αυτό το λόγο αναγκάζεται να εγκαταλείψει τα σχέδιά του περί σπουδών. Είκοσι ετών πιάνει δουλειά μέσω της Υπηρεσίας Εργασίας, μιας παραστρατιωτικής ναζιστικής οργάνωσης η οποία «πλευρίζει» φοιτητές και εργάτες — μην ξεχνάμε ότι το Τρίτο Ράιχ έχει ήδη γεννηθεί.

ΦΥΛΕΤΙΚΑ... ΑΣΟΓΟΣ

Στα μέσα του 1933 γίνεται μέλος της χιτλερικής νεολαίας και αμέσως ορίζεται αρχηγός μιας ομάδας εικοσιπέντε παιδιών ηλικίας 10 έως 14 ετών. Οι ανώτεροί του είναι ενθουσιασμένοι από τις ικανότητες και την απόδοσή του. Το Σεπτέμβριο του 1935 περνάει με επιτυχία το τεστ «φυλετικής καθαρότητας». Διαπιστώνεται ότι είναι 100% Άρειος... Ένα μήνα αργότερα τον στέλνουν στο Βερολίνο όπου κατατάσσεται στα Ες-Ες και καταγράφεται στις λίστες με τον αριθμό 272284. Το 1937 μπαίνει στο Εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα και από εκείνη τη στιγμή η «καριέρα» του παίρνει το δρόμο της.

Στις 25 Ιουλίου του 1940 παντρεύεται στο Ντύσσελντορφ με τη Ρεγγίνα Βυλμς —ιδιών απόψεων βεβαίως— η οποία έχει ήδη φοιτήσει στις ναζιστικές σχολές για τις ...αρραβωνιαστικές και τις μητέρες! Μάρτυρες στο γάμο τους έρχονται δύο σύντροφοι Ες-Ες.

Η ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙΑ

Με την έναρξη του πολέμου ο Κλάους Μπάρμπυ αρχίζει τη δράση του στην κατεχόμενη Ευρώπη. Πρώτος σταθμός η Ολλανδία. Είναι τότε είκοσι επτά χρονών και έχει βαθμό ανθυπολοχαγού. Φθάνει στο Άμστερνταμ το Μάιο του 1940 με εντολή να διεισδύσει στις αντιστασιακές οργανώσεις και στο κομμουνιστικό κόμμα. Μόνο σ' αυτό το πεδίο εξαντλούνται οι δραστηριό-

τητές του; Ο ίδιος θα παραδεχτεί αργότερα ότι συνεργάστηκε και με την υπηρεσία Εβραϊκών Υποθέσεων, αλλά δεν θυμάται καλά τι ακριβώς έκανε. Δε θυμάται δηλαδή ότι συνελάμβανε κατά δεκάδες του Εβραίους. Δε θυμάται ότι στις 22 Φεβρουαρίου του 1941 μαζί με άλλους αξιότιμους συναδέλφους του περικύκλωσαν μια εβραϊκή γειτονιά, πήραν... 389 ανθρώπους ηλικίας 20 έως 35 ετών και τους «φόρτωσαν» στα τρένα με προορισμό το Μπούχενβαλντ και το Μάουτχάουζεν.

Η εποικοδομητική του εργασία στην Ολλανδία επιβραβεύεται με μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μετάθεση. Το Νοέμβριο του 1942 τοποθετείται στη Λυών διοικητής της Γκεστάπο, θέση πολύ σημαντική αν σκεφτεί κανείς ότι η Λυών υπήρξε το κέντρο της γαλλικής αντίστασης. Ο Κλάους Μπάρμπυ θα μείνει εκεί δύο χρόνια —έως το τέλος του πολέμου— και κυριολεκτικά θα «γράψει ιστορία». Τα βασανιστήρια, οι μαζικές εκτελέσεις αιχμαλώτων, οι αποστολές Γάλλων και Εβραίων στα στρατόπεδα εξοντώσεως συνιστούν τον πυρήνα των δραστηριοτήτων του. Στη γλώσσα των αριθμών ο απολογισμός της διετούς θητείας του στη Λυών μεταφράζεται σε: 14.311 συλληψεις, 7.000 εκπομπές στα στρατόπεδα, 4.342 δολοφονίες - εκτελέσεις. Φυσικά όλο αυτό τον ...όγκο δουλειάς δεν τον διεκπεραίωσε μόνος του. Υπήρχαν κι άλλοι ναζί όπως υπήρχαν και οι πολυάριθμοι Γάλλοι συνεργάτες... Ένα από τα γνωστότερα θύματά του ήταν ο Ζαν Μουλέν, ο ηγέτης της γαλλικής αντίστασης τον οποίο κατέδωσαν στην Γκεστάπο οι σύντροφοί του. Τον Ζαν Μουλέν τον βασάνισε ο ίδιος προσωπικά έως θανάτου. Με εντολή δική του έγινε επίσης στις 6 Απριλίου του 1944 η αρπαγή σαρανταενός παιδιών εβραϊκών οικογενειών ηλικίας 3 έως 13 ετών. Δεν επέζησε κανένα. Εκείνες ακριβώς τις μέρες ο Κλάους Μπάρμπυ στέλνει ένα πολύ προσωπικό γράμμα στο Χίμλερ, στο οποίο απολογείται επειδή έχει μόνο ...ένα παιδί και όχι τέσσερα όπως όριζε η εθνικοσοσιαλιστική νόρμα. Ως δικαιολογία γι' αυτή την *απαράδεκτη κατάσταση* προτάσσει ...την απόσταση. Η γυναίκα του, γράφει στο Χίμλερ, έχει παραμείνει στη Γερμανία αλλά μόλις οι συνθήκες το επιτρέψουν θα φροντίσει να εκπληρώσει τις οικογενειακές του εκκρεμότητες.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ NAZI ΣΤΟΥΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥΣ

Το Σεπτέμβριο του 1944 οι Γερμανοί εγκαταλείπουν τη Λυών. Ο ναζισμός καταρρέει. Ο πόλεμος τελειώνει. Ο Κλάους Μπάρμπυ επιστρέφει στη χώρα του και προσπαθεί να αρχίσει μια νέα ζωή. Η ήττα της χιτλερικής Γερμανίας ισοδυναμεί γι' αυτόν με την ήττα *του ιδανικού καθεστώτος*, ωστόσο αποφασίζει να επιβιώσει πάση θυσία. Μέσα στο χάος που επικρατεί τους πρώτους μεταπολεμικούς μήνες, αλλάζει το όνομά του και αποκτά καινούρια ταυτότητα. Τώρα λέγεται Κλάους Μπέκερ. Για δύο χρόνια ζει κυρίως κάνοντας μαύρη αγορά. Κατά διαστήματα επίσης κρύβεται. Τελικά φτάνει στο Κέσσελ όπου τον περιμένουν η γυναίκα του και η κόρη του.

Αν και παραμένει πάντα φανατικός ναζί είναι διατεθειμένος να δουλέψει για λογα-

ριασμό των νικητών. Εξάλλου ούτε κι εκείνοι έχουν αντιρρήσεις ή ενδοιασμούς, παρ' ότι γνωρίζουν πολύ καλά με ποιον έχουν να κάνουν. Έτσι, από τα τέλη του 1947 ο Κλάους Μπάρμπυ - Μπέκερ αλλάζει αφεντικά. Γίνεται πράκτορας της Αμερικανικής Υπηρεσίας Αντικατασκοπείας, με κωδικό X3054 και με νέο όνομα: Κλάους Χόλτζερ. Οι προϊστάμενοί του, του αναθέτουν να διεισδύσει στο μηχανισμό του Κομμουνιστικού Κόμματος της Βαυαρίας. Εκτελεί την αποστολή του με μεγάλη επιτυχία και στη συνέχεια αναλαμβάνει άλλες, παρεμφερούς περιεχομένου.

Όλα πάνε καλά μέχρι το 1950. Τότε εντείνονται οι έρευνες και η δημοσιότητα στη Γαλλία σχετικά με το Χασάπη της Λυών. Το όνομά του φιγουράρει από τα πρώτα στον κατάλογο των καταζητούμενων εγκληματιών πολέμου. Η Γαλλία ζητάει από τη Γερμανία να εκδώσει τον Κλάους Μπάρμπυ, για να λογοδοτήσει σε γαλλικό δικαστήριο για τις πράξεις του. Ο κύκλος γύρω του στενεύει. Οι Αμερικανοί προστάτες του όμως δεν τον εγκαταλείπουν. Τον προτείνουν ίσα ίσα να τον βοηθήσουν να μεταναστεύσει στη Νότιο Αμερική. Εκείνος συμφωνεί, εξάλλου δεν έχει άλλη επιλογή. Τον εφοδιάζουν λοιπόν με τις αναγκαίες άδειες και ένα καθ' όλα νόμιμο διαβατήριο. Το καινούργιο όνομά του είναι, Κλάους Άλτμαν. Αφήνει τη Γερμανία και φτάνει μέσω Σάλτσμπουργκ στη Γένοβα. Στη μετακίνησή του αυτή τον διευκολύνουν...υψηλά ιστάμενοι του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού. Τελικά στις 10 Απριλίου του 1951 ο Κλάους Μπάρμπυ - Άλτμαν και η οικογένειά του επιβιβάζονται στο πλοίο «Κορρέντες» που αποπλέει με προορισμό το Μπουένος Άιρες. Από κει ο δρόμος για τη Βολιβία χώρα που στάθηκε ιδιαίτερα φιλόξενη με τους εγκληματίες ναζί, δεν παρουσιάζει δυσκολίες.

Στην πρωτεύουσα της Βολιβίας Λα Παζ νιώθει ασφαλής και σίγουρος. Στην αρχή πιάνει δουλειά στο ξυλουργείο ενός...Εβραίου. Γρήγορα όμως δημιουργεί δική του επιχείρηση ξυλίας. Παράλληλα, επιδίδεται και στο εμπόριο κινίνης. Τα βράδια πηγαίνει σε μια μπιραρία, όπου συχνάζουν διάφοροι Γερμανοί οι οποίοι εντελώς συμπτωματικά... εγκαταστάθηκαν σ' αυτή τη χώρα λίγο μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Αρκετές φορές πάνω στο κέφι «ανοίγεται» στην παρέα του και λέει, «Δεν ξέρετε ποιος πραγματικά είμαι. Εγώ συνέλαβα τον Ζαν Μουλέν. Αν

Ξένοιαστες μέρες στη Βολιβία, 1960.
Ο Κλάους Μπάρμπυ με φίλους.

ζούσε αυτός, η Γαλλία θα είχε γίνει κομμουνιστική». Έτσι, σιγά σιγά μαθαίνεται ότι ο αξιότιμος Δον Κλάους είναι παλιός ναζί με πλούσια δράση.

ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Παρ' ότι ζει άνετα και οι δουλειές του πάνε πολύ καλά, ο Δον Κλάους πλήττει θανάσιμα. Νοιώθει παροπλισμένος, ανενεργός. Η Αμερικανική Υπηρεσία Αντικατασκοπείας δεν του ζητάει τίποτα, δεν τον χρησιμοποιεί. Αντιλαμβάνεται γρήγορα ότι μπορεί μεν οι Αμερικανοί να του έσωσαν τη ζωή, αλλά γι' αυτούς αποτελεί πλέον «καμμένο χαρτί». Αποφασίζει λοιπόν να στραφεί προς τη βολιβιανή εξουσία. Δημιουργεί στενές σχέσεις με τις εκάστοτε δικτατορικές ή ακροδεξιές κυβερνήσεις. Συνεργάζεται επίσης και με την αστυνομία. Το 1957 παίρνει τη βολιβιανή υπηκοότητα και αποκτά διπλωματικό διαβατήριο. Έκτοτε κάνει αρκετά ταξίδια στο εξωτερικό. Δεν παραλείπει μάλιστα να πάει και στη Γαλλία όπου —χάος η ψυχή του ανθρώπου— αφήνει ένα μπουκέτο λουλούδια στον τάφο του Ζαν Μουλέν του πιο σημαντικού του εχθρού, όπως λέει ο ίδιος.

Όσο περνάει ο καιρός τόσο ο Δον Κλάους υπερηφανεύεται δημοσίως για το παρελθόν του. Μερικές φορές παρασύρεται και χάνει εντελώς τον αυτοέλεγχό του. Κάποιο βράδυ του 1966 βρίσκεται σε ένα γερμανικό εστιατόριο της Λα Παζ. Στο διπλανό τραπέζι κάθεται ο Γερμανός πρεσβευτής.

Ο Δον Κλάους σηκώνεται ξαφνικά και φωνάζει «Ζήτω ο Χίτλερ». Μετά πλησιάζει την πρεσβευτή και του λέει «Εγώ ήμουνα αξιωματικός της Γκεστάπο, όταν οι ναζί θα ξαναπάρουν την εξουσία θα λογαριαστούμε». Με την εν γένει προκλητική συμπεριφορά του κάνει τα πάντα για να δώσει «στόχο». Τόσο σίγουρος αισθάνεται.

Το 1971 τον εντοπίζουν οι κυνηγοί των ναζί, Σερζ και Μπεάτε Κλάρσφελντ. Τα στοιχεία που συγκεντρώνουν δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία. Ο Κλάους Άλτμαν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον Κλάους Μπάρμπυ τον Χασάπη της Λυών. Στις 15 Φεβρουαρίου 1972 η γαλλική κυβέρνηση ζητά από τη Βολιβία να εκδώσει τον Μπάρμπυ. Λαμβάνει όμως αρνητική απάντηση. Ο Βολιβιανός δικτάτορας στρατήγος Μπάνζερ προστατεύει το φίλο του. Ωστόσο, εκείνος θορυβημένος εγκαταλείπει τη Λα Παζ κι εγκαθίσταται για ένα διάστημα στην πόλη Κοσαμπάμπα. Επιστρέφει ξανά στην πρωτεύουσα το 1975. Από τη στιγμή αυτή οι σχέσεις του με τους κυβερνώντες γίνονται ακόμα πιο στενές και επίσημες. Ο Δον Κλάους αποτελεί πια μια από τις προσωπικότητες «της πολιτικής ζωής» της Βολιβίας. Το 1979 υποδέχεται —παράδειγμα απλώς ενδεικτικό— την αντιπροσωπεία της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης η οποία επισκέπτεται τη χώρα μετά από πρόσκληση του βολιβιανού Κογκρέσου.

Όλα κρίνονται για τον Κλάους Μπάρμπυ τον Οκτώβριο του 1982. Στις εκλογές τότε πλειοψηφεί ο συνασπισμός της αριστεράς και πρόεδρος αναλαμβάνει ο σοσιαλιστής Ερμάν Σίλες Ζουάλα, φίλος του προέδρου Φρανσουά Μιττεράν. Λίγους μήνες αργότερα, στις 3 Φεβρουαρίου 1983 ο Κλάους Μπάρμπυ εκδίδεται στη Γαλλία και οδηγείται στις φυλακές Σαιν Ζωζέφ στη Λυών στην πόλη όπου έδρασε πριν σαράντα χρόνια. Μετά από πολλές αναβολές η δίκη του άρχισε στις 11 Μαΐου.

Στη δίκη αυτή κυριολεκτικά φοβάται ο Γιάννης το θεριό και θεριό τον Γιάννη... Ο Κλάους Μπάρμπυ δεν άντεξε να έρθει πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν του. Οι Γάλλοι πάλι, κυριευμένοι από τη συλλογική ενοχή του δοσιλογισμού και της συνεργασίας με τον κατακτητή, τρέμουν τις αποκαλύψεις που απειλεί ότι θα κάνει ο Μπάρμπυ δια του δικηγόρου του. Αποτέλεσμα; Για άλλη μια φορά οι θύτες παρουσιάζονται ως θύματα, η μνήμη ταυτίζεται με την εκδίκηση και η λήθη με τον ανθρωπισμό.

Ε - φο - δια - στεί - τε το καλοκαίρι με μια ξένη γλώσσα

ΑΓΓΛΙΚΑ

ΓΑΛΛΙΚΑ - ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ

- Για ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ όλη 3-4 τάξεων σε τρεις μήνες.
- Εντατικά για ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΥΣ
- LOWER και PROFICIENCY για τις εξετάσεις Δεκεμβρίου.
- Εγγραφές ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

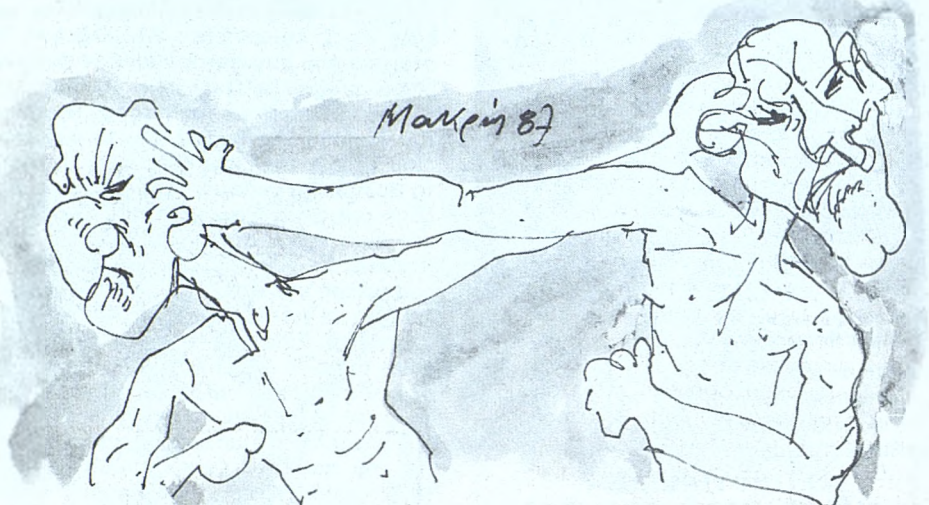
ΔΕΛΗΒΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πρ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ 14
τηλ: 27.55.66 - 22.09.63

Ελληνική συμβίωση: προστριβές και συναναστροφές

του Βασίλη Καραποστόλη

Από το τεύχος αυτό το ANTI αρχίζει τη δημοσίευση μιας σειράς κειμένων του Βασίλη Καραποστόλη για την κοινωνική εμπειρία στην Ελλάδα.

Τόσα χρόνια σ' αυτό τον τόπο μιλάμε για «διχόνοια», για «ατομικισμό», για «ασυνεννοησία» κτλ. κι ακόμη να καταλάβουμε γιατί δυσκολευόμαστε να ζούμε ανάμεσα στους άλλους, να ζούμε μαζί με τους άλλους. Μακριά από κάθε ειρηνιστική και εναρμονιστική αντίληψη για μια κοινωνία - οικογένεια ή για ένα έθνος - οικογένεια, μακριά απ' όλες τις ρητορικές και υστερόβουλες συχνά εκκλήσεις για «συναίνεση» και «συμφιλίωση», το να σκεφτούμε πάνω στην αλληλοσυνάφειά μας, στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον μας, είναι κάτι ουσιαστικό που απομένει να γίνει. Έχουμε βέβαια πίσω μας μια εκτεταμένη και ποικίλη φιλολογία όπου η ανεκδοτολογία για το «τι είναι οι Έλληνες» κατόρθωσε πολλές φορές να κυριαρχήσει πάνω στα, πενιχρά άλλωστε, πορίσματα της κοινωνικής επιστήμης. Αυτό που δεν μπόρεσε να γενικεύσει η οικονομία, η ιστορία, η ανθρωπολογία και η λαογραφία, το γενίκευσε με τους δραστικούς μηχανισμούς της η συζήτηση, η αφήγηση, οι προσωπικές μαρτυρίες. Η προφορική επικοινωνία αντί να αντλήσει από τη λειψή έστω επιστήμη, την υποκατέστησε. Ως ένα βαθμό δικαιολογημένα. Σπάνια, η εγχώρια επιστημονική σκέψη πρόσεξε την κοινή εμπειρία και πείρα, σπανιότερα αξιοποίησε τους αυθορμητισμούς της συνείδησης και της συμπεριφοράς. Μένοντας ξένη σ' αυτό που ξετυλιγόταν καθημερινά μέσα στο ζωντανό κοινωνικό κόσμο, ήταν αδύνατο να γίνει αποκαλυπτική και ριζική. Έτσι συνέχισαν να μιλούν οι καθημερινοί άνθρωποι για το τι τους χωρίζει και τι τους ενώνει,

σφραγίζοντας τις ομιλίες τους μ' αφορισμούς που διεύρυναν το ατομικό μέχρι τα όρια του εθνοφυλετικού: «αυτοί είμαστε...» κι αφού είμαστε «τέτοιοι» γι' αυτό και είναι δύσκολο να συμβιώσουμε.

Τι μπορεί να είναι όμως η συμβίωση με όρους κοινωνικούς και πολιτισμικούς; Πού μπορεί να οδηγηθεί ο στοχασμός που ζητά να μετατρέψει τη φιλοσοφική διερώτηση για το είναι - μέσα - στον - κόσμο σε όργανο κοινωνικής κριτικής; Τι μπορεί να αποφέρει για την κριτική της ελληνικής κοινωνίας η έρευνα πάνω στους θεμελιώδεις όρους της συμβίωσης και επικοινωνίας ανάμεσα σε άτομα και ανάμεσα σε ομάδες;

Πρώτα απ' όλα το να θέτουμε ερωτήματα για τη συμβίωση σημαίνει πως μας απασχολεί το πως βιώνουν τον εαυτό τους σε συνάφεια με τους άλλους τα υποκείμενα πριν ακόμη χωριστούν σε κατηγορίες είτε ψυχολογικές (προσωπικότητες π.χ.) είτε κοινωνικές (μέλη ομάδων π.χ.). Αυτό το πριν δε νοείται χρονολογικά, δεν προηγείται κάποια συνάντηση μεταξύ αφηρημένων πλασμάτων που θα μεταμορφωθεί έπειτα σε μια συγκεκριμένη κοινωνική σχέση. Αλλά συμβαίνει τούτο: καθένας (κάθε άτομο ή σύνολο) παρουσιάζεται μπροστά στα άλλα αρχικά ως συμβολικός εκπρόσωπος ολόκληρου του κόσμου μέσα στον οποίο λαμβάνει χώρα η συνάντηση. Καθένας φέρνει τον πολιτισμό, την κοινωνία και τους θεσμούς της μπροστά στα μάτια των υπολοίπων που στην ομιλία τους, στις χειρονομίες και τις πράξεις τους αναγνωρίζουν ή καλύτερα διαισθάνονται πως προβάλλει ο κόσμος όλων, το κοινό. Μ' έναν τρόπο άμεσο που προκαταλαμβάνει τη συνείδηση και ακόμη τις πρακτικές επιδιώξεις και τα συμφέροντα, ψηλαφούμε στη ζωντανή παρουσία των γύρω μας τα στοιχεία που μας κάνουν όλους ίδιους.

Μ' άλλα λόγια σ' ένα στρώμα βαθύ

που το διαμορφώνει ο πολιτισμός και η συλλογική μνήμη, συγκροτείται μια στάση σύμφωνα με την οποία το υποκείμενο που έχει τοποθετηθεί μέσα στην τάξη των κοινωνικών κατηγορημάτων (θέση, ρόλος, κτλ.) αποτραβιέται έξω απ' αυτήν για να επιστρέψει στην πρωτοκοινωνική του κατάσταση. Το άτομο - μέλος ενός συνόλου: ο αγρότης ή ο υπάλληλος, ο πολιτικός ή ο καλλιτέχνης, χάνει την ανωνυμία της ένταξής του, την ιδιότητα ενός -που-ανήκει- κάπου και παίρνει πάλι μια μορφή που τον καθιστά προσιτό, προσπελάσιμο, απτό. Κι ωστόσο δεν είναι «πρόσωπο».

Αυτός που απογυμνώνεται από τα τυπολογικά του γνωρίσματα, δεν είναι μια μοναδικότητα ούτε κάποια εσωτερικότητα με την οποία θα επικοινωνήσουμε πλάγια και μυστικά· ο μυστικισμός δεν έχει θέση εδώ γιατί εκείνο που προβάλλει ως αίνιγμα είναι ένα φαινόμενο κοινωνικό και πολιτισμικό, που όμως προκύπτει με όρους ενσωμάτωσης· αυτά τα όντα ενσωματώνουν το κοινωνικό, η κοινωνία, η ιστορία, οι αξίες, είναι χαραγμένες σ' αυτές τις ομιλίες, τις κινήσεις και τους μορφασμούς, σε ό,τι προβαίνουν όλοι, με μέσα διαφορετικά, αλλά αναδεικνύοντας μια ενιαία στάση· όλοι: πλεονεκτούντες και μειονεκτούντες, πλούσιοι και φτωχοί, ισχυροί και αδύναμοι. Χωρισμένοι και αντιπαλοί ως μόρια κοινωνικών δυνάμεων, συναντιώνται πάλι παρ' όλα αυτά σ' ένα τόπο λιγότερο διευκρινισμένο, εκεί που η ελληνική κοινωνία γίνεται **ανθρωπόμορφη**. Ξαφνικά, οι έννοιες και οι κατηγορίες εξατμίζονται, για να μείνουν αυτές οι μορφές που είναι ταυτόχρονα σύμβολα του γενικού, απτοί και αυλοί μαζί, ίδιοι με μας και διαφορετικοί. Πώς αυτό;

Θα πρέπει κάποτε να οδηγήσουμε πιο μακριά, πιο μακριά προς τα πίσω, στις πηγές, τα συμπεράσματά μας για τη συγκρότηση και διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας. Αν ισχύει ότι ήταν και είναι ακόμη χαρακτηριστικά γευστή, αν οι θέσεις αλλάζουν ακόμα γρήγορα μαζί με τους κατόχους τους, αν το θεσμικό πλαίσιο παραμένει ελαστικό, αν όλα αυτά είναι διαπιστωμένα, τότε τι θα έμενε σταθερό μέσα στην αυθόρμητη εμπειρία; Δεν θα κατακρατιόταν μέσα απ' αυτή την κινητικότητα και τις ατυπίες ως στοιχείο προσανατολισμού το στέρεο μιας συμπεριφοράς καθολικής, δηλαδή μια ανθρωπολογική ποιότητα υψωμένη όμως σε σύμβολο και δείκτη αυτού του ασαφούς όλου; Το ότι η κοινωνία -όλον- προβάλλει στη συνείδηση αμυδρά επιτρέπει στα άτομα να προβάλλουν με υπερβολική ενάργεια. Κι από εδώ αρχίζουν οι περιπέτειες της αρνητικής συμβίωσης. Από το επίπεδο της πιο επεισοδικής καθημερινότητας μέχρι αυτό της δημόσιας ζωής τα υποκείμενα, άτομα,

ομάδες, κόσμοι, συνάπτονται μεταξύ τους μέσα σ' ένα κλίμα ακατεύναστων προστριβών. Οι συναντήσεις τους τείνουν πριν ακόμη τεθούν ζητήματα διαφορετικών στόχων ή συμφερόντων να οδηγηθούν σε αλληλοεμπλοκές αμφισβήτησης.

Σ' αυτή τη θεμελιώδη δι-υποκειμενική κατάσταση εκείνο που είναι χαρακτηριστικό δεν είναι τόσο η διεκδίκηση ενός «αντικειμένου» —αυτό θα την έφερνε πιο κοντά προς τη σύγκρουση— όσο η προκαταρκτική πάλη γύρω από το ποιοι είναι αυτοί που βρίσκονται αντιμέτωποι. Είναι μεν αναγνωρίσιμοι αμοιβαία, μόνο όμως ως πρόσωπα - σύμβολα, ως στάσεις και συμπεριφορές που αποτελούν το συνδετικό νήμα μιας στοιχειώδους κοινωνικής γνώσης. Στην επιτηδειότητα, π.χ. ή στην απειθαρχία, σ' αυτές τις ιδιότητες - τύπους βαπτίζονται όλοι, ξεφεύμε πως εκδηλώνονται, πως τις χειρίζονται ο χωρικός και ο έμπορος, ο επιχειρηματίας και ο μαθητής. Όμως το ξέρουμε όταν είναι μπροστά και δίπλα μας ως συγκεκριμένες υπάρξεις που κινούνται έξω από γενικά πλαίσια και διαταγμένους ρόλους.

Αναπνέουν κοντά μας, τους καταλαβαίνουμε, μπορούμε να τους αντιμετωπίσουμε γιατί κι εμείς μετέχουμε στο «γένος» τους. Ωστόσο αυτή ακριβώς η πρωταρχική ομογένεια προκαλεί διαταραχές στην επικοινωνία όταν τα υποκείμενα αναλάβουν να παίξουν επισημούς, τυπικούς ρόλους. Τότε προκύπτει η αμφιβολία: πόσο αυτό το επίσημο, το τυποποιημένο υποκείμενο είναι πράγματι τέτοιο; Πόσο μπορεί αυτό το πρόσωπο που στην ποιότητά του μετέχει ο καθένας μπορεί να υποταχθεί σε ό,τι προβλέπει ένας κανόνας, μια αρχή; Ένας δικστής είναι ύποπτος μεροληψίας, ένας πολιτικός ύποπτος για καταχρήσεις του δημόσιου χρήματος, ένας αστυνομικός για κατασταλτική αυθαιρεσία, ένας καλλιτέχνης ή επιστήμονας για συγκάλυψη της μετριότητάς του, ένας ευπρεπής για χυδαιότητα, ένας έμπορος για παραπλανητική επίδειξη πλούτου.

Μέσα σ' ένα χώρο άτυπο, είναι επόμενο τα κοινωνικά και ανώνυμα κατηγορήματα να αποδεικνύονται ανίκανα να προσδιορίσουν τα υποκείμενα. Οτιδήποτε υπάγεται σ' αυτά σύμφωνα με συμβατικά κριτήρια οργάνωσης ή ιεραρχίας, στην πράξη ξεγλιστρά και το υποκείμενό τους γίνεται φιγούρα αδέσποτη που κυκλοφορώντας στον ανοικτό πλέον χώρο, δέχεται τα πυρά των ερωτημάτων και των αμφισβητήσεων των άλλων και τα ανταποδίδει. Ολόκληρος ο κοινωνικός χώρος μετατρέπεται σ' ένα πεδίο διενέξεων γύρω από το τι στ' αλήθεια είναι κανείς.

Προστριβές που οξύνονται και κοπάζουν, χωρίς τελειωμό και χωρίς διέξοδο, με κύριο περιεχόμενο αυτό που είναι προϋπόθεση κάθε περιεχομένου: την ίδια την ταυτότητα. Η αντίφαση ανάμεσα στο γνώριμο, όπως το παρουσιάζουν οι μνήμες, και οι συνήθειες και οι φαντασιώσεις, και στο άγνωστο, όπως το παρουσιάζει η πρακτική ζωή με τις υποχρεώ-

σεις και τους νόμους της, είναι τόσο έντονη ώστε να παραλύει κάθε διάθεση επιλύσεώς της με έμπρακτα μέσα. Αυτό που επικρατεί είναι οι ισχυρισμοί. Αντί να προτιμηθεί ο ανταγωνισμός ή η άμιλλα με έργα, με τεκμήρια, με διακινδυνεύσεις μέσα στο καινούργιο, προκρίνονται οι διαξιφισμοί των ισχυρισμών, οι λογομαχίες που στη θερμότητα τους περιφρονούν τις μαρτυρίες οποιουδήποτε «τρίτου».

Στον αντίποδα τώρα αυτής της αγονίας αντιπαράθεσης που ορίζει την αρνητική συμβίωση, συγκροτείται ένας κόσμος διαφορετικός, όπου τα υποκείμενα προσπαθούν να συμβιώσουν παρά τις αντιθέσεις τους και τις εγνοίες τους στο χώρο των προσηρετικών επιδιώξεων. Πρόκειται για τον κόσμο της **συναναστροφής**. Σε αντίθεση με την κοινωνικότητα στις δυτικές κοινωνίες, όπου οι τελετουργίες και οι τεχνικές της συμπαρέυρεσης των ατόμων σε κλειστούς χώρους αναλαμβάνουν να εγκαθιδρύουν με τεχνητή πραγματικότητα, παιγνιώδη και ανακουφιστική, η παραδοσιακή ελληνική συναναστροφή, αφήνει το «πραγματικό» να εισδύσει στους κόλπους της. Η έλλειψη καλλιεργημένων τελετουργιών, αυτή η αμεσότητα που παραγνώνει τις αποστάσεις και ενοχλείται από τη διακριτικότητα και το τακτ, δεν είναι παρά μια πρόσκληση στο πραγματικό να έλθει εκεί και να ανασκευαστεί. Όμως το πραγματικό είναι το αβέβαιο, το διφορούμενο κι αυτό ήταν που προκάλεσε την εξάπλωση των προστριβών. Έτσι, αυτό που θα αναλάβουν οι συναναστροφές με όλα τα μέσα, από την παρηγορία των διηγήσεων για τις βιοτικές αντιξοότητες, μέχρι τη λύτρωση του αστείου που τέρπει την ομάδα των συμμετόχων, και την ευφορία της γιορτής και του γλεντιού, είναι η θυμική και συμβολική ταυτόχρονα επανοικειοποίηση του κόσμου. Όσοι μετέχουν στη συναναστροφή είναι ξανά οικείοι, ορίζονται ως τέτοιοι και αυτή είναι η απάντηση που δίνει ο κοινός πολιτισμός και το κοινό θυμικό στο διαιρεμένο με μια έννοια αβέβαιη, πρακτικό κοινωνικό κόσμο. Μέσα στη χαμηλόφωνη αλληλοσυγκατάβαση ή την έξαρση του πανηγυρίζει για την αλληλοκατανόηση, το πραγματικό - πρακτικό δεν «ξεχνιέται», κανένα όριο δεν θα τεθεί ανάμεσα σ' αυτό και στη συναναστροφή. Αντίθετα, τα πάθη της διαίρεσης ανακαλούνται ως «παρεξηγήσεις», ως «αδυναμίες». Έτσι συγκροτήθηκαν οι συναναστροφές ως συλλογικές σημασιοδοτήσεις που εξισορροπούσαν τις προστριβές. Όλα αυτά, μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '60, οπότε οι συναναστροφές αρχίζουν να χάνουν τον καθολικό χαρακτήρα τους και να κομματιάζονται σε υπο-σύνολα, κλειστά, με κώδικες καταληπτούς μόνο για τα μέλη τους. Παράλληλα, η διασκέδαση αποκόβεται από τη συναναστροφή, γίνεται πιο φαντασμαγορική, ελκύει με την ποικιλία της. Αλλά αυτή η υλικότητα που αφήνει έκθαμβη μια κοινωνία στερημένη και ανήσυχη, είναι αδύνατο πια να αντισταχτεί στην

υλικότητα της πρακτικής ζωής. Οι τεμαχισμένες συναναστροφές των «ημετέρων» και η μαζική κατανάλωση της σναψυχής, όσο και να συνδυασθούν και να συμπληρωθούν, δεν θα βρουν ξανά τη δύναμη της συνοχής.

Έτσι, τα άτομα θα επανέρχονται μόνο λίγο πιο εκτονωμένα, στις καθημερινές τους αβεβαιότητες και την ατέρμονη προσπάθεια να σταθούν κάπου, να ορίσουν βάσιμα και έγκυρα στις κοινωνικές τους συναντήσεις. Οι προστριβές μένουν χωρίς αντιστάθμισμα, και η ελληνική καθημερινότητα συνεχίζει να σπαταλάει τα αισθήματα, τα σχέδια και τις ενέργειες σε επιχειρήσεις προσδιορισμού των ταυτοτήτων. Μια ολόκληρη κοινωνία φθείρεται σε ανιχνεύσεις και ανακρίσεις. Κι όσοι εναντιώνονται στο χαρακτήρα και την κατεστημένη τάξη της πρέπει κι αυτοί, αναστέλλοντας τη δράση τους, να αναρωτιούνται κάθε τόσο για εαυτούς και αλλήλους.

ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΣ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΚΑΙ Η ΑΦΥΠΝΙΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα
360.77.44 — 360.47.93

**Κυκλοφορεί
ο 23ος
ΤΟΜΟΣ
του ANTI**

Πάλι στη διγλωσσία;

Σε μια περίοδο όπου, μέσα στο ημίφως των υπουργικών οραματισμών, όλη η Ελλάδα διαλέγεται, όπου μαθητές, καθηγητές, γονείς και κηδεμόνες —μανάβηδες, γιατροί δικηγόροι και... αρχιτέκτονες—, δήμαρχοι και αντιδήμαρχοι, συνδικαλιστές και Νομάρχες κτλ. κτλ. καλούνται σε διάφορα «επίπεδα» να κάνουν προτάσεις για τα πιο μεγάλα και τα πιο ειδικά θέματα της Εθνικής Ημών Παιδείας (για να μην ξεχνάμε και τη διαχρονικότητα), σε μια τέτοια λοιπόν περίοδο κουνιαχτού και αντάρας, όπου είναι γνωστό ποιοι χαίρονται, έφτασε στα Γραφεία μας ένα νηφάλιο κείμενο οχτώ δακτυλογραφημένων σελίδων, που υποχρεώνει σε υπευθυνότητα και νηφαλιότητα. Πρόκειται για ένα *Υπόμνημα* που απευθύνεται προς τον κ. Υπουργό της Παιδείας και το υπογράφουν 22 *Σχολικοί Σύμβουλοι, φιλόλογοι*, του λεκανοπεδίου της Αττικής και των πλησιέστερων νομών, Θέμα του: Οι επιπτώσεις που θα είχε η επαναφορά της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στο *τριετές υποχρεωτικό Γυμνάσιο* - θέμα που δημιούργησε και πάλι ο οραματιστής υπουργός.

Το *Υπόμνημα* έφτασε στο «ΑΝΤΙ» όταν είχε τυπωθεί το προηγούμενο τεύχος μας και ήδη δημοσιεύτηκε ολόκληρο σε δύο τουλάχιστον εφημερίδες («*Αυγή*», Κυριακή 17-5-87, και «*Ελευθεροτυπία*» Δευτέρα 18 και Τρίτη 19-5-87).

Και για το θέμα των αρχαίων ελληνικών έχει γίνει ως τώρα πολύς «διάλογος» από τις σελίδες των εφημερίδων και του περιοδικού μας. Αν θεωρούμε υποχρέωσή μας να αναφερθούμε στο *Υπόμνημα* είναι κυρίως για δύο λόγους:

- (α) γιατί δεν ξέρουμε τι επιτέλους κατίσχυσε μέσα στα άδηλα και τα κρύφια των υπουργικών σκέψεων, εκεί όπου λέγεται ότι κυοφορούνται οι θερινές αντιφάσεις, και
- (β) γιατί το *Υπόμνημα* το υπογράφουν *κλασικοί φιλόλογοι* και μάλιστα Σχολικοί Σύμβουλοι (22 τον αριθμό), τους οποίους επέλεξε η ίδια η Πολιτεία για να παρακολουθούν από κοντά τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα και επομένως είναι σε θέση να τα

γνωρίζουν καλύτερα από πολλούς άλλους.

Πραγματικά, το *Υπόμνημα* εξετάζει το θέμα από πολλές όψεις (την ιστορική, την παιδευτική, τη γλωσσική, την ιδεολογική, αλλά και την πολιτική) και παραθέτει μια σειρά πειστικά επιχειρήματα. Η θέση την οποία κυρίως υποστηρίζει είναι ότι «πίσω από την αθώα προβολή του αιτήματος για την επάνοδο της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής γλώσσας ελλοχεύει ο κίνδυνος επανόδου στη διγλωσσία και εμπλοκής της εκπαίδευσης στη γλωσσική ασυναρτησία του παρελθόντος».

Εμείς προτείνουμε να μελετηθεί το *Υπόμνημα* των Σχολικών Συμβούλων και η επιχειρηματολογία τους να διασταυρωθεί με τις μελέτες και τα άρθρα διαπρεπών φιλόλογων και γλωσσολόγων (όπως των κ. Ι.Θ. Κακριδή και Μ. Σετατού) που δημοσιεύονται στο ειδικό αφιέρωμα για το ίδιο θέμα του περιοδικού της Θεσσαλονίκης «ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ» (τ. 47). Στο ίδιο τεύχος μπορεί κανείς να βρει και την ιστορία των αντιδράσεων που προκάλεσε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, μετά τη μεταπολίτευση, ιστορία πάρα πολύ διαφωτιστική για τις αγαθές *προθέσεις* που υπαινίσσεται το *Υπόμνημα* των Σχολικών Συμβούλων. Προτείνουμε ακόμη να μελετηθεί και ένα δεύτερο υπόμνημα που έστειλαν οι πανεπιστημιακοί φιλόλογοι καθηγητές του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, στον Πρώθυπουργό αυτή τη φορά για το ίδιο πάλι θέμα (δημοσιεύτηκε ολόκληρο στην «*Αυγή*» της 30.5.1987, περιλήψή του στα «*Νέα*» της ίδιας μέρας, και ολόκληρο πάλι στην «*Ελευθεροτυπία*» της 1.6.1987).

Προτείνουμε να μελετηθούν — αλλά από ποιον αλήθεια; Όχι βέβαια από τον κ. Υπουργό της Παιδείας μόνο, που δεν είναι δυνατόν να έχει την απαραίτητη γνώση για τόσο ειδικά θέματα. Εννοούμε να μελετηθούν από τα αρμόδια εκπαιδευτικά όργανα, που εισηγούνται στον κ. Υπουργό και πρέπει να *φέρουν την ευθύνη* για τις εισηγήσεις τους. Γιατί δε θέλουμε να πιστέψουμε ότι ο κ. Τρίτσης έχει τη γνώμη ότι μπορεί να αναλάβει μόνος του την ευθύνη τέτοιων αποφάσεων — εν μια θερινή νυκτί.

Η μήπως έπαψαν να λειτουργούν και τα αρμόδια εισηγητικά όργανα;

Σημειωματάριο ειδήσεων

● «Για πρώτη φορά στην Ελλάδα». Άρχισε νόμιμα και με την ανοχή της Πολιτείας η λειτουργία μη κρατικών ραδιοσταθμών. Δίκασαν βεβαίως το ΑΝΤΙ για το «Ράδιο - Αντίλαλος» που έστησε το 1983 υπερασπίζοντας με μια πράξη συμβολική την ελεύθερη ραδιοφωνία αλλά νισάφι... Δεν μπορώ όμως ακόμα να ξεχάσω τη χαιρεκακία των σημειωμάτων που έγραψαν τότε —με εξαίρεση όλο τον υπόλοιπο τύπο— η κ. Ελένη Βλάχου και το περιοδικό «Σχολιαστής». Σύμφωνα λοιπόν με τις εκτιμήσεις τους, το περιοδικό μας είχε προβεί στο διάβημα εκείνο για «αυτοδιαφημιστικούς λόγους». Γιατί τα γράφω αυτά; Έτσι, για να θυμόμαστε. Γιατί σήμερα μπορούν καλύτερα οι απροκατάληπτοι να κρίνουν αν το ΑΝΤΙ έκανε διαφημιστική χρήση εκείνου του διαβήματος ή απλώς συντάχθηκε μαζί με άλλους που πάλεψαν για την υπόθεση της ελεύθερης ραδιοφωνίας.

● «Για πρώτη φορά στην Ελλάδα». Η φράση αυτή μου καρφώθηκε ακούγοντας ραδιόφωνο το βράδυ της 28/5 και πάλι το μεσημέρι της 29/5.

Δύο διαφορετικές εκπομπές. Η μια, της Μαίρης Χρονοπούλου —γνωστής μας και από το Playboy— και η δεύτερη του Κώστα Παπαγεωργίου. Είχαν φωνάξει από έναν φίλο/η τους και μέσα σε ένα πλήθος κοινοτοπίες, δήλωνε ο καθένας απ' αυτούς ότι «για πρώτη φορά στην Ελλάδα» κάνει ο ένας τούτο και ο άλλος εκείνο. Θεέ μου! Γιατί αυτός ο κομπασμός, που κρύβει ανάμεσα στ' άλλα και επαρχιωτισμό; Σκεφτήκατε ποτέ πόσες φορές έκανε ο καθένας από μας κάτι «για πρώτη φορά στην Ελλάδα»; Από το πρωί που ξυπνάμε μέχρι την ώρα που μας παίρνει ο ύπνος, όλα γίνονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα — για να μην πω στον κόσμο. Τώρα βέβαια όλοι ελπίζουμε ότι, χάρη στον ανταγωνισμό που θα προκύψει με τους νέους ραδιοσταθμούς, θα πρέπει κανονικά να μην ακούμε πια κοτσάνες του τύπου «για πρώτη φορά στην Ελλάδα». Τώρα, θα μου πείτε, αφού έχουμε δήμαρχο για πρώτη φορά τον κ. Έβερτ όλα μπορεί να συμβούν. Πάντως η εκπομπή της Κυριακής που πέρασε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα συγκέντρωσε τόσο ενδιαφέρον.

Καλή ακρόαση...

● Σάββατο πρωί, 10 η ώρα το πρωί και στο «Δεύτερο» ακούγεται η ζωόφιλη εκπομπή για μικρά και μεγάλα παιδιά —λέγεται πολύ τελευταία αυτό προκειμένου να καλύψουμε τον παλιμπαιδισμό μας ή να σκεπάσουμε την ευαισθησία μας— που σκορώνει η *Μαριανίνα Κριεζή* και έχει τίτλο: «Μου το 'πε ένα πουλάκι». Και μένα, ένα πουλάκι μου το 'πε και κάθισα να την απολαύσω.

● Εκτός από το ραδιόφωνο και ο τύπος. Είμαι τακτικός αναγνώστης της καλής —και μονόφυλλης τώρα πια, καθότι οι άξιες προσπάθειες δεν φτουράνε— «*Καινούργιας Ρούγας*» που κυκλοφορεί στην Ζάκυνθο. Λίγο εκτενής η επισήμανση που αντιγράφω, αλλά αξίζει τον κόπο. Όπου και να πάμε στην Ελλάδα αυτά συμβαίνουν και μας πληγώνουν. Η αναφορά είναι σχετική με τις αναθηματικές στήλες που, υποτίθεται, στήνονται όχι μόνον χάριν της ιστορικής μνήμης αλλά και για τη διακόσμηση των ελεύθερων χώρων. Η καλή εφημερίδα αραδιάζει τις εν Ζακύνθω ακακοποιήσεις που:

Τα περισσότερα είναι κακότεχνα και αστεία. Σημειώνω ενδεικτικά το μπρούντζινο άγαλμα της *Ελευθερίας* (Δωρεά Κύρου) που είναι άθλιο σε έμπνευση και εκτέλεση συν το ότι είναι τοποθετημένο σε ένα αθλιότερο βάθρο (και που βρίσκεται σε τόσο περίοπτη θέση, στην είσοδο της Πλατείας Σολωμού). Δεν είναι καλύτερες οι στήλες για τους πινυμένους Ομήρους και τη ναυμαχία της Ναυπάκτου.

Για (όλους) τους πεσόντες στους πολέμους είχαμε μνημείο, ώστε να μην επιτρέπεται η ξεχωριστή αναφορά στους Ομήρους της Ιταλικής κατοχής. Ο Βεζάλ είναι «περιστασιακός» και αδικαιολόγητα καταλαμβάνει πλατεία.

Κακόγουστο είναι το σώρισμα τόσων αναθηματικών κατασκευών στην πλατεία Σολωμού (μοιάζει με παράταξη). Άσκημη η θέση του Φώ-σκολου που πίσωπλατίζει το Σολωμό. Ο Ξενοπούλος μονάζει στην ξεραίλα του Άμμου. Η προτομή του Κολοκοτρώνη, αντί στην αυλή, είναι τοποθετημένη έξω από το χώρο της εκκλησίας. Και ο «εξωραϊσμός» τον λόφο Στράνη είναι βάρβαρη κατασκευή.

● Ας φωνάξει η εφημερίδα που τη διακρίνει η ευαισθησία για τις αισθητικές παραμορφώσεις και τις οικολογικές καταστροφές. Ψιλά γράμματα. Εδώ κοτζάμ Σύλλογος Αρχιτεκτόνων και το μόνο που

βρήκε να κάμει για το εργοστάσιο της αλουμίνιας στους Δελφούς ήταν να πάρει απόφαση για ομαδική επίσκεψη του Δ.Σ. επί τόπου και αφού διαπράξει αυτοψία να αποφανθεί αν συντρέχουν λόγοι να πάρει θέση για το έργο. Ας ελπίσουμε ότι η αυτοψία —όταν εκ καιρώ πραγματοποιηθεί— εκτός από τα οικολογικά θα συζητήσει και τα πολιτικά προβλήματα των συμμαχιών ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ (της σημερινής πλειοψηφίας του Δ.Σ.). «Θετικά βήματα όχι όμως νέα ποιότητα», όπως συμπέρανε και ο φετινός απολογισμός του συλλόγου.

● Πολιτικολογίες δεν έχουν θέση εδώ - θα πείτε. Και όμως όλοι πολιτικολογούν. Και πρέπει να πολιτικολογούν. Έτσι διδάσκει και ο γνωστός σας τηλεοπτικός σταρ, άγιος Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος. Ο οποίος έγραφε στις 30/5 στον «Ελεύθερο Τύπο» (τίτλος να σου πετύχει!) ότι «πολιτικολογούσαν οι πατέρες όλων των αιώνων όταν ύψωναν τα αναστήματά των έναντι των κραταιών τυράννων καισάρων,...». Ε, δεν πάει πολύ, άγιε Δημητριάδος; Και στη χούντα τι κάνατε αλήθεια; Και μάλιστα εσείς προσωπικώς; Όχι και όλα δικά μας, άγιε πατέρα και συγγερέ τυραννοκτόνε. Πάει πολύ.

● Από τον τύπο πάλι: αυτή τη φορά στην «Ελευθεροτυπία» (28/5) σε άρθρο του επίκουρου καθηγητή του ΑΠΘ κ. Χρ. Τσολάκη διάβασα για «λεξιπενία, λεξιθρία και λεξικράτεια». Το θέμα λεξι- έχει πολλή πέραςση τελευταία. Έχουν επινοηθεί δεκάδες λέξεις με αυτό σαν βάση. Ακράτεια. Μπορείτε να προτείνετε ένα πρωτότυπο παιχνίδι στις φιλολογικές σας συντροφίες - ή και στα τηλεπαιχνίδια: Μια ετήσια συνδρομή στη «Λέξη» για όσους επινοήσουν τις περισσότερες λέξεις που έχουν θέμα το λεξι-

● Ημερίδα με θέμα «Οι σπουδές Πληροφορικής στην Ανώτατη Εκπαίδευση» αρχίζει σήμερα Παρασκευή 5 Ιουνίου στις 9.30 το πρωί στην αίθουσα τελετών της ΑΣΟΕΕ (Πατησίων 76). Θα μιλήσουν ειδικοί καθηγητές και θα καταθέσουν την πείρα τους από τις μέχρι σήμερα εφαρμογές. Θα ακολουθήσουν συζητήσεις.

● Άλλη μια ενδιαφέρουσα έκθεση λειτουργεί στο Γαλλικό Ινστιτούτο με τα χαρακτηριστικά του μεγάλου εικονογράφου και χαράκτη Franz Kupka με τις χαρακτηριστικές εικονογραφήσεις του «Προμηθέα Δεσμώτη» και της «Λυσιστράτης». Μάλλον δεν θα διέφυγε της προσοχής σας, γιατί το Τύπος έδωσε μεγάλη δημοσιότητα στο γεγονός επειδή στα εγκαίνια προσήλθε η κ. Πομπιντού

● Με την ευκαιρία της επίσκεψής σας στην

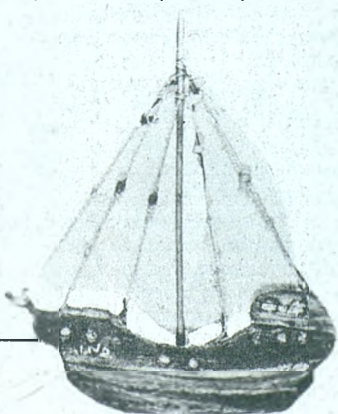
Πανελλήνια Έκθεση Εικαστικών Τεχνών που άνοιξε στον Πειραιά, παραμερίστε στην πειραιώτικη γκαλερί «Αστρολάβος», Ανδρούτσου 135 όπου εκθέτουν δέκα ζωγράφοι και γλύπτες από τον Πειραιά. Δεν συμβαίνουν και τόσο συχνά ανάλογα γεγονότα δίπλα στην υδροκέφαλη Αθήνα.

● Συμβαίνουν όμως στη συμπρωτεύουσα. Όπου άρχισε την περασμένη Δευτέρα το Φεστιβάλ Βιβλίου. Για φέτος, τιμώμενο πρόσωπο προτείνεται ο δήμαρχος κύριος Σωτήρης Κούβελας που τόσο αγάπησε το βιβλίο ώστε να τον ζεσταίνει η φλόγα της πυράς του.

● Την Τρίτη 2 Ιουνίου άνοιξε στην Πινακοθήκη έκθεση με θέμα «Σχολή Καλών Τεχνών - 150 χρόνια» για να τιμηθεί η ίδρυση της Σχολής. Έτσι μάθαμε ότι εκτός από το Αθήνησι Πανεπιστήμιο, την ίδρυση της Αρχαιολογικής Εταιρείας —τι άλλο ξέχασα άραγε;— το 1837 αποκτήσαμε και Σχολή για τις Καλές Τέχνες. Θεέ μου! Πως θα 'θελα να ζούσα τότε... Πόσα πράγματα γίνονταν τότε στην Αθήνα. Τώρα; Μόνο η ΚΕ επιτροπή του ΠΑΣΟΚ όπου συνετελέσθη και το ιστορικό γεγονός «της επιστροφής του Κώστα Λαλιώτη στους ασώτους» όπως προσφύως παρατήρησε ο Γ.Β. στην «Ελευθεροτυπία».

● Του χρόνου να δούμε τι θα γίνουμε να γιορτάζουμε. Μην ανησυχείτε. Όλο και κάποιος θα σκαλίσουν τα αλμανάκ. Κι αν λείψουν κι αυτά, καταφεύγουμε στα ζώδια. Με την ευκαιρία σας πληροφορώ ότι στην Ευρώπη άρχισε να υποχωρεί η σχετική μόδα. Όπου να 'ναι θα φανεί και κατά δω η παρακμή. Άντε, πάλι θα προκύψει πρόβλημα ανεργίας για τόσους ειδικούς που απασχολεί ο ελληνικός Τύπος. Μπορεί όμως να αρχίσουν να γράφουν πρωτότυπες συνταγές μαγειρικής που είναι το νέο στίλ και η επερχόμενη μόδα...

● Νομίζω πως πρέπει να σταματήσουμε. Θα σας θυμίσω όμως κάτι, που όσο ξερω, γίνεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα: Στο πολιτιστικό καφενείο «Πανόραμα» (Σούτσου 4) άνοιξε μια έκθεση με θέμα «Καραβάκια από καράβια του Αιγαίου» και «Καραβάκια - τάματα». Καλή πλεύση...

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΡΙΔΑΝΟΣ

παρουσιάζουν

ΤΟ ΧΑΡΟΠΟΙΟ ΠΕΝΘΟΣ

μια ταινία

για το τέλος του καλοκαιριού

ΤΟΥ

ΦΩΤΗ ΚΑΓΓΕΛΑΡΗ

τουρκία και ελληνισμός

ΕΛΛΗΝΕΣ-ΤΟΥΡΚΟΙ-ΒΛΑΧΟΙ
ΑΛΒΑΝΟΙ-ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ
ΣΕΡΒΟΙ

Η περιήγηση της Μακεδονίας του 1890 δίνει την ευκαιρία στο μεγάλο Ελληνιστή να ζήσει το περίφημο «μακεδονικό ζήτημα» την εποχή που προετοιμαζόταν η μεγάλη έκρηξη της δεκαετίας 1910-1920. Η γλαφυρότητα και η διεισδυτική ματιά του συγ-

γραφέα μετατρέπει την ανάγνωση σ' ένα ευχάριστο και διδακτικό μάθημα της πιο κρίσιμης περιόδου της νεότερης ιστορίας των Βαλκανικών χωρών. Μετάφραση: Μπ. Λυκούδης, Σχόλια: Θ. Πυλαρινός, σελ. 416, εικ. 35, χάρτες 3.

Ακόμη:

- Αφιέρωμα στο Ν. Σβορώνο — τομ. Α & Β — Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Η Αναγνώριση του ανθρώπου μέσα από το Δίκαιο και τη Γλώσσα — Αλεξ. Τζένος.
- Ο Νέος Ερωτόκριτος του Π. Πρεβελάκη — Π.Δ. Μαστροδημήτρης.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΤΡΟΧΑΛΙΑ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γριβαίων 5 (Πάροδος Σκουφά 64) 106 80 Αθήνα — Τηλ. 36 46 426

Το λόγο έχουν οι ηθοποιοί :
Ο ΗΘΟΠΟΙΟΣ ΚΑΙ Η ΣΚΗΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Το σκίτσο που σκάρωσε ο Θύμιος Καρακατσάνης για
τη Συνάντηση των Ηθοποιών.

Οι Ηθοποιοί έχουν το λόγο...

Δεν πέρασε απαρατήρητη η Πρώτη Συνάντηση Ηθοποιών με τίτλο «Οι Ηθοποιοί έχουν το λόγο...» που οργάνωσε το επαγγελματικό τους σωματείο —ο ΣΕΗ— με την ευκαιρία των 70 χρόνων από την ίδρυσή του.

Στη Συνάντηση αυτή φάνηκε ότι οι επαγγελματίες του θεάτρου μας έχουν αναπτύξει μια βαθειά και ουσιαστική προβληματική για τη δουλειά τους πέρα από τα στενά συντεχνιακά αιτήματα για τα οποία έχουν κατηγορηθεί —μαζί με άλλους εργαζόμενους— ότι αποτελούν το μοναδικό στόχο τους.

Το επαγγελματικό τους σωματείο απέδειξε έτσι πως όταν συνειδητοποιεί —μαζί με τα επαγγελματικά αιτήματα— και τον πνευματικό και πολιτιστικό ρόλο του τότε ζωογονεί τα μέλη του, τα συσπειρώνει και συγχρόνως πείθει το ευρύτερο κοινό ότι οι κοινωνικοί αγώνες είναι συνδεδεμένοι με άλλες μορφές ζωής και τον πολιτισμό.

Η επιτυχία της Συνάντησης έπεισε τους οργανωτές ότι χρειάζεται να επαναληφθεί η εκδήλωση με μορφή «σεμιναρίου» τον επόμενο χρόνο και να καθιερωθεί σαν θεσμός.

Στο τετραήμερο από 27 έως 30 του Απριλίου, που έγινε στο θέατρο «Αθήναιον», ακούστηκαν πολλές ομιλίες από παλαιμάχους αλλά και νεότερους ηθοποιούς. Στις σελίδες αυτές δημοσιεύουμε χωρίς καμιά αλλαγή την ομιλία του Γιώργου Μιχαλακόπουλου που με τον άμεσο προφορικό της λόγο δίνει αδρή την εικόνα του ελληνικού θεάτρου.

Ελπίζουμε ότι σε προσεχή τεύχη θα έχουμε την ευκαιρία να δημοσιεύουμε και άλλα από τα ενδιαφέροντα αυτά κείμενα.

Ηθοποιός σημαίνει...

του Γιώργου
Μιχαλακόπουλου

Β. Διαμαντόπουλος - Γ. Μιχαλακόπουλος.

Η πραγματική δυνατότητα παρέμβασης του ηθοποιού στη διαδικασία για τη δημιουργία μιας θεατρικής παραγωγής (παράσταση) κάτω από τις σημερινές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο μας και μέσα στα πλαίσια που αυτές έχουν διαμορφώσει σήμερα τους τρόπους παραγωγής του καλλιτεχνικού έργου.

Αυτό το πρόβλημα θα προσπαθήσω να πλησιάσω σήμερα μαζί σας. Θα επιθυμούσα να σας θυμίσω μια συνάντηση που έγινε στο εστιατόριο «Σλάβικο παζάρι» της Μόσχας, δύο θεατρικών ανθρώπων, του Βλαντιμίρ Ιβάνοβιτς Ντεμιρόβιτς Νταντσένκο, με τον Κοσταντίν Στανισλάβσκι, που σκοπό είχε να βρουν κοινή γλώσσα για το χτίσιμο του «Θεάτρου Τέχνης». Εκεί, στα τόσα που ειπώθηκαν, δόθηκε και ο αφορισμός —ορισμός— του τι πράγματι πρέπει να είναι ο ηθοποιός, και που σήμερα είναι επίκαιρος στο πρόβλημα που θα συζητήσουμε. Όταν συναντήθηκαν και προσπαθούσαν να φτιάξουν τη θεατρική ομάδα, αναφέρθηκαν και σε ηθοποιούς. Ο Κ. Στανισλάβσκι ρώτησε:

— «Ο ηθοποιός Α έχει ταλέντο»;
— «Πολύ ταλέντο» απάντησε ο Νταντσένκο.
— «Ε, τότε να τον πάρουμε στο θέατρο».
— «Όχι!».
— «Γιατί»;
— «Γιατί προσαρμόστηκε πια έτσι ώστε να εξυπηρετεί προπαντός την καριέρα του. Υπόταξε το ταλέντο στις απαιτήσεις του κοινού, το χαρακτήρα του, στις ιδιοτροπίες του επιχειρηματία, και ολόκληρο τον εαυτό του στη θεατρνιστική φτήνια. Ένας άνθρωπος τόσο δηλητηριασμένος δεν γιαιρεύεται».

Πιστεύω λοιπόν πως στη σημερινή μας κουβέντα πρέπει να δούμε και να τονίσουμε μαζί, όσο πιο έντονα μπορούμε, μήπως και βοηθήσουμε τους νεότερους με τους οποίους συνομιλούμε ή κι αυτούς που έρχονται στο θέατρο, τα αίτια και τους τρόπους που μας δηλητηριάζουν και μας κάνουν αγιάτρευτους και άχρηστους να παρέμβουμε δυναμικά στο καλλιτεχνικό έργο, γιατί δυστυχώς και αυτή είναι

η πραγματικότητα, το σύνολο των ηθοποιών και το θέατρο, οδηγείται σε δρόμους που δεν έχουν έξοδο.

Ο ηθοποιός για να μπορεί να παρέμβει θετικά στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα πρέπει πέρα από τις δυνατότητές του —το ταλέντο του— να έχει και πραγματικές σπουδές γύρω από την τέχνη του. Και βέβαια δεν εννοώ το σύνολο των πτυχίων του, που κακό δεν κάνουν, αλλά δεν αρκούν για να πλησιάσεις τα μυστικά της δουλειάς σου, αλλά σπουδές πάνω στο πρόβλημα του ηθοποιού —εννοώ, τη συνεχή άσκησή του και την αναζήτηση τρόπων έκφρασης.

Δεν θα αναφερθώ στο θέμα της θεατρικής παιδείας, γιατί είναι και πολύ γνωστό και σχεδόν «εξαντλημένο» γι' αυτό το θεωρώ και επικίνδυνο. Άλλωστε ελπίζω να σταθούν άλλοι συνάδελφοι σ' αυτό.

Εκείνο όμως που θέλω να πω σαν εξομολόγηση είναι πως ελάχιστες φορές συναντάμε στην πρόβα στο θέατρο, στο ραδιόφωνο, στα πλατώ, σχεδόν σε επίπεδο συμβολικών αριθμών, συναδέλφους που έχουν μια σαφή μέθοδο στον τρόπο της δουλειάς τους.

Το σύνολο αυτοσχεδιάζει κι αν πετύχει το ρόλο στη διαδρομή καλώς, αν όχι, διεκπεραιώνει κείμενο, και σχηματίζει σκίτσα ρόλων, με αποτέλεσμα και εμείς που ανήκουμε στις ομάδες αυτές να μην φωτιζόμαστε να μην βοηθιόμαστε στην αναζήτηση ενός τρόπου, μιας μεθόδου, με φυσικό αποτέλεσμα να παθαίνουμε διαστροφή πάνω στη δουλειά μας και να συγκρίνουμε τα μεγέθη της ανικανότητάς μας ως μεγέθη ικανότητας και αξιοσύνης. Εδώ βέβαια πρέπει να σημειώσουμε την πραγματική απουσία δασκάλων φωτισμένων που μπορούν να βοηθήσουν με τις γνώσεις τους και το ήθος τους, τους ηθοποιούς. Επίσης την απουσία σκηνοθετών που να συνεργάζονται σαν μονάδες μέσα στην ίδια δουλειά, πέρα από τα «κόμπλεξ δασκάλου» και οι οποίοι να έχουν την ευφυΐα, την αξιοσύνη να σέβον-

ται, να αγαπούν και να πιστεύουν τον ΗΘΟΠΟΙΟ και να ξέρουν πως ο ρόλος τους πρέπει να είναι πρώτος μεταξύ ίσων.

Δεν αναφερόμαι στην κριτική, γιατί η παγκόσμια και η ντόπια συμπεριφορά της, με ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν βοήθησε την υπόθεση της θεατρικής τέχνης.

Αυτός λοιπόν περίπου είναι ο οπλισμός μας, όταν καλούμεθα ως ηθοποιοί να συμμετέχουμε σε μια θεατρική παραγωγή, μαζί βέβαια και με τον χαρακτήρα μας, την ανατροφή μας που δυστυχώς ή ευτυχώς μας ακολουθεί, πάνω στη σκηνή ο οποίος ρόλος κι αν παίξουμε.

Τα παραπάνω πιστεύω είναι «το πρώτο ποδάρι» του ηθοποιού, που μ' αυτό κάνει το αποφασιστικό βήμα στη δουλειά.

Εκείνο όμως που πρέπει να δούμε τώρα, είναι το κυρίαρχο κλίμα που υπάρχει στη «θεατρική πιάτσα», και πόσο μέσα σ' αυτό μπορεί να παράγει και να διαμορφώνει καλλιτεχνικό έργο ο ηθοποιός κάτω απ' τη λογική του συνόλου, της ομάδας, γιατί πιστεύω πως εμείς που συζητάμε σ' αυτήν την αίθουσα, θα συμφωνούμε πως θέατρο σημαίνει σύνολο, κοινή γλώσσα, αν θέλετε και αγωνία.

Για να δούμε τώρα, σε ποιο σύνολο μπαίνει ο ηθοποιός, τι ξέρει και τι δεν ξέρει, και ποιες δυνατότητες έχει να παρέμβει δημιουργικά στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

Ας δεχτούμε λοιπόν πως βρισκόμαστε μπροστά σε άξιους ηθοποιούς, που καταφέρνουν με τη μανία που έχουν για τη δουλειά τους, να υπηρετούν με το ταλέντο τους, και τη συγκρότησή τους το θέατρο.

Δε θα μιλήσω για το κλίμα που υπάρχει, για το άγχος του ηθοποιού, μπροστά από κάθε θεατρική σαιζόν, για τα ατέλειωτα τηλεφωνήματα προς όλα τα κέντρα πιθανής επιρροής, δε θα μιλήσω για τα αγωνιώδη ερωτήματα «αν πήρε κανένας τηλεφώνημα για δουλειά».

Θα μιλήσω και θα αρχίσω να ξετυλίγω το κουβάρι, μιας θεατρικής δουλειάς, από τη μεριά του ηθοποιού πάντα.

Φτάνει λοιπόν η ώρα, που ο ηθοποιός καλείται να πάρει μέρος σε μια θεατρική ομάδα —θίασο— προς ευκολία μας, για να γινόμαστε κατανοητοί. Αφού συνεννοηθεί ο ηθοποιός τα σκληρά και άχαρα (τα οικονομικά και τη θέση του στο θίασο) με τον υπεύθυνο, αρχίζει ουσιαστικά η διαδρομή του δημιουργού ηθοποιού, του μέλους ενός συνόλου. Πρόθεσή μου είναι να σας θυμίσω και να σας δείξω πόσο εύάλωτοι είμαστε, εμείς οι ηθοποιοί και συνάμα πόσο μοναχικοί.

Το πρώτο που σου αναφέρεται, είναι το έργο, ο συγγραφέας του, και περίπου, ο ρόλος σου. Αν έχεις τις δυνατότητες να ζήσεις, δειλά ρωτάς: «Μου δίνεις προτού υπογράψω, να διαβάσω τη μετάφραση»; Τι φυσικότερο μια κι εσύ θα τα πεις επί σκηνής και προτιμάς τον ίδιο τον συγγραφέα, από τον καλό αφηγητή υπεύθυνο. Η απάντηση που θα 'πρεπε να σε ξαφνιάσει, αλλά δε σε ξαφνιάζει πια, μια και συχνά επαναλαμβάνεται είναι «δεν είναι έτοιμη ακόμη».

Αυτό σημαίνει για τον ηθοποιό που δεν είναι ξενόγλωσσος πως δεν μπορεί να αξιολογήσει το έργο, το ρόλο του και κύ-

ρια τη μεταφραστική ικανότητα, μια και σ' αυτή θα χτίσει ο ηθοποιός το δράμα του. Αν επιμείνεις παραπάνω αμφισβητώντας συνάμα την αξιοσύνη του μεταφραστή, θα σου απαντήσουν «Καλά, βρε αδελφέ. Θα δούμε, θα κάτσουμε κάτω και θα τη διορθώσουμε. Δεν προλαβαίνουμε τώρα να την δώσουμε σ' άλλον, μια και πρέπει να αρχίσουμε πρόβες. Μην ξεχνάς ότι η σαιζόν αρχίζει».

Και οι πρόβες αρχίζουν, πολλές φορές με τις 20 σελίδες της πρώτης πράξης και οι άλλες ακόμα γράφονται. Ξεκινάς λοιπόν το ταξίδι της τέχνης όχι προς το άγνωστο, γιατί τέτοιο πρέπει να είναι, αλλά στο γνωστό, δηλ. στο τίποτα, μια κι απ' την αρχή διαπιστώνεις ότι το πλοίο δεν έχει πανιά ούτε τιμόνι και σίγουρα ταξίδι δεν θα γίνει.

Η μετάφραση λοιπόν —το έργο— για να είμαστε σαφείς, δεν υπάρχει. Ο ηθοποιός που ξεκινά, δεν έχει καμιά δυνατότητα, μελέτης, ώστε φτάνοντας στις πρόβες να μπορεί να προσφέρει, να προτείνει λύσεις, να προετοιμαστεί ισότιμα με τους άλλους συντελεστές. Του είναι δύσκολο πια, και τουλάχιστον παράκαιρο να κρίνει τις παρεμβάσεις του σκηνοθέτη ή του υπεύθυνου πρωταγωνιστή - παραγωγού.

Ο ηθοποιός δεν ξέρει αν αυτά τα ελληνικά, που θα πει από σκηνής είναι ελληνικά ή μια χούφτα πρόκες, στο στόμα του ή ακόμα, κι αν η μετάφραση που θα φτάσει στο τραπέζι της πρόβας είναι ποτ-πουρί από άλλες μεταφράσεις του ίδιου έργου που κυκλοφορούν στα βιβλιοπωλεία.

Έτσι μη γνωρίζοντας το έργο, το μεταφραστή, ζητάς να μάθεις το σκηνοθέτη που θα έχει την ευθύνη της παράστασης, αν μιν, το σκηνοθετήσει ο ίδιος ο ηθοποιός - παραγωγός, δεν έχεις κανένα πρόβλημα, δεν μπορείς βέβαια ούτε δειλά

να πεις «Μήπως θα 'πρεπε κάποιος άλλος να το αναλάβει, γιατί πώς θα μπορέσεις να αντέξεις 3 ρόλους μαζί του ηθοποιού - πρωταγωνιστή, του σκηνοθέτη και του επιχειρηματία, όσο κι αν είσαι άξιος» ή ακόμα «κρίμα που σκορπίζεις σε τόσα πράγματα μαζί», ή αν προσπαθήσεις να τον πείσεις και του θυμίσεις τι λέει ο λαός: «Πολλά καρπούζια στην ίδια μασχάλη, θα σου πέσουν».

Αυτός έχει κάνει ήδη την επιλογή του, και δεν απομένει παρά η δική σου: ή πας στη δουλειά με τις αντιρρήσεις σου ή κάθεις στο σπίτι σου. Η επιλογή που επικρατεί φυσικά είναι η πρώτη και νομίζω απολύτως κατανοητή για όλους μας.

Αν ο επιχειρηματίας ψάχνει να βρει σκηνοθέτη με πιθανά ερωτήματα ικανότητας, και ποιανού το έργο πάει καλύτερα, θα βρεθεί και αυτός με τη σειρά του στη θλιβερή διαπίστωση, πως σκηνοθέτες ικανοί δεν υπάρχουν παρά ελάχιστοι, που κι αυτοί λόγω της αξιοσύνης τους ανεβάζουν 2-3 παραστάσεις το χρόνο με αποτέλεσμα να πέφτουν με τη σειρά τους στο αδίκημα του —εργολάβου— με σοβαρές ελλείψεις στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Μπροστά, σ' αυτή την πραγματικότητα, αναζητώντας λύσεις ή όπως είναι η πρώτη ή όπως η δεύτερη, καταλήγει στη τρίτη, τη συνηθέστερη αυτή που λέει «να βρούμε κάποιον που πιθανόν θα μας κάνει τη δουλειά μας».

Βεβαίως δεν μπορεί κανείς να υποστηρίξει σοβαρά πως κάποια από τις τρεις λύσεις, είναι φερέγγυα, για την υπόθεση της τέχνης του θεάτρου.

Εκείνο που δηλώνεται καθαρά από αυτές τις λύσεις είναι —το «ό,τι μπορούμε κάνουμε» που όμως δεν είναι αρκετό για να παράγει επιστημονικά καλλιτεχνικό έργο, αλλά - το «κατά τύχην».

Φεουδαρχία Μοναρχία και Δημοκρατία στο Θέατρο

Στην πρώτη Συνάντηση των Ηθοποιών πρώτος μίλησε ο Δημήτρης Μυράτ με θέμα: «ο έλληνας ηθοποιός τα τελευταία 100 χρόνια». Από το κείμενό του μεταφέρουμε εδώ ένα απόσπασμα —όπως καταγράφηκε στη «Βραδυνή» της 28/4:

«Το ελληνικό θέατρο άρχισε από το μηδέν». Και συνέχισε χωρίζοντάς το σε τρία στάδια: «Το φεουδαρχικό, το μοναρχικό και το δημοκρατικό...»

Το φεουδαρχικό θέατρο έζησε στην εποχή του παππού μου. Τότε ο ηθοποιός για να επιβιώσει έπρεπε να μπορεί να δέρνει. Το μοναρχικό θέατρο ήταν εκείνο των «ιερών τεράτων» όπως η Μαρίκα Κοτοπούλη και η Κυβέλη. Εκεί δεν έδερναν βέβαια, αλλά έτρεμαν την δυσμένεια... Η Κοτοπούλη έβριζε, η Κυβέλη μπορεί να ήταν ευγενική αλλά είχε πολλές κακίες. Μετά ήρθε η δημοκρατική περίοδος στο θέατρο και ο θιασάρχης σέβεται την αξιοπρέπεια του συναδέλφου του».

Και κατέληξε:

«Μας έφυγε το μεράκι για το θέατρο... Τώρα αποκτήσαμε σπίτι, αυτοκίνητο, τηλεόραση και μαζί ανεργία. Δεν έχουμε τον πόνο της δουλειάς και δεν πιστεύουμε πόσο υψηλή μπορεί να είναι σήμερα η Τέχνη».

Η Κοτοπούλη στο ρόλο της «Εκάβης» (1927).

Β. Μπουγιουκλάκης - Δ. Χατζημάρκος («Κομμάτια και Θρύψαλα» του Γ. Σκούρτη).

Λευτέρης Βογιατζής - Ράνια Οικονομίδου. («Σπασμένη στάμνα» του Κλάιστ).

Π. Πανάγου, Βαγγέλης Θεοδωρακόπουλος και Γ. Μποσταντζόγλου («Βούτσεκ» του Μπύχνερ).

Σ' αυτό το κλίμα ο ηθοποιός αρχίζει μονάχος, χωρίς ουσιαστική καθοδήγηση, και με κανένα όραμα, με μόνο μέλημά του —«εγώ μέσα σ' αυτή τη κατάσταση πρέπει να διασωθώ»— κι έτσι φτάσαμε να θεωρείται και επιτυχία πως ο Χ ηθοποιός διεσώθη. Εκείνο βέβαια που ξεχνάμε είναι αν διασώζουμε την τέχνη μας και το θέατρο.

Μέσα σ' αυτή την πραγματικότητα διαπαιδαγωγείται και κινείται ο ηθοποιός, χαμένος, άβουλος υποβαθμισμένος σαν προσωπικότητα, καθημερινά δηλητηριάζεται και ακρωτηριάζεται ανίκανος να προσφέρει σ' αυτό που πίστεψε.

Συνεχίζοντας το οδοιπορικό, ο ηθοποιός μπαίνει στην πρόβα, εκεί έρχεται σε επαφή με τους συναδέλφους του. Από την πρώτη στιγμή προσπαθεί να καταλάβει το κριτήριο της επιλογής από τη μεριά των υπευθύνων: αξιολύπη, ομοιογένεια, οικονομικό;

Πρέπει εδώ να παραδεχθούμε πως και για τους «καλών προθέσεων» παραγωγούς το πρόβλημα δεν είναι καθόλου εύκολο, με αποτέλεσμα, η συνηθέστερη σύνθεση των θιάσων να παρουσιάζει κενά κοινής γλώσσας των ηθοποιών, γεγονός που σχεδόν βασανιστικά απασχολεί όλους τους παράγοντες μιας παράστασης σε όλη τη διάρκεια που γίνονται οι πρόβες και, που όταν φτάνει η στιγμή της παράστασης με τη σειρά τους να βασανίζονται οι θεατές και το θέατρο.

Με αυτές τις θλιβερές διαπιστώσεις και αφού προχωρήσουν οι πρόβες και αφού συγυρευτείς πως είσαι τυχερός που έχεις ένα σκηνοθέτη εγγράμματο, ικανό, ευαίσθητο, πληροφορημένο και που πιστεύει πως η θεατρική παράσταση δεν είναι μόνο δική σου υπόθεση, πάει καλά, άλλως σ' αντίθετη περίπτωση έχεις το πρόβλημα να πλησιάσεις το ρόλο σου ομαλά χωρίς να συγκρουστείς μαζί του, όχι γι' άλλο λόγο ή επειδή είναι δύσκολο· όχι. Απλώς δεν σε παίρνει ο χρόνος, των 40 ημερών της πρόβας, να έχεις την πολυτέλεια των συγκρούσεων, μια και σε τελική ανάλυση πρέπει όσο το δυνατόν να είσαι έτοιμος, αφού εσύ θα είσαι που θα βγεις στη σκηνή και τότε αρχίζεις πέρα απ' το ρόλο του έργου που πρέπει να είναι η κύρια δουλειά σου και η αγωνία σου, να ψάχνεις να βρεις τρόπους συνεργασίας με το σκηνοθέτη. Ο προσφιλέστερος είναι αυτός πέρα από την αγωνία του ρόλου, να προσπαθείς να πείσεις το σκηνοθέτη ότι αυτό που κάνεις είναι δημιουργήμα δικό του. Κάποια στιγμή που το έργο προχωρεί εμφανίζεται και ο σκηνογράφος όχι για να παρακολουθήσει πρόβα, απαξίει (ελάχιστες οι εξαιρέσεις) ήδη η αγωνία σου έχει αρχίσει να σε καίει και τον ρωτάς με την πρέπουσα ευγένεια: «Μου δείχνεις σε παρακαλώ τη μακέτα του σκηνικού ή τουλάχιστον του κουστουμιού μου»; Τότε αυτός γυρίζει και σε αντιμετωπίζει με μια απορία λέγοντά σου «Δεν έχω αποφασίσει τις λύσεις μου στο σκηνικό μου, και στα κουστούμια μου». Ούτε αυτός δεν μπορεί να καταλάβει πως και δικό μου σκηνικό είναι γιατί εκεί μέσα θα κινηθώ στο κλίμα του, στις λύσεις του, ακόμα και στα χρώματά του και πως τώρα που έχω αρχίσει

να κινώ το ρόλο μου είναι απαραίτητο να ξέρω το κουστούμι μου γιατί όπως είναι φυσικό, αλλιώς κινείται ένας άνθρωπος με φούστα, πανοπλία, παντελόνι ή με σορτς και πως ακόμα και τα χρώματα του κουστουμιού μου, θα μ' επηρεάσουν. Αυτόν όμως τον απασχολεί το σκηνικό του και τα κουστούμια του αυτός πιστεύει στο δόγμα «σκηνογραφώ για να σκηνογραφώ, για να βγω μπροστά και όχι για να υπηρετήσω το έργο και την παράσταση».

Οι πρόβες προχωρούν, έχεις φτάσει σχεδόν στον τελευταίο κύκλο, οι ανακρινάσεις του θεάτρου προσδιορίζουν στο περίπου την προείρα γιατί δεν είναι σίγουρη η διεύθυνση ότι θα είναι έτοιμα τα πάντα κύρια τα σκηνικά, τα κουστούμια, τα φώτα, οι ταμπέλες στο δρόμο, για το μόνο που δεν ενδιαφέρονται είναι ο ηθοποιός, αυτός, σου λέει, *θα τα πει*.

Οι τελευταίες πρόβες γίνονται τις περισσότερες φορές σε ένα σκηνικό ανέτοιμο και σε έναν κύκλο «φίλων του θεάτρου» χωρίς βέβαια να ερωτηθεί ο ηθοποιός. Οι «φίλοι» παρακολουθούν τις τελευταίες πρόβες σπάζοντας την πλήξη τους, πίνοντας και κανένα ούισκυ, ενώ συνάμα κριτικάρουν την αγωνία σου και τις δυνατότητές σου, ασκούμενοι σαν παρασκηνοθέτες κριτικοί, δημιουργώντας πρόσθετα προβλήματα στην ήδη προβληματική πρόβα. Λίγοι καταλαβαίνουν πόσο σπουδαίες και πολύτιμες είναι οι στιγμές του ηθοποιού στις τελευταίες πρόβες.

Διερωτώμαι πόσο οικοδεσπότες από αυτούς που μας καλούν σε μια γιορτή στο σπίτι τους, γιατί τέτοια είναι η παράστασή στο θέατρο, θα επιθυμούσαν να τους δουν οι καλεσμένοι τους γυμνούς, με τα εσώρουχα, άβαφους να προσπαθούν να φτιαχτούν χωρίς να είναι έτοιμοι να μας υποδεχτούν. Έτσι ανέτοιμοι λοιπόν φτάνουμε στη Γενική Δοκιμή.

Ήδη ο επιχειρηματίας έχει αρχίσει να προπωλεί εισιτήρια, δε θέλει να χάσει το Σάββατο. Όλα εκείνη τη μέρα γίνονται! Βάφονται τα σκηνικά, μπαίνουν οι τοίχοι, ο φροντιστής ψάχνει κάποιο έπιπλο που δεν έχει βρει ακόμα που όμως εσύ κάνεις ολόκληρες σκηνές γύρω σ' αυτό. Από τα 4 κουστούμια που φοράς, οι μονίστρες έχουν προλάβει τα 2, σου είναι αδύνατον να μετρήσεις τις αλλαγές σου, με πιθανότητα, να βγεις στη σκηνή με σακάκι και με λάθος παντελόνι. Και ο ρόλος;

ΟΙ ΟΜΙΑΗΤΕΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Νέλλη Αγγελίδου, Αλίκη Νορ, Νίκος Βασταρδής, Λευτέρης Βογιατζής, Σπεράντζα Βρανά, Κώστας Καζάκος, Λυκούργος Καλέργης, Αλέκα Κατσέλη, Παύλος Κοντογιαννίδης, Γιώργος Λαζάνης, Στέφανος Ληναίος, Μάγια Λυμπεροπούλου, Άννα Μακράκη, Ηλίας Μενεξές, Γιώργος Μιχαλακόπουλος, Δημήτρης Μυράτ, Θανάσης Παπαγεωργίου, Βασίλης Παπαβασιλείου, Άννα Συνοδινού, Νίκος Τζόνις, Μηνάς Τίγκηλης, Ελένη Χατζηαργύρη.

Μην ρωτάτε, *θα τα πει ο ηθοποιός*, οι φωτισμοί δεν είναι έτοιμοι, θα κάτσει όλη νύχτα ο σκηνοθέτης να φωτίσει, οπότε η πρόβα μετατρέπεται σε τεχνική. Ο ηθοποιός θέλει κάποια στιγμή να παίξει να δει τέλος πάντων τι κάνει, αλλά αυτό του είναι αδύνατο. Η πρόβα διακόπτεται —τίποτα δεν λειτουργεί. Φώτα, σκοτάδια, φροντιστήριο, αλλαγές σκηνικών. Το ταμείο όμως συνεχίζει να προπωλεί για το Σάββατο. Και το Σάββατο φτάνει, και αρχίζει το έργο, η αγωνία σου είναι, θα προλάβω να ντυθώ, προσπαθείς να μαντέψεις που έχει φωτίσει ο σκηνοθέτης όταν ξενύχτησε αν οι αλλαγές θα γίνουν στην ώρα τους, αν η μουσική θα πέσει στην ατάκα που πρέπει. Κι ο ρόλος; Θα μου πείτε: *Ε! καλά, ο ηθοποιός θα τα πει*. Κάποια στιγμή η αυλαία κλείνει και ακούς μια πλατεία να φωνάζει έξαλλα: *Μπράβο! Μπράβο!* βγάζοντας συνέχεια τους συντελεστές. Όταν στο τέλος σβήσουν τα φώτα της σκηνής το μόνο που καταφέρνεις να ξαναπεις είναι: *«Τι κρίμα»!*

Κλείνοντας αυτή τη χαρτογράφηση του θεατρικού μας χώρου, αφού έχω δώσει έμφαση στα αρνητικά του στοιχεία, μια κι αυτά είναι που κυριαρχούν στη θεατρική μας ζωή και όχι οι ελάχιστες ελπιδοφόρες εξαιρέσεις, νομίζω πως η έξοδος πρέπει να βρίσκεται στους θιάσους —ομάδες που έχουν σταθερούς πυρήνες— ηθοποιούς συνεργάτες —και στόχους. Φυσικά και δεν εννοώ, συσπειρώσεις επωνύμων με εμπορικά κριτήρια, ούτε βέβαια αθροίσματα ηθοποιών που λύ-

νουν το πρόβλημα της ανεργίας τους. Μιλάω για τους ηθοποιούς εκείνους που αγωνιούν για τη δουλειά τους και την τέχνη τους και που αποδεδειγμένα οι δυνατότητες και το ήθος τους, υπηρέτησαν και υπηρετούν την υπόθεση του θεάτρου.

Θέλω να πιστεύω πως ήρθε πια η ώρα του Σ.Ε. Η κι αυτό φαίνεται από τις 4 συναντήσεις που αρχίζουν σήμερα. Να δείξει το πραγματικό του πρόσωπο, διεκδικώντας, επίμονα, ποιοτικότερα αιτήματα πάνω στην τέχνη του θεάτρου, γιατί έτσι μονάχα θα βελτιώσει τις συνθήκες δουλειάς του δημιουργού - ηθοποιού, με φυσική συνέπεια να αναδειχθεί σε δημιουργικές χρήσιμες μονάδες τα μέλη του, που κι αυτά με τη σειρά τους, φερέγγυα πια, θα μπορούν να παρεμβαίνουν δυναμικά στο χώρο του θεάτρου μας, με μοναδικό στόχο τη βελτίωση της τέχνης τους.

Θεωρώ υποχρέωσή μου, να προτείνω μετά από τις διαπιστώσεις που έχουμε κάνει λίγο - πολύ όλοι μας, στις καινούργιες συλλογικές συμβάσεις με τους φίλους - συναδέλφους - συνεργάτες που ανήκουν στην Π.Ε.Ε.Θ., και με τους οργανισμούς Δημοτικών και Κρατικών Θεάτρων να συζητήσουν και να συμφωνήσουν, εκτός των άλλων, και τους παρακάτω πρόσθετους όρους:

- Δύο μήνες, ο μικρότερος χρόνος πρόβας.
- Τέσσερις γενικές δοκιμές (κανονική παράσταση).
- Αύξηση των ωρών πρόβας, από 5 σε 6.
- 7 παραστάσεις τη βδομάδα.
- Ένα μήνα το έργο στον ηθοποιό προτού αρχίσει η πρόβα (την ημέρα της υπογραφής).
- Να αναφέρεται ρητά στη σύμβαση το όνομα του σκηνοθέτη και του μεταφραστή.

Είμαι σίγουρος πως το σύνολο των συναδέλφων - εργοδοτών που βασανίζονται για ένα άρτιο θεατρικό αποτέλεσμα καθώς κι οι ηθοποιοί που αγωνιούν και ξέρουν πως το θέατρο, πρώτα απ' όλα είναι δουλειά, θα συμφωνήσουν στους παραπάνω όρους, γιατί έτσι θα είναι διάφανο πως οι προθέσεις των συμβαλλομένων, είναι πέρα από τις οικονομιστικές τριβές και οι υπογράφωντες θα δηλώνουν φωναχτά και καθαρά πως πραγματικά ενδιαφέρονται για το ποιοτικότερο ανέβασμα του θεάτρου, της τέχνης, του κόσμου και των μελών τους. □

ΑΙΟΛΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ ΒΕΡΝ

Για σας και τα παιδιά σας

Οι Ναυαγοί του Ιωνάθαν

Μετάφραση: ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΜΑΞΙΜΟΥ

Ξεχειμώνισμα στους πάγους

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΓΟΥΤΣΟΤΗΝΗΣ

Δόκτωρ Οξ

Μετάφραση: ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΥΤΡΟΒΙΚ

Ο μαστρο-Ζαχαρίας

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΓΟΥΤΣΟΤΗΝΗΣ

Οι περιπέτειες της οικογένειας Ποντικήα

Μετάφραση: ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΥΤΡΟΒΙΚ

Το νησί με τη σιδερένια έλικα

Μετάφραση: ΟΛΓΑ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Κυκλοφορούν για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε σωστές μεταφράσεις χωρίς περικοπές και συντομεύσεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Σόλωνος 114, 106 81 Αθήνα, ☎ 363.02.14

Το «χρονικό» μιας φιλίας με επίκεντρο τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου του Παύλου Πετριδή καθηγητή στο ΑΠΘ

Πρωτοκοιτάζοντας, πριν τέσσερα περίπου χρόνια, ορισμένα ενδιαφέροντα έγγραφα από το ανέκδοτο Αρχείο Αλέξανδρου Μυλωνά (που ευγενικά μου είχε παραχωρήσει ο γιός του, τ. υπουργός και βουλευτής, κ. Γ. Μυλωνάς), η προσοχή μου επικεντρώθηκε σε ένα τολμηρό ψήφισμα των «υπαλλήλων γυναικών της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος για την παροχή ψήφου στις γυναίκες». Το γοητευτικό αυτό κείμενο έφερε ημερομηνία 26 Μαΐου 1925 και απευθυνόταν στην Δ' Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων. Πρώτη, ανάμεσα στις γυναίκες που το υπέγραφαν, η Τούλα Αποστολοπούλου, πρώτη εξαδέλφη του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, με την οποία είχα την τύχη να γνωριστώ τις παραμονές της διοργάνωσης του Συνεδρίου για τον Παπαναστασίου στη Θεσσαλονίκη στις αρχές Απριλίου 1983.

Προτού αναφερθώ στο «χρονικό» της στενής φιλίας και συνεργασίας μας, με επίκεντρο τον Αλ. Παπαναστασίου, θα 'θελα να δώσω ένα δείγμα γραφής του παραπάνω —πρωτοποριακού από κάθε άποψη— ψηφίσματος: «Σήμερα την 26 Μαΐου 1925, οι γυναίκες υπάλληλοι... Ζητάμε να λυτρωθούμε από τις κοινωνικές προλήψεις που μας εμποδίζουν σε ηθικό ανέβασμα, να αποκτήσουμε ατομικότητα ενεργητική για να βοηθήσουμε με τις δυνάμεις μας κι εμείς την καλύτερη της ζωής και της κοινωνίας, να 'χουμε θέληση και ανθρωπινή αξιοπρέπεια... Θα ήταν άδικο να μένουν πιο πολύ στη χώρα μας αχρησιμοποίητες της Ελληνίδας οι δυνάμεις και οι ικανότητες που δεν μπορούν να τις αμφισβητήσουν όσοι παρακολούθησαν τη δράση της σε όλες τις περιστάσεις τις κρίσιμες του Έθνους μας...».

Την Τούλα Αποστολοπούλου, δυστυχώς, είχα την τιμή, καθώς προανέφερα, να γνωρίσω πολύ αργά. Όταν πρωτοσυναντηθήκαμε (μετά από παρέμβαση του ευγενέστατου συγγενούς της οικογένειας κ. Κώστα Παπαναστασίου) στο καλόγουστο μικρό διαμέρισμά της, στην οδό Στησιχόρου 15, ήταν ήδη ογδοντατεσσάρων ετών. Έντονα συγκινημένη από την πρωτοβουλία να διοργανωθεί στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Συνέδριο, με ευρύτατη επιστημονική συμμετοχή, για τον πολυαγαπημένο πρώτο εξαδέλφό της, ενεργοποιήθηκε αμέσως εκδηλώνοντας την επι-

Τούλα Αποστολοπούλου · Γεωργιάδη

θυμία να δουλέψει μαζί μας για την αρτιότερη προετοιμασία του. Αναζητώντας έγγραφα στους φακέλους της, ψάχνοντας για παλιές φωτογραφίες, επαναφέροντας στη μνήμη της βιώματα και περιστατικά από το παρελθόν, είχε συντελέσει σημαντικά —λίγες μόλις μέρες πριν την έναρξη του Συνεδρίου— στην επισήμανση των πιο καίριων πτυχών της πολιτικής δράσης του εξαδέλφου της που επρόκειτο να διερευνηθούν.

Εντελώς αυθόρμητα σκέφτηκα να την προσκαλέσω να αφηγηθεί στο κοινό της συμπρωτεύουσας τις αναμνήσεις της από τη μακρόχρονη συμπόρευση με τον Αλέξ. Παπαναστασίου, μια πρόσκληση που τελικά δεν υλοποιήθηκε. Στις 19 Απριλίου 1983 —δύο μέρες πριν την έναρξη του Συνεδρίου— μου έγραφε: «...Σας ευχαριστώ για την ευγενική σας πρόσκληση. Μεγάλη η λύπη μου, που δυσάρεστο οικογενειακό περιστατικό με εμπόδισε να έρθω. Το συνέδριο με τους τόσους εκλεκτούς επιστήμονες στέκει φωτεινό παράδειγμα για την αποστολή των πνευματικών ταγών, τιμάει το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και τους συνέδρους, δείχνει τη ζωντάνια του και δικαιώνει τις προσδοκίες του ιδρυτή του. Σας στέλνω φωτοτυπία μιας συνέντευξης του Αλ. Παπαναστασίου για το γλωσσικό ζήτημα 'και την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, που απαγορεύτηκε, από τη δικτατορία Παγκάλου η

δημοσίευσή της... Εύχομαι επιτυχία του συνεδρίου, που την διασφαλίζουν οι κόποι σας και οι προσπάθειές σας».

Με την ολοκλήρωση των εργασιών, έσπευσα να την ενημερώσω εκτενώς για την απήχηση της όλης προσπάθειας και ειδικότερα για την ξεχωριστή συμβολή των συμμετεχόντων στην κοινή επιδίωξη για διεισδυτική και τεκμηριωμένη προσέγγιση όχι μόνο του Αλ. Παπαναστασίου αλλά και της εποχής του, δηλ. της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής, των θεσμών και της ιδεολογίας του μεσοπολέμου στη χώρα μας. Η απάντησή της δεν άργησε να φτάσει: «Πριν λάβω το γράμμα σας έμαθα από τον κ. Κ. Παπαναστασίου πόσο μεγάλη επιτυχία σημείωσε το συνέδριό σας. Και από την άποψη της οργάνωσης —προσωπικό σας λιών και συζητήσεων, που ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, και από την άποψη συμμετοχής, κυρίως των νέων. Κρίμα ότι δεν το κάλυψαν επαρκώς ο Τύπος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ευτυχώς που θα βγει ο τόμος των πρακτικών, χάρη στη φροντίδα σας. Σας ευχαριστώ και θα επωφεληθώ της ευγενικής σας πρότασης. Θα σας στείλω —και αν τα εγκρίνετε— να περιληφθούν στον τόμο δύο κείμενά μου. Το ένα αφορά το Πολυτεχνείο της Αθήνας και το άλλο με γενικά στοιχεία βιογραφικά και δράσης».

Στη συνέχεια της επιστολής της η κυρία Αποστολοπούλου αναφερόταν στην υπογραφή του συμβολαίου αγοράς της κατοικίας του Παπαναστασίου στην Εκκλησία από την Αγροτική Τράπεζα καθώς και στο ιστορικό της ανοικοδόμησής του: «...Το σπίτι της Εκκλησίας χτίστηκε κυρίως με δάνειο ενυπόθηκο της Εθνικής Τράπεζας και με κάποιες οικονομίες του γαμπρού του από την αποζημίωσή του. Ούτε δεκάρα από «συγγενή της Αμερικής». Μετά το θάνατό του βγήκε στον πλειστηριασμό. Με θυσίες της αδελφής του και από τα νοίκια —γιατί νοικιαζόταν— διαφυλάχτηκε».

Στην πρώτη, μετά το Συνέδριο, συνάντησή μας στην Αθήνα οριστικοποιήθηκε η συνεννόησή μας να δημοσιευτούν κείμενα της για τον Παπαναστασίον στον τόμο-αφιέρωμα του οποίου την έκδοση επωμίστηκε ο φίλος Χρήστος Παπουτσάκης. Θυμάμαι τις ατέλειωτες συζητήσεις

να καμφθούν οι «ανασφάλειες» της να γράψει «κάτι που να στέκει άξιο του Παπαναστασίου», που ευτυχώς ξεπεράστηκαν. Στις 7 Σεπτεμβρίου 1983 μου έγραψε: «... Ήταν τόσο δύσκολο να γράψω κάτι που να στέκει άξιο του Παπαναστασίου και ανάλογο με τις ομιλίες των τόσο αξιόλογων συνεδρων. Το ιστορικό που έγραψα, σαν το ξαναδιάβασα με έκανε πολύ διστακτική να σας το στείλω. Δε φτάνει μόνο η κακοτεχνία στην αντιγραφή με τη γραφομηχανή, που με έκανε να αισθανθώ δυσάρεστα, αλλά κύρια η ουσία. Το βρήκα ότι δεν είναι όσο θα 'πρεπε σύντομο, ότι έχει επαναλήψεις σε μερικά σημεία, ότι κάποια κομμάτια θα μπορούσαν να λείψουν, και το τελευταίο, η γλώσσα δεν είναι στρωτή —δεν τα καταφέρνω στη σωστή δημοτική... Σας το στέλνω, αφήνοντας απόλυτα στην κρίση σας, αν θα το χρησιμοποιήσετε για δημοσίευση στον τόμο του συνεδρίου. Αν ναι, έχετε όλη την ελευθερία να αφαιρέσετε από το κείμενο ό,τι κατά τη γνώμη σας πρέπει να φύγει... Όσο για φωτογραφίες, όσες υπάρχουν στο αρχείο του αδελφού μου είναι από τις πολύ δημοσιευμένες και όχι ενδιαφέρουσες. Θα ερευνήσει ο αδελφός μου και στα παλιά φωτογραφεία. Δυστυχώς κήκε το πολύ αξιόλογο αρχείο του Μεγαλοοικονόμου. Ό,τι βρεθεί θα το θέσω στη διάθεσή σας. Στο Δημαρχείο του Λεβιδίου υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός. Έχω ζητήσει με επιμονή από τον Δήμαρχο κ. Π. Παπαναστασίου να τις φέρει στην Αθήνα, να συνεργαστούμε οι συγγενείς, να τις υπομνηματίσουμε και να διαλέξουμε για τον τόμο. Για το εξώφυλλο, αν μου επιτρέπετε, θα 'λεγα να μπει αυτή που τον εικονίζει Πρωθυπουργό να μιλεί από τα υπουργικά εδώλια με μέτωπο προς τους βουλευτές. Τι θα λέγατε για την ιδέα να παρεμβληθούν ανάμεσα στα κείμενα του τόμου οι στίχοι του Παλαμά και ο ύμνος της Δημοκρατίας; Τα αγνοούν όλοι. Τάση να αβύσει κάτι που θυμίζει την πρώτη Δημοκρατία...».

Όσο περνούσε ο καιρός, τόσο τακτικότερη γινόταν η επικοινωνία μας. Δεν θυμάμαι να βρέθηκα στην Αθήνα και να μην πέρασα μαζί της κάποιο ή κάποια απογέυμα —συχνά και βράδια— συζητώντας. Τότε (γύρω στα τέλη του 1983) μου αποκάλυψε τη μακρόχρονη ερωτική και πολύ ρομαντική σχέση του Παπαναστασίου με μια όμορφη κυρία (την κυρία Κατερίνα) με την οποία αλληλογραφούσε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι επιστολές υπήρχαν και ήταν φυλαγμένες από το συγγενή του δημοκράτη πολιτικού κ. Κώστα Παπαναστασίου, ο οποίος αρνιόταν αρχικά να μου τις παραχωρήσει για ευλόγητους λόγους. Δε δυσκολεύτηκα να την πείσω ότι και η αισθηματική ζωή του Αλ. Παπαναστασίου παρουσίαζε ξεχωριστό ενδιαφέρον καθώς φυσικά και οι εκμυστηρεύσεις και κρίσεις του σε πολιτικό επίπεδο που, οπωσδήποτε, θα περιέ-

Περίπατος στο Σούνιο. Πρώτη αριστερά σε πρώτο πλάνο κάθεται η Τούλα Αποστολοπούλου. Γεωργιάδη. Πάνω απ' αυτήν η Αριστοβούλη Λιοπρέστη (αδελφή του Αλ. Παπαναστασίου) και δίπλα της η κ. Στισούαρτ οικογενειακή φίλη της οικογένειας. Στο κέντρο επάνω με τη ρεπούμπλικα ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου και δεξιά του ο Γ. Κουφόγιωργας συγγενής από το Λεβίδι. Με στολή ο ναύαρχος Βικέντιος Λιοπρέστης και πάνω του ο Τηλέμαχος Αποστολόπουλος, αδελφός της Τούλας.

χονταν στις ανέκδοτες αυτές επιστολές. Η κυρία Αποστολοπούλου εντονα συγκινημένη που κάποιος νεώτερος ενδιαφερόταν σε τέτοιο βαθμό και για την προσωπική ζωή του εξαδελφού της, κατάφερε να πείσει τον κ. Κ. Παπαναστασίου να μου παραχωρήσει την ερωτική του αλληλογραφία, υπό τον όρο να μην προχωρήσω σε αναφορές παρά μόνο σε ιστορικοπολιτικά περιστατικά, όρο που σεβάστηκα απόλυτα. Η επαφή μου και με τον ερωτικό συναισθηματικό κόσμο του Αλ. Παπαναστασίου —χάρη στην ευαισθησία της κυρίας Αποστολοπούλου— με είχε κυριολεκτικά συναρπάσει: Μέσα μου πρόβαλε η αγνή συναισθηματική μορφή του να παλεύει για το καλύτερο ενάντια στις αντιξοότητες και τις κακοτοπιές του μεσοπολέμου.

Οι συζητήσεις μας τώρα είχαν επικεντρωθεί πάνω στην προσωπική και τόσο άγνωστη ζωή του «πατέρα της Δημοκρατίας». Εκτός από τη μεγάλη του αγάπη (την κυρία Κατερίνα) υπήρχαν και άλλοι δεσμοί καθώς η σχέση του με την κυρία Ελένη σημειώματα της οποίας προς τον Παπαναστασίου μου έστειλε η κυρία Αποστολόπουλου, με την μνεία: «Είχε πια διακοπεί ο δεσμός με την κυρία... Ελένη. Μα κάτι έμενε... Τα απέσπασα από τον κύριο Παπαναστασίου αφού είχατε φύγει». Το μήνυμα της Ελένης είχε το ακόλουθο περιεχόμενο: «Αλέκο, Σ' ευχαριστώ πάρα πολύ για την καλωσύνη που είχες να μου γράψεις και για το τόσο πολύ συμπαθητικό σου γράμμα. Βέβαια δεν αμφέβαλλα ποτέ ότι ακόμα και σε περι-

στάσεις που θα με ενδιαφέρανε πολύ πιο άμεσα από την υπόθεση του Χάρη, ή μάλλον προπάντων σε αυτές τις περιστάσεις, θα μου φερόσουνά πάντοτε φιλικά, εν τούτοις δεν ξέρεις πόσο το γράμμα σου με συγκίνησε. Θα επιθυμούσα πολύ όλα αυτά να μπορούσα να σου τα έλεγα προφορικά: δεν φαντάζεσαι πόσο μου κοστίζει που έχουμε γίνει τόσο πολύ σαν ξένοι. Καταλαβαίνω όμως ότι δυστυχώς τώρα είναι αδύνατο να βλεπόμαστε. Αλλά θα ήθελα να ξέρεις ότι συχνά σε θυμάμαι κι ότι παρακολουθώ πάντα με άπειρο ενδιαφέρον τους αγώνες σου οι οποίοι τελευταία έχουν γίνει τόσο πολύ σκληροί. Θα ήθελα να είμαι βέβαιη ότι εάν ποτέ αισθανθείς την ανάγκη ενός ανθρώπου που είναι ψυχικά κοντά σου και του οποίου τη φιλία μπορείς να στηριχτείς, δεν θα διστάσεις και εσύ να αποταθείς σε μένα...».

Ενεργότατο, καθώς είπα, ήταν το ενδιαφέρον της κυρίας Αποστολοπούλου και για το «ζήτημα» του φωτογραφικού κυρίως υλικού που θα πλαισίωνε τον τόμο. Στις 19 Δεκεμβρίου 1983 έγραψε: «Σκέπτομαι, ή μάλλον επί τρεις σχεδόν μήνες σκεπτόμουν πόσο ασυνεπής έστεκα στην υπόσχεσή μου για τις φωτογραφίες του Αλ. Παπαναστασίου. Στενοχωριόμουν αφάνταστα, αλλά δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Ο φωτογράφος, στον οποίο τις είχα δώσει για εμφάνιση, έφυγε για δουλειές του χωρίς να με ειδοποιήσει... Μόλις τις πήρα χτες και σας τις στέλνω. Είναι 22 όλες σχεδόν αδημοσίευ-

τες...». Κι εξακολουθούσε, αναφερόμενη στο βιβλίο που της είχα προσφέρει στην τελευταία συνάντησή μας, όπου είχαμε ελαφρώς... συγκρουστεί συζητώντας για τον Ελ. Βενιζέλο: «Το βιβλίο σας, που είχατε την ευγένεια να μου δώσετε, όχι απλώς το διάβασα, κυριολεκτικά το ρούφηξα. Θεέ μου τι εργασία, τι μόχθος να συγκεντρώσετε και να παρουσιάσετε όλα εκείνα τα αδιάψευστα ντοκουμέντα, που μαζί με τη σοφή σας κρίση, έκαναν να φανερωθεί η αληθινή πραγματικότητα. Αλλά και που έκαναν να ξεθωριάσει ο θρύλος, το λαμπερό μετέωρο που ήταν ο Ελ. Βενιζέλος και η εξωτερική πολιτική του, το πιστεύω μου των νεανικών μου χρόνων...».

Την Άνοιξη του 1984, με αφορμή την έκθεση Παρθένη στη Θεσσαλονίκη, πραγματοποιήθηκε στο Βαφοπούλειο μια παράλληλη έκθεση και για τον Αλ. Παπαναστασίου ο οποίος, καθώς είναι γνωστό, συνδεόταν στενά με το μεγάλο ζωγράφο. Στη βραδυά των εγκαινίων με κάλεσαν να μιλήσω για τη φιλική σχέση των δύο ανδρών και για την ιστορία του πορτραίτου που είχε φιλοτεχνηθεί από τον Παρθένη και έφερε ιδιόγραφη σημείωση του ίδιου του Παπαναστασίου. Μερικές μέρες αργότερα, η κυρία Αποστολοπούλου μου έστειλε το ακόλουθο σημείωμα: «Κάπως αόριστα γράφτηκε πως η έκθεση Παρθένη θα συνδεθεί με τη μνήμη Αλεξ. Παπαναστασίου. Σκέφτηκα αμέσως ότι πηγή της έμπνευσης αυτής της εκδήλωσης θα είστε εσείς. Κι αυτό μου δίνει τη χαρά να επικοινωνήσω μαζί σας και να σας ευχαριστήσω άλλη μια φορά...».

Στο μεταξύ είχε κυκλοφορήσει το καινούργιο μου βιβλίο στο εξώφυλλο του οποίου φιγουράριζε η σιλουέτα του Παπαναστασίου από την ιστορική φωτογραφία που τραβήχτηκε έξω από τη Βουλή μετά την ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Της το έστειλα αμέσως και μου απάντησε ενθουσιασμένη. «...Πρώτα ήταν η μεγάλη συ-

κίνηση από το εξώφυλλο του βιβλίου. Κι ύστερα όλα τα άλλα, που είναι: Να θαυμάζει κανείς το πάθος του επιστήμονα για την επιστήμη του, για τη μάθηση των σπουδαστών του, για την προσφορά του στην αληθινή πολιτική ιστορία του τόπου. Τα λόγια δε φτάνουν για να σας πω πόσο πολύ και μέσα από την καρδιά μου σας ευχαριστώ... Κι αυτό το βιβλίο σας θα έχει πολλά να με μάθει...».

Ταυτόχρονα σχεδόν μου έστειλε τις μελέτες της α) Βαλκανική Ένωση Βαλκανικές Διασκέψεις και ο Αλ. Παπαναστασίου και β) Η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος και ο Αλ. Παπαναστασίου. Στο περιθώριο της πρώτης σημείωνε τα εξής: «Το κείμενο αυτό γράφτηκε για τις εφημερίδες «Βήμα-Νέα» και δόθηκε στο συνεργάτη τους Γ. Γάτο, που το ζήτησε, για να δημοσιευθεί, με την έγκριση της Διεύθυνσής τους, στην επέτειο των 50 χρόνων από τη Πρώτη Βαλκανική Διάσκεψη 5/12-10-1930. Ύστερα από καινούργια εντολή της Διεύθυνσης των εφημερίδων δεν δημοσιεύτηκε τίποτα».

Το τελευταίο σημειώμά της —κι ενώ είχαν μεσολαβήσει πολυάριθμες ενδιαφέρουσες συναντήσεις μας στην Αθήνα — έλαβα λίγους μήνες πριν τη διεξαγωγή του Συνεδρίου για τον Αλ. Παπαναστασίου στην Πάντειο (το Δεκέμβριο του 1986): «...Και στο εξωτερικό να κινεί το ενδιαφέρον ο Παπαναστασίου. Και τι συγκυρία με τα 50 χρόνια του θανάτου του. Εδώ η Αγροτική ετοιμάζει πολλά για να τιμήσει τη μνήμη του. Η Πάντειος θα πραγματοποιήσει την πρόθεσή της; Από τα άλλα πνευματικά ιδρύματα τίποτε, λείπει η κινητήρια δύναμη: ο κ. Πετρίδης. Με το «Αντί» είμαι σε επαφή. Πολύ αργεί. Ίσως σε ένα μήνα να γίνει η έκδοση».

Η τελευταία συνάντησή μου με την Τούλα Αποστολοπούλου ήταν εκείνη στη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου στην Πάντειο και συγκεκριμένα την Κυριακή το πρωί 7 Δεκεμβρίου 1986. Ήταν

αρκετά ικανοποιημένη από τις ανακοινώσεις των συμμετεχόντων που, κατά τη γνώμη της, όμως υστερούσαν κάπως σε τεκμηρίωση και ευρύτητα θεματική των αντιστοιχών του πρώτου Συνεδρίου το 1983. Χαρακτηριστικά μου είπε ότι την ανησυχούσε η αργοπορία της κυκλοφορίας του τόμου με τα πρακτικά που θα έπρεπε να είχε εκδοθεί ήδη μέσα στο 1986 για τα πενήντάχρονα από το θάνατο του Παπαναστασίου. Της απάντησα φυσικά ότι αυτός ήταν ο στόχος ο δικός μας και του Χρήστου αλλά τεχνικές δυσχέρειες και αντιξοότητες δεν είχαν επιτρέψει ως τότε την έκδοσή του. «Ελπίζω να προλάβω τον τόμο» μου είπε την ώρα του αποχαιρέτισμού μας.

Δυστυχώς ήταν μοιραίο να μην την ξαναδώ: Την Τρίτη (7 Απριλίου 1987) το πρωί, φθάνοντας στην Αθήνα, με ζήτησε στο τηλέφωνο ο εκδότης Χρήστος Παπουτσάκης και συγκλονισμένος μου ανακοίνωσε τον ξαφνικό θάνατο της, λέγοντας μου ότι θα πήγαινε στην κηδεία της το μεσημέρι, όπου δεν πρόλαβα τελικά να πάω. Ήταν πραγματικά τραγικό, για λίγες μόνο μέρες, να μην προλάβει να χαρεί το αφιερωμένο στον πρώτο της εξάδελφο τόμο για τον οποίο είχε δουλέψει μαζί μας όλα αυτά τα χρόνια και να διαβάσει τυπωμένο το γλαφυρό κείμενό της.

Η συγκίνησή μου ήταν έντονη, θυμόμουν μια προς μια τις στιγμές που είχαμε ζήσει, τη ζωντάνια και τον ενθουσιασμό της θαυμάσιας και προοδευτικής αυτής γυναίκας —τη συνεργασία την επικοινωνία μας, τα ατέλειωτα απογεύματα στην οδό Στρησιχόρου. Την πρωτομαγιά τηλεφώνησα στον Παπουτσάκη και του πρότεινα να αφιερώσουμε τον τόμο Παπαναστασίου στη γλυκειά μνήμη της, πρόταση που με συγκίνηση και ενθουσιασμό αποδέχτηκε ο Χρήστος. Ήταν ο ελάχιστος φόρος τιμής όλων μας για την πολυαγαπημένη μας Τούλα Αποστολοπούλου. □

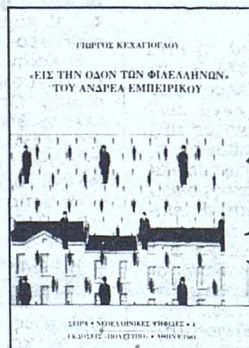
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ ΤΟΥ
ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Μ. Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ»
ΜΙΑ ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΟΝ
ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΕΦΕΡΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ
ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ»
ΤΟΥ ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ
ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΩΤΕ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ - ΠΟΛΥΤΥΠΟ-
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

ΡΙΤΑ ΧΑΙΗΓΟΥΟΡΘ
1918-1987

Η δόξα και ο θάνατος της μοιραίας γυναίκας

του Ηλία Κανέλλη

Όταν το 1941 η Ρίτα Χαίηγουορθ φωτογραφήθηκε με αρκετά αποκαλυπτικό για τα ήθη της εποχής νεγκλιζέ, για το εξώφυλλο του αμερικανικού περιοδικού «Life» η αμερικανική μυθολογία όρθωνε στο βάθρο της την Αμερικανίδα θεά του Έρωτα. Η Χαίηγουορθ μ' ένα υπαινικτικό χαμόγελο κατάφερε να προσανατολίσει το μαζικό ασυνείδητο του ανδρικού πληθυσμού ενός λαού. Ήδη, η κινηματογραφική βιομηχανία της εμπιστευόταν μεγάλους ρόλους, το κινηματογραφικό πρόσωπο της μοιραίας γυναίκας διαμορφωνόταν και η σχέση της με το κοινό, σχέση λατρευτική, γινόταν θερμότερη.

Τα πράγματα δεν ήταν τόσο ρόδινα λίγα χρόνια πριν. Όταν η Ρίτα Χαίηγουορθ ήταν αναγκασμένη να επιδεικνύει τα γυναικεία της θέλητρα, ως «πιν-απ γκερλ» στα καμπαρέ του Μεξικού, με το πραγματικό της όνομα Ρίτα Κανζίνο και όταν δειλά, στα 1934, διέσχισε τους διαδρόμους των κινηματογραφικών πλατώ, για να εμφανιστεί στο «Σταυροδρόμι του Διαβόλου» μια α-

πό τις πολλές ταινίες του ανθού-τος τότε μεξικάνικου κινηματογράφου, που σκηνοθετούσε κάποιος Φερνάντο ντε Φουέντες.

Λίγο αργότερα το Χόλιγουντ ανακάλυψε τη νεαρή Ρίτα. Και, από το 1937, ως Ρίτα Χαίηγουορθ πλέον, οικοδομούσε τον κινηματογραφικό της μύθο.

Η μεγάλη επιτυχία για τη Ρίτα Χαίηγουορθ ήρθε στα 1946. Το τέλος του παγκόσμιου πολέμου βρίσκει την αμερικάνικη κοινωνία αμήχανη να μυρικήζει τις ενοχές της, ενώ ο κινηματογράφος περνάει τη δική του κρίση. Όπως αναφέρει και ο ιστορικός του κινηματογράφου Ζωρζ Σαντούλ, «το γουέστερν επιζούσε προπαντός στο εμπορικό επίπεδο η κωμωδία έπννε τα λοιπά γιατί είχε γίνει μηχανική, απλοϊκά παρωδιακή ή μακάρια ανόητη. Η ελαφρή κωμωδία που εξέδινε μεταβαλλόταν σε θρησκευτική προπαγάνδα ή πολιτική. Τεράστια ποσά διατέθηκαν στη διασκευή των «μπεστ-σέλλερς» ή σε θεαματικά ηθικοπλαστικά έργα».

Τότε επιστρατεύθηκαν τα θέλητρα της Χαίηγουορθ, κι ένας μέτριος σκηνοθέτης, ο Τσαρλς Βίντορ κατάφερε να συνδέσει το όνομά του με έναν κινηματογραφικό θρίαμβο. Η «Τζιλντα» μια επιθυμητική εικόνα του άνδρα για τη γυναίκα, χάρη σε επινοήσεις ανδρικές που την κάνουν το επίκεντρο του πόθου (πλαστική τελειότητα, υπαινικτική στάση) αλλά και σε μια σκηνοθεσία ηδονοβλεπτική, γίνεται η γυναίκα-φετίχ του κόσμου μας. Κι όσο το κοινό αφήνεται στην ειδωλολατρεία, η Ρίτα Χαίηγουορθ βρίσκεται στο απόγειο της δόξας της.

***

Η μοιραία γυναίκα που βρήκε την ομόθυμη αποδοχή στο κινηματογραφικό πρόσωπο της Τζιλντα, ήταν ο ρόλος στον οποίο η Χαίηγουορθ τυποποιήθηκε. Έτσι την ήθελαν οι παραγωγοί, έτσι οι σκηνοθέτες κι ήταν ό,τι αποζητούσε το κοινό.

Κι η Ρίτα Χαίηγουορθ υπηρέτησε με συνέπεια το κινηματογραφικό της πρόσωπο. Κρατώντας κεντρικό ρόλο σε ταινίες και των Χάουαρντ Χωκς («Μόνο οι άγγελοι έχουν φτερά», 1939), Τζωρτζ Κιούκορ («Susan and God», 1940), Ραούλ Γουώλς («The strawberry Blonde», 1941), Ρούμπεν Μαμουλιαν («Αίμα και άμμος», 1941), Όρσον Ουέλλες («Η κυρία από τη Σαγκάη», 1948), Ρόμπερτ Ρόσσεν, Χένρυ Χαταγουαίη. Και παίζοντας δίπλα σε ηθοποιούς όπως ο Κάρρυ Γκραντ, η Τζόαν Κρόουφορντ, ο Γκλεν Φορντ, ο Ντάγκλας Φαίρμπανξ, ο Τζαίμς Κάγκεν, η Ολίβια ντε Χάβιλαντ, ο Φρεντ Ασταίρ, η Τζίντζερ Ρότζερς, ο Τάιρον Πάουερ, ο Τσαρλς Λάτον, ο Ρόμπερτ Μίτσαμ, ο Τζακ Λέμον, ο Φρανκ Σινάτρα, η Κιμ Νόβακ, ο Μπαρτ Λάνκαστερ κ.ά.

Τα τελευταία χρόνια η Ρίτα Χαίηγουορθ ζούσε μακριά από τη δημοσιότητα στο σπίτι της κόρης της Γιασμίν, σ' ένα προάστιο της Νέας Υόρκης. Χρόνια αλκοολική, γερασμένη, έχοντας προσβληθεί από μια ανίατη ασθένεια του εγκεφάλου που την οδηγούσε σε προοδευτική άνοια, η άλλοτε ντίβα λίγο-λίγο κατέρρεε.

Η παρακμή είχε αρχίσει εκεί, γύρω στα τέλη της δεκαετίας του '50. Η κινηματογραφική βιομηχανία που ήξερε να δημιουργεί πρότυπα, δεν ενδιαφερόταν γι' αυτά όταν άρχιζαν να παραμερίζονται. Η Ρίτα Χαίηγουορθ ήταν αδύνατο να προσαρμόσει την κινηματογραφική της εικόνα στη βιολογική της κατάσταση. Η σκληρή πρακτική της show-business είναι αδυσώπητη. Οι αποπειρές της ηθοποιού να ξανακερδίσει το κοινό χωρίς να κρύβει τα χρόνια της, τα σπασμένα της χαρακτηριστικά, τις ρυτίδες της είναι καταδικασμένες. Ο κινηματογράφος του Χόλιγουντ, βιομηχανία παραγωγής ψευδαισθήσεων, στρέφεται σε καινούργια είδωλα, αναδεικνύει νέα πρότυπα.

Η Χαίηγουορθ φαινόταν να αντιλαμβάνεται την καινούργια κατάσταση. Όταν κάποτε τη ρώτησαν πώς αισθάνεται που, πια, τις πρώτες σελίδες των εφημερίδων ασχολούν είδωλα όπως η Μαίριλιν Μονρόε απάντησε με στωικότητα: «Η Μαίριλιν βρίσκεται στις πρώτες σελίδες των εφημερίδων; Μα, και γω ή μ ο υ ν κάποτε!».

Όμως η δημόσια αποδοχή του εφήμερου της φήμης, γνωρίζουμε ότι δεν αρκεί για να παραμερίσει τις συνέπειες από το πέρασμα του χρόνου και την απώλεια.

***

Η Ρίτα Χαίηγουορθ πέθανε λίγες μέρες πριν, στις 14 Μαΐου, σε ηλικία 69 χρονών.

Ο θάνατός της συγκίνησε τους ανθρώπους που τη λάτρεψαν. Εξάλλου, στάθηκε αφορμή για να τη θυμηθούν, μιλώντας γι' αυτή με τα καλύτερα λόγια κάποιοι από τους συνεργάτες της.

«Ήταν ωραία, ήταν μια άριστη ηθοποιός ήταν μια γλυκιά, αγαπητή φίλη. Η απουσία της θα είναι αισθητή», δήλωσε ο Φρανκ Σινάτρα.

Και ο Ρόμπερτ Λανζ, ένας από τους πιο πετυχημένους παραγωγούς του Χόλιγουντ, θυμήθηκε τι είχε συμβεί το 1949 στη διάρκεια ενός πάρτι, που είχε διοργανώσει η Κολούμπια, προς τιμήν του Ζαν Πωλ Σαρτρ: «Συνόδευσα στην αίθουσα τη Ρίτα. Με την είσοδό της όλοι έπαψαν πια να προσέχουν τον Σαρτρ. Η Ρίτα ήταν τόσο ωραία ώστε όλοι οι παρευρισκόμενοι δεν κατάφεραν να αποσπάσουν τη ματιά τους απ' αυτήν. Κι ο Σαρτρ άλλωστε συμπεριφέρθηκε ανάλογα».

«Μισούσε το Χόλιγουντ που είχε δημιουργήσει τη Ρίτα Χαίηγουορθ γιατί στη Χαίηγουορθ δεν άρεσε αυτού του είδους η επιτυχία. Παρά τη φήμη της πάντα αισθανόταν μια σκιάβα του συστήματος και πάντα έλπιζε ότι θα φανερώσει το αλάντο της και με άλλους τρόπους».

***

Τα λόγια αυτά ανήκουν στον Ρούμπεν Μαμουλιαν, που κι ο ίδιος χρησιμοποίησε την ηθοποιό σε ένα ρόλο «στα μέτρα της» στην ταινία του «Αίμα και άμμος». Λόγια που υποδηλώνουν τη βιομένη αντίφαση ενός ανθρώπου εγκλωβισμένου στις δομές ενός συστήματος και την ανήσυχη φύση του καλλιτέχνη, εκείνου που αναζητεί, εκείνου που θέλει διαρκώς να προτείνει, πάνω από εφσουςχασμούς και τυποποιήσεις.

Ωστόσο, το μοντέλο της κινηματογραφικής βιομηχανίας του Χόλιγουντ, δεν προέβλεπε, τέτοιες «α-sύδοτες» πρακτικές. Ο κινηματογράφος στην Αμερική ήταν (και παραμένει) εμπορικό προϊόν. Από και πηγάζουν οι συμβάσεις του, οι κώδικές του, οι παρεκτροπές του. Λόγοι καλλιτεχνικών και αισθητικών αναζητήσεων συνήθως ήταν αδιάφοροι.

Έτσι η Ρίτα Χαίηγουορθ ήταν υποχρεωμένη να υποτάξει τις ανησυχίες της, σε αντίτιμο της επιτυχίας της. Ο ρόλος της —εκείνος του ερωτικού ειδώλου— είχε σημάδεψει καθοριστικά την καριέρα της.

Παρ' όλα αυτά, ένας διαβόητος παρεκτροπής από τις νόρμες του Χόλιγουντ, ο Όρσον Ουέλλες, της έδωσε την ευκαιρία να κάνει μια φορά δημόσια την αυτοκριτική της. Λίγο πριν το τέλος της «Κυρίας από τη Σαγκάη» η Ρίτα Χαίηγουορθ στο ρόλο της Έλσα Μπάνιστερ, εξομολογείται:

— Δεν είμαι ό,τι είμαι.

Μια εξομολόγηση που, όσο κι αν μας υποψιάζει, δεν αρκεί να αλλιώσει την υστεροφημία της Ρίτας Χαίηγουορθ που γνωρίσαμε. Του ερωτικού ειδώλου που έκλεινε πονηρά το μάτι στην ηδονοβλεπτική στάση του φιλοθεάμονος κοινού.

ΠΗΓΕΣ

Ζωρζ Σαντούλ: «Η ιστορία του Παγκόσμιου Κινηματογράφου» εκδ. Φέξη.

«The Glamour Girls», Rainbow Books.

Joseph Mc Bride: «Orson Welles», Secker and Warburg.

Δημοσιεύματα στην εφημερίδα «La Repubblica», 16 και 17-18 Μαΐου, καθώς και στο περ. «Studio», No 1, Μάρτιος '87.

Εικαστικοί περίπατοι

- Σοβιετικοί ζωγράφοι
- Μάκης Θεοφυλακτόπουλος

Πριν ακόμα η Πανελλήνια Έκθεση Εικαστικών Τεχνών — που άνοιξε την περασμένη εβδομάδα στον Πειραιά — σκεπάσει κάθε άλλο γεγονός στον τομέα των εικαστικών, αξίζει να σταματήσει κανείς σε δύο εκθέσεις που λειτουργούν αυτό τον καιρό. Για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια αξίζει την προσοχή μας και το σχολιασμό. Και όσο και αν βρίσκονται κάπως απόμερα — και διαμετρικά η μια από την άλλη — η έκθεση του Μάκη Θεοφυλακτόπουλου στην γκαλερί Πιερίδη στη Γλυφάδα και η έκθεση σύγχρονων σοβιετικών ζωγράφων στην γκαλερί Κωτσάκη στην Πολιτεία, αξίζουν να τις επισκεφθούμε.

Τα ίχνη της πρωτοπορίας

Στην τελευταία, 13 σοβιετικοί ζωγράφοι — όχι όλοι νέοι αλλά πάντως σύγχρονοι — μας δίνουν μια γεύση από το πεδίο των αναζητήσεων σήμερα στην ΕΣΣΔ. Θα το πούμε από την αρχή: Η έκθεση δεν πείθει πως βλέπουμε ό,τι καλύτερο ή πιο ενδιαφέρον θα μπορούσε κανείς να αναζητήσει σήμερα στη Σοβιετική Ένωση. Όχι γιατί δεν έχουμε να κάνουμε με αξιόλογους καλλιτέχνες: Πριν απ' όλα οι καλλιτέχνες αυτοί έχουν ο καθένας το δικό του ύφος, την τεχνική, το κλίμα* είναι τελοσπάντων «αναγνωρίσιμοι». Και αυτό είναι μια αρετή μόνο γνήσιων καλλιτεχνών* ο καθένας έχει το δικό του «μετέ», τη δική του ταυτότητα.

Αλλά απέχουμε πολύ από το να ανακαλύψουμε εδώ ένα φαινόμε-

νο ανάλογο με τη ρώσικη «αβανγκάρντια», αυτή τη θαμένη, περιφρονημένη και για χρόνια λησμονημένη πρωτοπορία που τινάχτηκε μέσα από εκείνο το καφερό καμίνι της επανάστασης — όπου όλα ήταν δυνατά και ερευνητέα.

Για ένα μεγάλο διάστημα και μετά τη μεγάλη πνευματική «υποχώρηση» και όσα ακολούθησαν με τους τεράστιους πίνακες και τους υπερμεγέθεις ανδριάντες του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, κάποιοι που δοκίμαζαν μόνοι τους και παράλληλα με τη «σοσιαλιστική μόδα» άρθρωσαν το δικό τους ύφος.

Μόλις στα χρόνια του Χρουστσόφ πληροφορηθήκαμε για τις δειλές αναζητήσεις που όμως έφτασαν κάποτε σε κορυφώσεις επιτεύξεις όπως εκείνη του γλύπτη Ερνστ Νιζέβσνι. Μετά το «κίνη-

μα» εκείνης της περιόδου έγινε δυνατή η παραδοχή, εκτός των ακαδημαϊκών και εκείνων των καλλιτεχνών που είχαν μια διαφορετική φωνή. Συνέχεια αυτού του δειλού ανανεωτικού κλίματος είναι η ζωγραφική που βλέπουμε στην γκαλερί Κωτσάκη.

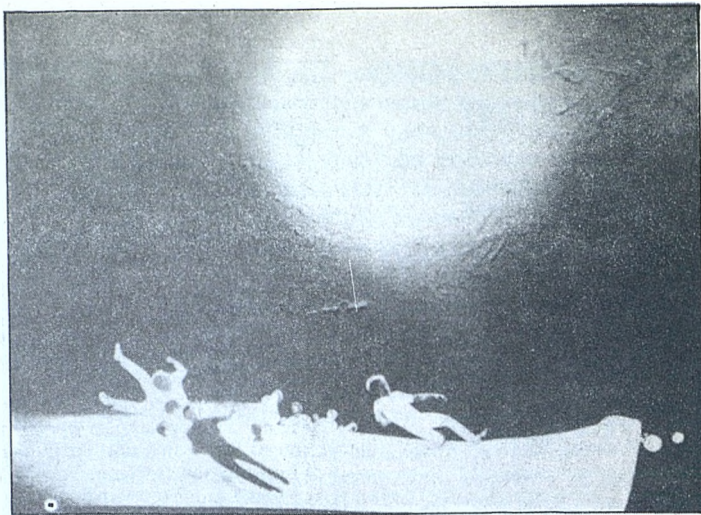
Όσο όμως η δυτική τέχνη φτώχυνε με το να μη γνωρίσει πλήρως τη ρώσικη πρωτοπορία (η πιο ολοκληρωμένη προσέγγισή της έγινε στο Κέντρο Πομπιντού* στην έκθεση «Παρίσι - Μόσχα» μόλις πριν λίγα χρόνια άλλο τόσο η σοβιετική τέχνη στερήθηκε από τη γνωριμία με τις όποιες — και κάποτε αδιέξοδες* — αναζητήσεις της τέχνης στη Δύση.

Τώρα βέβαια, πολλά λέγεται ότι αλλάζουν. Κάποτε η τέχνη καθυστερεί και κάποτε αποτελεί πρωτοπορία σε μια κοινωνία.

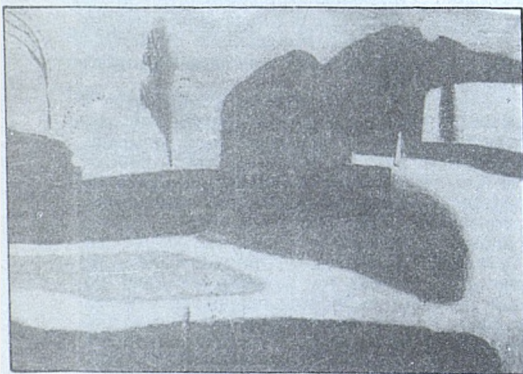
Μηνύματα από τη Μόσχα και το Λένινγκραντ λένε ότι υπάρχουν εργαστήρια όπου αντιμετωπίζει κανείς καινούργιες οπτικές και ρωμαλέες αναζητήσεις.

Η έκθεση των 13 σοβιετικών καλλιτεχνών παρ' όλες τις επιφυλάξεις, δίνει πάντως ένα στίγμα. Οι καλλιτέχνες αυτοί βγήκαν στο εξωτερικό με άδεια του υπουργείου Πολιτισμού της ΕΣΣΔ — και δεν είναι η πρώτη φορά για πολλούς απ' αυτούς.

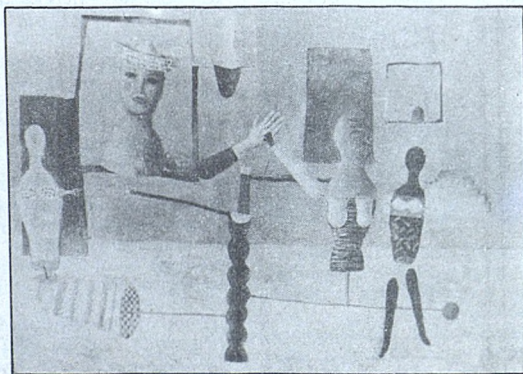
Στο έργο μερικών απ' αυτούς, σταματάς* όσο και αν με κάθε κριτήριο δεν μπορείς να ισχυριστείς ότι αυτοί οι πειραματισμοί δεν έχουν ήδη δοκιμαστεί αλλού. Στο τέλος τέλος τα έργα τους είναι αυτεξούσια.

Piotr Belenok: Πλήρωμα, 1985. Ο Belenok, δουλεύει με μικτές τεχνικές (επεξεργασία κολάζ, ακρυλικό). Στο κλίμα ενός κόσμου «μη γήινου», αιωρούνται φιγούρες που μοιάζουν αποξενωμένες και μοναχικές.

Πάνω αριστερά: Eugeni Dybski, ανηφορία, λάδι, 1976. Δεξιά: Arkadi Petror, Κούκλες που παίζουν, λάδι, 1978. Δίπλα: Anatoly Slepishnev, Φαντασία, λάδι, 1986. Ο Dybski με τις τοπιογραφίες του προσχωρεί σε έναν ιδιότυπο υπερρεαλισμό. Ο vaif Petron παίζει ευφάνταστα με κούκλες και σκηνικά ενώ ο Slepishnev, δημιουργεί με τις σκιερές εξπρεσιονιστικές του συνθέσεις ομάδες και τοπία που φανερώνουν ένα έντονο ανήσυχο κλίμα.

Ivan Lubenikov: Μαγείρεμα, λάδι, 1986. Ο Lubenikov στα τοπία του και τις συνθέσεις του οργανώνει έναν κόσμο οικειότητας. Τα χρώματά του θερμά, τα φώτα διαχέονται από την αντανάκλαση της πηγής.

Η ανθρώπινη μορφή και η μηχανή

Στην γκαλερί Πιερίδη, ο Μάκης Θεοφυλακτόπουλος εκθέτει αναδρομικά, έργα του —από τα πιο πρώιμα ως τα πιο πρόσφατα— σε μια προαναγγελία έκθεσής του που θα στεγασθεί τελικά στη Δημοτική Πινακοθήκη της Ρόδου.

Αναρωτηθήκαμε γιατί «αναδρομική» ενός καλλιτέχνη ευρηματικού, με ταλέντο και σφριγηλή παρουσία. Μια αναδρομική έκθεση μπορεί για τον ίδιο να είναι μια «τομή» στην πορεία της δουλειάς του αλλά αυτό αφορά πάντα τον ίδιο τον καλλιτέχνη που έχει την ανάγκη να κοιτάξει για λίγο προς τα πίσω.

Η έκθεση δίνει σε μας την ευκαιρία να ιχνηλατήσουμε την πορεία του Μ.Θ., μια πορεία που ακολουθεί μια συνεχή γραμμή· διόλου ασυνεπή ή διαλειμματική. Με όλο το βιασμό που έχουν οι σχηματοποιήσεις, ο Μ.Θ. φαίνεται πως παίζει συνέχεια και εναλλα-

κτικά με το δίδυμο «ανθρώπινη μορφή - μηχανή». Οι πρώτες του δοκιμές άρχισαν με τους μοτοσυκλετιστές. Αλλά εδώ, η έκθεση αρχίζει με τη φάση εκείνη που αναζητά και δοκιμάζει την ανθρώπινη μορφή. Στα πρώτα αυτά έργα, τα φώτα στο φόντο πάλλονται και υπάρχει η αίσθηση μιας ήρεμης ακινησίας και μιας ενδοσκόπισης. Αλλά όταν θα ξαναγυρίσει —στα πιο πρόσφατα έργα του— με μεγαλύτερη συχνότητα στο μοτίβο της ανθρώπινης μορφής, τώρα το πλάσιμο της επιφάνειας είναι αδρό, ανήσυχο, με πάστες που η μια σκεπάζει την άλλη στην αναζήτηση «που θα βγάλει τη μορφή προς τα έξω». Τελικά η επιφάνεια μορφοποιείται αποφασιστικά μέσω ενός δυνατού γραμμικού περιγράμματος που επικαθεται ή χαράσσεται στο ανήσυχο φόντο. Είναι μια χαρακτηριστική διαφορά από μια πρώτη ως την ύστατη φάση της διαδρομής του.

Όμως ο Μ.Θ. έχει χαρακτηριστεί με τους μοτοσυκλετιστές και τους «μηχανόβιους» του— απεικόνιση του ίδιου του εαυτού του και του ταμπεραμέντου του. Αυτή η κίνηση και η δράση που αποτυπώνονται στο μεγαλύτερο και χαρακτηριστικότερο μέρος της δουλειάς του, έχουν αρκετά συζητηθεί και πολύ εύστοχα έχουν πρόσφατα αναλυθεί από τον Χάρη Καμπουρίδη σε ένα εισαγωγικό σημείωμα του καταλόγου που εκδόθηκε με την ευκαιρία αυτής της έκθεσης.

Πριν κλείσουμε αξίζει να σημειώσουμε τα δυο ωραία κάρβουνα που εκτίθενται μαζί με τα μεγάλα έργα γιατί δείχνουν τη μαστοριά, το γερό σχέδιο και τη γνώση του φωτός —ίδιο καλά αλλά με περισσότερη σαφήνεια για μας, από τις μεγάλες συνθέσεις του ζωγράφου.

Α.Δ. Ερμειδής

Πάνω, Φιγούρα.
70 x 80, κάρβουνο,
1986.

Δεξιά, Φιγούρα.
14,0 x 1,70, λάδι,
1983

Ιδρυμα
Κοινωνικών
Ασφαλισών

ανακοίνωση προς τους εργοδότες

Από 1.1.87, όλα τα Υποκαταστήματα και Παραρτήματα του ΙΚΑ περιοχής Αθήνας - Πειραιά, διαθέτουν ένσημα ΙΚΑ, για όλες τις κατηγορίες ασφαλισμένων, παράλληλα με τις τράπεζες.

Συνεπώς οι εργοδότες μπορούν να προμηθεύονται ένσημα και από τα Υποκ/τα του ΙΚΑ, από τα οποία θα τους παρέχεται και κάθε σχετική πληροφορία.

Από τη Διοίκηση
του ΙΚΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΡΙΚΟΣ» Μιά νέα αντίληψη στο παιδικό βιβλίο

«ΠΩΣ ΘΑ ΕΝΙΣΧΥΣΕΤΕ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΑΣ»
Ένα βιβλίο που θα σας βοηθήσει να προσφέρετε
στο παιδί σας το ανεκτίμητο δώρο της
αυτοπεποίθησης.

Μαυρομιχάλη 64 τηλ. 3629675

Οι «Τρεις Γυναίκες» του Ρ. Μούζιλ και το καλάμι του μεταφραστή (Α')

(Η «ακάματη ολβιότητα χαράς προκεκτημένης»,
το «θέλγος» και η «ανταρίτσα»)

του Γιάννη Η. Χάρη

Το 1985 κυκλοφόρησαν στις εκδόσεις Νεφέλη, με «μετάφραση, σημειώσεις, επίλογο» του Γιώργου Δ. Κεντρωτή, οι *Τρεις Γυναίκες* του Ρόμπερτ Μούζιλ, του συγγραφέα που με τον *Άνθρωπο χωρίς ιδιότητες* σημάδεψε τη γερμανόφωνη πεζογραφία του αιώνα μας.

Είχαν προηγηθεί, σε μετάφραση του Αλέξανδρου Ίσαρη, το μυθιστόρημα *Ο νεαρός Τέρλες* (εκδόσεις της Βιβλιοθήκης, Θεσσαλονίκη 1977) και οι νουβέλες *Το μαγεμένο σπίτι*, *Η Γκριτζα* (Ηριδανός, Αθήνα [1978]).¹ Αναμικτή λοιπόν ως πρόσφατα η παρουσία του αυστριακού συγγραφέα στην ελληνική αγορά, και ουσιαστικά λειψή, όσο παραμένει αμετάφραστο το μείζον, ογκώδες έργο του *Ο άνθρωπος χωρίς ιδιότητες*, που τον τοποθετεί πλάι στον Ντοστογιέφσκι και τον Κάφκα, τον Τζούρ και τον Προύστ. Έπειτα όμως από τις δοκιμασμένες μεταφράσεις του Α. Ίσαρη εμφανίζονται, όπως είδαμε, οι *Τρεις Γυναίκες* και ακολουθούν, το 1986, οι *Δεσμοί*, πάλι «μετάφραση, επίλογος, βιβλιογραφία» Γιώργου Δ. Κεντρωτή, και εκδόσεις Νεφέλη. Ενδέχεται λοιπόν να φτάσουμε και στον *Άνθρωπο χωρίς ιδιότητες* και η προσδοκία γίνεται πλέον τρόμος —εξού και η αχάριστη αυτή εργασία.

Θα καθυστερήσουμε τώρα στην ελληνική εκδοχή των *Τριών Γυναικών*, με την ευκαιρία μάλιστα της (αδήλωτης) επανέκδοσής τους. Το στίγμα της μεταφραστικής εργασίας είναι η εκζήτηση, όπως μαρτυρεί ο υπότιτλος κιόλας του παρόντος άρθρου· εκζήτηση πρωταφανής, τολμώ να ισχυριστώ, στα μεταφραστικά μας χρονικά, η οποία υπηρετεί προφανώς κάποια αρχή, έχει, όπως λέμε, «άποψη», και αποσκοπεί στη δημιουργία ύφους. Το εγχείρημα όμως υπονομεύεται εξαρχής από ένα στρεβλό γλωσσικό αίσθημα, το οποίο ανακλαδίζεται μακαρίως πάνω σε μια κακόζηλη ανάμειξη λαϊκών, καλύτερα βουκολικών, ή αυθαίρετων λαϊκότρο-

πων τύπων με εξεζητημένους λόγιους τύπους, εργαστηριακούς τις πιο πολλές φορές και αδόκιμους· ακυρώνει έτσι κάθε έννοια ύφους και εξουθενώνει το συγγραφέα και το έργο, μα και τον αναγνώστη, ανάμεσα σε «σκουτέλια» (27), «φασματικά» (115) και «πουντικόπουτς» (31), τη μια να «σκέβονται» (145) και να «καργάρουν» (164), την άλλη να «μαρμαίρουν» και δώσ' του να «μαρμαίρουν» (14 κ.ά.), καθόσον «έξαρτάτο» (24, 145) από την οίηση μα και τη γλωσσική αναπηρία εντέλει του μεταφραστή.

Το αποτέλεσμα λοιπόν, όπως θα φανεί και παρακάτω, δεν είναι κάποια κακή μετάφραση, μία μέσα στις πολλές· ίσα ίσα, η συγκεκριμένη μετάφραση διεκδικεί τις αμαρτίες της και επαιρείται γι' αυτές. Άλλωστε ο μεταφραστής φαίνεται να γνωρίζει και γενικότερα το έργο του Μούζιλ· εμφανής είναι και ο μόχθος του, οδηγημένος όμως από «απόψεις» που δεν αντέχουν στον στοιχειωδέστερο λογικό έλεγχο και προσανατολισμένος στην κατασκευή ύφους, ερήμην της γλώσσας με την οποία δομείται το ύφος αυτό. Και επι-

καλείται τον Μούζιλ για να στηρίξει ένα κατασκευάσμα το οποίο στέκεται κυριολεκτικά στον αέρα, στη μωροφιλοδοξία του μεταφραστή.

Το διάστροφο στοιχείο θα κερδηθεί. Το κείμενο θα ντυθεί ακυρολεξίες, πλεονασμούς, ανακολουθίες χρόνων, ασυνταξίες και βαρβαρισμούς, θα αλλάξει τα διαλεκτικά του στοιχεία με επιθεωρησιακά, δήθεν ρουμελιώτικα, που παραβιάζουν κάθε φωνολογία:

«Αυτούνη δέν γκσέρ' ποδ' πάν' τά τέσσι-
ρα! Άπού τήν μόλη έρχουμι, κι στήν
γκουρφή κάν' έλ'!» (43), και

«Κ'λά' άφού τού θές σούνει κι ντέ!» (43),

και ταυτόχρονα θα φουσκώσει για να φτάσει στα ύψη όπου

«έλαμπαν άσπροι ήλιοι κυκλοδιώκτοι, συριστικοί» (13),

ενώ ο Μούζιλ τούς ήθελε απλώς να «περιστρέφονται» (sich drehen, 230),² έ-
στω και «συριστικοί» (!), γιατί δεν γνώρι-
ζε, ο «λεξιπένης», από κυκλοδιώκτους. Και είναι κυκλοδιώκτος, σύμφωνα με το «Μεγάλο Λεξικό» του Δημητράκου, «ό κύκλω διωκόμενος, περιελαυνόμενος»· εκεί και η παραπομπή σε: «Κάλβ. Είς Θάνατον 20,2 ό ήλιος κυκλοδιώκτος». Απ' την περιστροφή στον κυκλοδιώκτο η απόσταση μικρή, και γέφυρα ανάμεσα ο Κάλβος Κεντρωτής.

Για να αποκτήσει και ο Μούζιλ ύφος. Και όταν αναφέρεται λ.χ. στο χιλιασμό, να μην κοινολεκτεί, ότι

«Sie sprachen vom tausendjährigen Reich» (259),

ότι μιλούσαν, δηλαδή, για τη «χιλιετή βασιλεία», παρά να γράφει, όπως ορίζει ο μεταφραστής του, πως

«μίλαγαν γιά τό Millenium» (75)!

Οπότε, ημισέλιδη σημείωση, που μόνο στα μισά της επιτρέπεται η είσοδος στους αδαείς, όταν δευτερευόντως, παρενθετικά, ανοίγει η κλειδομανταλωμένη λέξη «χιλιασμός». Θρίλερ σωστό: να κάνει ο μεταφραστής τα απλά του συγγραφέα σκοτεινά, για να τα ξανακάνει έπειτα ο ίδιος, σε σημείωση, απλά... Κερδίζοντας όμως στο μεταξύ τον έπαινο των σοφι-

1. Πρώτη μορφή της μετάφρασης της *Γκριτζας* (μιας από τις νουβέλες που συνθέτουν τις *Τρεις Γυναίκες*) δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ηριδανός*, σε αφιέρωμα στον Μούζιλ, όπου και ελάχιστα, μικρά αποσπάσματα του *Άνθρώπου χωρίς ιδιότητες*, και αυτά σε μετάφραση του Α. Ίσαρη (τχ. 5-6, Απρ.-Ιούλ. 1976).

2. Robert Musil, *Prosa, Dramen, Späte Werke*, επιμέλεια Adolf Frisé, Rowohlt Verlag, Αμβούργο 1957.

στών, χαρίζοντας εμβριθεία στον Μούζιλ.

Να μας μιλάει, λόγου χάρη, για «τήν νέα ιδιότητα τής χωριστικότητας, τής ευθραυστότητας» (11),

που είναι όντως νέα, αφού ως τώρα η «χωριστικότητα» (έστω!) και η «ευθραυστότητα» (παρομοίως!) με αυτήν ακριβώς την -ότητα δείχνουν την ιδιότητα, και έτσι έχουμε την «ιδιότητα της ιδιότητας».

Γιατί όμως να μπλέξουμε σε γράμματα ψιλά, όταν «έξαρτάτο» και ξανά «έξαρτάτο» (24, 145), «έσφυζε μέ...» (101), «συνίστατο από...» (150) και άλλα ανελλήνιστα κι ασύντακτα· όταν υποκοριστικά του τύπου «άνταρίτσα» (107), «τραγιασκούλα» (154), «κομποδεματάκι» (18) και «τσιφτάκος» (26)· και γενικές «μισοῦ-πνιού» (152) και «πισινῶν ποδιῶν» (28), κι από κοντά ένα

«μικρό πράσινο μπάλλωμα ἐδάφους» (72) ή «ἐκεῖνο το μπάλλωμα χόρτου» (73), ένα

«καινούργιο Ἐγώ, Ἐγώ μῆς λοξῆς εὐτυχίας φιλόδοξης και χοϊκῆς» (38),

«ένας πόντος πνευματικοῦ ἀνεβάσματος» (118).

Ας κατεβούμε τώρα· την είδαμε τη γλώσσα, και προπαντός το μεταφραστικό ήθος. Κι ας ανταμώσουμε ξανά την εκζήτηση, πολύ πριν από τα ελάχιστα παραδείγματα, ξεφυλλίζοντας απλώς το βιβλίο. Εκεί θα βρούμε και τις

«Εἴκοσι Θέσεις γιά τίς Τρεῖς Γυναῖκες τοῦ Ρόμπερτ Μούζιλ ἀντί Ἐπιλόγου» (σ. 179-188), που είναι μάλιστα, ἀντί εἴκοσι, δεκαπέντε, μα δε βαριέσαι· κι αυτές οι κοτζάμ Θέσεις, όπου κομπάζει το

«πεδίο ἐφαρμογῆς παραγόντων πρῶ-θητικῶν καί διακωλυτικῶν τῆς προσωπι-κότητας» (180) και το

«συναντιλημμένο ἀπό τόν συγγραφέα πεδίο» (183),

αυτές λοιπόν οι Θέσεις έχουν ἀπό κοντά και σημειώσεις δεκατρεῖς, και τί Εμ-

πεδοκλῆς ἐκεῖ και τί Ἀριστοτέλης, κι Ὁμηρος και Πλάτων, και Τῆηκ, Νοβάλις, Φρόυντ, Μότσαρτ, Σαιν Σαένς (sic: 188) κ.ά. κ.ά.

Αλλά η μέρα η καλή είχε φανεί ἀπό τη σελίδα 7, ἀμέσως ἐπειτα ἀπό τη σελίδα του τίτλου, όπου η ἀφιέρωση

«σὴν Πολυξένη Ζηνέλη — deswegen dagegen, dazu —».

Ἔτσι, ἀμετάφραστο. Κώδικας για τους μυημένους. Ὅπως ἐξάλλου κι η μετάφραση ὅλη (;). Κι ἀκόμη: η ἀφιέρωση, ὡπως τεκμαίρεται (και πῶς τεκμαίρεται; ἀπό το ὄνομα το ἐλληνικό;) είναι του μεταφραστή· και τυπώνεται στη σελίδα που «ανήκει» στην ἀφιέρωση του συγγραφέα, χωρίς μάλιστα ἐιδική μνεία, πῶς «η μετάφραση ἀφιερώνεται...» κτλ. Αλλά deswegen dagegen, dazu. Κάπως σαν (μεταφράζω à la manière de...): «δια ταῦτα ἐντοῦτοις, πρὸς τοῦτοις»· ή, πιο καλά, ὡπως τον πρόλαβε το χατζηνάσειο σουξέ: «σ' ὅποιον ἀρέσουμε, για τους ἄλλους δε θα μπορέσουμε».

Δεν μας ἀρέσει, ἀλλά θα συνεχίσουμε. Γιατί είναι πλέον φανερό ὅτι δεν ἔχουμε μετάφραση, υπηρεσία του κειμένου, με ὅποια, ἐστώ, ἀποτελέσματα, παρά ἀλαζονεία, ξιπασιά και αυτοπροβολή. Και γλωσσικό μεγαλοῖδεατισμό. Αφού ἐδῶ, κατὰ τα κελεύσματα των ἡμερῶν, ἐξαντλεῖται ὁλος ο πλούτος της τρισχιλιο-τούς και ἐνιαίας», ἀπό το ἔχθος και την ολβιότητα ως το σκεβόσουν και τις πουντικόπουτσ'. Και δίχως, φυσικά, την ἀναγκαῖα σκευή. Βάρβαρα κι ἀνελλήνιστα. Και ἀποπάνω, ρητορισμοὶ κενόδο-ξοι και κενολόγοι («Εἴκοσι Θέσεις...»· βλ. και Β' μέρος). Και κόλπα μαγικά. Αφού ἐδῶ κομίζεται γλαυῆ στην ἀθηναϊκή ἐπαρχία, ἀνακαλύπτεται η Ἀμερικὴ, και νά οι χάντρες και τα καθρεφτάκια να θαμπώνουν τους ἰθαγενεῖς. Που δυστυ-χῶς δεν είναι λίγοι: Παραγωγικότετος ο κ. Κεντρωτής, με ἔργο πλούσιο στο «ε-νεργητικό» του, ἐκτός ἀπό τους Δεσμούς

του Μούζιλ που ἀναφέραμε,³ και πολυ-γραφότατος κριτικός (βλ. π.χ. Β' μέρος) και θεωρητικός της μετάφρασης («Περὶ μεταφράσεως», Διαβάζω 134, 1.1.1986, σ. 67-69,⁴ και «Musa musiliana graeca», Διαβάζω 156, 3.12.1986, σ. 36-39: γι' αὐτὸ ὁμῶς βλ. ἐκτενῶς στο Β' μέρος) και ἄλλα πολλὰ.

Κι ἐμεῖς, συγκαταβατικοί, ἀν ὅχι ἐπι-δοκιμαστικοί, χάσκοντας με το στόμα ἀ-νοιχτό.

Ἄξιος ο μισθός μας.

Διὰλειμμα ὁμῶς δεκαπέντε ἡμερῶν, ως το ἐπόμενο τεῦχος, όπου καλοῦνται οι φιλόανθρωποι ἀναγνώστες να μοιραστοῦν την ἀνθυγιεινὴ ἐργασία του υπογραφομέ-νου.

3. Δεν ἔχει νόημα να ἀσχοληθοῦμε και με τη μετάφραση αὐτή. Δεν προσφέρεται ἐξάλλου για ἀποδεκτίωση: στους Δεσμούς, καθὼς λεί-πει η προσχηματικὴ, ἐν πολλοῖς, πλοκή που υ-ποστηρίζει το στοχαστικὸ κείμενο των Τριῶν Γυναικῶν, η παραμικρὴ παρεμβατικὴ διάθεση του μεταφραστή θα ἐξήλωνε ὁλόκληρο το ἔργο —πόσο μᾶλλον ο ὁδοστρωτήρας του κ. Κεν-τρωτή. Ἀπλῶς, βλ. τα «ἀφύσικα ἔνδον βύθη» (71), τη «λεπτὴ τραυματικὴτητα», «τό μαρμαῖ-ρον εὐτρωτον αὐτῶν τῶν φαντασιώσεων» και το «ρηζικέλευθο ἀντρίωμα τοῦ ψέματός της» (76) και κάποια που «σάμπως κλαράκι πουλά-κι, βάσταγε κάτι καὶ κελαηδοῦσε» (84), με τα ἀπαραίτητα «Ἐννέα Ἐπιλογικά Σχόλια γιά τους Δεσμούς τοῦ Ρ.Μ.» σχετικὰ με «τό text τῶν Δεσμῶν» (155).

4. Κι ἐκεῖ, ἐπιτρέψτε μου, με «παρηγμένα ἔρ-γα», να «ἐξικνεῖται μέχρι του σημείου ὅτι...», να «φέρεται προτιθέμενος να προτείνει», να «ευοδοῦται» και «να υπεῖκει» κτλ., ή τεῦχος 109, 2.1.1985, σ. 33-35, με «προϋποθετούσης» και «(η νεότητα) επικαλεῖται ως ἀρωγὸς ἐν δει-νοῖς και σώτειρα», «ἐπὶ τη βεβαίᾳ προόψει της ἡττας» και ἄλλα, περιττὰ πλέον, που μαρτυ-ροῦν ὡστόσο, πέρα ἀπὸ τα γραμματικοσυντα-κτικά, πῶς «η δυσχέρανση της κατανόησης» ἀποτελεῖ περίπου αὐτοσκοπὸ και ὄχι ὄρο, λέει, για την ἀπόδοση του ὕφους του Μούζιλ («Musa musiliana graeca», ὅ.π., βλ. Β' μέρος).

Τώρα -

ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία

Ἐγκυκλοπαίδειες μισοτιμῆς
Εὐκολίες πληρωμῆς

ΜΗΝΟΣΤΑΝΟΙ ΛΟΥ - ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92, ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

— Κυκλοφοροῦν —

ΞΕΚΑΡΔΙΣΤΙΚΑ... ΑΠΟΛΑΥΣΤΙΚΑ... ΤΟΛΜΗΡΑ...

Στα βιβλιοπωλεῖα και τα περίεργα

Βιομηχανικά κτίρια στη Λέσβο
19ος και αρχές 20ου αιώνα

**ΕΛΛΙΟΤΡΙΒΕΙΑ
ΣΑΠΟΥΝΟΠΟΙΑ**
Έκδοση Νομαρχίας Λέσβου,
1986
Κείμενα:
ΝΙΚΟΣ ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ
ΒΙΚΥ ΚΟΥΤΣΚΟΥΔΗ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΟΣ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΧΑΛΑΥΤΗΣ

Φωτογραφίες:
Γ. ΓΕΝΝΗΤΣΑΡΙΩΤΗΣ
Ν. ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ
Ζ. ΣΗΦΑΚΗ και
ΣΤΡ. ΦΡΑΤΖΕΣΚΟΣ

Ό,τι παράγεται σε στέρεη μορφή, ό,τι μεταβάλλει γεωλογικά την επιφάνεια του κόσμου πρέπει να αντέχει στο χρόνο, να διαρκεί, για να μπορεί να προσδιορίζεται σε νέες χρήσεις.

Ο άνθρωπος παρέρχεται, η μια γενιά παίρνει τη θέση της άλλης, η ιστορία των ανθρώπων είναι γόνιμη μήτρα νέων πάντα συνειδησεων, όσο και αν τρέφεται με παλιές παραδόσεις.

Η ακατέργαστη όμως ύλη δεν έχει από μόνη της αυτήν την ελαστικότητα στην ανανέωση. Της τη δίνουν οι άνθρωποι όταν έχουν συνείδηση της διαιώνισής τους, του ότι δηλαδή η σημερινή τους προσπάθεια θα ξαναζήσει με μια αυριανή δύναμη.

Απόσπασμα από κείμενο του Α. Γκράμσι που προτάσσεται στο βιβλίο.

«Το λεύκωμα... δεν αποτελεί μια πλήρη ανάλυση... των δεδομένων που αποτέλεσαν στη δημιουργία της βιομηχανίας της Λέσβου... Προσπαθήσαμε απλά, να αποτυπώσουμε ένα μέρος του Νεώτερου Πολιτισμού... παρουσιάσαμε συγχρονως τις προσπάθειές μας για μια ζωντανή ένταξη αυτής της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, στο σύγχρονο τρόπο ζωής».

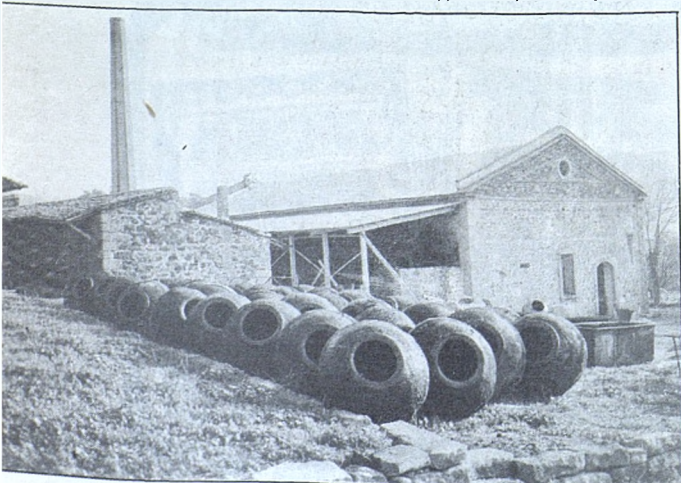
Με τον διακριτικό και σεμνό αυτό τρόπο αρχίζει το κείμενο του Νίκου Σηφουνάκη —που ήταν και ο εμπνευστής της προσπάθειας, εκδοτικής και αναστηλωτικής— στην αξιολογία αυτή έκδοση. Γιατί το βιβλίο αυτό είναι ένα σημαντικό γεγονός —και από άποψη εκδοτικής ποιότητας και για το είδος των κειμένων και την εικονιστική παρουσίαση αλλά και για τη σοβαρότητα της προσπάθειας που είχε ξεκινήσει ο τότε νομάρχης Λέσβου ώστε να ξαναζωντανέψουν τα «κελύφη» αξιολογών καταλοιπών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του νησιού και να ενταχθούν σύγχρονες ανάγκες και να υπακούσουν σε σημερινές λειτουργίες.

Το εγχείρημα λοιπόν είναι άξιο προσοχής. Ως τώρα είχαμε γνωρίσει την ενθάρρυνση της πολιτείας (με δάνεια, βοήθεια σε συνταξή μελετών κλπ.) προς ιδιώτες ώστε να συντηρηθούν και επαναχρησιμοποιηθούν κυρίως οι παραδοσιακές κατοικίες. Στη Λέσβο έγινε όμως μια άλλη προσπάθεια πιο ουσιαστική. Σε συνεννόηση και συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση αναλήφθηκε μια τεράστια προσπάθεια να ανακατασκευασθούν και συντηρηθούν τα λιθόστρωτα πρώτα και σε δεύτερη φάση να συντηρηθούν και αναπροσαρμοστούν για σύγχρονες λειτουργίες τα βιομηχανικά κτίρια του περασμένου αιώνα και των αρχών του 20ού. Έτσι η πολιτεία και η αυτοδιοίκηση εντάσσουν σε προγράμματα οικιστικής ανάπτυξης κτίρια (και συνδετικές οδούς) που ξεπερνούν το ιδιωτικό. Κτίρια που χρησιμοποιούν για να καλυφθούν επείγοντες ανάγκες για κοινωνικές χρήσεις του σήμερα (θέατρα, πολιτιστικά κέντρα, κοινοτικά καταστήματα). Κτίρια που αν δεν χρησιμοποιούνταν για τους σκοπούς αυτούς θα κατέληγαν να εκπέσουν στη συγκατοίκηση φαντασμάτων και νυχτερίδων για να καταλήξουν στο τέλος να γίνουν οι στέγες καυσόξυλα και οι λιθοδομές πρώτη ύλη για τα ασβετοκάμινα.

Η ιδέα λοιπόν ήταν άριστη. Αλλά και η υλοποίηση της ευτύχησε να πραγματοποιηθεί από ανθρώπους που είχαν τη γνώση και την ευαισθησία για το σκοπό αυτό.

Ο κύκλος έκλεισε με την ευρύτερη κοινοποίηση όλων αυτών με μια άκρως επιμελημένη έκδοση. Είναι λοιπόν επαρκείς οι λόγοι για να απευθύνει κανείς επαινούς στους «μαστόρους και τους πρωτομαστόρους». Στη γενική απνοια, ο θαλασσινός αέρας από τη Λέσβο μας έκανε να αναπνεύσουμε με αγαλλίαση.

Πάνω το εργοστάσιο Βονοφακίδη στην Παναγιούδα. Κάτω κιάπια στο προαύλιο του ελαιοτριβείου Αγίας Παρασκευής και δεξιά εσωτερικό ελαιόμυλου στο κοινοτικό ελαιοτριβείο του ίδιου χωριού.

Βιβλιοθήκη Αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων Συγγραφέων

Οι εκδόσεις Δ.Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ με τη φροντισμένη φωτομηχανική ανατύπωση των τόμων της Βιβλιοθήκης Teubner συμβάλλουν στη γνώση και τη διάδοση των έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, της οποίας η μελέτη από το πρωτότυπο είναι άσκηση και χαρά πνευματική. Πρόσφατα κυκλοφόρησαν οι τρεις ακόλουθοι τόμοι:

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Τραγωδία - Τόμος II

Ο δεύτερος τόμος περιέχει τις τραγωδίες: Τραχίνιαι, Αντιγόνη, Φιλοκτήτης, Οιδίπους επί Κολωνώ - Αρχαίο κείμενο και κριτικό υπόμνημα (R.D. Dawe).

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Ηθικά, τόμος I

Ο τόμος περιέχει 14 πραγματείες —από τις 83 συνολικά του «Ηθικού»— ηθικού κυρίως περιεχομένου: Περί παιδών αγωγής, Περί αρετής και κακίας, Υγιεινά παραγγέλματα, Των επτά σοφών συμπόσιον κ.α.

Το αρχαίο κείμενο συνοδεύεται από πλούσιο κριτικό υπόμνημα και προτάσσεται πολυσέλιδος πρόλογος των εκδοτών και των επιμελητών του τόμου.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Βίοι παράλληλοι

Τόμος I, τεύχος I

Περιέχει τους «παράλληλους βίους» δέκα επιφανών Ελλήνων και Ρωμαίων κατά ζεύγη: Θησεύς και Ρωμύλος, Σόλων και Ποπλικόλος, Θέμιστοκλής και Κάμιλλος, Αριστείδης και Κάτων, Κίμων και Λεύκολλος.

Πρόκειται για τον πρώτο από τους επτά τόμους των «Παράλληλων Βίων» του Πλουτάρχου.

ΤΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Από τις εκδόσεις «Π. Κουτσουμπάς» κυκλοφόρησαν το 1987, τα ακόλουθα τέσσερα βιβλία στη σειρά «Ανοικτό Πανεπιστήμιο»:

Φρόντντ και ψυχανάλυση
Παρουσίαση των ψυχαναλυτικών τρόπων κατανόησης της προσωπικότητας, όπως προκύπτει από το έργο του Φρόντντ, σύμφωνα βέβαια με την «ανάγνωση» που έκαναν οι συγγραφείς. Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των ιδεών του Φρόντντ και την εξέλιξη τους μέσω των σκοπών του. Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται επιστημολογική διερεύνηση της φύσης της ψυχανάλυσης. Το έργο περιέχει και σύντομο γλωσσάρι με μετάφραση των όρων που χρησιμοποιούνται στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά. Χρήσιμο για φοιτητές ψυχολογίας, αλλά και για όσους ελπίζουν ότι μπορούν, μέσω της ψυχανάλυσης, να διερευνήσουν τη συμπεριφορά των άλλων αλλά και τη δική τους.

Η πόλη του μέλλοντος

Στο έργο διερευνάται, μέσω μιας «μεταβιομηχανικής» αντίληψης για το μέλλον, η προοπτική της πόλης. Στα δύο πρώτα μέρη εξετάζονται οι τάσεις και οι περιορισμοί που υπάρχουν σήμερα και πρέπει να προσαρμοστούν στο πιθανό μέλλον. Στο τρίτο μέρος εξετάζεται ο τύπος των στόχων που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και αναδεικνύονται ορισμένες αισιόδοξες προοπτικές —σε αντίθεση όμως με τις επιδιιώξεις των επιχειρήσεων. Στο 4^ο μέρος εξετάζεται το πρόβλημα του αυξανόμενου μεγέθους των πόλεων και της δυνατότητάς τους να επιζητήσουν ως χωροταξική μορφή και ως κοινωνικός οργανισμός. Το έργο τελειώνει με την αμφισβήτηση του μέλλοντος της ίδιας της κοινωνίας αν συνεχιστούν οι σημερινές τάσεις.

Μέτρηση του ηλιακού συστήματος

Ιστορική αναδρομή στις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση του ηλιακού συστήματος (αποστάσεις και μέγεθος του Ήλιου, της Σελήνης, των πλανητών) και παρουσίαση των μεθόδων που ισχύουν σήμερα. Μέσα απ' αυτές επιχειρείται η ανάδειξη των τρόπων με τους οποίους προσδιορίστηκαν οι νόμοι της κίνησης των πλανητών και οι βασικές αρχές της κλασικής μηχανικής. Το βιβλίο περιλαμβάνει πλήθος ασκήσεις και πειράματα που μπορούν να γίνουν και από τον αμύητο αναγνώστη. Απαραίτητο σε κάθε ερασιτέχνη αστρονόμο - ίσως και στους αστρολόγους.

Εισαγωγή στην Ιστορία του Arthur Marwick

Δεν πρόκειται για βιβλίο Ιστορίας αλλά για περιγραφή των τεχνικών, των μεθόδων και του τρόπου γραφής της ιστορίας. Το βιβλίο χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη παρουσιάζονται τα βασικά αντικείμενα μελέτης και η εξέλιξη του επιστημονικού κλάδου της ιστορίας. Στη δεύτερη παρουσιάζονται τα είδη των πρωτογενών πηγών που χρησιμοποιεί ο ιστορικός και κριτική αξιολόγησή τους. Στην τρίτη παρουσιάζεται η διαδικασία συγγραφής του ιστορικού έργου και καταλήγει με μια αξιολόγηση της επίσημης ιστορίας και των έργων των ιστορικών. Το έργο φιλοδοξεί να κάνει τον αναγνώστη ικανό να διαβάσει αλλά και να γράψει ιστορία, αν διαθέτει επαρκές υλικό.

ΡΕΝΑ ΚΑΡΘΑΙΟΥ - ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΑΝΟΥ - ΠΑΣΣΑ

Χαρούμενες διακοπές
Για παιδιά που έχουν τελειώσει τη Β' Δημοτικού
Εκδ. Πατάκη, σελ. 175

Στολισμένο με τα σχέδια του Σπ. Ορνερράκη και της Εύης Τσακνιά, το βιβλίο κυκλοφορεί ήδη σε 7^η έκδοση.

Ευρηματικό, με ποικιλία θεματική που επιτελεί συγχρόνως παι-

δαγωγικό και ψυχαγωγικό σκοπό, το βιβλίο, από τα φροντισμένα του είδους είναι καλή συντροφιά για τα παιδιά και χρήσιμος οδηγός για τους γονείς που μπορούν έτσι να διδάσκουν και παίζουν μαζί τους.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΥΓΕΝΙΑ ΦΑΚΙΝΟΥ

Η μεγάλη πράσινη
Εκδόσεις «Καστανιώτη»,
Αθήνα 1987

Το τρίτο μυθιστόρημα της Ευγενίας Φακίνου που μέσα από την περιπλάνηση μιας γυναίκας, εισβάλλει το απροσδόκητο που ανατρέπει την τακτοποιημένη μας ζωή. Η «μεγάλη πράσινη» —όνομα που έδιναν οι Αρχαίοι Αιγύπτιοι στη θάλασσα— είναι η πρόκληση που δεν αποδεχίκαμε; οι τολμηρές ιδέες που συλλάβαμε αλλά διστάσαμε να πραγματοποιήσουμε, τα περιπετειώδη ταξίδια που σχεδιάσαμε αλλά δεν κάναμε, οι έρωτες που ονειρευτήκαμε και δεν καταφέραμε να τους εκφράσουμε. Η «μεγάλη πράσινη» είναι η ελπίδα ότι κάποτε θα τολμήσουμε.

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Η νυχτωδία των συνόρων
Εκδ. «Κέδρος», Αθήνα 1986,
σελ. 46

Στη μακριά ποιητική πορεία της, η Β.Θ. κέρδισε ένα μεστό λόγο. Ανακαλώντας τις παλιότερες, τρυφερές φωνές, η ποιήτρια μένει πάντα ευαίσθητη απέναντι στη γη και τους ανθρώπους· αλλά τώρα αξιώνει και επιζητά τόνους οικουμενικούς. Ξαναγυρνά στους μύθους της μυστικής: «Πόσα δηνάρια η νοσταλγία πόσα ο γυρισμός;». Και αλλού:

«Μη φανερώνεις αθώα τις πηγές σου / τα ρείθρα σου φύλαγε τα εφεδρικά / Μην ξεχνάς τις οχίες κι όταν δεν τις θυμάσαι / Μην αναπαύσαι στους ισκιούς μακάρια».

ΠΑΝ. ΚΟΥΒΕΛΑΚΗΣ

Το παλίμψηστο
Εκδ. «Ηριδανός», Αθήνα 1986, σελ. 46

«Σχεδόν βράδιασε / κι εγώ στην ίδια θέση / εδώ και αιώνες / να υπάρχω όπως ένα ποίημα / ή να καταφύγω στα Ελληνικά / ή ακόμα ένας τρούλος / για λόγους αισθητικούς».

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ

Έξι γραφές για τον Σεφέρη
Εκδ. «Περίπλους», 1987, σελ. 36

Με αφορμή, έξι ποιητικές γραφές του Σεφέρη —κλειδιά για τον Διονύση Σέρρα, ο ποιητής, επιχειρεί τον δικό του αντίλογο, σχολιασμό και ανάπτυξη άλλων συνειρμών και ιδεών.

ΚΩΣΤΑΣ ΡΟΔΑΡΑΚΗΣ

Αποσπάσματα μιας ατέλειωτης γραφής
Ποίηση, Αθήνα 1987, σελ. 35

Δείγμα γραφής:

«Πόσες νύχτες αλήθεια σου γράφα μες στη σιωπή / που την εκαναν πιο βαθιά οι επευφημίες του πλήθους / με πολλά φθινόπωρα απελπισμένα / με υπολείμματα χαρτιών που 'χαν βρωμίσει / κι είχαν σκιστεί πολλές φορές...»

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΒΒΑΘΑΣ

Κι όταν δεν συμβαίνει τίποτα, κάτι συμβαίνει
Εκδ. Ι. Φλώρος, Αθήνα 1987, σ. 348

Το βιβλίο είναι ένα συγκλονιστικό ρεπορτάζ - ντοκουμέντο, που περισσότερο μοιάζει με θρίλερ, παρά με τη ζωντανή πραγματικότητα. Αναφέρεται στο «Επόμενο Πραξικόπημα», όπως τουλάχιστον αυτό ολοζώντανε ξεπιδάει μέσα από τις απόκρυφες σημειώσεις ενός παρανοϊκού, συνωμοτή που θέλει σώνει και καλά να βάλει ξανά την Ελλάδα στο γύψο.

ΔΟΚΙΜΙΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΖΕΝΟΣ

Αναγνώριση του ανθρώπου μέσα από το δίκαιο και τη γλώσσα
Αθήνα 1987, σελ. 144.

Το δοκίμιο αυτό σπονδυλώνεται γύρω από τη σχέση της αναγνώρισης. Η κατανόηση της σχέσης της αναγνώρισης που αποτελεί και τον πυρήνα των δικαίων και της δικαιοσύνης, σημαίνει ταυτόχρονα και κατανόηση της ανθρώπινης κατάστασης. Η «σχέση αναγνώρισης» ανευρίσκεται σε φαινόμενα του πολιτισμού όπως η δημιουργία της γλώσσας, η ανάπτυξη της σκέψης, η σύλληψη συγκρότηση και λειτουργία των κανόνων του δικαίου, ο θεσμός του θεάτρου κτλ.

ΜΑΡΙΑ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ-ΔΕΛΙΒΑΝΗ

Η προβληματική ελληνική βιομηχανία και κάποιες λύσεις της...
Θεσσαλονίκη 1986, σ. 372

Δεύτερη έκδοση αναθεωρημένη ενός βιβλίου - μελέτης, που αναφέρεται σε ένα κύριο, για την ελληνική κοινωνία και οικονομία, θέμα, τις ελληνικές προβληματικές βιομηχανίες με προτάσεις για ορισμένες λύσεις.

Κ.Π. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Οι δενδρίτες στην προχριστιανική και χριστιανική ιστορικοφιλολογική παράδοση και εικονογραφία.
Εκδόσεις «Π. Πουρνάρα», Θεσσαλονίκη 1986

Μια εργασία σχετική με την εικονογραφία και την φιλολογική παράδοση των «δενδριτών» ηρώων, θεών και αγίων που είχαν μια σχέση «βιωματική» με τα δέντρα.

Με καταβολές του μυθολογικού αυτού κύκλου από τη γεωγραφική περιοχή της Μέσης Ανατολής, οι ήρωες - δενδρίτες

διαδόθηκαν σε μια ευρεία, ζώνη που έφτασε μέχρι τη Ρωσία και την Ευρώπη και επιβίωσαν ως τους χριστιανικούς χρόνους.

Εξειάζονται οι δενδροφόροι και οι δενδροβάτες της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης, οι θεοί που συσχετίστηκαν με δενδρικές λατρείες και οι στυλίτες ασκητές του χριστιανικού κόσμου. Αναφορές γίνονται επίσης στους «ανθέτες» όπως ο Βούδας λ.χ. Οι δενδρίτες είναι συνδεδεμένοι με τους όρους επιβίωσης στους προϊστορικούς χρόνους και υποδηλώνουν και άρρηκτη σχέση του ανθρώπου με τη φύση.

Η θεματική και διαχρονική αυτή ανάπτυξη έχει πολλά να προσφέρει στην κατανόηση του φαινομένου αλλά και δεν είναι πάντοτε πειστική για την εγκυρότητα των ερμηνειών —οι ιδιαιτερότητες του φαινομένου από την μια κοινότητα στην άλλη και από την μια εποχή στην άλλη, υποτονίζονται καθώς αναζητείται και φωτίζεται σχεδόν αποκλειστικά η διαχρονική —και «εκτός τόπου»— σχέση με το σύμβολο - δένδρο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

Τιμητικές εκδηλώσεις για τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του Μ. Τριανταφυλλίδη. Θεσσαλονίκη 1987

Στον τόμο αυτό καταγράφονται οι εκδηλώσεις που έγιναν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης από τις 27 ως τις 28.11.1983 για να τιμηθεί η επέτειος των 100 χρόνων από τη γέννηση του Μανώλη Τριανταφυλλίδη. Περιλαμβάνονται οι ομιλίες των καθηγητών Εμμ. Κριαρά, Α.Γ. Τσοπανάκη, Μ. Σετάτου, Αλέξη Δημαρά, Χρ. Τσολάκη, Ν. Τερζή και Ρένας Σταυρίδη-Πατρικίου, για το έργο του Τριανταφυλλίδη και για την προσφορά του στην πρόοδο του δημοτικισμού, στην επιστήμη και στην εκπαίδευση. Δημοσιεύεται επίσης η συζήτηση που ακολούθησε καθώς και παράρτημα με αυτοβιογραφικό σημείωμα του Μ. Τριανταφυλλίδη και μαρτυρίες και κρίσεις ανθρώπων που τον γνώρισαν. Ο τόμος συμπληρώνεται από Γενικό Ευρετήριο.

Στον πρόλογο ο καθηγητής Δ.Ν. Μαρωνίτης, που ήταν και πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής του εορτασμού σημειώνει: «Ο ολικός πάντως σκοπός των τιμητικών εκδηλώσεων, που περιέχονται στον τόμο αυτόν, ήταν να αποφευχθεί η ειδωλοποίηση του τιμωμένου αλλά και να αναμειχθεί ο εύκολος υποβιβασμός του σε συντηρητικό επιστήμονα και αστό διανοούμενο, παγιδευμένο στις συγκυρίες της εποχής του».

ΕΠΙΧΑΛΑΤΕΥΣΗ

● Από τον βουλευτή Επικρατείας κ. Στρ. Στρατήγη πήραμε το γράμμα που ακολουθεί και θεωρούμε «το θέμα λήξαν». Έτσι κι αλλιώς η πολιτική δράση είναι μια συνεχής παρουσία που όλοι την παρακολουθούμε:

Φίλε Κύριε Διευθυντά,
Λυπάμαι που τα σχόλια του συνεργάτη σας στην επιστολή του κ. Μαγγίνα και του υπογράφοντος που δημοσιεύτηκε στο τεύχος της 22.5.1987 δεν μπορούν να μείνουν αναπάντητα.

Επιμένει ο κ. Παναγιωτόπουλος στους ισχυρισμούς του για τα όσα δήθεν λέω και μάλιστα κατ' επανάληψη περί συναδέλφων βουλευτών. Είμαι υποχρεωμένος εφ' όσον δεν δέχεται τη διάψυσή μου να επιμείνω κι εγώ ότι αυτός δεν λέει την αλήθεια.

Με φιλικούς χαιρετισμούς και εκτίμηση για την κατά τα άλλα άσχημη δημοσιογραφική παρουσία του «ΑΝΤΙ».

Σ. Στρατήγης

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΟΥ ΙΚΑ

● Με αφορμή την επιστολή του κ. Θ. Κατσανέβα (ΑΝΤΙ τχ. 338) φυσιοθεραπευτές γράφουν και σχολιάζουν για την κατάσταση που επικρατεί στο ΙΚΑ σε σχέση με τη φυσικοθεραπευτική. Η Διοίκηση του ΙΚΑ τι λέει;

Η επιστολή του Διοικητού του ΙΚΑ, που δημοσιεύτηκε στο 338 τχ. του ΑΝΤΙ αλλά και η διάθεση

του περιοδικού να προέρχεται από τις στήλες του τα σημερινά προβλήματα στην περιθαλψη που παρέχει το ΙΚΑ στους ασφαλισμένους του, δίνει την ευκαιρία παρουσίαισας και μιας άλλης πλευράς.

Η παροχή υπηρεσιών περιθαλψης προσφέρεται τόσο από τους γιατρούς όσο και από μια σειρά επαγγελματιών υγείας. Η φυσιοθεραπευτική περιθαλψη παρέχεται από το ΙΚΑ υποβαθμισμένη και αποσπασματική. Με άλλο καθεστώς στην Αθήνα, άλλο στον Πειραιά, διαφορετικό στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας. Στον Πειραιά μέσα σε άθλιες συνθήκες, με ελάχιστο μηχανολογικό εξοπλισμό, με ελάχιστο προσωπικό και με σχέση φυσ/τή προς ασθενείς τόσο μεγάλη, που η ποιότητα παροχής υπηρεσιών είναι αδύνατη.

Στην υπόλοιπη Αττική μέχρι το 1983 το ΙΚΑ, είχε συμβάσεις με τους φυσ/τές με αμοιβή το Κρατικό Τιμολόγιο. Τη χρονιά αυτή αλλάζει το σύστημα φυσ/κής περιθαλψης και τα μέτρα που πήρε ελαχιστοποίησαν ποσοτικά και υποβάθμισαν ποιοτικά την παροχή υπηρεσιών προς τους ασφαλισμένους του.

Οι νέες συμβάσεις επιβλήθηκαν από το ΙΚΑ στους φυσ/τές, μετά από αθέτηση των συμφωνηθέντων μεταξύ τους. Τα κριτήρια επιλογής των συμβασιούχων ποτέ δεν ορίστηκαν. Οι συμβάσεις χαρακτηρίστηκαν από το Ίδρυμα σαν «μίσθωσης έργου» αν και οι όροι που εμπεριέχουν τους προδίδουν ουσιαστικά και τυπικά χαρακτήρα «Εξαρτημένης Εργασίας». Γνωμοδότηση Καθηγητή του Εργατικού Δικαίου Παν/μ Αθηνών, αποφαινεται, ότι οι συμβάσεις στο σύνολό τους είναι εξαρτημένης εργασίας και ότι γι' αυτές ισχύουν όλες οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας. Υποχρεώνουν το φυσ/τή σε 5ωρη προσωπική απασχόληση αποκλειστικά για τους ασφαλισμένους του ΙΚΑ, αποκλειστική παραχώρηση του εργαστηρίου τους, αποδοχή ωραρίου που καθορίζει το ίδρυμα. Απαγόρευση αντικατάστασης σε περίπτωση ασθένειας, παρακράτηση του ποσού που αναλογεί σε αυτή. Η αμοιβή είναι ελάχιστη και περίπου στο 50% του Κρατικού Τιμολογίου.

Παρά το γεγονός, ότι χαρακτηρίστηκαν πειραματικές, το ΙΚΑ προχώρησε πριν 2 χρόνια σε ανανέωσή τους, προσθέτοντας τον όρο, με τον οποίο οι φυσ/τές «παραιτούνται ρητά και ανεπιφύλακτα από κάθε σχετικό δικαίωμά τους» όρο πρωτοφανή για κρατικό οργανισμό.

Αυτά τα χρόνια, στα αιτήματα των φυσ/τών για διευκρίνιση του εργασιακού χαρακτήρα της σύμβασης η Διοίκηση του ιδρύματος έδειξε συστηματική άρνηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΙΚΑ για φυσ/κές υπηρεσίες που παρέχουν προς τους ασφαλισμένους του Νοσοκομεία και άλλα ιδρύματα,

πληρώνει με το Κρατικό Τιμολόγιο. Επίσης για πανομοιότυπες συμβάσεις σε άλλες περιοχές της χώρας δίνει αμοιβές 20-30% μικρότερες απ' αυτές της Αττικής (ίσως λόγω αποκέντρωσης!).

Εκεί όμως που κρίνεται και η σημερινή Διοίκηση του ΙΚΑ, στις προσπάθειές της για παροχή καλύτερων υπηρεσιών όπως λέει η ίδια, είναι η αδιαφορία της για τις συνέπειες των συμβάσεων αυτών στους ασφαλισμένους. Η λίστα αναμονής για χρόνια περιστατικά φτάνει τους 4 μήνες. Επείγοντα περιστατικά παραπέμπονται για θεραπεία μετά από μήνες. Στις εργατικές περιοχές όπου το ωράριο εργασίας είναι εναλασόμενο, ο εργαζόμενος χάνει τη θεραπεία του γιατί είναι υποχρεωμένος για επίσκεψη μόνο σε συγκεκριμένο 5ωρο. Η αλλαγή φυσ/τών κατά τη διάρκεια της θεραπείας είναι συχνότατο φαινόμενο. Από την αναγραφόμενη θεραπεία λείπουν βασικές πράξεις, γιατί έτσι επιβάλλει η σύμβαση.

Οι καταγγελίες ασφαλισμένων προς τη Διοίκηση του ΙΚΑ αυτά τα χρόνια είναι καθημερινές. Όμως συνεχίζει την εθελότυφλη στάση της, ότι δήθεν οι συμβάσεις αυτές εξυπηρετούν τους ασφαλισμένους.

Πόσο λοιπόν μπορεί να πείσει η Διοίκηση του ΙΚΑ ότι γίνονται προσπάθειες για καλύτερη παροχή υπηρεσιών συγκεκριμένα για τη φυσ/πεία;

Πόσο μπορεί να γίνει πιστευτή, η εκστρατεία που έχει αναληφθεί από το ΙΚΑ και προσωπικά από τον κ. Διοικητή, κατά της πολυφαρμακίας, ότι δηλαδή δεν γίνεται για λόγους συμπίεσης των δαπανών άλλα για την υγεία των ασφαλισμένων, αν δεν συνδυάζεται με την ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων θεραπευτικής αγωγής και προσανατολισμού των ασφαλισμένων προς αυτούς.

ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

● Από το Ν. Κυριαζίδη, πήραμε την ακόλουθη επιστολή σχετική με άρθρο του Γ.Μ. Καλιόρη που δημοσιεύτηκε σε τχ. 346.

Αγαπητό Αντί,
Διάβασα στο ΑΝΤΙ το άρθρο του Γ.Μ. Καλιόρη με τίτλο «Εύλινη γλώσσα και "Ελληνική Αριστερά"», στο οποίο ανάμεσα στα άλλα, μας πληροφορήσε ότι: «...το πρόβλημα έχει πλέον συνειδητοποιηθεί αρκετά στο σύνολό του...».

Ως τώρα ήξερα μόνο ότι οι άνθρωποι συνειδητοποιούνται. Τώρα μάθαίνω ότι και τα προβλήματα—αυτά τα ίδια τα προβλήματα... συνειδητοποιούνται. Και μάλιστα το μάθαίνω από άρθρο γλωσσολογικό, όπου όλοι όσοι είναι δημοτικιστές χαρακτηρίζονται υπό του κ. Καλιόρη ως άνθρωποι με «παρωπίδες δογματισμού» που προσπαθούν να συμ-

πιάσουν «τη γλώσσα σε ναυπηγικές παγερής ομοιομορφίας» κλπ. κλπ. κλπ.

Βέβαια, ο κ. Καλιόρης, που οπωσδήποτε γνωρίζει τη γλώσσα, αν δεν ήταν τόσο απασχολημένος—καθώς λέει—να εναλλάσσει (σώνει και καλά) το «κυβέρνησης» με το «κυβερνήσεως», οπωσδήποτε θα τα κατάφερνε καλύτερα—όπως και κάθε Έλληνας που έχει απαλλαγεί από το ζυγό μιας φτιαχτής και γι' αυτό δυσχρήστης γι' αυτόν γλώσσας.

Αλλά ας έρθουμε στο κυρίως κείμενο Καλιόρη. Κανείς δεν μπορεί να έχει αντίρρηση ότι η σημερινή νεοελληνική γλώσσα πρέπει να περάσει από ένα στάδιο πολυτυπίας ώσπου να διαμορφωθεί κάπως ουσιαστικότερα και κυρίως ώσπου να απαλλαγεί από τις φοβερές στρεβλώσεις που έχει υποστεί από την καθαρεύουσα.

Αλλά η πολυτυπία αυτή δε σημαίνει ότι πρέπει να επιστρέψουμε—όπως θέλει ο κ. Καλιόρης—στους άθλιους γραμματικούς τύπους της καθαρεύουσας που το γλωσσικό μας αίσθημα έχει οριστικά απορρίψει. Σημαίνει αντίθετα να ξαναφέρουμε και να ξαναδοκιμάσουμε τους τύπους της νεοελληνικής γλώσσας που είχαν φυσιολογικά διαμορφωθεί και που τους επνίξε η καθαρεύουσα.

Όλοι μιλάμε για το Μακρυγιάννη, τον άνθρωπο που συν τοις άλλοις (ναι, συν τοις άλλοις) κατέγραψε φωνητικά τη νεοελληνική γλώσσα προτού βιασθεί από την καθαρεύουσα. Γιατί λοιπόν να μη δοκιμάσουμε να μεταχειριστούμε τις δικές του λέξεις που είναι οι λέξεις τις οποίες είχε διαμορφώσει ο ελληνικός λαός, αφού τις δούλεψε αιώνες και αιώνες στο στόμα του; Γιατί να μην ξαναβάλουμε στο λεξιλόγιό μας τέτοιες θαυμάσιες λέξεις όπως: δικαιοκράτες, θαλασσοδύναμη, αθείσε, βαρυθύμωσες, φραγκοκαταρμένους, λευτεροφάγους; Γιατί να μη χρησιμοποιήσουμε τους γραμματικούς τύπους της μακρυγιαννικής δηλαδή της πραγματικής νεοελληνικής γλώσσας, και να λέμε και να γράφουμε λχ. η Πελοπόννησο - της Πελοπόννησος αντί η Πελοπόννησος - της Πελοποννήσου, ο πρωτοϋπουργός αντί ο πρόθυπουργός, οι πρόσδεσ αντί οι πρόσδοι, οι φιλόπατροι αντί οι φιλοπάτριδες, κοκ.;

Δε φτάνει το κακό που έγινε, που το ετυμολογικό της νεοελληνικής γέμισε τεχνητούς, «αρχαιοπρεπείς» τύπους αντί να αντλήσει ζωή από τους ζωντανούς τύπους που διαμόρφωσε ο ελληνικός λαός; Πρέπει σώνει και καλά να περισωθεί και η γραμματική αυτής της κατάρας;

Αλλά η τύχη και αυτής της προσπάθειας των μιζοκαθαρευουσίωνων δεν πρόκειται να είναι διαφορετική από την τύχη των καθαρών καθαρευουσίωνων που τουλάχιστον είχαν το θάρρος να διακηρύσσουν ανοιχτά το μάρτυρά τους. Γιατί η γλώσσα—είτε

ΕΛΕΥΘΕΡΗ
ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ

ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ
μικρή σειρά

• Γιατί πρέπει να καταργηθεί το κρατικό μονοπώλιο στο ραδιόφωνο.

• Πώς να κατασκευάσετε ένα ραδιοπομπό. Απλές, πρακτικές οδηγίες και για τους μη-ειδικούς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ»

• ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ ΕΠΕ
ΔΕΙΝΟΚΡΑΤΟΥΣ 131 •
115 21 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 7232819

μας αρέσει είτε όχι— είναι κάτι που διαμορφώνεται μέσα στο στόμα, από τη γλώσσα του κάθε Έλληνα σύμφωνα με αδήριτους κανόνες. Η ιστορία το απόδειξε περίτρανα με την αποτυχία της επιβολής της καθαρεύουσας, παρ' όλο ότι χρησιμοποιήθηκαν για το σκοπό αυτό και τα πιο βίαια μέσα. Η μήπως κάνω λάθος;

Φιλικά
Ν.Ι. Κυριαζίδης
Ταπεινός δογματικός
με παρωπίδες

ΥΓ. Για την άποψη ότι θα πρέπει να χρησιμοποιούμε ρήμα αντί ουσιαστικό όπου μπορούμε, δε νομίζω ότι μπορεί να υπάρχει αντίρρηση. Εξάλλου αυτός είναι βασικός κανόνας της νεοελληνικής γλώσσας και το αντίθετο είναι απομεινάρει του καθαρευουσιανισμού.

ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ;

● Με τίτλο «απόστρατοι του ΚΚΕ ή αυτοί οι νέοι οι φιλόδοξοι» ο αναγνώστης μας Χρ. Κόντος μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί, από αφορμή σχολίου μας στο τχ. 342:

Σαν συνέχεια του σχολίου σας περασμένου τεύχους για τους απόστρατους του ΠΑΣΟΚ, θα 'θελα να συμπληρώσω, μια δική μου κατάθεση προσωπική, για τον πρότερο πολιτικό και κομματικό βίο του ανατέλλοντος αστέρος της δημοσιογραφίας μας κ. Γ. Βλαστάρη. Βέβαια δεν ανήκει στους απόστρατους του ίδιου χώρου, αλλά σ' αυτούς του ΚΚΕ. Πράγμα που σηκώνει όπως καταλαβαίνετε ιδιαίτερη προσοχής και ανάλυσης. Τέτοιες αποστρατεύσεις νομίζω, πρέπει να μας προβληματίζουν γιατί αρχίζουν να παίρνουν διαστάσεις επιδημίας πια με απροσδιόριστες συνέπειες.

Τον κ. Γ. Βλαστάρη έτυχε να τον πρωτοσυναντήσω, όταν μπήκα στο Πολιτικό Τμήμα της Νομικής Αθηνών το 1977. Φοιτητής δευτεροετής, τότε, τον θυμάμαι πολύ χαρακτηριστικά, καθισμένο δίπλα στη θυρίδα της γραμματείας της Νομικής να στρατολογεί εμάς τους νεοφερμένους πρωτοετείς στο σύλλογο του τμήματός μας «ΔΗΜ. ΓΑΛΗΝΟ» και κυρίως να μαζεύει φοιτητές για τη συνδικαλιστική παράταξη που εκπροσωπούσε τότε την «Πανσπουδαστική».

Λίγους μήνες αργότερα, στις παραμονές των φοιτητικών εκλογών, τον ξαναβρίσκω αυτή τη φορά στις πολυώρες και θλιβερές συνελεύσεις του τμήματός μας. Καθοδηγητή και γνήσιο εκφραστή της κυρίαρχης—τότε— στο Πολιτικό τμήμα «Πανσπουδαστικής». Θέση βέβαια, όχι τυχαία, όπως καταλαβαίνεται. Τον θυμάμαι τότε σκληρό και φοβερά οξύ στο λόγο του. Αποφασιστικό και κλειστά ερμητικό στους πολιτικούς και συνδικαλιστικούς αντιπάλους. Κήνσορα και απaráμμιλο μαχητή για την επιβολή και την προβολή της επίσημης κομματικής πολιτικής. Θα 'λεγα

σίγουρα ότι ήταν ο αποκλειστικός φέρων την ευθύνη για την πορεία της «Πανσπουδαστικής» στο Πολιτικό τμήμα τα χρόνια 1977-1980.

Δεν μπορεί να μην τον θυμούνται οι τότε συνάδελφοι. Μονοπαλούσε, αυτά τα χρόνια, με τη στομφώδη και επηρμένη ομιλία του, τις διάφορες συνελεύσεις εκπροσωπώντας επαξίως και επιτυχώς την «Πανσπουδαστική». Πάντα όμως με απώτερο και φανερό σκοπό την καθαρότητα, την απολυτότητα και την ορθή κομματική έκφραση της παρατάξεως του από τις άλλες. Ορθόφρων και απόλυτος πάντα επανέφερε ενίοτε τους συντρόφους του στον ορθό δρόμο της κομματικής γραμμής. Οι σύντροφοι και οι συντρόφισσες του της ΚΝΕ και της Πανσπουδαστικής, στη Νομική, είχαν να το λένε για το ισχυρόν και το καθαρόν του χαρακτήρος του.

Τι λόγια ακουγόντουσαν—σ' αυτές τις συνελεύσεις— από τον κ. Βλαστάρη αιώνιας πίστης και κομματικής αφοσίωσης. Τι δείγματα αγωνιστικότητας και απaráμμιλλης κομματικής νομοφροσύνης. Τι λόγια για κοινωνική δικαιοσύνη, για κοινωνικούς και λαϊκούς αγώνες, για ξεσηκώματα ενάντια στα ξένα και ντόπια μονοπώλια, για πρόοδο για κοινωνική άνοδο, για ίσες ευκαιρίες εξέλιξης στη ζωή. Τι άπειρες κινητοποιήσεις. Τι λόγια για τον σοσιαλισμό.

Τον κ. Βλαστάρη τον ξαναβλέπω στα 1981 αυτή τη φορά συντάκτη πλέον στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και ρεπόρτερ στην ΕΡΤ. Αργότερα τον συναντώ στα ΑΝΟΙΧΤΑ ΧΑΡΤΙΑ να παίρνει λεία τη θέση του υπό διωγμού (;) Γιομπαζολιά.

Τι θέση ε; Τώρα μαθαίνω από το περιοδικό σας ότι προαλείφεται για αρχισυντάκτης στο ΕΝΑ του μεγαλοεπιχειρηματία κ. Κοσκωτά στο οποίο ήδη συμμετέχει. Να δούμε σε τι άλλο θα θαυμάσουμε τον κ. Βλαστάρη. Νομίζω ότι είμαστε ακόμα στην αρχή. Αυτή η γενιά των φιλόδοξων και παντίως δραστηρίων νέων δεν ξέρεις που θα καταλήξει, πόσο και με ποια χαρακτηριστική ευκολία θα αλλάξει.

Προς Θεού δεν μέφομαι τον κ. Βλαστάρη—τον οποιονδήποτε Βλαστάρη— ούτε έχω τίποτε προσωπικό μαζί του. Μερικές φορές η φύση του ανθρώπου είναι αδύνατη να αντισταθεί και μεταβάλλεται, μεταστρέφεται. Θα 'θελα όμως να τονίσω αυτή την περίπτωση. Βρισκόμαστε ενώπιον ενός κοινωνικού πια φαινομένου που αρχίζει να παίζει πια καταλυτικό ρόλο και να αντανάκλα τις «υπόγειες» και «άνωρθρες» δομές μιας ξεπερασμένης πολιτικής γλώσσας και έκφρασης.

Με τιμή
Χρήστος Κόντος
Αθήνα

ΣΣ. Το ΑΝΤΙ δημοσιεύει την επιστολή χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι υιοθετεί τις απόψεις του κ.

Στη σειρά
«ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ»
κυκλοφορούν:

ΘΡΗΝΟΣ (Γιάννη Σπανδωνή)

ΓΡΑΙΚΟΙ (Γιάννη Σπανδωνή)

ΠΡΟΣ ΑΓΝΩΣΤΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ (Γιάννη Σπανδωνή)

Ο ΕΤΡΟΥΣΚΟΣ (Μίκα Βάλταρι)

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΙΗΝ (Χάουαρντ Φαστ)

Η ΜΑΣΚΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ (Μαίρης Ραϊνώ)

*

Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗ
Κολοκοτρώνη 15 - 1ος όροφος
Τηλ.: 3234270 - 3231781
105 62 ΑΘΗΝΑ

Πρώτη έκδοση στην Ελλάδα
ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ

Ένα βιβλίο
σταθμός
για το μέλλον
του κόσμου
Του Γάλλου
συγγραφέα
GERARD
STREIFF

GERARD STREIFF

η δυναμική Γκορμπατσώφ

Γιαλλέλης

Ένα
βιβλίο
μεγάλης
σημασίας
για τη
δυναμική

της επαναστατικής πολιτικής Γκορμπατσώφ
που αλλάζει το Σοβιετικό πρόσωπο και ενσαρκώνει
καινούργιες ελπίδες για τον κόσμο

Μια μεγάλη προσφορά των εκδόσεων ΓΙΑΛΛΕΛΗ

Αποκλειστική διαθεση ΔΗΜ. ΚΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ και ΣΙΑ Ο.Ε.
Μαυρομυχαλή 3 τηλ. 3641.120

Χρ. Κόντου. Η εργασία κάποιου δεν σημαίνει ότι απεμπολεί και τις απόψεις του. Τα «φαινόμενα» πολλές φορές απατούν και χρειάζεται να συνεξετάζονται και άλλα στοιχεία. Και πάντως να επιβεβαιώνεται η στάση όλων μας καθημερινά.

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

● Καθυστερημένα δημοσιεύουμε την παρακάτω επιστολή, αλλά έστω και αν διορθώθηκαν μερικά από όσα καταγγέλλονται, δίνει μια εικόνα των προβλημάτων υγιεινής στο στρατό. Τώρα που έρχεται καλοκαίρι μπορείτε να φαντασθείτε τι αντιμετωπίζουν στρατιώτες που υπηρετούν σε τέτοιες μονάδες που δεν αποτελούν βέβαια την εξαίρεση...

Δεν θα αναφερθούμε τόσο σε προβλήματα εξαιτίας της αντιδημοκρατικής συμπεριφοράς των αξιωματικών της στρατιωτικής μονάδας 181 ΜΚ/Β «ΧΩΚ» στη Θεσσαλονίκη, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «πολυτέλεια» όσο σε ουσιαστικά προβλήματα υγιεινής διαβίωσης και διατροφής που αντιμετωπίζουμε.

Η αδιαφορία της Διοίκησης της μονάδας είναι χαρακτηριστική έως εξωφθάλμη, όταν τους τελευταίους μήνες έχουν παρατηρηθεί κρούσματα μόλυνσης από το πόσιμο νερό, με εξαντλητικές διάρροιες, εμετούς και υψηλούς πυρετούς. Διακομίστηκαν εσπευσμένα στρατιώτες στο 424 ΓΣΝΕ και στο αναρρωτήριο της μονάδας.

Όλα αυτά δεν στάθηκαν αρκετά να κινηθούν τους αρμόδιους, ώστε να θέσουν σε λειτουργία το μηχανισμό χλωρίωσης του νερού, που εδώ και μήνες ΔΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ με αποτέλεσμα το νερό της δεξαμενής να είναι «εμπλουτισμένο» με φύλλα, χώματα μέχρι και ψόφια ποντίκια. Η κατάσταση είναι απαράδεκτη και δεν εξαντλείται μόνο στο πόσιμο νερό, αλλά και στους υπόλοιπους χώρους υγιεινής, τουαλέτες, μπάνιο, μαγειρεία, νιπτήρες...

Συγκεκριμένα, στους θαλάμους των στρατιωτών, που βρί-

σκονται δίπλα στα βαρέλια απορριμάτων, έχουν φθαρεί οι τοίχοι από την υγρασία· στους νεροχύτες έχουν σπάσει οι σωλήνες, με αποτέλεσμα τα απόβρα να τρέχουν στο πάτωμα, ενώ οι μύγες κυκλοφορούν ελεύθερα στα μαγειρεία, στις τουαλέτες, στους θαλάμους, δημιουργώντας εστίες μόλυνσης και καταστάσεις επικίνδυνες για την υγεία των στρατιωτών.

Χαρακτηριστική είναι η στάση της διοίκησης της μονάδας που εθελοτυφλεί στα ουσιαστικά και πιο βασικά θέματα υγιεινής, ενώ το ενδιαφέρον εντοπίζεται στα χαρτάκια και τα αποτίγαρα που είναι πεταμένα στο έδαφος τονίζοντας μάλιστα ότι «τα αποτίγαρα αποτελούν εστίες μόλυνσης»!

Ευχαριστούμε
Οπλίτες από τη μονάδα

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΟΛΩΝ

● Με αφορμή τις απεργίες Φεβρουαρίου και Μαρτίου η «Ελευθεριακή Ομάδα Δασκάλων» μας έστειλε επιστολή - προκήρυξη που απευθύνεται στους συναδέλφους τους, αλλά και στους άλλες πολίτες. Τη δημοσιεύουμε κάπως καθυστερημένα, αλλά είναι κι αυτή, μια άποψη...

Μια ακόμα σχολική χρονιά, σχεδόν πέρασε. Κοιτώντας προσεκτικά θα δείτε πως ουσιαστικές αλλαγές δεν έγιναν ούτε πρόκειται να γίνουν στο χώρο του δημοτικού σχολείου. Οι δάσκαλοι υποταγμένοι στο δίδεον νέο πνεύμα της εξουσίας του υπουργείου, πιέζουν με τη σειρά τους μαθητές και μαθήτριες, μέσα σε προβληματικά σχολεία, αρχίζοντας από τα νεκρά ολιγοθέσια και φτάνοντας στα προβληματικά στη λειτουργία πολυθέσια.

Το πνεύμα συνεργασίας και συντροφικότητας δεν υπάρχει. Κάτω από την πίεση του υπουργείου, των ΠΥΣΔΕ, των ΠΥΣΠΕ, των ΑΚΥΣΔΕ, των προϊσταμένων, σε πολλές περιπτώσεις, αλλά και των περισσότερων Συναδέλφων, που έχουν τη νοοτροπία του παλιού Επιθεωρητή, και των διευ-

θυντών σχολείων που με αυξημένες αρμοδιότητες, μεταμορφώνονται σε όργανα πίεσης των δασκάλων, στα σχολεία.

Και στα παιδιά καταλήγει, σαν τελικοί δέκτες, όλο αυτό το βάρος των διάφορων πόλων εξουσίας.

Δίπλα σε όλα αυτά υπάρχει ένα συνδικαλιστικό κίνημα (ΔΟΕ) που πνίγεται μέσα στα κύματα των κομματικών συμφερόντων των επαγγελματιών συνδικαλιστών και αδυνατεί να αρθρώσει λόγο, να γίνει φορέας αλλαγών.

Το σχολείο χρειάζεται ελευθερία. Το σχολείο χρειάζεται ισότιμη συμμετοχή παιδιών, δασκάλων, γονιών. Η αστείρευτη φαντασία των παιδιών να ελευθερωθεί. Ο δάσκαλος να πάψει να είναι ο τελευταίος μοχλός μιας κρατικής μηχανής που ισοπεδώνει τις προσωπικότητες και ιδιαιτερότητες του παιδιού. Το σχολείο, φυλακή, με το δάσκαλο φύλακα, δεν έχει λόγο ύπαρξης. Οι συνεχείς εντολές και διαταγές από τα πάνω (υπουργείο, κλπ.) να πάνουν και στη θέση τους να μπει η ουσιαστική παρέμβαση των παιδιών, των δασκάλων και των γονιών. Συνδικαλισμός δεν γίνεται αγκαλιά με την Εξουσία. Συνδικαλισμός γίνεται ελέγχοντας ή και απορρίπτοντας την Εξουσία. Απελευθερώνοντας τις Συνελεύσεις από τον ισκίο του μπαμπούλα του κόμματος και του κράτους.

Όχι στο σημερινό προβληματικό σχολείο.

Όχι στην παθητική αποδοχή των εντολών της Εξουσίας.

Όχι στο δάσκαλο, όργανο καταπίεσης των παιδιών.

Όχι στην κομματική πίεση γιατί νεκρώνει τη σκέψη.

Να αφήσουμε ελεύθερη τη φαντασία των παιδιών.

Παιδεία από το Λαό για τον Λαό.

Ελευθεριακή Ομάδα Δασκάλων

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Σύμβουλος
Δημοσίων Σχέσεων
και Διαφημίσεων:
ΘΕΜΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Γραμματεία
Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΣΠΟΤ ΠΡΕΣ» Α.Ε.
Αγίου Κωνσταντίνου 26
Τηλ. 52.42.627

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 1.100 δρχ. - Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 7.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: ..... δολ. 14
ετήσια: ..... δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: ..... δολ. 17
ετήσια: ..... δολ. 34

ΚΥΠΡΟΣ

εξάμηνη: ..... δολ. 15
ετήσια: ..... δολ. 30

ΕΥΡΩΠΗ

εξάμηνη: ..... δολ. 19
ετήσια: ..... δολ. 38

ΑΜΕΡΙΚΗ

εξάμηνη: ..... δολ. 22
ετήσια: ..... δολ. 44

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 150

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Τώρα και στην Ελλάδα Το πολύκροτο βιβλίο του ZHORES MEDVEDEV

Η πρώτη πλήρης, διεισδυτική και αποκαλυπτική
βιογραφία του Γενικού Γραμματέα του Κ.Κ.
της Σοβιετικής Ένωσης
Μ. ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΟΦ
«Ο Γενικός Γραμματέας πέθανε
ζήτω ο Γενικός Γραμματέας».

ΕΚΔΟΣΗ και Κεντρική πώληση: ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ
Αρδηντού 12-16 - Αθήνα 116 36 - Τηλ. 921.4820, 921.7513, 923.7033

10η ΓΙΟΡΤΗ ΒΙΒΛΙΟΥ 18-30 ΙΟΥΝΙΟΥ ΑΛΣΟΣ ΚΗΦΙΣΙΑΣ

ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ 6.30 - 10.30

κάθε απόγευμα

και τη Κυριακή

και το πρωί 10.30 - 2 μ.μ.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

**ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ**

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΑΙΝΙΑ

ΔΙΟΝΥΣΗ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

τα παιδιά της χελιδόνας

Μυθιστόρημα
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 21-ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 36.03.234 - 36.22.530 - 36.38.967